lenin döneminde leninizm

Muhalefet yılları

Cilt-1

belge yayınları

MARCEL LIEBMAN

LENİN DÖNEMİNDE LENİNİZM
BELGE YAYINLARI : 101

Belçikalı Marksist Marcel Liebman'ın *Lenin Döneminde Leninizm*, nesnel ve ayrıntılı irdeleyişi ile, kendi konusunda en başarılı çalışmalardan biri olarak karşılandı. Yazar, Lenin'in siyasal düşüncesini, kendi sürecinin bağlamı ve sorunsalları içinde ele almakta, Lenin'ın verdiği farklı yanıtları değerlendirerek okuyucunun Lenin'in yöntemini yakalamasını kolaylaştırmakta. Çok zengin bir kaynak taramasına dayanan inceleme, aynı zamanda Lenin'in yapıtlarının bütününü de titizce ele almakta. Kitabın elinizdeki birinci cildi *Muhalefette Leninizm* alt başlığını taşımakta. Daha sonra yayınlayacağımız ikinci cilt ise *İktidarda Leninizm* adını taşıyacak. Marcel Liebman'ın Türkçe'de yayınlanmış diğer önemli bir kitabı ise *Rus İhtilâli* (Varlık, 1969).

BELGE YAYINLARI : 101
Birinci Baskı : Ekim 1990

İsaac Deutscher Ödülü
Scott Moncrieff (İngilizceye) Çeviri Ödülü

LENINIZM UNDER LENIN / Fransızca Basım : Paris 1973 / İngilizce Çeviri : Brian Pearre (Londra 1975) / Redaksiyon : R. Zaralı / Düzelti : Soysal Ekinci, Sefa Fersal / Dizgi - Baskı : YAYLACIK / Kapak : MAYA / Kapak Baskı : Orhan Ofset / Cilt : ÖZLEM Mücellithanesi / **BELGE-ULUSLARARASI YAYINCILIK** : Başmusahip Sokak, Talas Han 16/302 Cağaloğlu, İSTANBUL / **Tel : 511 63 20**

Marcel Liebman

LENİN DÖNEMİNDE LENİNİZM

Cilt I
Muhalefet Yılları

belge yayınları

Türkçesi: Osman AKINHAY

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sunuş 7

I. BÖLÜM / MUHALEFETTEKİ LENİNİZM

1. Lenin'in Partisi 15

Bolşevizmin Doğuşu 18
Seçkinci Parti Anlayışı : Proleter Öncü 21
Merkezileşme ve İç Demokrasi 32
1905'de Bolşevizm 39
Seçkinler Partisinden Kitle Partisine 43
Partinin Demokratikleşmesinden Demokratik Merkeziyetçiliğe 49
Leninist Sekterlik 54

2. Leninizm Politikası ve Strateji 67

Lenin ve Burjuva Demokrasisi 67
İttifaklar Sorunu : Lenin ve Liberalizm 71
Lenin ve Parlamentarizm 78
Burjuva Devrimi ve Proleter Devrim 82
Lenin ve Sürekli Devrim (I) 91

3. 1905'te Lenin 97

Parti Yapısında Değişiklik 97
Lenin, Bolşevikler ve Sovyetler 100
Lenin, Bolşevikler ve Kitlelerin Devrimci Eylemleri 105

4. Leninizmin İlk Sonuçları 115

II. BÖLÜM : LENİNİST DEVRİM

Giriş 135

1. Devrim Partisi 139

1917'de Lenin ve Bolşevik Parti 139
Lenin'in Dönüşünden Önce Bolşevikler : Menşevik-Eğilimli Bir Parti 140
Lenin Partiyi Yeniden Fethediyor 151
Ayaklanma Partisi 165
Bolşevik Partinin Başkalaşması 182
Bolşevik Partide Demokrasi 184
Partinin Açılması ve «Bolşeviklikten Arındırılması» 196

2. Devrim Stratejisi 202

Şubat'tan Temmuz 1917'ye : Barışçı Bir Devrim mi? 206
Leninizm ve Ayaklanma 215
Lenin ve Sürekli Devrim (II) 228

3. Leninizm ve Devrimci Demokrasi 241

Devlet ve Devrim : Özgürlükçü Leninizm 242
Bolşevikler ve Anarşistler 250
Devrimci Kendiliğindenliğin Gücü 252
Proletarya Partisi 262

İNGİLİZCEYE ÇEVİRENİN NOTU VE KAYNAKÇA 269

SUNUŞ

Günümüz dünyasının biçimlenmesine en çok katkısı bulunan insanlardan biri olan Lenin'in ölümünden elli yıl sonra, kendisiyle ilgilenen herkesin önünde, bol olmakla birlikte çoğunlukla kısır kalan bir yazı yığını yer almakta. Politik ve tarihsel araştırmalar alanında gözlenen bu yas tutulası durum, kuşkusuz, Lenin'in üstlendiği görevin niteliğinden kaynaklanmakta. Bilindiği gibi, Lenin'in son çözümlemede toplumu devirmekten başka bir amacı bulunmadığı ve başlattığı savaşım ürünlerini vermeden kesintiye uğradığı için, konunun şiddetli tartışmalara ve yoğun duygulara yol açması olgusu geçerliliğini sürdürmektedir. Lenin'den ve Leninizmden yana taraf tutan bir yazar, böylece sadece akademik bir tartışmada görüşünü açıklamış olmakla kalmaz, aynı zamanda ve genellikle politik *uyuşmazlıklarda belirlediği* politik *tercihini de ilân etmiş sayılır. Bunun için, bu bağlamda özellikle etkili olduğunu kanıtlamış toplumsal koşullayıcılar ve ideolojik iklim Leninizmle ilgili tarihsel ve sosyolojik yazıların büyük kısmının ayırt edici özelliği olan kaba Manicheizm'de (*) yansımaktadır.*

Sovyet Rusya'nın kurucusunun öğretilerinin, o ülkede, ciddi incelemeler açısından pek elverişli sayılmayan bir tapınma nesnesi haline gelmesinde şaşılacak bir yan yok. 31 Ekim 1963 tarihli Pravda'*dan yapılan şu tür alıntılar* ad infinitum *sonsuz sayıda çoğal-*

(*) *Manicheism* : İranlı din adamı Mani (i.s. 216-217)'nin öğretisi; insanın iyi ile kötünün savaş alanı olduğu inancını geliştirmiştir. Bütün evren bu iki ilkenin dengesi üstüne kuruludur. (y.n.)

tılabilir: «Bütün dünyadaki çalışan insanların büyük öğretmeninin ışık saçan dehası, V.I. Lenin, komünizme doğru ilerleyen insanlığın yolunu aydınlatmaktadır. Moskova'daki Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nün yayımladığı yarı-resmi bir biyografinin «zamanımızın en akıllı ve en uzak görüşlü adamına» adanması da bunun örneklerindendir[1]. Yıkıcı bir kuramı belirli bir kurulu düzeni haklı çıkarmaya yarayan bir sisteme çevirmeyi hedefleyen bu kutsallaştırmanın üzerinde durmaya gerek yok.

Böylesi bir doğmatizm genellikle, bütün kültürel biçimleri kendi ivedi politik amaçlarına hizmet ettirmek zorunda bırakan ve her şeyden güçlü bir devlet makinesinin olumsuz özelliklerine yüklenir. Bu görüşe bakarak, daha geniş araştırma ve ifade özgürlüğünün bulunduğu ve ideolojik çoğulculuğun erdemlerinin sürekli savunulduğu ülkelerde, yetenekli Sovyetologların ve zeki akademisyenlerin becerilerinden yararlanarak Leninizme tarihsel bir yaklaşım getirmenin çok farklı türden sonuçlar doğurması beklenir. Ne yazık ki işin özüne indiğimizde hüsrana yol alan bir manzarayla karşılaşırız. Batı'da Lenin ve Leninizm üstüne çıkan yazılar pek çok açıdan Sovyetler'deki yazılardan pek farklı değil. Kendinin aynadaki bir görüntüsünü sunan bu yazılardaki önyargılar Sovyetler'de çıkanlar kadar belirgindir; yalnız daha ustalıklı ve şık bir dille anlatılırlar. Aslında günümüze ait olan geçmiş olgular üzerinde durmak ve Leninizm'le Lenin'in Rusya'sını sonraki dönemlerde görünen karakteristiklerle donatmak gibi sık sık düşülen yöntem hataları konusunda bir şey söylemeyeceğim (*). Lenin'in bütün politik çalışmalarını doğal bir durummuş gibi salt si-

(*) Amerikalı tarihçi James Bunyan, Rusya'daki iç savaş hakkındaki kitabında, 1918 yılındaki gelişmelerle bağlantılı olarak, «yoğun Sovyet propaganda makinesi»nden söz eder, oysa o günlerde Sovyet rejimi son derece zayıf durumdaydı (Bunyan, *Intervention*, s. 482).

nik güdülere yüklemeyi elle tutulur ve ciddi bir düşünce olarak gören yazarların eğilimi hakkında da bir şey söylemeyeceğim (böyle bir yaklaşımın yüzeysel ve mekanik doğası çözümlemelere sekte vurup çıkarılan sonuçları çarpıklaştırır) (*).

Yine de, yüksek akademik kariyere sahip ve kimi örneklerde büyük prestij kazanmış yazarların, Lenin söz konusu olduğunda, yer yer başvurdukları yöntemlerin geçerliliğinden kuşku duymak gerekir. Rus işçilerinin Sovyet rejiminin ilk yıllarındaki yaşam koşullarına eğilen bir kitapta 400 sayfa boyunca onların sıkıntılarını ve sefaletini anlatan Michigan Üniversitesi'nden Profesör Kaplan, ülkeyi yıkıma uğratmış iç savaşı neredeyse bütünüyle görmezlikten gelir; değindiği yerlerde de Bolşeviklerin işçilere savaş açtığını söyler[2]. Şubat 1917 devrimi üzerine bir kitabın yazarı olan ve Oxford Üniversitesi'nde araştırmalarını sürdüren George Katkov, Lenin'in 1917'deki tutumunu anlamak istiyorsak «psikiyatrik çözümleme» yoluna başvurmamız gerektiğini söyler[3]. Harvard'dan Profesör Adam Ulam «sosyalizmin işçilerle çok az ilgisi vardır» görüşünü Lenin'e yükler[4]. Amerikalı tarihçi James Bunyan, yürütmekte olduğu arşivcilik işi kılı kırk yarmayı gerektirmesine karşın, Rusya'daki iç savaş üzerine yine de değerli olan bir kitabında «Kızıl terör»e uzunca bir bölüm ayırırken, «Beyaz terör»e tek bir paragrafla olsun değinmez[5]. Leninizm konusunda önemli bir yorumu borçlu olduğumuz Profesör Alfred Meyer'e göre Lenin'in politik pratiği «varolan herşeye karşı derin bir düşmanlığa» dayanıyordu[6]. Son olarak, en parlak Sovyetologlardan Profesör Leonard Schapiro, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'yle ilgili

---

(*) Oskar Anweiler, Lenin'in Sovyetleri kabullenişini salt taktik etkenlere yüklerken (Anweiler, s. 265); ters yöndeki bütün kanıtları görmezlikten gelen Richard Pipes aynı yönelimi Lenin'in Ruş-olmayan milliyetlere karşı «liberal» politika izlemesine indirger (Pipes, *The Formation of the Soviet Union*, s. 36).

hazırladığı oldukça ayrıntılı bir tarih çalışmasında, Lenin'in 1917 devriminden önce Çarlık polisinin hizmetindeki bir provocateur*'e suç ortaklığı yaptığını ileri sürme noktasına dek yaklaşır (*).*

Ben ne yansız kaldığımı ne de adil davrandığımı iddia edeceğim. Sosyalizme inandığımı saklamıyorum ve bunu Leninizm olgusunu anlamaya yönelik çözümlemelerle ilgisiz saymıyorum. Yine de giderilmesini istiyorsak yanlışlar konusunda suskun kalmanın yetmediğine, üstesinden gelmek istiyorsak güçlüklerden kaçmakla bir yere varılamayacağına inanan biri olarak, Isaac Deutscher'in Troçki biyografisinin başına yerleştirdiği şu cümleden hep esin almışımdır: «Tapınmaktan kurtulup tarihsel dengeyi yeniden kurmaya çalıştım»[7].

Lenin ve Leninizm üstüne yapıtların neredeyse hiçbirinde görülmeyen başka bir düşünce de benim yaklaşımımı etkilemiştir: Öğretiyi içinden çıktığı ve geliştiği tarihsel ortamından ayırmamak. Leninizmin çözümlenmesi canlı evrimi içinde Leninizmin bir tarihi *olmak zorundadır ve Leninizmin tarihi Rus devriminin tarihinden ayrılamaz. Bununla birlikte yalnızca onun kişiliğinde odaklanan Lenin biyografilerinde Lenin'in kuramlarının irdelenmesine çok az yer ayrılırken, öğretileriyle ilgili çalışmalar da onları tarihsel bağlamlarından koparmaya yatkındır. Oysa Lenin'in hayatta olduğu zamanki politik ve toplumsal ortamın yakından incelenmesi olmadan Leninizmi anlamak olanaksızdır. Devrim savaşımındaki olayların Lenin'in düşüncesine yaptığı sürekli baskı gözönünde*

(*) Schapiro, *The Communist Party of the Soviet Uniou*, s. 137. Leninizmle Stalinizm arasında derin bir benzerlik bulunduğu tezini sürdürme hevesi içindeki aynı yazarın, *Komünist Otokrasinin Kökeni* adlı kitabında, Lenin'in yaşamının son aylarında Stalin'e karşı yürüttüğü umutsuz savaşım konusunda (bkz. elinizdeki çalışmanın sonsözü) söyleyecek kesinlikle tek bir sözü yoktu.

tutulmadıkça, Leninizmin doğası ve geçirdiği değişiklikler kavranamaz. Özelde Lenin'in politikası ve kuramları, kitlelerin eylemleriyle Sovyet toplumunun gerçekliğinin etkilerinden ayrılamaz. Bu nedenle Leninizmi konu alan elinizdeki kitap aynı zamanda Rus halkının devrimci zaferleri ve Lenin'in Rusya'sında politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın ilk gelişmeleriyle ilgili bir kitaptır.

Lenin, düşünceyle eylemin birliğine gösterdiği ilgi bir yana, gerçekten çok fazla şey yazmış bir politikacıydı. Sonuçta hazırladığı raporlarla makaleleri kayda geçirildi ve basıldı. Gözlemciler bu sayede paha biçilmez bir bilgi kaynağına kavuştular. Gerçi Lenin, sözlü *açıklamalarının rapor haline getirildiği resmî belgelere fazla ağırlık verilmemesi yönünde çeşitli uyarılarda bulunmuştu*[8]*. Yine de bu etken, bir yerden çekilip çıkarılmış bir alıntıya ihtiyatla yaklaşılmasını haklı çıkararak, Lenin'in sözlerinden çok fazla alıntı yapılmasını daha da zorunlu kılmaktadır. Üstelik bu istenen bir şeydir, çünkü Lenin'in mirasçıları, ya da kötü taklitçileri, bitmek nedir bilmeyen parti savaşımlarını ya da teleolojik türde tartışmaları yürütürken, çok kısa tutulmuş ya da bağlamlarından koparılmış alıntılara yer vermişlerdir. Daha ciddi görünmek için daha eksiksiz olmak temel önemdeydi.*

Leninizmin mirasını *araştırıp çözümleme çabasına da girilecek olsaydı, bu kitap iyice uzardı. Ama öyle bir şeye kalkışılmadı; sadece uzun yer kaplayacağı için değil, aynı zamanda* Lenin'*in Leninizmi özel bir niteliğe sahip olduğu için de. Bu niteliğin, yorumcuların yol açtığı ve Leninizmin mirasçılarının bilerek besledikleri karışıklıklardan korunması gerekmektedir.*

Leninizme öteden beri ancak ve ancak Sovyetler Birliği'nin yazgısıyla ilintili olarak göz atılmıştır. Ona küfredenlerle müminler arasındaki tartışma, çok büyük ölçüde, Sovyetler Birliği'nin destekçileriyle «özgür dünya»nın savunucuları arasında bir kapışma noktasına erişmiştir. Ancak yeryüzünün her yanında

devrim savaşımlarının gelişmesi Leninizme yeni bir önem kazandırmıştır. Bugün Latin Amerika'dan Angola'ya değin Leninizmin mirasına sahip çıkmayan tek bir ayaklanma yanlısı hareket gösteremezsiniz. Leninizm basit bir tarihsel inceleme konusu olmaktan da, özür arayıcı ve sözde-dinsel yorumlama nesnesi olmaktan da çıkmıştır. Günümüzün politik olgularını gözlemlememizde yardım edecek en parlak meşalelerden biri işlevini görmektedir. Yakın zamanlara kadar ağır ve tembelce bir tatmin duygusunun rehavetine kapıldığı sanılan Batı Avrupa, 1968'den beri radikal ruhta ve devrimci eğilimleri olan yeni bir Sol'un görünüşüne tanıklık etti. Bu hareketteki Leninizm saplantısı (ister gerçek isterse gizemsel bir Leninizm nosyonu biçiminde olsun; ister olurlanacak, isterse sakınılacak bir şey olarak olsun) şimdi açıkça görülebilmektedir. Mayıs 1968 olaylarından sonra Paris'teki haftalık Lutte Ouvrière *gazetesi şunları yazıyordu: «Savaşımı sürdürmeye kararlı olduğumuzu ilân etmek yeterli değildir. Başarılı bir sonuç elde etmek istiyorsak geçmişten ders çıkarmalıyız ve bu ilkbaharın öğrettiği başlıca derslerden birisi devrimci bir partiye duyulan gereksinmedir»*[9].

Kapitalist dünyanın kriziyle Sosyal-Demokrat ve komünist örgütlerin krizi, ilk ana hatlarını Lenin'in 70 yıl önce çizdiği «devrimci parti» sorununa güncellik kazandırmıştır. Elinizdeki kitabın gerek bu sorunu, gerekse sosyalizmin kurulması sorununa çözüm getirmek gibi bir iddiası yok. Üstelik yazar böylesi çözümlerin metinlerde (yüzyılımızın en büyük devrimcisinin yazılarında bile olsa) bulunamayacağına inanmaktadır. Ancak Lenin'in başarılarla başarısızlıklardan, parlak sonuçlarla gözalıcı yanılgılardan oluşan etkinliklerini bilmek, sosyalist eylemle ilgilenenlerin düşüncelerini zenginleştirebilir ve bu tür eylemlerde yer alanların çabalarını daha verimli bir hale getirebilir.

Brüksel, Eylül 1972

I. Bölüm
Muhalefetteki Leninizm

1

LENİN'İN PARTİSİ

Lenin'in zamanımızın politik gerçekliğine başlıca katkısının Bolşevik Parti'yi, devrimleri gerçekleştirecek bir aracı (gerçekten de devrimler yapma aracı) yaratması olduğunu söylemek pek abartılı gelmez. Lenin'in bu konudaki kişisel katkısı, Ekim ayaklanmasının zaferi için (bundaki katkısı belirleyici bir önem taşımakla birlikte) ve Sovyet devletinin kurulup gelişmesi adına yaptıklarından çok daha büyüktü. Ekim, çok çeşitli olaylarla faktörlerin kesişmesinin sonucuydu: Bunlar arasında, savaşın fitillediği dünya krizi, Rusya'nın batağa sürüklenmiş olması, Çarlık rejiminin çöküşü, daha iyi koşullar isteyen kitlelerin ayağa kalkışı, Geçici Hükümet'in bu istemleri karşılamaktan aciz kalması, işçilerle köylülerin ve askerlerin öfkesi ve kızgınlığı sayılabilir. Bir kısmı devrim için bastırırken başkalarının bu eğilime sekte vurmak için boşuna çaba harcadığı bu çelişik güçler arasında Leninizm önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Rus devrimini Lenin *yapmadı*. Göreceğimiz gibi, Lenin'in fiilen önderlik edip etmediği bile tartışmalıdır. Yalnız Bolşevik Parti'yi devrime zorladı: Leninizm Bolşevik örgütlenmede somutlaşıyordu, Bolşevik örgütlenme Lenin'in eseriydi ve tarih bunları o denli sıkı biçimde kaynaştırdı ki tarihçiler ikisini birbirinden ayıramazlar.

Bolşevik *örgütlenmenin* Lenin'in kendi yaratısı olması anlamında Leninizmle Bolşevizm bir tutulabilir.

Leninizmde örgütlenme düşüncesinin yeri temeldir: Devrimi yapacak aracın örgütlenmesi, bizzat devrimin örgütlenmesi ve devrimi doğuran toplumun örgütlenmesi. Lenin'in bütün yazılarında ve bütün yaşamında örgütlenmenin mutlak zorunluluğunda ısrarla karşılaşılacaktır. 1894'te 24 yaşındayken yazdığı ilk önemli çalışması «*Halkın Dostları Kimlerdir?*'de Rus devrimci hareketinin «doğrudan görevi»nin «sosyalist işçi partisinin örgütlenmesi» olduğu bildiriliyordu[1]. Leninist örgütlenmenin ilk biçimi olan Bolşevik hizbin doğduğu 1904'de ise «iktidar savaşımı veren proletaryanın örgütünden başka silâhı bulunmadığını» söylüyordu Lenin[2]. Kitlelerin herhangi bir partinin yardımını almadan harekete geçmeye başladıkları 1905 Devrimi sırasında hâlâ ısrar ediyordu: «Kitleler örgütlenmedikçe proletarya hiçbir şeydir. Örgütlenmiş proletarya -herşeydir»[3].

Bu tür alıntılar çoğaltılabilir. Lenin'in meslek yaşamına gelince, o, tüm yaşamını ve varlığını, ayrılmaz parçası saydığı ve tutkuyla bağlandığı bu *örgütlenmeye* adamıştı. Ekim 1905'te şöyle yazıyordu: «Embriyon halinde bile olsa değer verdiğimiz örgütümüzü dişimizle tırnağımızla savunacağız»[4]. Gerçekten de yorulmak bilmeden savundu örgütünü. Bunu yaparken yara bere içinde kalsa da, göreceğimiz gibi, kendini geride tutmak yerine daha olumlu, çekingen kalmak yerine daha enerjik davranışlar gösteriyordu.

Rus sosyalist ve devrimci hareketinin yirminci yüzyılın başına değin tamamen örgütsüz kalmanın sıkıntısını çektiği yadsınamaz bir gerçektir. Lenin de düzeltmeye çalıştığı durumu şu sözlerle anlatmaktaydı: «Hareketimizin başlıca özelliği... sanırım dağınıklığı ve amatör karakter taşımasıdır denebilir. Boy veren yerel çevreler, öteki bölgelerdeki çevrelerden ve - burası özellikle önemli - geçmişte olsun şimdi olsun aynı bölgelerde aynı anda çalışan çevrelerden neredeyse tamamen yalıtılmış biçimde çalışmaktadırlar»[5].

Örgütsüzlüğün sonucu ikiliydi. Birincisi, sosyalist

hareket aşırı bölgeciliğin, hatta katıksız ve basit «yöreciliğin» zararını görüyordu. Rosa Luxemburg'un Lenin'in merkeziyetçiliğini eleştirirken kabul ettiği bir nokta vardı: «Rus sosyal-demokrasisinin bir süreden beri üzerinde düşünüp durduğu özgül sorun, sosyalist hareketin hazırlık evresine özgü örgütlenme tipinden (genellikle asıl etkinlik alanı olarak propagandaya sarılan, birbiriyle bağlantısız yerel gruplarla klüplerin göründüğü bir örgütlenme), Rus devletince yönetilen engin genişlikteki bir toprak parçasında uyumlu politik eylemleri hayata geçirebilecek geniş ve ulus çapında bir yapısal birliğe geçişin nasıl gerçekleştirileceğiydi»[6]. Sosyalist hareketin yapısal zayıflığı en aktif üyeleri Çarlık polisinin baskılarına karşı korumasız bırakıyordu. Kendi deneyimlerini değerlendiren bir çağdaş gözlemci, 1895-1902 yılları arasında, Moskova'da Sosyal-Demokrat grupların ortalama varlık süresinin polisin müdahaleleri sonucunda üç ayı geçmediğini belirtiyordu[7]. Bunun için işçi sınıfı hareketinin çalışmaları süreklilikten yoksundu; polis operasyonlarına karşı korunma sağlayacak yapıda bir örgütün kurulması zorunluluk olarak görünüyordu. Bu arada yönetici otoritelerle devrimciler arasındaki savaş da, Lenin'in koyduğu gibi, «sopalı köylülerin modern askerlere karşı yürüttüğü bir savaşa» benziyordu[8]. İşin doğrusu, 1898'de Minsk'te toplanan ilk kongrede Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşu ilân edildiğinde, bu olayın hiçbir pratik önemi yoktu. Kongre bittikten kısa süre sonra neredeyse bütün delegeler tutuklanmıştı.

Lenin'in geliştirip giderek kusursuzlaştırdığı parti örgütlenmesi ilkeleri aracılığıyla savaşılması tasarlanan kötülükler, atomlaşmaya varan özerklikle sosyalist grupları polis için kolay bir av haline getiren «zanaatçı» amatörlüğüydü. Bolşevizm böyle doğdu. Bununla birlikte, komünist hareketin bütün tarihine damgasını vurmuş kalıcı özellikleri barındıran, bütün varyasyonlarıyla karmaşık ve değişken bir ger-

çeklikti bu. Bolşevizmin doğuşu ve gelişmesi, tarihsel olarak, her evrenin tarihin önlerine sunduğu yola ve bunun beraberinde getirdiği sürprizlere bir yanıt olması anlamında belirlenmişti.

Bolşevizmin Doğuşu

Biraz şematize ederek Lenin'in 1905 Devrimi'nden önceki yaşamını şöyle özetlemek olanaklıdır: 1895'te o günlerde Rusya'da bir hayli bulunan Sosyal-Demokrat gruplardan birinin çalışmalarında yer aldı; 1895-1900 arasında tutuklanıp sürgün edilmesi, ait olduğu ve yüzyılın başında, özellikle Petersburg'da, pek çok militanın tutuklanması nedeniyle kendini şiddetli bir kriz durumunda buluveren hareketin örgütsel zayıflıklarına ödediği bedeldi[9]; 1900'de sürgünden dönüp Rusya'dan ayrıldığında ülkesindeki devrimci hareketin eksikliğini duyduğu parti örgütünü yaratma işine atıldı hemen. RSDİP'in (gerçek) kuruluşu 1903'e uzanırken, Lenin, ondan önceki üç yılı tamamıyla kendi örgütlenme düşüncelerini geliştirmeye, görünüşte bir gazetecilik çalışması izlenimini verdiği halde aslında Leninist Parti'nin ilk «taslağı» olan bir girişimin yaratılıp güçlendirilmesine adamıştı.

Sibirya'ya sürgün edildiğinde Avrupa'daki yoldaşlarına acil bir çağrıda bulunmuştu: «*Düzenli çalışacak ve bütün yerel gruplarla sıkı ilişki içinde olacak bir parti organının kurulması* acil hedefimiz olmalı»[10]. Yine: «Sadece ortak bir parti organının kurulması, devrimci etkinliğin 'verili bir alanındaki işçiye' 'taban'la birlikte yürüyeceği bilinci kazandırabilir...»[11]

Lenin, devrimci örgütün eninde sonunda bir derece etkinlik sağlaması için yerine getirmesi gereken şeylerle ilgili düşüncelerini *Iskra*'da geliştirecekti. Lenin'in yazdığı gibi: «Gazete sadece kollektif propagandist ve kollektif ajitatör değil, kollektif bir *örgütleyicidir* de»[12].

Iskra'nın Rusya'da sağladığı muhabir ağının mütevazi boyutlarına bakmak, Rus sosyalist hareketinin gerçekten varolabilmek için yerine getirmek zorunda olduğu görevlerin ne kadar güç olduğunu açığa çıkarmaya yeter. Bu ağla doğrudan bağlantılı ve örgütten para alan devrimci militanların sayısı her zaman azdı: Gazete çıktığında yaklaşık 10 kadar, 1901'de 12, 1903'te olsa olsa 30 kişi[13]. Tutuklamalarla *Iskra* «dağıtıcıları»nın safları seyrekleştiği için bu sayılar bile sürekli değişiyordu. 1902 sonunda genelde yalnızca dört kişi kalmıştı[14]. Ocak 1903'te muhabirlerinden birine şöyle yazıyordu Lenin: «Yaşayıp yaşamadıklarını bilmediğimizden onları yok saymak durumundayız, buna zorunluyuz»[15].

Iskra'nın 1903'te bu koşullarda Rusya'da örgütlü bir sosyalist hareket doğuran bir kongre toplayabilmesi, sosyalist hareketin ne kadar zayıf durumda olduğunu gösterir. Ayrıca bu kongrede «Iskracı» grupların delegelerinin çoğunlukta olması, Rus devrimcileri içinde yürüttükleri ajitasyon çalışmasının etkililiğine tanıklık eder. Bu çalışma, varolan gruplar işbirliğine girmeyi reddedip bütün merkezileştirme denemelerine karşı koydukları zaman, liderlerini azınlık durumuna indirip, hatta önceden kurulmuş olanlara karşı amansız savaşım yürüten muhalif komiteler oluşturmak biçimindeydi. O sırada Lenin'in başlıca işbirlikçisi olan Martov, «Iskracı»larla merkezileşmeye karşı çıkanlar arasındaki savaşımın yer yer «yıkıcı taktikler»in kullanılmak zorunda kalındığı ve eninde sonunda «en güçlü olanın» ağır bastığı bir «gerilla savaşı» biçimine büründüğünü kabul ediyordu[16]. Böylece militanlar acımasız hizip kavgası sanatındaki ilk derslerini almışlardı. Bu uğraşlar başarıyla taçlandı: Parti Kongresi 1903 Temmuz'unda toplandığında, bu partinin «*Iskra*'nın ileri sürüp geliştirdiği ilkeler ve örgütlenme düşünceleri temelinde» oluştuğunu haklı olarak ilân edebiliyordu Lenin[17].

Gerçekten de, sistemleştirilip kusursuzlaştırıldı-

ğında Lenin'in örgütlenme kuramının özünü oluşturacak düşünceler, Aralık 1900 ve Ekim 1903 tarihleri arasında, Plehanov, Martov, Axelrod, Lenin ve Troçki gibi Rus Marksizminin seçkin kişiliklerinin yer aldığı o gazetenin sütunlarında geliştirilmişti. Bu düşüncenin kendisi ve onu hayata geçirme gereksinmesi ilk kez *Iskra*'da dile getirildi. Kuşkusuz sorunun önemine ve acilliğine Lenin'in en yakın çalışma arkadaşları da inanıyordu. Plehanov daha *Iskra* çıkmadan önce «olayların yönünü sadece örgütlü devrimci güçlerin ciddi olarak etkilediğini» söylemişti[18]. Martov da meslek yaşamının ilk anlarından itibaren «devrimci davranışlar yasasında örgüt kuralları ve disiplininin gerektirdiklerinin bütün kişisel duygulara baskın çıkması gerektiğine» inanmıştı[19]. Plehanov'la Martov, Rusya'da hüküm süren koşullarda, devrimci, daha doğrusu politik bir örgütlenmenin kuvvetini merkezileşmeden alması gerektiği düşüncesini de paylaşıyorlardı: Onlara göre, geniş çapta yandaş toplama isteği karşısında birliğe ve gizliliğe verilmeliydi öncelik*. Martov daha sonra bu ilkeleri terkedip, kendisinin *Iskra* editörlerinden biri olarak yürüttüğü çalışmaları eleştirecek; Rus Sosyal-Demokrasisi'yle ilgili tarih çalışmasında o gazetenin «merkezileştirici ve otoriter eğilimler» taşıdığını reddedecekti[20].

Iskra'da, Bolşevik Parti'de kendisini parlak bir gelecek bekleyen bir polemik üslubu kullanılıyordu; Lenin bu tarzda özellikle ustaydı. Martov'un tanıklık ettiği gibi, editörler «'gülünç olan herşeyin gülünç bir biçimde' göründüğünü ortaya koymaya» ve «devrimci bir deyişin arkasında gizlenmiş gerici bir düşüncenin tohumlarını açığa çıkarmaya» uğraşıyorlardı. *Iskra*'nın her eğilimdeki karşıtları gazetenin polemik

(*) «'Despotizmle yönetilen ülkelerdeki sosyalist gruplar...', 'katı ve gizli konspiratif örgütlenme' ilkesini benimsemeli ve 'az sayıda üyeyle' kendini sınırlamalıdır» (Geyer, s. 252, *Iskra*'nın 5. sayısından aktararak).

yöntemlerini mahkûm ediyor; o günlerdeki Troçki'nin «kavga, otokrasiden çok, devrimci hareketin öteki hiziplerine karşı verilmekte»[21] dediği gibi suçlama getiriyorlardı.

Bütün bunlar sadece giriş, deyiş yerindeyse meze *(hors d'oeuvres))* niteliğindeydi. Asıl servisi, onlarca makale ve konuşmayla, broşür ve tartışmayla, Bolşevizmin temel ilkelerini geliştirip sivrilten Lenin yapacaktı. Bu ilkeler son çözümlemede iki ana temaya çıkıyordu: Öncü parti ve merkezileşme.

Seçkinci Parti Anlayışı : Proleter Öncü

Mart 1902'de Stuttgart'ta çağımızın politik tarihinde bir evreye damgasını vuracak oldukça hacimli bir kitap yayımlandı. *Ne Yapılmalı?*, Lenin'in örgütlenme konusundaki düşüncelerinin bir özeti, ayrıca devrim plânını yerine getirecek aracı yaratmaya yönelik Marksist düşüncelerin en tutarlı açımlanmasıydı. *Ne Yapılmalı?*'da irdelenen konulara Lenin'in yaklaşık aynı dönemdeki diğer makaleleri, broşürleri, konuşmaları ve mektuplarında da değinildiğine dikkat çekilmeli; bunun için *Ne Yapılmalı?*'nın yanı sıra onlar da incelenmelidir. Lenin'in Rusya'daki devrimin ister istemez bir kitle partisinden çok öncü bir grubun eseri olacağı şeklindeki inancı, sadece Rusya'nın o günlere özgü koşullarına değil, Lenin'in işçi sınıfıyla proletarya partisi arasındaki ilişkiyi kavrayışına da dayanıyordu; daha net bir anlatımla, inancının kaynağı, proletaryanın sahip olduğu ya da olmadığı sınıf bilinciyle ilgili genel görüşleriydi. Ülkesinin toplumsal tarihinden ve çalışan kitlelerin tutumundan dersler çıkardığı *Ne Yapılmalı?*'nın 2. Bölüm'ünde, «'kendiliğinden unsur'un özünde *embriyonik* bir biçimdeki bilinçten ne daha fazla, ne daha az bir şeyi temsil ettiği», birinden ötekine geçişin olanaklı olduğu, ancak «işçilerin kendi çıkarlarıyla modern poli-

tik ve toplumsal sistemin bütünü arasındaki uzlaşmazlığın bilincine varmadıkları ve varamayacakları, yani işçilerin bilincinin henüz Sosyal-Demokrat bilinç düzeyine ulaşmadığı» belirtilmektedir[22]. İşçiler, kendi deneylerinden kendiliğinden dersler çıkardıkları sürece, işverenlere, hatta yalnızca tek tek işverenlere karşı «sendikal» etkinliklerden daha fazlasına girişemezler. Dahası, İngiliz işçi hareketinin de tipik özelliği olan bu «sendikalizm», kendini büyük olasılıkla «bütün işçilerin, koşullarının yol açtığı ama o koşulu kaldırmayan, yani emeğin sermayeye bağımlılığını yok etmeyen sıkıntılarını hafifleten ödünleri koparmaya yönelik ortak çabalarıyla» sınırlar[23].

Lenin'in *ekonomizme* karşı yürüttüğü kararlı kavga, ağırlıkla, kendiliğindenlik anlayışına yöneltilmiş bir saldırıydı. Lenin'le *Iskra*'nın kimi editörleri, «ekonomizm» adını verdikleri kuramı reddediyorlardı. Buna göre, işçi sınıfının etkinliği kendiliğinden ekonomik - sendikal - karakter taşırdı; onu politikleştirmeyi denemek yararsız, en azından zamansız bir girişimdi. «En iyisi muhalefet uğraşına 'işbölümü' getirmekti: Politik ve anayasal sorunlara tek başına gerçek bir ilgi duyan ilerici burjuvazi politik demokrasi uğruna döğüşürken, işçiler de ekonomik koşullarının bir parça düzelmesi için, Byelinski'nin deyişiyle, patates için döğüşecekti»[24].

Lenin, kendi başına kalmış proletaryanın, pratikte, içgüdüsel bir karşı çıkıştan fazlasını yapamayacağını düşünüyordu. «Saf ve yalın işçi hareketinin kendi başına bağımsız bir ideoloji geliştirebileceği ve geliştireceği» düşüncesini yadsıyordu[25]; çünkü, özellikle, «kökeni sosyalist ideolojiden çok daha eski, daha eksiksiz gelişmiş ve elinin altında *sınırsız derecede* daha fazla yayma aracı bulunan»[26] burjuva ideolojisinin etkisiyle yüz yüze gelmek zorundaydı. Bu yüzden «sınıfsal politik bilinç işçilere ancak *dışardan*, yani işçilerle işverenler arasındaki ilişkiler alanının dışından verilebilir»di[27].

Marksizm işçi sınıfının kurtuluşunun işçilerin kendi görevi olduğunu söylediğine göre, bu türden düşünceler bizi kötümserliğe itebilir. Yine de sosyalist düşünürler burjuvazinin «dönekler»inin (doğrusu birçoklarının da ait olduğu bir kategori) oynadığı bir rolü hiçbir zaman küçümsemediler. Kişi olarak işçi sınıfının devrimci kendiliğindenlik yeteneğine güvenen Rosa Luxemburg, bu sınıfın, içgüdüleriyle ve kendiliğinden devrimci olsa bile, dışardan etkilenebileceğini kabul ediyordu. Luxemburg'un kuvvetle karşı çıktığı revizyonist eğilimler örneğinde bu dış etki kesinlikle zararlı bir etkiydi. Buna karşın devrimci bir parti «ortaya çıkan kitle hareketlerinin nasıl geliştirileceğine ilişkin net ve kesin bir şema çıkarmalıdır... Sokak gösterileri askerî tatbikatlar gibi bir savaşın yalnızca başıdır... Politik savaşımda bütün kitlelerin sesi yükseltilmeli, keskinleştirilmeli, yeni ve daha etkili biçimlere sokulmalıdır»[28]. Lenin böyle bir formülasyona kendi imzasını atardı, çünkü onun kitlelerin kendiliğindenliğiyle ilgili kendi anlayışı, genellikle Rosa Luxemburg'un yaklaşımının tam zıttıymış gibi görülse bile, aslında sanılandan daha az belirgin ve kötümserdi. Kuşkusuz *Ne Yapılmalı*?'da proletaryanın kendiliğinden, «sendikal» bilincini aşağılıyor, hatta «burjuvazinin kanadı altına girecek bu kendiliğinden, sendikal çabalara» karşı döğüşme gerekliliğini vurguluyordu[29]. Ancak Lenin'in eleştirisinin hedefi işçi sınıfının kendiliğinden *etkinliklerinden* çok, ilkel, içgüdüsel ve sonuçta eksik saydığı *bilincine* yönelikti. Sanırım düşüncesini dile getirdiği sıradaki koşulların da düşünceye belli bir etki yaptığı akılda tutulmalıdır. Lenin, Rus Sosyal-Demokratlarının 1903 kongresinde *Ne Yapılmalı*? hakkında şunları söylüyordu: «'Ekonomistler'in bir uca savrulduklarını şimdi hepimiz biliyoruz. İşleri düzeltmek için birinin ipi öbür uca doğru çekmesi gerekiyor. Benim yaptığım budur»[30].

Dolayısıyla ünlü kitabını yazdığında Lenin'e esin vermiş olan polemik dürtüsünü hesaba katmak zorun-

dayız. Konunun özü başka bir yerdedir. *Ne Yapılmalı?*'daki birçok pasaj, yazarın öncelikle kitlelerin giriştiği kendiliğinden eylemlerin *etkisini arttırmakla* ilgilendiğini göstermektedir. Lenin'in kendiliğindenliği mahkûm etmeden *eyleme* her eğildiği noktada, devrimci örgütün böylesi hareketlerin önderliğini üstlenmesi istenmektedir. Hatta: «Kitlelerin kendiliğinden ayaklanışı ne kadar geniş ve hareket ne kadar yaygın olursa, Sosyal-Demokrasi'nin kuramsal, politik ve örgütsel çalışmasında daha fazla bilinç gerekliliği de o kadar ivedileşir, hem de ölçülmez derecede»[31]. Rus işçi hareketinin tarihsel kazanımlarını gözden geçiren Lenin, «kitlelerin ayağa kalkmasının kesintisiz bir süreklilikle sürüp yayıldığına» hoşnutlukla dikkat çekiyordu[32]. Tek yakınması, «*liderlerin... kitlelerin kendiliğinden ayaklanışının gerisinde kalması*»ydı[33]; «proletaryanın kendiliğinden savaşımı, bu savaşıma güçlü bir devrimciler örgütü önderlik edene kadar, hakiki 'sınıf savaşımı' haline gelmeyecektir»[34]. Burada *kendiliğindenlikle* proletaryanın *örgütlülüğü* arasındaki çelişkiyi aşmaya yönelik diyalektik bir deneme yaklaşımını görüyoruz.

Lenin, gereken şeyin, «kitlelerin ilkel yıkıcı gücüyle devrimciler örgütünün *tek bir bütün halinde yanyana getirilip birleştirilmesi* işi olduğunu», devrimciler örgütünün «kendiliğinden ayağa kalkan kitlelerin yardımına koşup kendiliğinden hareketi yönlendirmek» zorunda olduğunu da söylemedi mi?[35] Ne var ki, Rosa Luxemburg'la Menşeviklerin gözünde çok yüksek bir değeri bulunan işçi sınıfının bağımsız eylemi düşüncesini Lenin kesinlikle reddediyordu.

Luxemburg'un «kendiliğindenlik inancı»yla Lenin'in kendiliğindenlik eleştirisi arasındaki farklılık iddia edildiği kadar büyük olmasa da, «örgütlenme»yle «hareket» arasında kesin bir ayrıma giden Lenin, kitlelerin eyleme geçmesinin özünde «hareket» başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyordu.

Geniş bir realitenin bir parçası olan işçi sınıfı hareketi işçi sınıfının önemli bir kesimini eyleme çekebilirken, devrimci örgüt ve özellikle Sosyal-Demokrasi «her yerde ve her zaman sınıf bilinci olmayan işçilerin değil bilinçli işçilerin temsilcisi olmuştur ve *başka türlü de olamaz*»[36]. Lenin Ekim 1905'te sözlerini yineliyordu: «Proletarya... bütün sınıfı kucaklayan bir parti yaratacak konumda değildir - bütün halkın böyle bir parti yaratması konusuysa tamamen gündem dışıdır»[37]. Plehanov da «sınıf»la «parti» arasında açık bir ayrım bulunduğunu belirterek, «parti»nin «sınıf» üzerinde hakiki bir «hegemonya» uyguladığını söyleyerek aynı düşünceyi geliştirmişti[38].

Asıl önemli nokta budur. Batı'daki sosyalist partiler (*kitle* partileri) işçi sınıfının tamamını temsil etme tutkusunu başa aldıkları halde, Lenin «kapitalizmde bütün sınıfın, ya da neredeyse bütün sınıfın, öncüsünün, Sosyal-Demokrat partisinin bilinç ve eylemlilik düzeyine çıkabileceğini düşünmeyi 'kuyrukçuluk'» olarak değerlendiriyordu[39]. Lenin'e göre, «kapitalizmde 'eğitimsiz', beceriden yoksun işçilerin çok geniş kesimleri üzerinde ağırlığını mutlaka hissettirecek sonsuz derecedeki dağınıklık, baskı ve uyuşturma koşulları» karşısında başka türlü de olamazdı[40]. Çıkarılan sonuç açıktı: «Parti ...işçi sınıfının geniş kitlelerinin... yalnızca öncüsü olmalıdır; işçilerin tamamı 'parti'ye girmez ve girmemelidir»[41]. Lenin'in yaşadığı Rus ortamı ve o sıralarda Rusya'da süregitmekte olan devrim savaşımının özel koşullarından kuşkusuz etkilenmişti bu düşünceler. Bununla beraber Lenin'in parti-sınıf ilişkileriyle ilgili kuramının ve «kendiliğindenliğe tapınma»ya yönelttiği eleştirilerin *genel* bir geçerlilik taşıdığı ortadadır (bunun altını özellikle çizmeliyiz): Demek ki geliştirilmiş olan düşünceler, yazarının kafasında, sadece henüz yeni doğmuş ve kimi açılardan çok geri olan Rus proletaryası için değil, ayrıca deneyimi ve bilinciyle daha zengin olan

Batı Avrupa'nın gelişkin proletaryası için de geçerlilik taşıyordu (*).

Özellikle Rus devrimci hareketi açısından, öncü parti anlayışı iki anlamda anlaşılacaktı: Hem niteliksel, hem de niceliksel anlamıyla. Niteliksel anlamda Parti, «işçi sınıfının yüksek katmanlarına» ait ve «sosyalizm düşüncelerine daha hızlı, daha kolayca tepki verebilecek» işçileri kucaklayan, bir seçkinler oluşumu olacaktı[42]. Özellikle Rusya gibi bir ülkede, bu tür unsurların sayısının çok olamayacağını söylemeye bile gerek yok: Yadsınamayacak derecede seçkin bir azınlıktılar. Rusya'daki politik koşullar, Çarlık rejiminin otokratik ve baskıcı doğası, demokratik özgürlüklerin en temel yanlarının dahi eksikliği; bütün bunlar, açıkta çalışan kitle partilerinin yaratılıp geliştirilmesini olanaksızlaştırıyordu. Çoğu Rus sosyalist bu olanaksızlığı ister istemez kabullenmekteydi. Bunun mantıksal sonuçlarını net bir biçimde dile getiren Lenin oldu: Devrimci örgüt kendini *ölçülü bir büyüklükle* sınırlamalı, ağırlıkla *gizli* kalmalı ve asıl olarak *profesyonel devrimcilerden* oluşmalıdır.

Lenin, *Ne Yapılmalı?*'da, «...sözde kitlelere 'açılan' (aslında en çok jandarmalara açılıp polisin devdevrimcileri bulabilmesine neden olan) geniş bir işçi örgütüyle başlarsak», sosyalist amaçlara ulaşılamayacağını bildiriyordu[43]. Lenin'in bu düşünceye verdiği önem, 1903 kongresinde kendisiyle Martov arasında çıkan ciddi tartışmanın, dolayısıyla hemen «Bolşevikler» ve «Menşevikler» adını alan eğilimler arasındaki çatışmanın nedenlerinden birisiydi.

Örgütlü ve birleşik, gerçek bir partinin kuruluşuyla taçlanacağı umulan II. RSDİP Kongresi, birliğin sağlandığı değil bölünmenin yaşandığı bir kongre oldu. Ayrılığın temel nedenleri bugün bile tartışma-

(*) «*Bütün ülkelerin* tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı yalnız ve yalnız kendi çabasıyla ancak sendikal bilinç edinebilir...» (Lenin, c. 5, s. 375. Altını ben çizdim, M.L.)

ya açıktır. Bu sorunu onlarca yazar ele aldığı halde- yorumlarından çıkan sonuç bir avuç olasılık ve pek çok hipotezin ortaya atılmasından öteye gitmemiş, kesinliklere çok az rastlanmıştır. Yine de, Lenin'in oluşmakta olan partiye otantik bir öncü karakteri kazandırma eğiliminin Bolşevikler/Menşevikler çatışmasının doğuşunda belirleyici bir rol oynadığı yadsınamaz. Burada söz konusu olan, parti üyesinin doğru ve uygun bir tanımının yapılmasında neyin tercih edileceği sorunuydu. Birbirine karşı iki formülasyon vardı.

Lenin'in formülüne göre, «parti üyesi, parti programını kabul edip, partiyi hem malî olarak destekleyen hem de örgütlerinden birinde kişi olarak yer alan kişidir»[44]. Martov ise «Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi üyesinin, programı kabul eden, parti organlarının denetim ve yönetimi altında amaçlarına ulaşması için aktif çaba harcayan kişi olduğunu» söylüyordu[45].

Demek ki olay, temelde, Parti'nin *büyüklüğü* ve ona bağlı olarak *doğasıydı*. Bu tartışmayı anımsadığında Martov, Lenin'in önerisinin «yasadışı bir örgütlenmeye katılacak... konumda olmamakla birlikte Parti'ye sempati besleyip hizmette bulunan çok sayıda aydını, ayrıca da partiyle kitleler arasındaki halkayı oluşturan ancak kişisel etkenler nedeniyle Parti'ye katılmaktan geri duran Sosyal-Demokrat işçilerin geniş bir kesimini (yıllarını tüketmiş ya da çoluk çocuğa karışmış ve eski eylemleri nedeniyle zaten polis gözetiminde yaşayan işçiler) eleme» anlamını taşıdığını anlatıyordu[46].

Lenin devrimci örgüt üyelerinin kapsamını sınırlı tutma niyetini kendisi asla saklamadı; formülü bu sonucun doğmasını sağlayacak bir dikkatle hazırlanmıştı. Kongre konuşmasında, «esnek» tanımından dolayı Martov'u suçladı. «Her türlü karışıklığa, kararsızlığa ve oportünizme kapıyı ardına kadar açan işte bu 'esneklik'tir». Sonra ekliyordu: «Bu /Martov'un/

formül/ü/ ister istemez *her türlü insanı* parti üyesi yapar». Oysa Lenin için, «konuşmaktan başka şey yapmayan bir kişinin parti üyesi olma hakkı ve fırsatını bulması yerine çalışan on kişinin kendine parti üyesi *dememesi* (gerçek işçiler etiket peşinde koşmazlar!) daha iyidir»[47]. Lenin'in kendi tanımıyla amaçladığı, «her türden oportünistlerin» Parti'ye doluşmasını önlemek üzere «bir siper» kazılmasıydı[48].

28 lehte, 22 aleyhte ve 1 çekimser oyla Martov'un metni benimsendi. Lenin'in daha sonra açıkladığı gibi, «tüzüğün 1. paragrafını bu yolla elden kaçırdıktan sonra, çatlamış kabı çifte düğümle alabildiğine sıkı bağlamak zorundaydık»[49]. Lenin'in partinin yönetim organları seçilirken yürüttüğü yoğun savaşımın ana dürtülerinden biri buydu; ve iki tarafın da aynı şiddetle sürdürdüğü bu savaşım, görece açık bir partiyi savunanlarla daha sınırlı ve kapalı bir örgütlenmeden yana olanlar arasındaki uçurumu genişletti. Görüldüğü gibi, Bolşevizmin çıkışı, kurucusunun ilân ettiği, öncü örgüt (başka deyişle, «seçkinci» parti anlayışı) gerekliliğiyle bağlıydı.

Kapsamı sınırlı tutulan Parti, karakteri bakımından da asıl olarak gizli kalmalıydı. Daha 1899'da, Sibirya'daki Lenin, Avrupa'ya bir belge göndermişti: «Önceki bütün devrimci hareket gelenekleri, Sosyal-Demokratlar'ın şimdiki bütün çabalarını partinin örgütlenmesinde, iç disiplininin kuvvetlendirilmesinde ve yasadışı çalışma tekniklerinin geliştirilmesinde ve yoğunlaştırmalarını gerektirir»[50].

Ne Yapılmalı?'da partinin gizli karakteriyle büyüklüğü sorunlarını birbirine sıkıca bağlıyordu:

> Otokratik bir ülkedeki güçlü bir devrimci örgüt *biçim* olarak «konspiratif» örgüt diye de tanımlanabilir, çünkü Fransızca *conspiration* sözcüğü Rusça *zagovor* («komplo») sözcüğünün eşanlamlısıdır ve böylesi bir örgütlenme tam gizlilik ister. Gizlilik öylesi bir örgütlenme açısından o kadar zorunlu bir koşuldur ki, bütün diğer etkenler (üye sayısı ve

seçimi, işlevleri, vb.) ona bağlı olmalıdır. Bu yüzden, biz Sosyal-Demokratlar'ın konspiratif bir örgüt yaratmayı arzuladığımız suçlamasından korkmak gerçekten aşırı saflık olur. Böylesi bir suçlama, Narodnaya Volya çizgisinden hareketle bir suçlama getirmek olduğu kadar, Ekonomizm'in bütün karşıtlarına da yaltaklanmaktır[51].

Parti üyelerinin sayısı gizlilik koşuluyla belirlendiği için dar tutulmalıydı. Üyelerin niteliği de aynı biçimde belirleniyordu: Parti, gizlilik koşullarında yaşayıp hareket etmeye hazır, bu yaşamı sürdürecek yetenekte insanlardan oluşmalıdır. Parti'nin bileşimini sıradan «militanlar» değil, *profesyonel devrimciler* oluşturmalıdır.

Profesyonel devrimciler: Rus sosyalist hareketinin çatısını bu insanlar oluşturmuştu; polis, mahkemeler ve Çarlığın idam mangaları onların saflarını hep tırpanlamıştı; ama tiranlığın ağırlığıyla özgürlüğe susamış Rusya toprağında, yere düşen devrimcilerin yeri hemen aynı ölçüde korkusuz, aynı ölçüde kahraman ve aynı ölçüde talihsiz savaşçılarla doldururuluyordu. Kendilerini tamamen «dava»ya adamış bu insanlar çeşitli suikastlere ve komplo denemelerine kalkıştılar; esinlendikleri model, Dekambristlerin zamansız çıkışlarıydı. Anarşist Neçayev'in anlattığı gibi: «Devrimci damgalı bir insandır; kişisel ilgileri, işleri ve duyguları, kişisel ilişkileri yoktur, kendine ait hiçbir şey, ismi bile yoktur. Ondaki herşey tek ve herşeyi dışlayan bir amaca, tek bir düşünceye, tek bir tutkuya bağlanmıştır: Devrim»[52].

İnançlı bir Marksist olan Lenin Rusya'daki eski devrimci örgütlere karşı çıkmakla birlikte, pek çok açıdan onların mirasını devralmıştı. Üstelik kendisiyle onlar arasında aileden gelen bir bağı vardı: Profesyonel devrimcinin kusursuz bir modeli, ağabeyi Alexander Ulyanov. Çar'ı öldürme girişimine bulaştığından ölüme mahkûm edilmiş Alexander, Çar'dan

merhamet dilenmeyi reddedip kendini yargılayanlara karşı şunları söyledikten sonra ölmüştü: «İnsanın ülkesi uğruna ölmesinden daha güzel bir ölüm yoktur; böyle bir ölüm içten ve dürüst insanlara korku salmaz. Tek bir amacım vardı: Talihsiz Rus halkına yardım etmek»[53]. Ondokuz yaşındaydı. Menşevik bir karşıtı da Lenin'i şöyle anlatıyordu: «Gününün yirmi dört saatinde devrime kafa yoran, yalnızca, rüyalarında bile, devrim düşünen başka birini tanımıyorum»[54]. Lenin de profesyonel devrimci gibi yaşayıp çalışmak üzere yaratılmış kusursuz bir örnekti.

Lenin *Ne Yapılmalı?*'da Sosyal-Demokrat Parti örgütünün profesyonel devrimcilerin elinde olması gerekliliğini çeşitli kereler vurgular: «*Siyasal* polisle savaşım özel niteliklere gerek duyar; profesyonel devrimcilere gerek duyar»[55]. «Devrimciler örgütü öncelikle devrimci eylemleri mesleği sayan kişilerden oluşmalıdır»[56]. Daha somut olarak, «bizim görevimiz her yetenekli işçinin *profesyonel* ajitatör, örgütleyici ve propagandist, yayın dağıtıcısı vb. vb. olmasına yardım etmektir» diye yazıyordu[57]. Birkaç yıl sonra, Bolşevizmin biçimlenme sürecine girdiği 1905 ve 1906 yıllarının devrimci olaylarını değerlendirirken, «partimizin üstün birliği, dayanışması ve istikrarlılığının» neye bağlı olduğu sorusunu şöyle yanıtlıyordu: «Bu, profesyonel devrimciler örgütüyle başarıldı»[58].

Buna bağlı olarak, Çarlığa karşı saldırıya geçecek Parti, gizli, hatta komplocu bir örgütte biraraya gelmiş, sınırlı sayıda profesyonel devrimcilerden oluşacaktı. Lenin'in ifade ettiği düşünceler bu şekilde derlenmekle yetinilecek olursa, düşüncesinin büyük önem taşıyan bir yönü atlanır. Sık sık düşülen böyle bir basitleştirme hatası, Lenin'in Parti kuramına sık sık yöneltilen suçlamalardan birinin temelini oluşturur: Lenin «Blanquizm»den suçluydu. Lenin'in örgütsel konulardaki görüşlerinin, uzun politik yaşamı boyunca bir dizi komplo ve baskın düzenlemiş, bunlarda küçük devrimci gruplardan yararlanmış Blanqui'-

nin görüşlerinin az çok körü körüne taklit edilmiş bir kopyası olduğu söylenmektedir.

Aslında Lenin'de «Blanquist» hiçbir şey yoktu; ya da en azından, savunduğu anlayışları Fransız devrimcininkinden ayıran temel bir yan vardır kuramlarında: Şöyle ki, partiyi kitlelerle, özel olarak da işçi sınıfı kitlesiyle bağlama gerekliliği görülüyordu. Lenin, «çalışmamızı yoğunlaştırıp genişletmek ve kitleleri etkilemek her zaman bizim görevimizdir» ve «bunu yapmayan bir Sosyal-Demokrat Sosyal-Demokrat değildir» dediği zaman[59], kendisinin ve örgütünün önüne temel önem taşıyan bir görev koyuyordu. Devrimi yapacak araç görevini Parti görecekken, devrim sürecinde proletaryaya düşen rol de hatırı sayılır bir roldü. Parti ne denli sağlam, savaşım yöntemleri ne denli etkili, programı ne denli net, heyecan verici ve harekete geçirici olursa olsun; Parti'nin arka alanı, vekilliğini yaptığı, taban oluşturmaya çalıştığı çevresi ve etki alanı olan, sözcülüğüyle yetinmeyip öncüsü olmaya uğraştığı sınıfın, yani proletaryanın dışına düştüğünde, bu niteliklerin hepsi de anlamsız kalırdı. Bunun için Lenin genç bir adam olarak çeşitli denemelerini işçi sınıfının koşullarının incelenmesine ayırmış, bunun için politik yaşamının ilk yıllarında dikkate değer bir titizlikle ve somut olma kaygısıyla iş yasalarının olanaklarıyla sınırlarını ele aldığı çeşitli makaleler ve broşürler yazmıştı (*). «Devrimci bir parti, yalnızca devrimci bir sınıf hareketine *fiilen* önderlik ettiği zaman adını hakeder»[60]. Marksizme bağlılık, kuşkusuz, sanayi proletaryasının toplumdaki konumuyla devrimi gerçekleştirecek unsur olarak görülmesi anlamına geliyordu. Gelgelelim bu aksiyom bütün sorunları, özellikle de Lenin'in dile getir-

(*) Örneğin bkz. fabrika işçilerine verilen cezalarla ilgili yasa üzerine, çalışma gününün çoğunluğunu belirleyen yasalarla ilgili ve el zanaatları sanayiinin sorunları hakkındaki incelemeleri (Lenin, C. 2).

diği gibi kitleleri eyleme «itmesi» olası yöntem sorununu kendiliğinden çözmüyordu[61].

1905'den sonra burjuva ve proleter devrimler arasındaki ayrım, birinin ötekini hangi yoldan izleyeceği ve aralarında ne gibi bir bağlantı bulunduğu konularındaki düşüncelerini ortaya koyduğunda, Lenin'in stratejik ilkeleri daha netleşecekti. Troçki'nin sürekli devrim anlayışını eleştirdiğinde, Rusya'da sosyalist devrim olanağı hakkındaki kuşkularını şu sözlerle dile getiriyordu: «İşçilerin kurtuluşu ancak işçiler tarafından sağlanabilir». Vardığı sonuç da şöyleydi: «Kitleler sınıf bilinci edinip örgütlenerek bütün burjuvaziye karşı açık sınıf savaşımında eğitilip yetişmedikçe sosyalist devrim gündem dışıdır»[62].

Lenin Sosyalist-Devrimciler'in düşüncelerini ve özelde terörizme başvurmalarını da aynı kaygılardan hareketle reddediyordu, çünkü onların taktiği «kitleler adına ya da kitlelerle birlikte, kitleler arasında çalışmayla *herhangi bir biçimde bağlantılı değildi*»[63]. Terörü ya da şiddeti reddetmiyor, sadece «kitlelerin katılımını sağlaması düşünülen ve katılmalarını güvenceye alan şiddet biçimlerini hazırlama çalışmasını» zorunlu sayıyordu[64].

Merkezileşme ve İç Demokrasi

1897'de yazılıp ertesi yıl Cenevre'de yayımlanmış ilk kitapçıklarından birinde «Rus Sosyal-Demokratları'nın görevlerine» ayrılmış bir pasajı şöyle bitiriyordu Lenin: «Bunun için, çalışmak yoldaşlar!... Rus Sosyal-Demokratları... Rusya'nın dört bir yanına yayılmış işçi çevreleriyle Sosyal-Demokrat grupları tek bir *Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nde* birleştirmek için büyük çabalar harcamalıdır!»[65] 1899'da sosyalist bir gazeteye yazdığı bir makalede de şöyle diyordu: «Bu birliği gerçekleştirip... dar ve yerel çevrelere sıkışıp

kalmaktan tamamen kurtulmak - Rus Sosyal-Demokratları'nın en yakın ve en ivedi görevi budur»[66].

Iskra'nın amacı dağınık grupların biraraya toplanmasını sağlamaktı. Lenin'in «merkeziyetçiliği» ise birlik uğraşlarını aşıyordu: Onunki, örgüt içinde «liderlik»le «taban» arasında, «merkez»le ona bağlı «bölüm»ler arasında kurulan ilişkilerle ilintili bir anlayış, örgütte egemen olan hiyerarşik kuralların bir tanımıydı. Aslında herşey Parti'deki demokrasi sorununu öne çıkarmaktadır.

Lenin'in savunduğu merkeziyetçilik gerçekten neden oluşuyordu ve uzantıları nelerdi? Yanıtı Lenin veriyordu: «Devrimci Sosyal-Demokrasi'nin örgütlenme ilkesi... yukardan aşağıya doğrudur ve parçalar karşısında merkezin haklarıyla yetkilerinin genişlemesine ağırlık verir». Bir başka deyişle temel zıtlık şudur: «Demokrasiye karşı bürokrasi», özerkliğe karşı merkeziyetçilik»[67].

Merkeziyetçilik başlıbaşına açık bir zorunluluk gibi görünüyordu. Marx'ın öğretisi merkeziyetçilikten yanadır ve federalist eğilimlere açıkça aykırı düşer. Bu yüzden Rus sosyalist hareketinde *Iskra* doğallıkla merkeziyetçilik düşüncesini savunup propagandasını yapıyordu. Lenin'in merkezilikten yana kuramlarına çok geçmeden kuvvetli bir direniş gösterecek Troçki, 1901'de, önemli yetkilerle donatılmış bir Merkez Komitesi'nin otoritesiyle hareket etmedikçe devrimci hareketin «Frankenstein canavarı»ndan başka bir şey olmayacağının görüleceğini bildiriyordu. Troçki'nin açıklamasına göre, bu Merkez Komitesi «/disiplinsiz örgütlerle/ ilişkilerini koparacaktır... Savaş alanına ...kendi müfrezesini sürecek ve ona gerekli kaynakları verdikten sonra bu müfrezenin yerel komite olduğunu ilân edecektir»[68]. Lenin'se düşüncesini ifade ederken vurguyu azaltıyordu; yine de dikkatle hazırlanmış bir plânla çakışan bir yaklaşımı vardı.

Lenin kendini ilkeleri ortaya koymakla sınırlı tuttuğu sürece gelecekteki Menşevik düşmanlarının an-

cak ürkek itirazlarıyla karşılaşmaktaydı. 1903 Kongresi'nde çıkan ayrılıklar ve Parti içindeki kardeş kavgasının ilk belirtileri, merkeziyetçilik sorununun gerçek anlamını dışa vuruyordu. Elbette heyecan ve kişisel anlaşmazlıklar da tartışmanın aşırı sertliğine büyük katkıda bulunmuştu; bununla beraber, merkeziyetçilik destekçileriyle karşıtları arasındaki, merkeziyetçiliğin inançlı savunucularıyla ürkek ve duraksamalı savunanları arasındaki tartışmanın dibinde yatan uzantıları belli belirsiz sezen kimi insanlar olduğu doğrudur. Son noktada gündemdeki sorun etkili olmayla iç demokrasi arasında bir tercih yapılmasıydı. Dışa vurmuş ayrılıklar temelinde her kamp kendi görüşlerine kavramsal bir biçim kazandırmaya başladığında, özellikle kongreden sonra bu noktayı çok belirginleştirmişti Lenin. 1904'te yayımladığı bir çalışma bu alanda son derece aydınlatıcıdır. *Örgütsel Görevlerimiz Üstüne Bir Yoldaşa Mektup*'ta merkezileşme ilkesini pratiğe geçirme niyeti varsa Parti'nin oturtması gereken hiyerarşik sistem uzun uzadıya açıklanmaktadır.

Örgütün başında, «en iyi devrimci güçleri kucaklayan... ve, yayın dağıtımı, bülten çıkarılması, güçlerin yerleştirilmesi, özel görevleri üstlenecek kişilerle grupların belirlenmesi, tüm Rusya çapında gösterilerle ayaklanmanın hazırlanması vb. gibi partinin bütün genel işlerini *yöneten*» bir Merkez Komitesi durmalıdır[69]. Bir başka deyişle Merkez Komitesi, sadece ciddi kararlar alınırken değil, günlük varlığının bütün ayrıntı noktalarında da Parti'nin yaşamına kılavuzluk edecektir. Aynı kılavuzluk ve denetim (*) ilkesi örgütün her düzeyinde uygulanmalıdır. Lenin hiyerarşiyi oluşturan çeşitli komiteleri sıralar: Merkezileşme en son dereceye kadar götürülür ve en kısıt-

(*) Lenin, Martov'u, Parti Tüzüğü'nün 1. paragrafına ilişkin formülüyle, Parti üyeleri üzerinde *denetimi* olanaksızlaştırmakla suçluyordu (Lenin, c. 7, s. 268-9).

layıcı sonuçlar kabul edilir. «Komite herkesin çalışmasına yol gösterir»[70]. Böyle bir anlayışın çok sıkı bir disiplin gerektirdiği açıktır. Öncelikle bütün yetkileri yürütme organlarına vermekle demokrasinin gereklilikleri çok az dikkate alınır, daha doğrusu bütünüyle gözardı edilir. Lenin'in düşüncesini aşırı derecede zorlarken aynı zamanda hayranlık uyandıracak kadar aydınlatıcı bir işlev gören Martov'un kafasından çıkmış eğretilemeyi kullanan Lenin, 1903 Kongresi sırasında şunları belirtiyordu: «Bütün parti kurallarımız, Kongre'nin onayladığı bütün merkeziyetçilik sistemi, «*politik belirsizliğe* yol açan çeşitli kaynaklar karşısında bir 'kuşatma durumu' halinden başka bir şey değildir»[71].

Lenin, Parti'nin iç işlerini yürütürken demokratik kuralları oturtma lüksüne katlanamayacağı görüşünü açıklamak için kongreyi bekleyememişti. Onun kanısınca «'genel demokrasi ilkesi' iki koşulu önvarsayar: birincisi tam açıklık, ikincisi tüm görevlere seçim yapılması»[72]. Gelgelelim güvenlik ve dolayısıyla gizlilik nedenleriyle, Rus devrimci hareketinde bu koşullar karşılanamazdı. Parti'de demokratik kuralların işlemesini istemek sadece ütopyacı değil, zararlıydı da; polisten başka yarar gören olmazdı[73]. Kongre'den kısa süre önce Troçki, örgütlenme plânları hakkında Lenin'e bir sürü soru yöneltmişti.

> «Kalıcı merkez biziz», diyordu Lenin, «sağlam düşüncelerimiz olduğundan biz yol göstermeliyiz».
>
> «Bu durumda yazı kurulunun tam diktatörlüğü mü olacak?» diye sordum.
>
> «Tabii, bunun nesi yanlış?» diye karşılık verdi Lenin. «Bugünkü ortamda böyle olmalı» (*).

(*) Lenin belirli bir dönem için *Iskra* yazı kurulunun Parti'nin yönetim organı yapılmasını istiyordu. Çünkü yurt dışına yerleştiğinden polis baskını tehlikesinden uzaktaydı ve hareketin en güvenilir ideolojik güçleri orada toplanmıştı. Lenin'le Troçki arasındaki konuşma Troçki'nin *Yaşamım*'daki anı-

Liderliğin «tam diktatörlüğü». Bu deyiş Lenin'in gerçek anlayışından kesinlikle çok ileriydi: Bolşevik Parti'de 1917'den önce fiilen diktatörlük gibi bir sorun çıkmamıştı. Ancak 1903 Kongresi sırasında ve daha sonra Lenin'in eski silâh arkadaşları ona karşı ayaklandıkları zaman, şu ya da bu biçimde Lenin'in önerilerine karşı ağızlarından öfkeyle çıkan suçlama gerçekte hep «diktatörlük» olmuştu.

Örneğin Martov, *Iskra*'da, gazete Menşeviklerin ellerine geçtiğinde, Lenin'in aşırı merkeziyetçiliğinin kaçınılmaz olarak bir liderin yönettiği ve kitlelerden kopuk, «bürokratik, komplocu bir örgütün» oluşmasına varacağını yazmıştı[74]. Plehanov da geride kalmamıştı. Lenin'in önerdiği ayrıcalıkların partinin merkezi yönetim organlarına verilmesi gerektiğinin üzerinde durarak, sözde egemen sayılan kongrenin artık sadece «Merkez Komitesi'nin köleleri»nden oluşacağını[75]; Lenin'in merkeziyetçilik anlayışının Sosyal-Demokrasi'ye «kahraman ve sürü kuramının yeni bir çeşidinin» yüklenmesiyle sonuçlandığını bildiriyordu[76]. Neredeyse mantıksal bir sonuç olarak eklenen «Bonapartist» etiketi Bolşevik lider için geçerliydi[77]. *Iskra* kurucularından Vera Zasuliç, Lenin'i XIV. Louis'le bile kıyaslıyordu[78].

Polemikten kaynaklanan bu abartılar kuşkusuz uygun ihtiyat paylarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bununla beraber, Lenin'in savunduğu «acımasız» */rücksichtlos/* merkeziyetçiliği «mahkûm eden Rosa Luxemburg'un gözlemlerine büyük bir dikkat ve ağırlık verilmelidir. Lenin'in tezine göre «Merkez Komitesi partinin bütün yerel komitelerini atama ayrıcalığına sahip olmalıydı». Rosa Luxemburg ise Marksizmin meşru, daha doğrusu vazgeçilmez saydığı merkezileşmeyle, yine Rosa'ya göre Lenin'in kattığı geçersiz yorumlar arasındaki farklılığı vurguluyordu.

---

larından aktarılır (s. 157). Dolayısıyla dile getirilen düşüncelerin anlamı kullanılan belirli terimlerden daha fazladır.

Rosa, Lenin'in merkezileşme anlayışının, «partideki bölümlerin merkezin iradesine mutlak ve körü körüne boyun eğmesi» anlamına geldiğini iddia etmekteydi. Rosa'nın kanısınca böyle bir boyun eğme Lenin'in düşünüşünün temel özelliklerindendi; pratik anlamı «partide düşünen tek unsurun Merkez Komitesi» olmasıydı». «Bütün parti organları en küçük ayrıntılara dek tek başına düşünen, herkesi yönlendiren ve herkes adına karar veren parti merkezine körü körüne bağlı olacaktı»[79]. Bu kadar geniş yetkilerin Merkez Komitesi'ne verilmesi partideki muhafazakâr eğilimleri mutlaka kuvvetlendirirdi. Lenin böylece «oportünizme karşı bir kale» kurulacağını düşünürken yanılıyordu. Rosa'nın sorunu yakaladığı biçimiyle, «bütün oportünist sapma olasılıklarına karşı kendimizi peşin olarak güvence altına almak» olanaklı değildi. «Bu tür tehlikeleri ancak hareketin kendisi atlatabilir»[80]. Rosa Luxemburg kuvvetli bir örgüt gerekliliğini yadsımasa da, proletarya devrimci eylemlerini geliştirip kendi sınıf kurumlarını yaratmakta yolaldıkça, sürekli ve paralel bir süreçle orantılı olarak onun da doğacağına inanıyordu. Rosa'yı yanıtlayan Lenin, 1905'te, Rosa'nın kuramının «Marksizmi kabalaştırıp aşağılık bir nesneye dönüştürdüğünü» söyleyecekti[81].

Lenin'in önerilerine Troçki'nin yaklaşımı da aynı ölçüde kabaydı. Daha 1903 Kongresi'nin kürsüsünden son zamanlara kadar müttefiği olmuş adama şunları söyleyecekti: «Lenin Yoldaş... 'demir el'in kendisinin, yalnız kendisinin olduğuna karar vermiştir»[82]. Bir yıl sonra da şunları yazıyordu: «Lenin'in yöntemleri şuna varır: İlk başta parti örgütü kendini bütün partinin yerine koyar, sonra Merkez Komitesi örgütün yerini alır, son olarak da tek bir 'diktatör' Merkez Komitesi'nin yerine geçer»[83].

Troçki'nin o günlerde Lenin'e yolladığı oklardan yalnızca bir tanesiydi bu. Proletaryaya «kuramsal Terör» uygulamaya çalışan ve kendini «Parti'mizin ge-

rici kanadının lideri» diye tanımlayan «Maximilien /yani, Robespierre/ Lenin»den söz ediyordu. Troçki, *Ne Yapılmalı?*'nın yazarının işçilere dayatmaya çalıştığını düşündüğü «kışla disiplini rejimi»ne karşı ayağa kalkıyordu[84].

Ne var ki o günlerdeki haliyle Bolşevik örgütlenmede Troçki'nin diktatörlükten sözedişini haklı çıkaran tek bir yan yoktu. Gerçi otoriter merkezileşme ve Lenin'in işin içyüzünü anlamadan «askeri disiplin» dediği şeyle birlikte hiyerarşi ilkesinin mutlak zorunluluğu da o grupta kabul görüyordu[85]. Gerçi o günlerin Rus Sosyal-Demokrat Partisi'nde hakikaten iç demokrasi yoktu. Ama bunların Leninizmle pek ilintisi de yoktu. Günlük fiilî politik pratiklerinde bu konuda Bolşeviklerle Menşevikler arasında ciddi bir ayrım görülmüyordu: 1905 Devrimi'ne değin liderlerin atanmasının kural, seçimine istisna olduğu aynı yöntemleri iki taraf da kullanıyordu (*). Sözgelimi Menşevik Garvi, kendi hizbinin Moskova Komitesi'nin «tepeden tırnağa atama ilkesiyle kurulduğunu» kabul etmekteydi[86].

Lenin, Bolşevizmin doğuşunu ilk Rus Devrimi'nden ayıran kısa dönemde, daha sonra komünist uygulamaların Altın Kuralı haline gelecek «demokratik merkeziyetçilik» ilkelerini işleyecek fırsat bulamamıştı. Dahası o ilkeler, ilk formüle edilişlerinde, gelişme sürecindeki bir kuramsal anlayışın ve olayların getirdiği değişikliğin iki yönlü etkisiyle biçimlenecekti. Çarlığın ilk kez yalpaladığı 1905'te Leninizm henüz sağlam ve bağlayıcı kurallar bütünü olmaktan çok

(*) Devrimden önceki dönemi çözümlerken Leninizme hiç de hoşgörülü yaklaşmayan yazarlar, pratikte o zamanın Menşevikleriyle Bolşevik karşıtları arasında dikkate değer bir farklılık bulunmadığını kabul ediyorlar. İki hizip de demokratik yöntemlere düşkün değildi. Bkz. Ulam, s. 246; Schapiro, *Communist Party*, s. 57-8; Keep, *Rise of Social Democracy*, s. 147; Lane, s. 209.

bir «işaretler» sistemiydi. Kendilerini doğuran koşullara çok şey borçlu olup, sadece olgun düşüncelerle giderek artan entellektüel kusursuzluğun değil, aynı zamanda tartışma ve polemiğin yol açtığı kızgınlığın da izlerini taşımaktadır. Bu yolla o sıralarda sadece kabataslak biçimde varolan düşünceler, savunucuları ve karşıtları açısından aynı biçimde, önceden görülemeyen bir gelecekte edinecekleri abartılı karaktere bürünmeye başladılar.

Düşünceleri hayli yol katetmiş Troçki, Luxemburg ve Plehanov da, bilinçli bilinçsiz, gerçekliğin henüz sağlam bir temel sunmadığı ve vazgeçmenin olanaklı olduğu bir varsayıma sarılarak, gelecekteki bir çareye güveniyorlardı. Eleştirel çözümlemeden çok burun kıvırma ve çamur atmanın ağır bastığı, kötü niyetin, kin ve nefret beslemenin politik yargılardan daha büyük rol oynadığı açıklamaların paradoksal biçimdeki kâhince niteliğini açıklayan budur.

Leninizme gelince onun geleceği hâlâ belirsizdi. Lenin'in henüz gençken ortaya attığı düşünceler, gençliğinden kaynaklanan bir değişkenliğe ve esnekliğe sahipti. Hazırlandıkları sınav zamanı, kuramın uzantılarıyla gerçekliğin istedikleri arasında bir kapışma doğuracak, zorunluluk nedeniyle ilk değişiklikler ve uyarlamalar gündeme gelecekti. 1905 Devrimi'nin Leninizm üstündeki etkisi buydu.

1905'de Bolşevizm (*)

Askerlerin ateş açması sonucu yüzbinlerce göstericinin saflarında büyük kayıplar verdikleri St. Petersburg'daki «kanlı Pazar» (9 Ocak 1905) (**) Rus-

(*) Bu konuda ayrıca bkz. Bölüm 3, «1905'de Lenin».

(**) 1 Şubat 1918'den önceki bütün tarihler o sırada Rusya'da kullanılıp Milâdî takvimin 13 gün gerisinden giden Julian takvimine göredir. O zaman Rus takvimindeki 9 Ocak, Batı'nın 22 Ocağına denk düşüyordu.

ya'daki sosyalist örgütleri tamamen şaşkın yakalamıştı. Devrimci kabarışın başlangıcına işaret eden Petersburg'daki büyük gösteriler, ataletle, hazırlıksızlıkla, hatta sosyalist grupların, özellikle Bolşeviklerin sergilediği düşmanca tavırlarla karşılaşmıştı. Ülkenin her yanında halka dönük ajitasyonun geniş çapta ve yoğun biçimde sürdürüldüğü «kanlı Pazar»ı izleyen aylarda, Lenin'in izleyicileri bu ajitasyonun en çarpıcı kimi yönleri karşısında suskun ve tereddütlü kaldılar. Ajitasyon o denli ilerlemiş ve sağladığı başarılar geçici bile olsa o denli dikkate değer hale gelmişti ki, Bolşevikler bunun etkisinden kaçamazlardı. 1905 Devrimi'yle biçimlenen Leninist örgütlenme, hareketin önemi açıkça görünür olunca, tıpkı Lenin'in yaratmaya çalıştığı biçimi almıştı. Devrim Leninizmi örgütle kitleler arasında, öncü partiyle işçi sınıfı arasında bağ kurmaya zorladı.

Lenin Bolşevizmin temellerini ördüğü sırada bile bu bağlantıyı kurmakla ilgilenmekteydi. Gerçekten de ona göre, basitçe, sayılarının az olması nedeniyle türdeşliği ve gizliliği sağlayacak bir profesyonel devrimciler örgütü oluşturma olayı değildi bu. Ek olarak, öncü çekirdeğin proletaryayı örgütlemeyi, etkilemeyi ve yanına çekmeyi başarabileceği mekanizmaların ana hatlarının çıkarılması gerekiyordu. *Ne Yapılmalı?*'da bu soruna eğilinir ve Lenin'in bir yanda doğru adlandırılışıyla devrimci örgütle öte yanda daha geniş, daha açık bir örgüt, daha doğrusu çeşitli türden örgütler (sendikalar, dostluk dernekleri, eğitim kuruluşları gibi sosyalist olsun olmasın bütün işçilere açık ve olabildiğince açıkta çalışıp yasal etkinlikler için varolan kıt olanakları elden geldiğince değerlendiren örgütler) arasında yaptığı ayrımın çok genel türden bir planı ortaya atılır[87]. Bu işçi örgütleri Parti'yle kitleler arasındaki halkayı oluşturur; bunlar Bolşevik (ya da Sosyal-Demokrat) eylemcilerin içine girmesine ve dolayısıyla Marksizmin etkisine açık

olmalıdır; Parti'yle bağlantılı olmakla birlikte Parti'nin kendisi değillerdir ama.

Bu düşünceler bir parça soyut kalıyordu hâlâ. Lenin *Örgütsel Görevlerimiz Üstüne Bir Yoldaşa Mektup*'ta daha bir kesinleştirmişti onları. Bu yazısında devrimci parti örgütüyle işçi kitleler arasındaki ilişkileri nasıl kavradığını açıklayıp, Parti'nin sahip olmasını istediği yapıya ve nasıl işleyeceğine ilişkin ayrıntıları aktarır. Merkez Komitesi'nin otoritesine bağlı yerel komiteler «yerel hareketin *bütün* boyutlarını yönlendirmeli», «kendilerini bütünüyle Sosyal-Demokrat çalışmalara adamış, tamamen inançlı Sosyal-Demokratlar'dan oluşmalıdır»[88]. Bu komitelerin otoritesi bir dizi teknik organı ve belirli bölgelerdeki seksiyonları kapsayacaktır: Örneğin «propaganda grupları», «yayın dağıtım grupları» ve yerel komiteyle «fabrika komiteleri» arasında halka işlevi gören «bölge grupları». Fabrika komitesiyle yerel komite, yerel komiteyle «bölge grupları» arasındaki ilişkilere merkezci ilke ve katı hiyerarşik alt-üst ilişkisi yön verecektir. Bu durumda «propaganda grubu» gibi «bölge grubu» da yerel komitenin bir «kolu» olmaktan öteye gitmez. Lenin'in bu bağlamda yinelediği gibi, «seçim ilkesinin ve ademi merkeziyetçiliğin geniş çapta uygulanmasına kesin olarak izin verilemez, hatta otokrasi yönetiminde yürütülen devrimci çalışmalar açısından tamamen zararlıdır». Son olarak «taban»da «fabrika komiteleri» vardır. Fabrika komiteleri, «talimat dağıtan ve fabrikada her türlü Sosyal-Demokrat çalışma yürütme yetkisini *doğrudan doğruya komiteden* alan, çok az sayıdaki *devrimciyi*» birleştirir. Lenin de, «fabrika komitesinin her üyesinin, kendini, bütün emirlerine uymakla yükümlü bulunduğu ve savaş zamanında resmî izin olmadan ayrılma hakkını taşımadan katıldığı 'cephedeki ordu'nun bütün 'yasa ve gelenekleri'ni gözetmesi gerektiği komitenin bir ajanı saymak zorunda olduğunu» vurgular[89].

Parti'yle işçi sınıfının örgütsüz kitleleri arasında

nasıl bir ilişki kurulacağı hâlâ tasarlanmayı bekliyordu. Lenin bu noktada «fabrika komiteleri»nin bir kısmı Parti'ye katılıp bir kısmı katılmayan işçileri kucaklayan «alt-komitelere» bölüneceğini belirtmekle yetinir. Alt-komitelerin bileşimi az çok heterojen nitelik taşıyacak, büyüklükleriyle eylemlerinin açıklığı olanaklara ve güvenlik gerekliliklerine göre değişecektir[90]. Bu şekilde Buharin'in «Parti'nin bir merkezli çevrelerinin ikincisi»[91], Bolşevik bir militanınsa «periferisi» dediği şey oluşacaktır. Sert ve türdeş çekirdek giderek eriyip nebülöz bir şeye dönüşür; partinin kolları bütün proletaryaya yayılacak, kökleri bütün olarak işçi sınıfna kadar uzanacaktır. Örgüt karmaşık bir yapı gibi görünür: «Sıkı hiyerarşik bir düzendeki ve aynı ölçüde katı bir alt-üst ilişkisi kalıbıyla, parti örgütlerinin oluşturduğu dikey bir ağ; yanı sıra, görünüşte yansız, pratikteyse dikey ağın iradesini geçerli kılması düşünülerek tasarlanmış, tamamlayıcı örgütlerden oluşan yatay bir ağ»[92]. Bu anlayışın «askerî disiplin»in mutlak gerekliliğini ve komitelere (öncelikle yalnız ve yalnız profesyonel devrimcilerden oluşan komitelere) tanınmış neredeyse sınırsız yetkileri ne denli eksiksiz biçimde vurguladığı görülebilir.

Bolşevik Pyatnitski'nin Odessa örgütüyle ilgili anlatımları herhalde 1905 Devrimi öncesi dönemde bütün Rus sosyalist hareketi açısından da geçerlidir. Pyatnitski'ye göre atama ilkesi «en tepeden dibe kadar» uygulanıyordu.

> Büyük kasabalardaki bölge komiteleri, belirli bir bölgenin (ya da alt-bölgenin) bütün Parti hücrelerini birleştirip hiç olmayan yerlerde yeni hücreleı örgütleme işini üyeleri arasında paylaştırmıştı. Alt-bölgelerdeki örgütçüler hücrelerin en iyi unsurlarını alt-bölge komitelerine davet ediyorlardı. Alt-bölge komitesinin bir üyesi ayrıldığı zaman... geride kalan üyeler bölge komitesinin onayıyla bir başkasını atıyorlardı. Bölge komiteleri de alt-bölge komitelerinin

en iyi unsurlarından bileşiyordu. İl komiteleri çeşitli grupların ve belirli bir kentin hücrelerinin birleşmesiyle oluşuyor, Merkez Komitesi'nin onayına tabi kalıyordu. İl komitelerinin yeni üye atama hakkı vardı. Bir il komitesi tümden tutuklandığında, Parti Merkez Komitesi yeni bir komite oluşturmak üzere birkaç üye belirliyor, onlar da yeni komiteyi tamamlamak için o bölge işçilerinden uygun yoldaşları atıyorlardı[93].

Bu anlatımın iki yerine dikkat çekilebilir: Komitelerin oynadığı önemli rol ve seçime dayalı işleyişlerin yokluğu. Bu durum 1905'e kadar Rusya'daki bütün sosyalist örgütlerin ayırıcı özelliğiydi. Açıkçası o yıl Rusya'da gelişen devrimci olayların sonucunda derin değişiklikler görülecekti. Sürgünden Rusya'ya, doktriner çatışmalardan gerçek savaşıma, iç kavgalardan en sonunda sınıf düşmanına saldırıya, gizli çalışmalardan açık atılımlara geçen Bolşevizm, özel önem taşıyan bu iki alanda, yani partiyi kitlelerle bağlama ve parti içi demokrasi konularında ciddi yenilikler getirecekti.

Güvensizlik zamanı geride kalmıştı. Kitlelerin büyük kabarışı sosyalist hareketin önüne yeni ufuklar açıyordu. Ancak bu yeni politik iklimdir ki, birlik duygusunu yeniden kazanıp elinin altındaki korkunç kaynakların farkına varan Sosyal-Demokrat bir Parti'de, Bolşeviklerin ve özel olarak Lenin'in nasıl olup da örgütlenme düşüncelerine değişik bir kalıp vermeye başladıklarını açıklar.

Seçkinler Partisinden Kitle Partisine

Lenin 1902'de, *Ne Yapılmalı?*'da koyduğu gibi, Parti'yi «kitlelere açmak»la aslında «devrimcilerin polis karşısında açığa çıkarıldığını» düşünüyordu. 1905'te ise herşey yepyeni bir görünüme kavuşmuştu. Parti'yi kitlelere açmak artık zorunluluktu; böylece dev-

rim rüzgârlarına da açılacak, kitlesel saldırının başında durma... hiç değilse bu saldırının peşinden gitme şansını elde edecekti. «Kanlı Pazar»ın üzerinden daha bir ay geçmeden bu zorunluluğun ayrımına varmıştı Lenin. Bolşevik organ *Vperyod*'da şöyle yazıyordu: «Artık zayıflamış hükümetin baskısından kurtulmuş demokratik düşünceler ve istemlerin açık propagandası o denli yayılmıştır ki, kendimizi bu tümüyle yeni hareket alanına uyarlamayı öğrenmemiz gerekiyor». Olaylara uyum sağlama, ***örgütle hareket***, «yatay ağ»la «diket ağ», nihayet öncüyle işçi sınıfı arasındaki ayrımın daha bulanıklaşması anlamına geliyordu.

> Yüz kere kuvvetlenmiş durumdaki halkın devrimci enerjisinin akışına bir ölçüde ayak uydurabilmek için Parti ve Parti'yle bağlantılı bütün örgütlerimizin üye sayısını büyük oranda arttırmalıyız... Daha fazla genç işçi toplayın, bütün Parti örgütlerinin olağan çerçevesini komitelerden fabrika gruplarına, zanaatkâr birliklerine ve öğrenci çevrelerine kadar genişletin... Bir an bile gecikmemek istiyorsak yüzlerce yeni örgüt kurulmalı. Evet, yüzlerce; abartmasız...»[94]

Parti'ye çok sayıda üye kazandırma arzusu dikkatleri bilhassa gençlere, özellikle işçi sınıfı gençliğine çevirtiyordu. Bu bağlamda özellikle Rus Sosyal-Demokrat *İşçi* Partisi liderleri arasında, hem Bolşevikler hem de Menşevikler arasında, aydın unsurların ne ölçüde ağır bastığını vurgulamak önem taşır. Menşevik kampta görülen belirli «*ouvriériste*» eğilimlere karşın Martov, Sosyal-Demokrat örgütün yönetiminin «küçücük bir aydınlar dünyasının» ellerinde olduğunu kabul ediyordu[95]. Eldeki istatistikler, özellikle Rus Sosyal Demokrasisi'nin 1914'ten önceki kongrelerinin toplumsal bileşimi konusunda, bu açıklamanın geçerliliğini kabul edip genişletmemize izin vermektedir. 1898'de Minsk'de toplanan ilk kongreye çok

az sayıda delege katıldığı için (sadece bir tanesinin işçi olduğu dokuz kişi) geçerli sonuçlar çıkarmak olanaklı değildir[96]. 1903 Kongresi'nin rakamları daha sonuç alıcıydı: Katılan 60 küsur delegeden sadece 3-4'ü işçiydi (*). 1905'teki kongrede tek bir işçi delege yoktu (**). Tartışmalar sırasında Rusya'daki Bolşevik komitelerin toplumsal bileşimine ilişkin çok yararlı bilgiler aktarılmıştı. Tiflis'i saymazsak Kafkas kasabalarındaki komitelerin çoğunda işçi üyelerin sayısı ya çok az, ya da sıfırken, Petrograd Komitesi'nin üyelerinde tek bir işçi görülmüyor, Kuzey Komitesi'nde de sekiz üye arasında sadece bir tek işçi bulunuyordu[97]. Böylesi bir manzara Parti saflarında Londra Kongresi'ndeki tartışmalarda dışa vurulan şiddetli hoşnutsuzlukları doğurmamazlık edemezdi. Aydınların aşırı oranda temsil edilmesinden yakınan pek çok delege vardı; bunlar, «komite adamları»nın işçilere güvensiz yaklaşıp sorumluluk isteyen görevler vermekten kaçındıklarını da ekliyorlardı[98]. Böylece, 1905 yılında Bolşevik üyelerin % 62'si işçi sınıfındanken (***), örgüt hiyerarşisi tırmanıldıkça bu unsurların temsil oranı giderek azalır ve yerel komite düzeyinde ve daha yukarısında yer yer tümüyle yok olur. Lenin Nisan 1905'de yapılan kongrede komitelerdeki işçilerin oranının % 80'e çıkarılmasında ısrar etmekteydi. Altı ay sonra da «yeni parti örgütlerimizin bir Sosyal-Demokrat aydına karşılık yüzlerce Sosyal-Demokrat işçiye sahip olmasını dilemeliyiz» diyordu[99]. Devrimci olayların etkileri de Bolşeviklerle Menşeviklerin çabalarını pekiştirdi ve sonuçsuz kalmadı. Yeniden birleşen Parti'nin toplam üye sayısı belirgin derecede ar-

---

(*) Possony, s. 94, 3 rakamını verir; Wolfe ise 4 der (s. 230).

(**) Krupskaya, s. 125. III. RSDİP Kongresi yalnız Bolşevikler tarafından toplanmış ve sadece o hizbin delegeleri katılmıştı.

(***) 1922'de derlenen istatistiklere göre. Bu konuda bkz. Fainsod, *How Russia is Ruled*, s. 248-50.

tarken, yönetim organlarındakı işçilerin sayısı şaşırtıcı denebilecek oranda artmıştı. Stockholm'de Nisan-Mayıs 1906'da yapılan birleşme kongresindeki delegelerden 108'i aydın, 36'sı işçiydi. Bir yıl sonraki Londra Kongresi'nde işçi delegelerin sayısı 116'ya, yani toplam delegelerin üçte birine yükselmişti[100]. Bununla beraber partinin yönetici simalarının toplumsal kökeni kadar önemli, belki daha da önemli olan, partinin üye sayısının artmasıydı.

Ocak 1905'de devrimin arifesinde Bolşevik örgütlerdeki toplam üye sayısı 8.400'dü. 1906 İlkbaharında RSDİP'in toplam üyesi 48.000'di, bunların 34.000'i Bolşevik, 14.000'i Menşevikti[101]. Ekim'de toplam sayı 70.000'i aşarken, daha sonra, devrimci saldırının hızı kesildiği halde, RSDİP'in 1907'deki Londra Kongresi'nde açıklanan rakamlara göre, daha da artmıştı. Bund'cuları, Polonyalı ve Letonyalı kesimleri bir kenara bırakırsak arta kalan 84.000 kişiden 46.000'i Bolşevik, 38.000'i Menşevikti[102].

Bu kapsamda bir büyüme partinin niteliğini de derinden etkiledi (*). Partinin yapısı esnekleşti, hatta olayların baskısıyla çatırdadı. Üstelik devrimin kazandığı zaferlerin etkisiyle görece politik özgürlüğün bulunduğu bir ortam doğması, Parti'ye o zamana dek duyulmamış ölçüde propaganda yapma ve etkisini yayma fırsatını sunuyordu. Sıkı sıkıya kaynaşmış profesyonel devrimcilerin oluşturduğu bir grup olan Leninist Parti, kendisine karşı savaş yürüttüğü otokratik rejimin bir yansımasıydı. O rejim liberalleşmek zorunluluğunu hissettiğinde, Lenin'in başını çektiği örgüt de yeni bir karaktere büründü: Devrimin patlayışından sonraki bir yıl içinde bu örgütü ilk kez olarak «bir kitle partisi» diye tanımlıyordu Lenin[103]. Bu tanımla anlatılan sadece üye sayısı değil, aynı zaman-

(*) Moskova'dan 1905'in ilk aylarında ayrılmış bir Bolşevik militan, geri döndüğünde, bölgesindeki yeni politik ortamı «tanımadığını» söylüyordu (Lane, s. 104).

da Parti'nin yapısında görülen değişim, Parti/proletarya ilişkilerinde yeni bir anlayışın doğmasıydı.

Kasım 1905'te sürgünden dönüşünde yazdığı ilk makalede Lenin, o sırada ivedileşen Parti'nin «yeniden örgütlenmesi» sorununu ele alırken, dikkate değer sözcükler kullanıyordu: «Yeraltında çalışırken partimizde bir durgunluk olmuştur... Son birkaç yılda yeraltı iyice boğucuydu. 'Yeraltı' çözülüyor»du[104]. «Parti'nin gizli aygıtının korunması gerekirken, yeni yasal ve yarı-yasal Parti örgütlerinin (ve Parti'yle birlikte çalışan örgütlerin) kurulmasının kesinlikle zorunlu» olduğunu düşünüyordu[105]. Üstelik Parti'nin tabanının yeni biçimde kavranması gerekliydi: «Yeni örgütlenme biçimi, daha doğrusu işçiler partisinin yeni temel örgütsel çekirdek biçimi, eski çevrelerden mutlaka çok daha geniş olmalıdır. Ayrıca yeni çekirdek en büyük olasılıkla daha az katı, daha 'serbest' ve daha 'gevşek' bir örgüt olmak zorundadır»[106]. 1905'in sonuna doğru Sosyal-Demokrat hareketin yapılarında bir değişim gerçekten gözlenebilecek durumdaydı: St. Petersburg'da ve taşrada «politik dernekler» ve «işçi klüpleri» görülüyordu. Bunların oluşturulmasında insiyatifi ele alan genellikle Menşeviklerdi, ancak Bolşeviklerin de yardımı vardı. Rus politik yaşamında yeni bir olgu olarak Parti'nin kitlelere açılma arzusunu gerçekliğe dönüştürüyorlardı[107].

Dahası: Lenin, proletaryanın devrimci potansiyelinin dışardan bir «itme»ye gerek duyduğunu düşünmüştü, ancak bu kötümserlik olaylarla doğrulanamamıştı henüz. Kayda değer bir dış «uyarıcı» olmadan ve kitleleri uyandırabilecek, yönetebilecek ve eylemlerde yol gösterebilecek parti örgütlerinin yokluğunda, özünde politik karakterli ve olağanüstü boyutlara ulaşan bir devrimci hareket gelişmekteydi. Proletaryanın koşulların bilincine daha net biçimde vardığı, her koşulda yol göstericileri olduğu sanılan liderlerden daha cesur davrandığı sık sık gözlemlenecekti. Aralık 1905 Moskova ayaklanmasından dersler çıka-

ran Lenin, «proletaryanın savaşımın nesnel koşullarındaki değişmeyi ve grevden ayaklanmaya sıçrama gerekliliğini liderlerinden daha erken sezdiğini» kabul ediyordu[108].

Bu durum o dönemde devrimdeki gelişmelerle değişikliğe uğrayan Lenin'in düşünceleriyle Rosa Luxemburg'un daha önceleri dile getirdiği düşünceler arasında bulunabilecek tek benzerlik de değildir. Lenin Mart 1906'da şöyle yazıyordu: «Rusya ya da dünya tarihindeki bir dönemi alın ve Rusya'da devrim kasırgasının altı haftasında halk kitlelerinde görülen özgür ve bağımsız örgütlenmeyle karşılaştırılabilecek başka bir altı ay, ya da altı yıl gösterin...»[109]. Herhangi bir partinin değil kitlelerin insiyatifine bağlı olan genel grevin de bir örgütlenme biçimi olduğunu söylüyordu. Ve «halkın, özellikle proletaryanın örgütleyici yeteneklerinin» ateşli bir övgüsüyle noktalıyordu sözlerini[110]. Temel işlevlerinden birinde partinin yerini kitlelerin alması (bir anlamda proleter kendiliğindenliğin yeniden canlanması) anlamına gelebilir miydi bu?

Parti tüzüğü ilk başta kuşkulu unsurların partiye girişine, oportünizme kolay bir av oluşuna karşı bir «siper» olarak tasarlanmıştı. Artık bu korkular silinip gitmişti. Parti'nin «sınıfının bilinçli öncüsü olmaktan çıkması» ve onun yerine «rolünün bir izleyici konumuna inmesi»[111] olasılığını dikkate alan Lenin; «bu tehlikeyi abartmayayım, yoldaşlar» diyor ve ısrar ediyordu: «Partili işçilerimizin ya da Merkez Komitesi'nin davetiyle partiye yarın katılacak işçilerin 100 örnekten 99'unda Sosyal-Demokrat olacaklarından kuşkulanmak gülünç olur». Giderek parti üyelerini uyarıyordu: «Öcü yaratmayın, yoldaşlar! Her canlıda ve her büyüyen partide istikrarsız, kararsız ve sallantılı unsurların her zaman görülebileceğini unutmayın. Ancak bu unsurlar da etkilenebilir ve Sosyal-Demokratlar'ın yolundan dönmez, sağlam çekirdeğinin etkisi altına alınabilir»[112]. Aynı yılın Haziran ayında «işçilerin 'bağımsız eylemliliği'» sloganında içkin olan

tehlikeleri açığa çıkarmıştı[113]. Birkaç ay geçip devrim deneyiminden kendisi dersler çıkarmaya ve devrim kocaman adımlarla ilerlemeye yüz tuttuktan sonra, proletaryadaki kendiliğindenlik ve insiyatif kullanma yeteneklerinin yer yer ama temelde değerli özellikler olduğunu teslim ediyordu.

Partinin Demokratikleşmesinden Demokratik Merkeziyetçiliğe

Ülkenin 1905'te yaşadığı karışıklık Parti'de de en az aynı derecede bir altüst oluş gerektiriyordu. «Pek çok durumda baştan başlamak gerekecek»[114], diyordu Lenin Kasım 1905'te. Yenilenme isteği anlatımını Parti yapılarıyla yöntemlerinin demokratikleşmesinde buluyordu. Martov'un tanıklık ettiği gibi, «iki hizbin liderleri de seçim ilkesini kuvvetle savunuyorlardı»[115]. Lenin Nisan 1905'de Londra'da yapılan Bolşevik kongresinde bir karar tasarısını başarıyla geçirtmişti: «Politik özgürlük koşullarında olanaklı ve gerekli seçim ilkesinin *tamamen* savunulması otokrasi döneminde uygulanamaz olduğu halde, yine de bu ilke otokrasi döneminde bile bugünkünden çok daha kapsamlı derecede uygulanabilir»[116]. Aynı zamanda komitelerin ve hiyerarşinin tepesinde duran Merkez Komitesi'nin kullandığı kısmen keyfî yetkilerin önüne geçilmesi gerekiyordu ve parti bu doğrultuda birkaç adım attı.

Lenin, komitelere o zamana değin tanınmış yetkilerden söz ederken, «önceki resmî ayrıcalıklar bugün anlamlarını kaçınılmaz olarak yitirdiler» diyordu[117]. 1905 Bolşevik Kongresi, otoritesi ciddi ölçüde budanan Merkez Komitesi karşısında, «komitelerin özerkliği»nden yana görüş bildirmişti[118]. Lenin Rusya'nın başkentindeki örgüt hakkında şunları söylüyordu :

St. Petersburg'lu işçi Sosyal-Demokratlar bütün

parti örgütünün artık *demokratik* bir temelde inşa edildiğini bilir. Bu demektir ki, görevlilerin, komite üyelerinin vb. seçiminde *bütün* parti üyeleri yer alır, proletaryanın politik kampanyalarıyla ilgili sorunlara *bütün* parti üyeleri tartışıp *karar verir* ve Parti örgütlerinin taktik çizgilerini *bütün* parti üyeleri *belirler*[119].

Petersburg'daki sosyalist hareketin başında bir *konferans* (ayda en az iki kez toplanan, altı ayda bir yeniden seçilen ve başkentteki parti komitesini kendisi seçen, seçimle gelen bir organ) bulunuyordu. Lenin bu düzenlemeyle ilgili olarak «yerel örgütün bütün işlerinin yönlendirilmesinde göze çarpan işçilerin çoğunun katılmasını olanaklı ve kaçınılmaz hale getirdiğini» belirtiyordu[120]. Parti üyelerinin ciddi politik sorunların tartışılmasına geniş çapta katılması ve Rus Sosyal-Demokrasisi'nin kararlarında ellerinin bulunması, yalnız başkentte, Birinci Duma seçimleri hazırlıkları için 120 grup toplantısı yapılmasıyla kanıtlanır. Seçimlerin boykot eidlmesi kararı oldukça büyük bir oyla alınmıştı: 1.168 oy boykot lehine, 926 oy aleyhine[121]. Lenin'in tavsiyesi, genel kural olarak, önemli politik sorunlar gündeme geldiğinde «parti referandumu»na gidilmesi gerekliliğiydi[122].

Moskova örgütünde de seçim ilkesi getirilip uygulanmıştı: Farklı düzeylerdeki (fabrika komiteleri, bölge komiteleri, ilçe komiteleri) seçim sistemi yerel liderliğin «neredeyse 1907'nin sonuna dek» temsilî bir karakter taşımasını sağlamıştı[123]. Odessa'da Ekim 1905'te vilâyetin Bolşeviklerinin düzenlediği bir toplantıda, Alman Sosyal-Demokrat Parti modelinden yararlanarak, parti örgütünün yapısının demokratikleştirilmesi kararlaştırılmıştı[124]. Lenin partide, özellikle basın aracılığıyla konuşma hakkının «liberal» yorumuna da sıcak bakıyordu. Kasım 1905'te «yayınların azınlık/çoğunluk kuralına göre mekanik biçimde uyarlanması ya da bir düzeye getirilmesi gibi bir sorun gündemde değil» diyordu. «Bu alanda kişisel insiyati-

fe, bireysel eğilimlere, düşünceye ve fanteziye kuşku götürmez derecede daha geniş fırsatlar tanınması sorunu da yoktur...»[125]

Demokratik merkeziyetçiliğin temelerinin atılıp ana çizgilerinin belirlenmesi bu dönemde ve bu iklimde gerçekleşti. Kökeni bakımından devrim sırasında Bolşeviklerle Menşevikler arasında varılan uzlaşmayı yansıtıyordu: Her ne kadar Menşevik hizbin ağırlıkta olduğu (*) 1906'da Stockholm'de yapılan RSDİP Kongresi'nde benimsenmiş olsa da, parti tüzüğüne Lenin'in insiyatifiyle getirilmişti. Bu kongrede «Parti'de demokratik merkeziyetçilik ilkesinin artık genel bir kabul gördüğünü» belirten bir karar tasarısını sunan oydu[126].

Bu nosyonun somut anlamı neydi? Bu bağlamda Lenin'in Stockholm Kongresi'ne sunduğu bir raporda yaptığı bir açıklama özellikle önemlidir. Orada, «Part örgütünde demokratik milliyetçilik ilkelerinin gerçekten uygulanması, yerel örgütlerin Parti'nin sadece ismen değil fiilen de başlıca örgütsel birimleri haline getirilmesi için yorulmak bilmeden uğraş verilmesi, bütün yüksek düzeydeki organların seçimle belirlenmesi, hesap verilmesi ve her an geri çağrılmasının gözetilmesi» işinin gerçekleştirilmesi gerektiğini söylüyordu[127]. Yine de bu daha ilk adımdı. Demokratik merkeziyetçiliğin başka uzantıları da vardı. Belki de paradoksal olarak, parti yaşamına bölgesel seksiyonlar adına daha büyük *özerklik* getirmişti (**). Dahası bu yöntemin uygulanması «*belirli bir eylem birliğini* bozmadıkça genel ve tam *eleştiri özgürlüğü* içermektedir; partinin kararlaştırdığı bir eylemde *birlik sağlanmasını* bozan ya da güçleştiren *bütün* eleştirileri de yadsır»[128]. Yine aynı konuda: «Par-

(*) Schapiro'ya göre (*Communist Party*, s. 73), 111 delegeden 62'si Menşevik, 44 ya da 46'sı Bolşevikti.

(**) «Her parti örgütünün özerkliği... gerçekliğe dönüşmelidir». (Lenin, C. 10, s. 376).

timizde demokratik merkeziyetçiliği gerçekten ve ciddi biçimde uygulamaya karar verdiysek ve işçi kitlelerini Parti'nin aldığı akıllıca kararlara katma sorununu çözdüysek, bu sorunları basında, toplantılarda, çevrelerde ve grup toplantılarında tartışmalıyız»[129]. O sıralarda sosyalist harekette silâhlı ayaklanmanın elverişli olup olmadığı ve uzantıları konusunda süregitmekte olan tartışmaya anıştırma yapan Lenin şunları belirtiyordu: «Proleter ordunun gücünün sonuna dek çaba gösterdiği sıcak savaşta *ne olursa olsun* saflarında *tek* bir eleştiriye bile izin verilemez. Ancak eylem çağrısı yapılmadan önce de kararların, tartışmaların ve çeşitli önermelerin en geniş ve en özgür biçimde tartışılıp değerlendirilmesine fırsat tanınmalıdır»[130].

Tartışmada özgürlük, eylemde birlik. Hâlâ açıklığa kavuşturulması gereken, özgür eleştiri hakkını askıya almakla sonuçlanacak «eylem çağrıları»nı yapma yetkisinin kimde olduğuydu? Lenin'in yanıtı netti: O yetkiye sadece *Parti Kongresi* sahipti (*). Lenin, aynı zamanda, belirli koşullarda, «Kongre'nin hatalı gördüğümüz kararlarına karşı ideolojik savaş yürütmeyi» de meşru sayıyordu[131]. Bundan çıkan sonuç, eleştirinin meşru olduğu alanla oybirliğinin zorunlu görüldüğü alan arasında ayrımı sağlayan ölçütün oldukça belirsiz bir şeye bağlı olduğuydu: Parti belirli bir konuda *eyleme* girişiyor muydu girişmiyor muydu? Lenin'e göre bu noktayı aydınlatmak Parti kongresine düşerdi.

Ne olursa olsun, Bolşeviklerin, Menşeviklerin çoğunlukta olduğu Stockholm Kongresi'nde atanan Merkez Komitesi'nin kararlarını pratiğe geçirmeyi geri

(*) Lenin, C. 11, s. 168. Lenin, Bolşeviklerle, Menşeviklerin ağır bastığı Merkez Komitesi arasındaki bir tartışmayla ilintili şunları yazıyordu: «Kongre kararlarına uyarız, ama Kongre kararlarını çiğneyen Merkez Komitesi kararlarına *hiçbir koşulda* uymayız».

çevirmesine çeşitli kereler rastlandı. Bu kararların Kongre kararlarıyla uygunluk taşımadığını ileri sürüyor, demokratik merkeziyetçilik ilkesini arıyorlardı. Böylece, Merkez Komitesi'nin partinin «gerilla eylemleri»ni reddetmesini emretmesinden sonra, Lenin açık açık şu öğüdü veriyordu: «Partimizin çok sayıdaki tüm savaş grupları Kongre kararlarıyla sıkı bir uyum içinde çeşitli gerilla eylemlerine girişmelidir...» (*). Bir başka fırsatta «yeni bir Duma kampanyası olursa Parti'nin Merkez Komitesi'nin Duma sloganlarına karşı kavga vereceğini» söylüyordu Lenin[132].

Demokratik merkeziyetçiliğin tanımında son bir nokta yer alır: Bu ilke Parti'de azınlığın varolması ve ifade özgürlüğünün bulunması hakkını içerir. Lenin 1903 ve 1904'te azınlık haklarından gerçekten söz etmişti[133], ancak 1905'den sonra bu konuyu özellikle belirginleştirdi. Örneğin 1905 Bolşevik Kongresi'nde şu karar alınmıştı: «Azınlık, Parti Tüzüğü'nün güvencesiyle, görüşlerini savunup ideolojik savaşım yürütme hakkına sahiptir, yeter ki tartışmalar ve farklılıklar örgütsüzlüğe yol açmasın,... güçlerimizi bölmesin, otokrasiye ve kapitalistlere karşı uyumlu savaşımı engellemesin»[134].

RSDİP yeniden birleştiğinde, Bolşeviklerle Menşeviklerin aynı örgüt içinde yer alması azınlık hakları sorununa yeni bir boyut katıyordu. Bu hakları Lenin çok cömert bir yaklaşımla tanımlıyordu. «Çeşitli eğilimlerin açık savaşımı olmadan, ana tonlar tam bir açıklıkla görülmeden kitle partisi, sınıf partisi olamaz,» diye yazıyordu 1907'de[135]. Stockholm Kongresi'ne değinirken de «kesin bir dille konuşursak hizip toplantılarındaki özel düzenlemeler tamamen doğaldır» diyordu[136]. Demokratik merkeziyetçiliğin ilk tanımlanışında gözlenen bu türden bir «liberalizm» üzerinde durulmamazlık edilemez.

(*) Lenin, C. 11, s. 169. «Gerilla eylemleri» için bkz. Bölüm 4

Lenin'in azınlık haklarını savunup kollama endişesinin o sıralarda Menşevik karşıtlarının Parti'de çoğunluğu kazanmış olması koşuluyla belirlendiği itirazı gelebilir. 1904 yılında 1903 ayrılığının nasıl gerçekleştiğini açıklamak üzere yazdığı *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'de Bolşevik lider, samimi bir dille, «azınlıkta kaldığımızı sezince... azınlık haklarının korunması için Kongre'ye başvurduk» diyordu[137]. Her koşulda, demokratik merkeziyetçilik ilkesinin getirilmesinin, bu ilkenin geniş bir temelde tanımlanmasının ve onu pratiğe geçirme denemesinin, olayların proleter «kendiliğindenliği ve insiyatifi»ne doğru ittiği Leninizmin ilk kez uğruna tasarlandığı alana (devrim) girdiği bir anda gerçekleşmesi rastlantı değildir.

Leninist Sekterlik

1905-7 yılları Bolşevik örgütlenmenin, daha genelde Rusya'daki sosyalist hareketin örgütlenmesinin genişleme ve «kitle partisi»ne dönüşümünü ne ölçüde devrimci patlamaya, devrimin saklı enerjileri açığa çıkarmasına ve çoktandır uzakta görünen umutların gerçekleşmesine borçlu olduğunu gösterir.

İlkin durgunlukla, daha sonra devrimci hareketin geri çekilmesi ve çöküşüyle, Rusya'da gericiliğin zaferinin damgasını vurduğu 1908 yılıyla başlayan dönem tam zıttı sonuçlar üretti. Devrimin ilerlemesi Rus Sosyal-Demokrasisi'nin yarı embriyon halindeki örgütlenmesini on binlerce üyeyi kucaklayan bir parti düzeyine yükseltmişti: Devrimin yenilgisi ise yeni doğmuş partinin sekter bir örgüt biçiminde yozlaşmasını getirdi.

Gericilik dönemi Leninizmle Bolşevizmin biçimlenmesinde özellikle önemlidir. Lenin'in kendisine göre, Parti'nin «yeniden yapılanması ve belirli bir ölçüde yeni baştan inşa edilmesi» bu dönemde oldu[138]. İşçi sınıfı hareketi açısından öncelikle kuşkuların ve

demoralizasyonun egemen olduğu, dolayısıyla iç kavgaların, kaçışların ve aksiliklerin yaşandığı bir dönemdi. Lenin bu dönemi «örgütsüzlük ve çözülme dönemi»[139] olarak, «mutlak durgunluk, ölü sessizliği, idamlar ve intiharlar dönemi»[140] olarak tanımlıyordu.

1907 Aralığının sonuna doğru Lenin Rusya'yı terketti. İkinci bir sürgün döneminin başlangıcına işaret eden ayrılışı hakkında Maksim Gorki'ye şunları yazıyordu Lenin: «Sürgün yaşamı devrim öncesine göre yüz kat daha ağır. Sürgün yaşamı ve kişisel çekişmeler birbirinden ayrılmaz»[141]. Ocak 1908'de kendini bir kez daha Cenevre'de buldu, ama bu defa umutsuz bir ruh haliyle. «Buraya sanki gömülmeye gelmişim gibi bir his var içimde,» diye anlatıyordu dostlarına[142].

Leninist örgütlenmenin o dönemde içine girdiği gerileme, çevresini kuşatan etkenler dikkate alınmadıkça anlaşılamaz. Krupskaya bu etkenleri şu sözlerle özetler: «Gericilik yıllarında Rusya'dan gelen politik göçmenlerin sayısı müthiş arttı. Çarlık rejiminin vahşi kovuşturmalarından kurtulmak için yurt dışına kaçan insanlar, yıpranmış ve sinirleri bozulmuş, gelecekten ümidi kalmayan, beş parasız ve Rusya'dan yardım alamayan insanlar... Kavgalardan ve çekişmelerden başımızı alamıyoruz»[143]. Kriz dönemi kimi mültecileri *(émigrés)* tam bir moral yıkıma uğrattı. Paris'te 1910 yılı dolaylarında Rus devrimcileri arasında hüküm süren atmosferi anlatan Pyatnitski, sürgünlerin hiçbir zaman yaşamlarını kazanamadıklarını kaydeder. «Bir kısmı o denli batmıştı ki iş aramayı bütünüyle reddettiler»; başka insanların sırtından geçinmeyi, sahtekârlığa başvurmayı, yurttaşlarını ya da Fransızları dolandırmayı tercih ettiler. «İpin ucu o kadar kaçmıştı ki Rus kolonisinin mülteci fonu yararına düzenlediği tek bir gece dahi skandalsız ya da kavgasız geçmedi...»[144] Lenin 1904'te şunları yazmıştı: «Rusya'dan tecrit olma, lânet olası mülteci bataklığının tüketip bitiren atmosferi burada o denli ağır bir

yük ki tek kurtuluşumuz Rusya'yla ilişkili olarak yaşamak»[145]. 1907'den sonra sürgün yaşamı devrim öncesinden daha katı, yıkılmışlık duygusu daha yoğundu.

Rusya'da da sosyalist hareketin işleri iyi gitmiyordu. Yaşanılan derin krizin en baştaki etkisi, sürgün nedeniyle ortaya çıkan kayıplardan kaynaklanan hızlı bir sayı azalması, dev çaplı baskı önlemleri ve coşkunun yaygın ölçüde sönüp gitmesiydi. Bolşeviklerle Menşeviklerin 1907'deki toplam üye sayısı 85.000'di. Parti'nin 1908-9 yıllarındaki durumunu 1922'de anlatan Zinovyev, «bu talihsiz dönemde bütün partinin yok olduğu açıkça söylenebilir» yorumunda bulunuyordu[146]. 1909'da Bolşeviklerin Rusya'nın tamamında kalan yerel komiteleri altıdan fazla değildi[147]. Lenin 1912'de şu gerçeği teslim ediyordu: «Şu anda Parti'mizin *gerçek* konumuna bakarsak, hemen her yörede gayri resmî, son derece dar ve zayıf partili işçi gruplarıyla düzensiz toplanan nüvelere rastlarız»[148].

Gerileme sadece sayıda da görülmüyordu. 1907'den sonra Rus Sosyal-Demokratları kongre toplayamadılar. Kriz, biraraya gelip yeniden birleşmeleri, sonra yeniden ve bir daha birleşmemek üzere ayrılmalarının ardından ne Menşeviklere ne Bolşeviklere acıdı. Menşevik hareket Bolşeviklere kıyasla daha kötü oranda çöktü. Menşeviklerin olayların baskısına dayanabilecek örgütleri yoktu, aralarında bölünmüş bir dizi gruptan öteye gitmiyorlardı. İçlerinden birçoğu artık devrimci bir Sosyal-Demokrat Parti'nin varlığını da kabul etmiyor, öyle bir partiyi yararlı saymıyorlardı. Yasal ve açık karakterli, asıl olarak ekonomik kurumlarla eğitim klüplerine dayanan yeni bir politik oluşumdan yanaydılar. «Tasfiyeci» görüşleri paylaşmayan Menşevikler ise yapılarıyla olsun, birlik görünüşleriyle olsun onlara karşı çıkacak bir konumda değillerdi. Bolşeviklere sempati beslemeyen bir tarihçinin sözleriyle, «Menşevikler bu nosyonu reddetmekle kendileri birleşik ve disiplinli bir parti yarat-

makta aciz kaldılar. Gruplarının eninde sonunda hırçın primadonnalardan oluşan bir koro biçiminde dağılacağı muhakkaktı»[149].

Bolşevikler de iç bölünmeleri ve kardeş çatışmalarını yaşamışlardı. Onların, Leninist örgütlenmenin «Sol» kanadını oluşturan «Otzovistler»le «Ültimatomcular»ı, «Sağ»daki «Uzlaşmacılar»ı vardı.

«Otzovistler» /ismini «hatırlamak» anlamındaki Rusça fiilden alıyordu/ Parti'nin Duma'daki temsilcilerinden bütünüyle kopmasını ve yalnızca yasadışı ve gizli çalışmalara yönelmesini istiyorlardı. «Ültimatomcular» Parti'nin parlamentodaki grubunun Parti'ye daha sıkı bağlı kalmasından yanaydılar. «Uzlaşmacılar» ise Menşeviklerin belirli unsurlarıyla birleşme girişimine olumlu bakıyorlardı. Yine de Lenin bu eğilimlerin hiçbirine partide elle tutulur bir hak tanımadı. Tam tersine, hareketin tarihinde ilk kez olarak, Parti'ye katı bir çizgi kabul ettirmeye ve monolitik karakter taşıması düşüncesini uygulamaya koymaya yönelik bir deneme yapıldı. Bu gelişme nesnel gerçekliğin sonucuydu: Genişleme ve «açılış» döneminden sonra Leninist örgüt, ilk baştaki ilkelerine dönüp onları vurgulayarak, 1905 Devrimi'nden önceki ayırıcı özellikleri olan merkezileşmeyi ve gizliliği yeniden öne çıkarıyordu. Ve birinci olarak vurgu bir kez daha örgütlenmenin erdemlerine kayıyordu (Parti gerçekten dağılma tehdidiyle karşı karşıya olduğundan nedensiz de değildi bu). Lenin'in Temmuz 1908'de, gericilik dönemi hızla yol katederken ortaya attığı slogan, «örgütü kuvvetlendirin» idi[150]. 1905'de komitelere özerklik tanındığı halde, 1909'da «Parti'nin merkezi kurumları»nın kuvvetlendirilmesi yeniden zorunluluk haline gelmişti[151]. «Periferi»nin «çekirdek» pahasına genişlediği bir dönemin ardından «çekirdek» bütün ayrıcalıklarına yeniden kavuşmuş gözükürken, eski dönemde üyelerle sempatizanların birbirine karıştığı taban komiteleri artık yalnızca üyelerden oluşacaktı[152].

Değişikliklerin çoğu, bilinçli niyetlerin ya da il-

kesel etkenlerin sonucu olmaktan çok, rejimin yarı-liberal olduğu iddialarına karşın köklü biçimde baskıcı bir karakterde kaldığı Rusya'daki politik savaşımın nesnel koşullarının ürünüydü. Bu durumda Leninizm büyük bir esneklik sergiledi. Esnekliğin başka bir kanıtı da sonraki dönemde, 1912'yle I. Dünya Savaşı'nın patlaması arasındaki zaman diliminde görülecekti. Bu dönem devrim savaşımının yeniden doğuşuna, grev hareketinin muazzam bir canlanmasına ve sanayi proletaryasında yeni bir hareketliliğe tanıklık ediyordu. Doğan olanakların ayrımındaki Lenin, çeşitli kereler, Parti'nin eylemlerini olabildiğince yasal alana doğru genişleterek değişen ortama ayak uydurması gerekliliğini vurgulamaktaydı. Bununla birlikte 1917 Devrimi'nin arifesine değin Bolşevik örgütlenme gizli çalışan bir liderliğe, konspiratif çalışma kurallarına bağlı kaldı.

Uzun bir zaman diliminde ve koşulların zorlamasıyla tamamen değişen, işçi sınıfındaki hinterlandından kopan, güçsüz, bölünmüş ve dağılmış durumda hareketsiz sürgün koşullarına mahkûm olmuş, komünizmin sonraki tarihinde etkisini kesinlikle bırakacak sekter eğilimlerin geliştiği parti işte böyle bir partiydi. Bunlar arasında ilk başta partiyi monolitik bir bloğa dönüştürmeye yönelik bilinçli uğraşlar anılmalıdır. Bu uğraşlar iki cephedeki katı tutumların ürünüydü: Bir, Menşevizme karşı; iki, Lenin'in örgütü içinde stratejileri ya da sadece taktikleri Lenin'in kendi düşünceleriyle çelişen eğilimlere karşı.

Menşeviklerle savaşımın kuşkusuz haklı bir yanı vardı, çünkü devrimin yenilgiye uğraması Leninistlere hazırlanmada, koordinasyonda ve örgütlenmede karşılaşılan zayıflıkları göstermişti. Menşeviklerin çoğu tersi bir sonuç çıkarıyor; kalkışılan devrimin yenilgiyle bitmesinin doğru politikanın *reformist* politika olduğunu kanıtladığını, özellikle de böyle bir politikanın otokratik rejimin gevşemesiyle kendilerine olum-

lu göründüğünü ileri sürüyorlardı (*). Leninizm «anayasal yanılsamalar»ın iç yüzünü ortaya dökmeye çalıştı ve Menşeviklerin edindiği «parlamentonun bulunmadığı yerde parlamentarizmle oynama» alışkanlığını suçladı[153]. Dahası, Menşeviklerin çoğunun herhangi bir gizli örgütle çevrelenmemiş yeni bir parti kurma isteği, her iki hizibi ayıran uçurum daha da genişlemişti. Aralarındaki uzlaşmazlık daha da şiddetlenmişti, ama düşmanlıkları da yoktu. Çoğu sürgünde olduğundan, Rusya'daki sosyalist işçilere esin kaynağı olmaya devam eden birlik özlemini hesaba katma zorunluluğu hissediyorlardı (**). Genel eğilim Bolşeviklerle Menşevikler arasında tam bir kopuş yönündeydi. Bu süreç Ocak 1912'de, Lenin'in hizbini kendi başına bir partiye dönüştürdüğü ve izleyicileriyle Prag'da topladığı bir konferansta tamamlandı.

Eski silâh arkadaşlarından kopma (Lenin daha birkaç yıl önce bu «Sağ kanat»ı işçi sınıfının partisinin olağan parçalarından biri görüyordu), tek başına, sürgün yaşamının kızıştırdığı iç gerginlikleri yaşayan Leninist örgütlenmenin mutlak türdeşliğini sağlamadı ama. Lenin Birinci Duma'nın boykot edilmesinde Kasım 1905'de partiyi izlemek zorunda kalışından sonra[154], Duma'dan devrimci amaçlar uğruna yararlanılmasını savunarak (Bolşeviklerin önemli bir kesimi bu tutumu oportünizmin bir kanıtı olarak değerlendiriyorlardı), parlamenter etkinliklere katılmanın avantajlarını açımlamaya başladı. «Otzovistler»le

(*) Çarlığın «liberalleşmesi»nin yanıltıcı doğası üzerine bkz. Liebman, s. 34-40.

(**) 1911'de yazılmış bir mektupta Stalin, Avrupa'daki sürgün sosyalistlerin kavgalarını «bir bardakta fırtına koparmak» diye betimliyor, Rus işçilerinin «yurt dışında yapılanlara burun kıvırarak bakmaya başladığını» da ekliyordu. (Souvarine, s. 128. Ayrıca bkz. Troçki, *Stalin*, s. 133. Mektup *Zarya Vostoka*'da (Tiflis) 1923 yılı 23 Aralığında basıldı. Stalin'in *Yapıtlar*'ında yoktur). Lenin 1914'te «işçilerin ayrılıklardan bıktığını» kabul ediyordu (C. 20, s. 319).

«Ültımatomcular»ı birleştiren ve Bolşevikler arasında Lenin'le boy ölçüşebilecek az sayıda kişilikten biri olan Bogdanov'un önderliğindeki bu kesim, Lenin'e karşı kuvvetli bir saldırı sahneye koydu. Lenin «parti çarlığı» düzeni kurmakla, kendi diktatörlüğünü yerleştirmekle ve «Menşevizme sapmakla» suçlanıyordu[155]. «Solcu» eğilimin (*) Rusya içindeki konumu çok güçlüydü, St Petersburg dahil çeşitli merkezlerde çoğunluğu elde tutuyordu (**). Bu yüzden Lenin, Bogdanov'un izleyicilerine karşı amansız bir savaşa girmeyi kararlaştırdı.

Çekişme Temmuz 1909'da «Solcu» liderin kovulmasıyla doruk noktasına çıktı, ancak Lenin'in «Solcular»a karşı kavgası onunla da bitmedi. Eskiden Parti'de farklı eğilim ya da yaklaşımların kendilerini ifade etmesi doğrultusunda Sağ'ın lehine konuşmalar yaptığını anımsayan ama karşıtlarının böyle bir haktan yararlanmasına olanak tanıma eğilimi taşımayan Lenin, onların bir eğilim oluşturmayıp yalnızca «küçük bir grup» olduklarını, «bir eğilimle küçük grupları karıştırmanın parti politikasında *entrikaya* bulaşma anlamına geldiğini» belirtiyordu[156]. Monolitikliğe yönelişin aşması gereken başka engelleri de vardı. Aslında, varolan Sosyal-Demokrat Parti'nin yerine yeni tipte, açık ve yasal bir örgütün geçirilmesini isteyen «Tasfiyeciler»in, kendilerini en azından geleneksel olarak kavrandığı biçimiyle Rus sosyalist kampının dışına çıkardıklarını iddia etmenin geçerli bir nedeni vardır. Lenin orada da durmuyordu. «Uzlaşmacılar»ın (Troçki gibi, Bolşeviklerle Menşevikleri tekrar biraraya getirmeye uğraşanlar) «RSDİP'le ortak hiçbir şeylerinin» olmadığını da ilân etmişti[157].

Aforoz etme yolunu tuttuktan sonra tutumunu bü-

(*) Lenin «Solcu» terimini ilk kez Temmuz 1908'de, kimi Sosyalist Devrimciler için kullandı (C. 15, s. 148).

(**) Lenin bunu çeşitli yerlerde kabul eder (C. 15, s. 431; C. 16, s. 41, 65-6).

yük bir şevkle sürdürüyordu. Uzlaşma ruhu, Parti'nin birliğini yeniden sağlamak için umutsuz bir istek duyan «Troçkistler»le sınırlı kalmadığından, bu ruhun Bolşevikler arasındaki bütün dışavurumlarını en ince ayrıntısına kadar kovaladı durdu. Rus sosyalizmindeki öteki eğilimlere karşı uzlaşmaz tutumunu taklit etmekte duraksayan izleyicilerinin bir kısmını Bolşevizmle ortaklığı kalmamakla suçluyordu. Partinin mutlak türdeşliği, giderek, politik savaşımın etkili olması isteniyorsa bir zorunlulukmuş gibi sunulur oldu. Türdeş olma zorunluluğu sadece ilkeler alanında değil, strateji ve dahası taktik alanlarda da uygulanmaya başladı. Koşulsuz uyum kalıbı daha da katılaştırıldı. Bunun için Lenin 1911'de şunları belirtiyordu: «Gerçek bir parti üyesi olmak için kendini öyle adlandırmak yetmez, RSDİP programı *'ruhunda'* propaganda yürütmek de yetmez; ayrıca *bütün* pratik çalışmaların partinin *taktik* kararlarıyla uyum içinde olması gerekir». Bir başka deyişle, «parti üyesi partinin taktik çizgisini pratikte takip eden kişidir»[158]. Bundan başka, o sırada hazırlıkları yapılan seçim kampanyasına değinirken de kendi görüşlerini şöyle dile getirmişti Lenin: «Ancak RSDİP politikasını tam olarak uygulayan, programa ve taktik kararlara sadık kalan insanlar Parti'ye aday olabilir...[159]

O andan itibaren Lenin'in yazılarında «parti çizgisi»ne dokundurmalar giderek sıklaşır. «Particiler» *(partiynost')* ve «parti yanlısı» olanlarla[160] «parti-karşıtı» eğilimler sergileyenleri karşı karşıya koyar[161] Böylece, son çözümlemede, Parti'ye kendi başına bir amaçmış gibi bakan bir tür «Parti yurtseverliği» doğar. Elbette parti örgütüne bağlılık büyük ölçüde bunu açıklamaya hizmet eden koşullarda doğup gelişmişti. Bolşeviklerin Menşeviklere karşı avantajı, üstün kuramsal donanıma sahip olmaktan çok, Lenin'in izleyicilerinin karşıtlarından farklı olarak bütün başarısızlıklara ve tersliklere karşın ve en güç koşullarda bir Parti örgütünü ayakta tutmayı başarmış olma-

larıydı. Örgüt, Menşeviklerin çöküşüne tanık olmuş bir gericilik ve demoralizasyon döneminde, temel olan yanları koruyup Rus Sosyal-Demokrasisi'nin geleceğini muhafaza etmişti. Lenin, sonraları, «Particiliğin» kendince her koşulda mutlak bir zorunluluk olmadığını (gerektiğinde partiyi devrim savaşımının gerekliliklerine feda edebileceğini) gösterecekti. Yalnız savaşın patlamasından önceki o yıllarda Lenin, öncelikle «Parti adamı», bütün sapmalardan korunması gereken, tek bir çatlağın olmadığı monolitik bir yapı olarak kavranan Parti'nin savunucusuydu. Dağılma ve kaçkınlık tehlikeleri karşısında Parti'nin korunmasını gözeten bütün yöntemlere meşru gözlerle bakıyordu.

Menşevikler Lenin'i daha 1907'de çok aşırı sayılan polemiklere girmekle suçlamışlardı. Lenin'se «parti mahkemesi» önüne çıkarıldığında kendine suçlama yöneltenlere şöyle yanıt vermişti: «Birleşik bir partinin üyelerinde hoş görülemez olan şeye, bölünmüş bir partinin seksiyonlarında hoşgörüyle yaklaşılır ve üstelik zorunludur. Partili yoldaşlar hakkında çalışan kitleler arasında sistemli olarak ve başka düşünceleri savunduklarından dolayı nefret, soğukluk, aşağılama vb. yayan bir dilde yazılar yazmak yanlıştır. Yalnız ayrılmış bir örgüt hakkında o tarzda *yazılabilir ve yazılmalıdır*.» Sözlerini sürdürüyordu :

> St. Petersburg seçimleri arifesinde Menşeviklere yönelttiğim keskin ve kaba saldırılarla başardığım şey, proletaryanın *Menşeviklere güvenen ve onların peşinden giden* kesimini kararsızlaştırmak oldu. Benim amacım buydu. Görevim de buydu...; çünkü, ayrılıktan sonra, proletaryayı Kadetler'in peşine takan Menşeviklerin saflarını karıştırmak... *zorunluydu;* saflarına karışıklık sokmak *zorunluydu;* kitleler arasında, birleşik bir partinin üyeleri olmaktan çıkmış, politik düşmanlar haline gelmiş ve seçim kampanyasında Sosyal-Demokrat örgütümüzün tekerleğine binmeye çalışan insanlar için nefret, soğuk duygular uyandırmak ve onları küçük düşür-

mek zorunluydu. *Böylesi* politik düşmanlara (*) karşı *yok etme* kavgası verdim ve bir ayrılığın tekrar yaşanması durumunda ya da gelişmesi karşısında *her zaman veririm*[162].

Lenin hedef seçerken kendine ilk andan itibaren çok geniş bir alan belirliyordu. Saldırılarını, hep daha geniş kapsamlı bir rakipler yelpazesi kapsayacak denli belirsiz bırakılan bir deyişle olan «ayrılan» örgütlere yöneltmişti. Bolşeviklerle Menşevikleri birleştirme, hatta uzlaştırma denemelerini «parti üyeliği görevinin çiğnenmesi» olarak tanımlamakta duraksamıyordu artık[163]. Parti'nin «yasallaşması»nı savunanlara gelince, onlar 181'deki «Versailles»in eşanlamlısı olan «Stolipinciler» diye anılacaktı (**).

Lenin'in kendisinin «amansız bir kampanya» diye nitelediği uğraşını hararetlerle birlikte sürdürüşünün örnekleri yığınla çoğaltılabilir[164]. En savrulduğu nokta Troçki'ye karşı sert yaklaşımıydı. Troçki'yi «Judes /hain-ç.n./ Troçki» diye betimliyordu[165]. Lenin bu deyişin yer aldığı metni açığa çıkarmayacak kadar terbiye duygusuna sahip olduğu halde, Stalin'in «tarih» dispanseri daha az kısıtlayıcıydı ve bu belgeyi Ocak 1932'de *Pravda*'da yayımlanmak üzere arşivlerden çıkardı. Bu, yazarının şanına bir gram olsun bir şey eklemez.

Lenin'in derin dostluk duygularıyla bağlandığı ve

(*) Bu «politik düşmanlar», Petrograd'lı Menşevikler, sadece Sosyal-Demokrat olmayan Sol partilerle değil, Liberallerle de seçim anlaşması yapmayı önermiş, başkentteki Parti konferansında azınlıkta kalınca toplantıyı terketmişlerdi (Lenin, C. 11, s. 433).

(**) A.g.y., C. 17, s. 218, 225, 241, 245 ve çeşitli yerler. Lenin «Stolypin İşçi Partisi» deyişini kullanır. Tırnak işaretleri sadece «İşçi» sözcüğüne konur, ancak sağ Sosyal-Demokratlar'ın işçi dünyasıyla gerçek bir bağları olmadığı gibi, gerçekte Stolypin'le işbirliği içinde otokrasiyi ve karşı-devrimci terörü destekleyen gericilerdi.

Gorki'nin anlattığına göre her zaman nezaketle yaklaştığı (*) Martov da Lenin'in yıldırımlarından payını alıyordu. Lenin, Martov'un hiç değilse nesnel olarak Çar'ın polisinin hizmetine girdiğini üstü kapalı dokunduracak kadar ileri gitti[166]. Bununla beraber aynı Martov Menşevik basında Bolşevik milletvekili Malinovski'yi ajan provokatörlükle suçladığında, bu işçiye, bu «Rus Bebel'i»ne büyük bir saygıyla yaklaşan Lenin öfkeden çılgına dönmüştü: Martov «kendini alçakça iftiralara kaptırdı»[167]. Yine de, Lenin Menşevik lidere bu şekilde saldırdığı sırada, Malinovski hakkındaki «söylentiler»in en azından bir kısmının temelinin bulunduğunun ayrımındaydı[168].

«İleri işçiler... dejenerasyondan şikâyetlere, entrikalara, kavgalara ve iftiralara kadar, *kaçınılmaz* tartışmaların, *kaçınılmaz* fikir çatışmalarının önüne geçmeyi dikkatle gözetlemelidirler»[169] demekten geri kalmasa da hakaretlerini de esirgemeyen Lenin, aynı dönemde saçmasapan boyutlarda hoşgörüsüz ve sekterdi de. Bogdanov'un Bolşevik hizipten kovulmasından birkaç yıl sonra, *Pravda*'da Bogdanov'un ait olduğu *Vperyod* grubuna saldırıyordu. «Solcu» lider Bolşevik gazetesine bir yanıt gönderdi ve 26 Mayıs 1913 tarihli sayıda basıldı. *Pravda*'nın rakibinin makalesini yayımladığını öğrenen Lenin, editörlere, yaptıkları şeyin «gerçeği söylemek gerekirse, bundan böyle yazı vermeyi sürdüren bir kişi olarak kalıp kalmayacağını bilemeyeceği denli büyük bir skandal» olduğunu söylediği bir mektup yazdı[170]. Oysa *Pravda*, Bogdanov'un yanıtını basarken, Bogdanov'a karşı Lenin'i destekleyen bir not da eklemişti (**).

(*) «Tek yakınması şuydu: 'Üzgünüm, çok üzgün, Martov bizimle değil. Ne kadar hayranlık uyandırıcı bir yoldaş, ne saf bir adamdır o!'» (Gorky, *Lenin*, s. 46). Lenin'in Ekim Devrimi'nden sonra Martov için duyduğu kaygılar konusunda bkz. kitabın özgününde s. 269.

(**) *Pravda* editörleriyle (1912'de yayımlanmaya başladık-

Fikir savaşında ve politikacılar arasındaki kavgalarda kuşkusuz klasik bir silâh olan polemik, hem vazgeçilmez hem de meşru bir yoldur. Buna karşın yaşamının o döneminde Lenin'de gözlemlediğimiz şey o anlamda polemik değildir. Ağır hakaretleri (çok zengin bir kolleksiyondan yalnız birkaç örnek aktarılmıştır), izleyicilerine özgür tartışmanın ve fikirlerin en geniş çapta karşı karşıya gelmesinin erdemlerini anlatan bir adamdan geldiği için daha da çarpıcı olan imalar ve suçlamalarla elele gidiyordu (*). Bu kaygılarla davranan yalnız Lenin değil, ancak bir öğretiden ve kuramsal sistemden öte aynı zamanda bir praxis, ya da Leninistlerin kendi benimsedikleri deyişi kullanırsak «eylem kılavuzu» olan *Leninizmdir*. Bir adamın kuramları ve yöntemleri onun liderliğini kabul eden harekette sadece esin kaynağı olmaktan çıkıp aynı zamanda bir yasa ve model haline geldiğinde, başarısızlıkları ve yanılgıları da pekâlâ erdem katına çıkarılabilir. Leninizm örneğinde olan da bundan başka bir şey değildi.

Leninizmin savaştan önceki son yıllarda sergilediği çeşitli sekter özellikler, kuşkusuz, çıktıkları dönemin sonuçlarıydı. Bu nedenle bağlamlarına değinmeden çözümlemeye kalkarsak yüzeysel kalırız. Leninizmde Lenin'in esnekliği vardı ve gericilik, yenilgi ve

---

tan sonra) Lenin arasında, gazeteciler Lenin'in yazılarının son derece polemikçi tonunu yumuşatmayı deneyip Lenin bu «sansüre» boyun eğmeyi reddettikçe, çeşitli çatışmalar patlak verdi (Daniels, *Conscience*, s. 28).

(*) Karşıtlarının güdülerini sık sık yalanladıktan sonra Lenin, sistemli biçimde, onları burjuvazinin müttefikleriymiş gibi sunmaya başlıyordu. Lenin'e göre etkinlikleri, kasıtlı kasıtsız, yabancı bir sınıfın ideolojisini proletaryaya enjekte etme ve burjuvazinin çıkarlarına hizmet etme (anlamlı ya da yararlı tartışmalar olanağını engelleyen iddialar) etkisine sahipti. Örneğin bkz. Lenin, C. 16, s. 100, 103 C. 17, s. 218, 422; C. 19, s. 162; C. 20, s. 124, 538.

demoralizasyon yılları yerini eşi benzeri görülmedik derecede yeni bir devrimci kabarışa bırakınca bu posayı silkeleyip atabileceğini kanıtladı. Kurak sezonlarda ancak çamurla kaplı nehir bir kez daha gürül gürül, yaşam dolu olarak akıyordu. Ne var ki karmaşık ve çelişkili bir fenomen olan Leninizm en kısır ve güç dönemin yan etkilerinin damgasını taşıyacaktı. Ve, devrimci Rusya'nın, geleceğe doğru ilerlemenin getirdiği zengin vaatlerin acı bir tat bırakmış hayal kırıklıklarıyla örtüştüğü bir kaleye çekildiğinin görüldüğü bir zamanda, Stalinizm Leninizmin yerini almayı başardı. Hiçbir yenilik barındırmayan yeni öğreti, Lenin'in mirasından, birkaç yıl Leninizmin karikatürize edilmiş bir biçimi olarak varolmuş sekterliği devralmıştı.

2

LENİNİZM POLİTİKASI VE STRATEJİSİ

Lenin ve Burjuva Demokrasisi

Bolşevik/Menşevik anlaşmazlığı örgüt sorununda çıktı. Aralarındaki ilk tartışmalar sosyalist hareketin yapısı ve Lenin'in merkeziyetçi düşüncelerinin parti içi demokrasi adına, partiyle kitleler arasındaki bağ adına getireceği sonuçlarla ilintiliydi. 1904'ün sonuna değin, asıl olarak 1905 Devrimi'ne değin Bolşeviklerle Menşeviklerin kavgası yeni bir alana, devrimin stratejisinin nasıl tanımlanacağı sorununa sıçramadı.

İlk başta bu sorunda Lenin'in destekçileriyle karşıtlarını ayıracak bir yan görünmüyordu. Sosyalizmin, iki yönlü sanayileşme ve burjuva demokrasisi olgularıyla hazırlanmış bir toplumdan doğacağı inancını paylaşıyorlardı. «Yalnızca /burjuva/ egemenliğinin feodal toplumun köklerini temizleyeceğinden ve yalnızca bir proleter devrimin olanaklı olduğu zemini hazırlayacağından» emindiler[1]. Gerçi Marx'ın *şemasının* Rusya'ya uygulanması çeşitli sorunlar doğuruyordu. Rus burjuvazisi devlet iktidarına aday olarak ortaya çıkacak kadar güçlü müydü? Nüfusun engin çoğunluğunun köylü olduğu bir ülkede Marksist perspektif geçerli miydi? Rusya'daki kapitalizm, dinamizminin ağırlıkla devlet müdahalesiyle sürdürüldüğü Batı Avrupa'daki özellikleri aynen gösterir miydi? Rusya'da tarımda kollektivizm geleneği sayesinde kapitalizmin

atlanması olanaklı mıydı? Rus işçi hareketinin Marksizmi benimsemesi bu sorunlara yeterli çözüm getirmezdi. Ancak, getirdiği tarihsel gelişme anlayışıyla Marksizm, aynı zamanda, politik amaçlar ve devrimci strateji düzleminde önemli sonuçlar yaratacak bir takım entellektüel kesinliklerle donatmış oldu hareketi.

Sosyalizm Batı'da devrimci burjuvazinin girişmiş olduğu demokratik özgürlükler savaşımını asla reddetmedi. Rusya'daki Marksistler de benzer tutum takınmışlardı. Elde etmek istedikleri değerlerin bir kısmı (kazanmak için uğraş verdikleri özgürlükler) liberalizmin savunduklarının aynısıydı. Bu konuda Lenin'in konumu özgün olmaktan çok ortodoks nitelikliydi. Lenin politik yaşamının başlangıcında demokratik amentüye bağlılığını ilân etmişti: «Rus komünistleri, Marksizm yandaşları, başkalarından daha fazla Sosyal-Demokrat adını almalı ve eylemlerinde demokrasinin müthiş önemini asla unutmamalıdırlar»[2].

Rus Sosyal-Demokratları'nın ondokuzuncu yüzyılın sonunda demokrasinin izine bile rastlanmayan bir rejime karşı savaştıkları kuşkusuzdu; Çarlık Rusyası'ndaki muhalefet hâlâ liberal tipte bir anayasacılığa bürünmüştü. Batı'nın çeşitli nedenlerle bir çekim merkezi işlevi gördüğü de doğrudur. Lenin parlamenter ve liberal demokrasiye acımasız eleştiriler yöneltmeye ancak I. Dünya Savaşı'nın neden olduğu krizin patlamasından sonra (ve daha büyük oranda 1917 Devrimi'nden sonra) başladı. 1914'ten önce Amerika'yla İngiltere'yi «tam politik özgürlüğün bulunduğu»[3], İsviçre, Belçika ve Norveç'i «gerçekten demokratik bir sistemdeki özgür uluslar» olarak gösterebiliyordu hâlâ[4].

Lenin söylediklerinin uzantılarını tam olarak anlamış olsun olmasın, asıl önemli nokta, o zamanda Rusya'da sosyalizm uğruna verilen kavganın demokrasi ve demokratik özgürlükler kavgası olduğunu ka-

bul edişi, bu amaçların önemini, ivediliğini ve önceliğini vurgulayışıydı.

1895'te hapishaneden o günlerde kurulmakta olan Sosyal-Demokrat Parti için bir program taslağı göndermişti yoldaşlarına. Bu belgede «Rus işçi sınıfının kurtuluş savaşımının politik bir savaşım, başlıca amacınınsa politik özgürlüğü kazanmak» olduğunu belirtiyordu. Rus sosyalistlerinin demokratik istemlerini sıralamayı sürdürüyordu: Kurucu Meclis'in toplanması, genel oy hakkı, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü, grev hakkı, basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve milliyetlerin eşitliği[5]. Lenin'in o dönemdeki çalışmalarının bir bölümü Çarlık rejiminin mahkûm edilmesine, keyfî yönetimlerinin açığa vurulmasına ve yurttaş haklarına saygı gösterilmesi istemiyle Çarlığa sürekli karşı çıkmaya ayrılmıştı[6].

Böyle bir programın benimsenmesi burjuvazinin, ya da en azından o sınıfın bir bölümünün ivedi çıkarlarıyla kesinlikle uyuşuyordu. Lenin «işçiyi politik özgürlük uğruna kavgaya çağırmanın ilerici burjuvazinin elinden ateş gibi yanan kestaneleri kapmakla aynı anlama geldiğini, çünkü politik özgürlüğün asıl olarak burjuvazinin çıkarlarına hizmet edeceğinin... yadsınamayacağını» kabul ediyordu[7]. Bununla birlikte, Marx'ın ana hatlarını çizmiş olduğu bir dizi düşünceyi (*) ele alan Lenin, proletaryanın, karşısında olduğu bir sınıfın çıkarlarına hizmet edecek bir politik sistem savaşımını niçin sürdürmesi gerektiğinin ne-

(*) /İşçiler/ «burjuvaziye karşı savaşımlarının ancak burjuvazi zafer kazandığı gün başlayabileceğini bilirler... İşçi devriminin önkoşulu olarak orta sınıf devriminde yer alabilirler ve almalıdırlar». («Moral Verici Eleştiri ve Eleştirel Ahlâk» /1847/, Marx, *Selected Essays*, s. 161.) «En iyi devlet yapısında toplumsal çelişkiler bulandırılmaz, keyfî olarak... geride tutulmaz. En iyi devlet yapısında bu çelişkiler çözümlenme sürecinde açık savaşım evresine ulaşırlar». («Haziran Devrimi» /1848/: Marx ve Engels, *Articles*, s. 49).

denlerini bir bir sıralıyordu. «İşçinin genel demokratik istemlerinin kazanılmasına, yalnızca çalışan insanların baş düşmanı,... *sermaye*... karşısında zafere giden yolu temizlemek üzere gereksindiğini» belirtiyordu[8]. Proletaryanın kendisini sömüren burjuvazinin iktidara gelişiyle elde edeceği yararları anlatıyordu: «Burjuvazinin şimdiki gibi *gizli* etki kullanmak yerine açıktan etkileme politikasına yönelmesi işçiler açısından çok daha yararlıdır»[9]. Israr ediyordu Lenin: «Yalnızca geniş çaplı bir kitle savaşımının yürütüldüğü politik özgürlük koşullarında, Rus işçi sınıfı sosyalizmin nihaî zaferini sağlayacak örgütleri geliştirebilir»[10]. Özetle: Demokrasi savaşımı (Sovyet demokrasisi, Lenin'in proleter olduğu için gerçek dediği ve daha sonra parlamenter sistemle karşı karşıya koyacağı o demokrasi için değil, sıradan burjuva demokrasisi uğruna savaşım) uzunca bir süre Lenin ve Rus sosyalistleri tarafından genelde başlıca öneme sahip bir görev olarak koyuluyordu. Savaşımın başarı kazanması proletaryanın bütün zaferlerine kapıyı açacak ve böylelikle burjuvazinin iktidarının altı oyulup eninde sonunda işçi iktidarına varılacaktır.

Lenin bu düşünceleri asıl olarak çalışma hayatının başında ortaya attığı halde, Menşeviklerden kopuşundan sonra da düşüncelerini terketmedi. 1905'te ileri sürdüğü istemler programı ağırlıkla onlara bağlıydı. Bu noktada Lenin'le Menşevikler arasında büyük bir farklılık yoktu. Sosyalist hareketin demokratik kazanımları elde etmesi için hangi ittifakları yapması gerektiğinin belirlenmesi sorunu gündeme geldiğinde yolları ayrıldı. Burada söz konusu olan, toplumun sınıfları arasındaki ilişkiler sorunu, gündelik taktiklerde ve devrim stratejisinde her birine hangi rolün düştüğü sorunuydu.

İttifaklar Sorunu : Lenin ve Liberalizm

Rus proletaryasının savaşımda ittifaka gereksindiğini kimse yadsımıyordu. Batı Avrupa'da Sosyal-Demokrat partiler liberal burjuvaziyle belli anlaşmalar yapma zorunluluğunu kabul ettiyse, Rusya'da başka türlü olabilir miydi ki? Sosyalist hareketin tecrit edilmesi gücünü tamamen tüketmişti. Bunun tartışmasız olduğunda Menşeviklerle Bolşeviklerin görüşleri aynıydı. Anlaşamadıkları nokta tecrit koşullarının nasıl aşılacağı ve özelde müttefiklerin seçilmesi konularıydı. Geleceğin Bolşevikleriyle Menşevikleri *Iskra* yazı kurulunda birarada çalıştıkları sürece, bu konuda aralarında bir görüş ayrılığı yok gibiydi. Genel bir anlatımla, liberalizmin demokrat kanadıyla ittifak yapılmasının zorunluluğunu hepsi kabulleniyordu; yalnız bu, işçilerin partisinin tam bağımsızlığını koruduğu ve partinin proletaryayı örgütleyip politik olarak eğitmesi görevinden alıkoymayan bir ittifak olmalıydı. Politik eğitimin özü, işçilerin kendileriyle, çok güvenilir olmadığı gibi müttefikleri de geçici nitelik taşıyan burjuva ortakları arasındaki temel çıkar uzlaşmazlıklarının bilincine varmalarını sağlamaktı.

1903'te Rus Sosyal-Demokrasisi'nin Bolşevik ve Menşevik kanatlarının ayrıştığı kongrede, liberallerle ittifak yapma sorunu ilk kez tartışılmıştı. Liberal burjuvaziye çok hoşgörülü olarak değerlendirdiği bir kararara karşı çıkan Plehanov, liberallerle ittifak zorunluluğunu reddetmeksizin, onların zayıflıklarının vurgulandığı ve sosyalistlerin ağır eleştirilerini eksik etmemeleri gereğine dikkat çekilen bir ittifaktan yanaydı[11]. Martov, o sıralarda, demokratik liberalizm otokrasiye karşı zafer kazanılmasına katkı yaparken savaşımın liderliğini Sosyal-Demokratlar'ın elde tutmaları gerektiğini düşünerek, bu görüşü paylaşma noktasına dek gelmişti[12]. Tam koşullarının tanımlanmayı beklediği bir ittifak gereğine inanan Lenin'se, başka herkesten daha belirgin biçimde, liberal burjuvaziye ne-

redeyse sistemli bir güvensizlik besliyordu. 1897'de «Sosyal-Demokratlar'ın gerici sınıflara karşı ilerici toplumsal sınıfları, ayrıcalıklı toprak sahibi zümrenin karşısında burjuvaziyi desteklemesini...» olumlarken, hemen ekliyordu: «Bu destek Sosyal-Demokrat olmayan program ve ilkelerle uzlaşmayı önvarsaymaz ve bunu istemez...»[13] Aynı biçimde, *Ne Yapılmalı?*'da burjuva demokratlarının «Sosyal-Demokrasi'nin doğal ve arzu edilir müttefikleri olduğunu» ilân ettiği halde şuna da dikkat çekiyordu: «Böylesi bir ittifakın temel koşulu, sosyalistlerin işçi sınıfına, çıkarlarının burjuvazinin çıkarlarına taban tabana zıt olduğunu açıklamaları için tam fırsat tanınması gerekliliğidir»[14].

Aslında Lenin'in burjuvazinin liberal unsuruna yaklaşımında bile güvensizlik kesinlikle ağır basan özellikti. Rus Marksistleri birleşik kaldıkları sürece, liberallere karşı tutumu taktik ve stratejiyle ilgili ortak ilkeler ve görüşler bütününün parçasını oluşturuyor görünüyordu. Bununla beraber, 1903 anlaşmazlığından sonraki ilk politik ayrılıklarının 1904 sonunda, sosyalist hareket liberallerin başlattığı politik kampanya karşısında açık görüş belirtmek zorunda kaldığı zaman çıkması anlamlıdır.

Rus ordusunun Japonya'yla savaşta uğradığı ilk bozgunlar Rusya'da ajitasyona zemin hazırlıyordu. Batı Avrupa politik yaşamındaki eski bir geleneği canlandıran genişçe bir burjuva grubu, şikâyetleriyle istemlerini otokrasiye bildirdikleri konuşmalar yaptıkları bir dizi yemek düzenlediler. Yeni yüzyıla girileli beri Rusya'nın politik yaşamı her yönüyle canlılık içindeydi. İşçi sınıfı militanlaşıp grevlere ve gösterilere kalkışıyor, köylülük harekete geçiyordu; en sonunda burjuvazi de politik olarak toparlanmaya başlamıştı. Rusya'daki politik yaşam Batı Avrupa'da bilinen biçimlere bürünüyordu. İlk kez politik örgütlerin nüfusun farklı sınıflarını temsil eder hale gelmesi ve reform ya da devrim arzusuyla harekete geç-

meleri karşısında, aralarında ittifak yapma sorunu somut br temelde başgösterdi. Küçük toprak sahibi soyluluğu ve orta burjuvazıyi temsil eden kurumlar olan Zemstvolar'ın (*) 1904 sonbaharında giriştikleri insiyatifle, Rus liberalizminin aktif bir politik güç olarak uyanmasına tanıklık etmiş geniş çaplı politik bir kampanyanın açılması sonucu bu sorun daha da güncelleşti. Sosyalist hareketteki çeşitli eğilimler bu yeni ve önemli olguya karşı tutumlarını belirlemek zorunda kaldılar.

Menşevikler Zemstvo kampanyasını desteklemekten yana tavır koyup işçi sınıfını liberallere desteğini göstermeye çağırdılar. İşçileri liberal müttefiklerini ürkütebilecek şeyler yapmaktan kaçınmaları için uyardılar. Bu yüzden liberallere uygulanan baskı ölçülü bir şekilde ve sağduyuyla tanımlanmalıdır[15]. Lenin böyle bir çizginin kuvvetle karşısındaydı[16]. Menşeviklerin «saçmalıkları»[17] Lenin'e daha da tiksindirici görünüyordu, çünkü «ılımlı Zemstvocularla hükümetin, devrimci proletaryayla savaşmak üzere yaptıkları ittifakın çok açık biçimde olası ve olanaklı olduğuna» inanıyordu[18]. Bu şekilde ilk kez Lenin'le Menşevik karşıtları arasında çıkan ciddi bir politik ayrılık ilkin taktik, daha sonra stratejik görüşleri üzerinde büyük etkiler bırakacaktı.

Bu ayrılığın temelinde, ilk plânda, bir yanda Menşeviklerle, öbür yanda Lenin'in liberalizmle burjuvazinin Rusya'daki doğası ve potansiyel güçleri konusundaki kestirimleri arasındaki farklılık yatıyordu. Theodore Dan ve Vera Zasuliç gibi Menşeviklere göre, liberallerle sosyalistler arasındaki ittifak otokrasiye karşı savaşımın temel koşullarındandı ve işçi sınıfı hareketinin politikasında belirleyici olmalıydı[19].

(*) Zemstvolar, II. Alexander'ın hükümdarlığında kurulmuş, toplumsal ve yönetsel alanlarda oldukça geniş özyönetim yetkilerine sahip yerel meclislerdi. Giderek politikleştiler ve otokratik rejimin esnemesi çağrısı yapmaya başladılar.

Martov ise 1903'deki ayrılığın peşinden profesyonellerle mühendisleri kastederek «aydın kesimin üçüncü unsuru» dediği burjuvazinin bir kesiminin radikalleşmesine bağlamıştı umutlarını[20]. Rus burjuvazisinin Fransız burjuvazisini model alacağına ve 1789'daki Üçüncü Sınıf'ın *(Third Estate)* (*) mutlakiyetçilikle feodalizmin kalıntılarına karşı savaşımında sergilediğinden geride kalmayan bir devrimci enerji göstereceğine inanıyordu (**). Menşevikler liberaller arasında gözlenebilen Sağ'a kayışa dikkat çektiler, ama onların gözlerinde giderek esnekleşen otokrasiyle anlaşma eğilimleri, kesinlikle üzülünecek bir şey olmasına karşın, yine de fazla anlam taşımayan sadece geçici hatalardı. Çarlık ve liberalizm Dünya Savaşı'nın çıkışına değin birbirlerine karşı durdukları için, Rus burjuvazisinin otokrasinin devrilmesiyle sonuçlanacak bir saldırı sahneleyip buna önderlik edeceğini görme umudundan esinlenmeyi sürdürüyordu Menşevikler.

Menşeviklerin bu hafif sınırlı iyimserliğine, pek sınırlı olmayan bir kötümserlikle karşı çıkıyordu Lenin. Menşevikler bir takım ihtiyat payları bırakarak burjuvazinin devrimci rolüne inandığı halde, Lenin tersi görüş bildiriyordu: «Burjuvazi karşı-devrimcidir»[21]. 1905 Devrimi'nin ilk aylarında şöyle diyordu: «Burjuvazi proleter devriminden daha çok korkacak ve kolaylıkla gericiliğin kollarına atılacaktır»[22].

(*) *Third estate:* Üçüncü sınıf. Devrim öncesi Fransa'da ilk iki sınıfı ayrıcalıklı kesimler olan soylulukla ruhban sınıfı oluşturuyordu. Ayrıcalıksız kesimlerden oluşan ve homojen bileşim taşımayıp geniş bir kesimi kucaklayan üçüncü sınıf ise «halk» olarak da adlandırılıyor; burjuvaziyi, esnaf ve zanaatkârları, yoksul halk ile köylü yığınlarını kapsıyordu. (ç.n.)

(**) «Geçen yüzyıl burjuva demokrasisinin Batı Avrupa'da devrimci romantizmin esin kaynaklığıyla hareket etmesi gibi, sağduyulu politik hesapların bizim burjuvazimizi de aynı tarzda hareket etmeye itmesini bekleme hakkımız var» (Akt. Deutscher, *Prophet Armed*, s. 119).

Zemstvo kampanyası sırasında liberal burjuvaziyle ittifak sorunu gündeme geldiğinde, Lenin izleyicilerini bu «koşullu, sorunlu, güvenilmez ve yarı gönüllü kötü müttefiğe» karşı uyarmıştı[23]. Ve devrimci saldırının başlangıç evresinde Rus liberalleri daha radikalleşmeye eğilim gösterdiklerinde, Lenin bunun «kısmen polisin bütün sınırsız yetkileriyle işçi sınıfı hareketini ezememesine» bağlı olduğunu açıklıyordu[24]. Rus burjuvazisi daha demokratik bir ruh hali sergilediğinde bile Lenin'in güvensizliği yumuşamamıştı. Bir noktada düşüncesi sabit, yargısı değişmez kaldı: Dinamizmden yoksun Rus burjuvazisi devrimci bir rol oynayamazdı. Liberalleri Çarlığın «uşakları»[25], Anayasal Demokrat Parti'nin kurucularını «burjuva liberal fahişeler»[26] olarak tanımlıyordu. Horgörüyle kızgınlık karışımı sözler çıkıyordu ağzından: «Bir liberal hakarete uğradığında 'Tanrı'ya şükür beni dövmedi' der. Dövüldüğünde kendini öldürmediği için Tanrı'ya şükreder. Öldürülünce ise fani vücudundan ölümsüz ruhunu aldığı için yine Tanrı'ya şükredecektir»[27].

Kuşkusuz o sınıfın yer yer Çarlığı protesto etmesine, yer yer uzlaşma aramasına neden olan bir ortamın çelişkilerinden yararlanarak burjuvaziye baskı uygulamak ve burjuvaziyi sola çekmek zorunluydu. Ancak Lenin bu noktada Menşeviklerle aynı görüşte olmakla birlikte, daha ileri gitmiyordu. Menşevikler elbette liberallerden her türlü eleştiriyi esirgemeyi önermiyordu, tek istedikleri desteklerine karşılık olarak liberallerin vaatlerde ve çeşitli girişimlerde bulunmalarıydı. Bu özlemi değerlendiren Lenin'in yorumu, «maddî sınıf çıkarlarının baskısı karşısında bütün vaatler suya atılacaktır» şeklindeydi[28]. Lenin'in görüşünce burjuvaziye yapılan baskılar oldukça farklı biçimlere bürünmeliydi. Liberal demokratların «yarı gönüllülüğünü eleştirmeye» girişmek[29] ve attıkları «her yanlış adımı acımadan teşhir etmek»[30] gerekiyordu.

1905 Devrimi ilerledikçe, Lenin burjuvaziyle ittifakı o kadar sıkı koşullara bağladı ki pratik olarak olanaksızlaştı. 1906'da liberallerle seçim paktı yapma sorunu belirdiğinde, «geçici savaş anlaşmaları şu sırada ancak silâhlı ayaklanmayı savaşım aracı olarak tanıyan ve gerçekleşmesine yardım eden unsurlarla olanaklıdır ve ancak onlarla yapılması salık verilebilir» diyordu[31].

Devrim en sonunda Lenin'i Menşevik çizginin yanlışlığına ve özelde karşıtlarının burjuvaziye hâlâ bağladıkları umutların boşluğuna inandırmıştı. Menşeviklerin devrimin uğradığı bozgunlardan çıkarmaya eğilimli oldukları sonuç, yalnızca reformist yolun, barışçıl ve kademeli ilerleme yolunun sosyalizm adına başarı ümidi taşıdığı ve bu başarının sağlanmasının kesinilkle Anayasal Demokrat Parti'li liberallerle daha yakın, daha sağlam bir ittifaka bağlı olduğuydu. Oysa Lenin daha Eylül 1905'te «devrim ne kadar ilerlerse, liberalizm kendini o kadar açığa vurur» diyordu[32]. 1905 Devrimi'nin bitişinden sonra Lenin sonucu değerlendirip öğrenilmesi gereken derslere eğildiğinde, burjuvazi hakkında vardığı yargılar çok ağırdı.

> Burjuvazi herhalde dünyanın başka hiçbir yerinde bir burjuva devriminde bu kadar gerici bir hayvanilik, eski rejimle bu kadar sıkı bir ittifak, kültüre, ilerlemeye, insan onurunun korunmasına içten sempati besleme konusunda bu kadar «rahatlık» sergilememiştir - onun için bırakın proletaryamız Rusya'daki burjuva devrimine bakıp bakıp burjuvaziden üç kat daha nefret etsin ve onunla döğüşme kararlılığı taşısın[33].

Yine de, «cumhuriyetçi ve devrimci burjuvazi»yle «liberal ve monarşist burjuvazi»[34] arasında, «açıkça otokrasiyle anlaşma yapmaya hazırlanan uzlaşmacı, hain burjuvazi»yle «akıl almaz derecede haksızlığa uğramış, toprakların eşit paylaşılması rüyası gören, olayların akışı ve hükümetin davranışlarıyla sürük-

lendiği kararlı ve kendini feda edeceği bir savaşım yürütmekten aciz, emeğiyle çalışan küçük burjuvazi»[35] arasında bir ayrıma gidiyordu Lenin.

Bu düşünceler ne kuramsal, ne de rastgele edilmiş sözlerdi: Oldukça somut bir anlama bürünmüşlerdi ve Leninizm tarihinde başlıca önem taşırlar. Lenin'in burjuvaziyle küçük burjuvazi, daha özelde Rus köylülüğünde saptadığı küçük burjuva anlayış arasında yaptığı ayrım, önce kuramsal temelde ortaya koyduktan sonra değişik bir çeşidiyle de olsa 1917'de uyguladığı devrim stratejisinin yüreğinde duruyordu. Lenin'in 1905 Devrimi'nin bitişiyle 1914'te savaşın patlaması arasındaki dönemde Menşevizme karşı yürüttüğü savaşım çok büyük oranda liberalizme karşı, Sosyal-Demokratlar'la Anayasal Demokratlar'ın ittifakını isteyen bütün eğilimlere karşı bir savaşıma dönmüştü. Bolşeviklerle Menşevikler arasında o dönemde çıkan çatışmaların çoğu aslında liberal burjuvaziye ve onun politik temsilcisi Anayasal Demokrat Parti'ye karşı takınılacak tutum tartışmalarından kaynaklanıyordu.

Sözgelimi Mayıs 1906'da, Menşevikler, Duma'ya dayalı bir hükümet (bir başka deyişle, liberallerin önderliğindeki bir kabine) düşüncesini savunuyorlardı. Lenin böylesi bir poiltikadan kesinlikle uzak durmuştu[36]. Bu tartışma bir yere varmadı ve söz yerindeyse havada kaldı, çünkü Çarlık, yürütme yetkisinin, hatta yalnızca kamu işlerinin yönetilmesinin parlamento kabinesine emanet edilmesini tasarlayamazdı asla. Menşeviklerle Bolşevikler arasında seçim ittifaklarının sonucu üzerine çıkan tartışmalar pratik bir etki yapmıştı. Menşevikler kimi seçim bölgelerinde ortak aday listeleri çıkarma konusunda Anayasal Demokratlar'la anlaşmaya eğilimli oldukları halde, Lenin bu taktiği kesinkes reddediyordu[37]. 1906'da yeniden birleşmiş bir partinin iki hizbinin bu konuda anlaşmazlığa düşmesi partinin Petersburg seksiyonunda çok ciddi

bir kriz doğurmuş, ikinci ve bu defa kesin ayrılığa giden yolda belirleyici evreye işaret etmişti.

Lenin ve Parlamentarizm

1906'dan sonra Rusya'da parlamenter yaşamın olayları Bolşeviklerle Menşeviklerin kavgalarına giderek daha fazla yakıt sağlıyordu. Bölündükleri nokta, bir yandan Anayasal Demokratlar'ın parlamento grubuna karşı alınması gereken tutum, öbür yandan Duma'daki sosyalist milletvekillerinin oynayacağı roldü. Son noktada sözkonusu olan, parlamenter kurumlara karşı izlenecek devrimci politikanın tanımlanmasıydı. Bolşeviklerle Menşevikler devrimci olmayan bir dönemde tümüyle farklı tarzda iki sosyalist stratejiyi somutlamışlardı. Karşıt grupların argümanlarında içerili sonuçlar, tartışmalarına, Rus politikasının sınırlarını çok aşan bir boyut kazandırıyordu.

Çarlığın Duma'nın faaliyetlerini ve gücünü içine hapsettiği sınırların darlığını görmezlikten gelmeyen ya da küçümsemeyen Menşevikler, meclisin halkın temsil edilmesinin başlangıcını oluşturabileceğini ve dolayısıyla bir çatışmanın ya da basit bir düşünce farklılığının Duma'yı hükümete karşı çıkmaya ittiği her keresinde onu desteklemenin zorunlu olduğunu, yetkilerini arttırmak için elden gelen herşeyin yapılmasını düşünüyordu[38]. 1906'da Stockholm'de yapılan Sosyal-Demokratlar'ın kongresinde Plehanov, Akselrod ve Dan, Bolşevik çoğunluğun iradesine karşı, çok sınırlı ve genellikle kurgusal yetkiler taşısa da Duma'nın ilerici bir rol oynayabileceğini savunan bir tasarıyı geçirtmeyi başardılar[39]. Sonradan, Menşevik örgütler dağılıp çeşitli liderleri yasal bir parti kurulmasını savunduklarında, Duma'daki sosyalist milletvekilleri grubunu, Yeniden örgütlenmiş bir sosyalist hareketin politik merkezi haline getirme düşüncesi başgösterdi[40]. Menşeviklerin giderek artan ılımlılığı ve

reformizminin belirtisi olan bu eğilim, Avrupa sosyalist hareketinde başat konuma gelmeye yüz tutmuş «parlamentarizm» olgusunun Rus ortamındaki anlatımını sağlıyordu.

Lenin o yıllarda «anayasal yanılsamalar»a karşı sürekli uyarılarda bulunuyor[41]; Parti'yi «asıl iktidar çarlık hükümetinin ellerinde kaldığı sürece parlamenter araçlarla politik özgürlüğü kazanmanın olanaksızlığını halka açıklamaya» ve halka, «Duma'nın, proletaryanın ve devrimci küçük burjuvazinin, özellikle köylülüğün istemlerini elde etmenin bir aracı olması anlamında tamamen yararsızlığını» göstermeye çağırıyordu[42]. Menşeviklerin oportünizmine karşı çıkarken Lenin, Bolşevikler arasında sık sık rastlanan, Duma'nın, Sağ sapma tehlikesine karşı kendini yiğitçe koruyan bir partiye sunduğu olanakları elinin tersiyle itme eğilimine de aynı şiddette karşı çıkıyordu. Lenin'in genel düşüncesi şöyleydi: «Parlamentarizmden yararlanma yeteneğinin... *bütün* sosyalist hareketin örnek örgütünün... *bir belirtisi olduğu kanıtlanmıştır*»[43]. Duma'ya sadece «mütevazi bir önem» yüklenmesine karşın[44], o kurumun saf ve basit biçimde boykot edilmesi çağrısını yapanlarla enerjik biçimde savaşılmasını da zorunlu sayıyordu.

Duma'nın «önemi» neydi? Lenin'in bu konudaki düşünceleri, o zamanlardaki genel anlatımı Batılı sosyalist partilerin Sol kanatlarında bulan türden düşüncelerdi. Sosyalistlerin parlamenter çalışmalara katılımı herşeyden önce partinin işçiler arasında yürüttüğü politik ajitasyonu çoğaltmaya hizmet edecekti: Duma kürsüsünün olsun seçim kampanyalarının olsun sosyalist propagandaya sunulan bütün olanaklardan sonuna dek yararlanılacaktı. «/Duma'daki/ sandalyelerin ancak kitlelerin politik bilincinin gelişmesine hizmet edebilmesi nedeniyle ve ettiği sürece önemli olduğunu»[45] belirten Lenin, «Sosyal-Demokrat Parti'nin yine devrimin gerekliliği düşüncesini kitlelerin kafasına kazımak üzere seçimlerden yararlanmak is-

tediğini...» açıklıyordu[46]. Bir başka deyişle, görev, Parlamento kurumuna yalnızca parlamentarizmin iç yüzünün ortaya dökülmesi uğruna katılmaktı. «Biz Bolşevikler hiçbir söz vermediysek, bizim iddiamız şuydu ki Duma karşı-devrimin dölüydü ve ondan gerçek bir yarar beklenemezdi»[47].

Lenin Duma'daki Sosyal-Demokrat grubun «başlıca işlevi»nin «eleştiri, propaganda, ajitasyon ve örgütlenme» çalışmasını yürütmesi olduğunu vurgulayıp ekliyordu: «Sosyal-Demokrat grupların Duma'ya sunacağı tasarıların amacı doğrudan 'yasama' amaçları değil, bu olmalıdır...» (*) Yani Duma'dan hiçbir şey beklemiyordu. Haziran 1906'da Menşevikler St. Petersburg proletaryasını oturumun açıldığı gün desteklerini gösterme ve bu vesileyle bir dayanışma grevi örgütleme çağrısı yaptığında, Bolşevik basın protestolar yağdırıp işçilerden işi bırakmamalarını istediler[48].

Ayrıca, Lenin Duma'dan partinin devrimci çalışmalarını genişletmek üzere yararlanmayı olanaklı ve arzu edilir sayarken, bunun için iki koşul koyuyordu: Sosyalist milletvekillerinin burjuva parlamenter meslektaşlarının pisliklerinden korunması (bu nedenle Sosyal-Demokratlar'la Anayasal Demokratlar arasındaki her türlü anlaşma yasaklanmalıdır) ve bunun sonucu olarak sosyalist milletvekillere tanınan manevra özgürlüğünün asgari düzeye indirilmesi. Tamamen yabancı oldukları bir alanda bir görevi yerine getiren proleter örgütünün militanları burjuva toplumunun etkisi altına girme, hatta ayartılma gibi büyük bir riskle yüz yüzeydiler.

Bundan dolayı, Anayasal Demokrat ve Sosyal-

(*) Lenin, C. 12, s. 141. Yine de Lenin bu alanda bir parça esneklik gösteriyor, Bolşevik milletvekillerinin 1913'te işçi sınıfının koşullarının düzelmesine katkıda bulunan öneriler ya da tasarılardan yana oy kullanmalarına olanak tanıyordu (a.g.y., C. 19, s. 424).

Demokrat milletvekilleri arasında ortak toplantılar düzenlemeyi istediklerinde Menşeviklere karşı çıktı Lenin[49]. Menşevik milletvekilleri Anayasal Demokratlar'ın Duma prezidyumu adayına oy vermeyi kararlaştırdıklarında da enerjik protestolarda bulundu[50]. Menşevikler olanak bulduklarında Anayasal Demokratlar'la seçim ittifakı yapma yolları ararken, Lenin böylesi ittifakları ancak istisnaî örneklerde kabullenebilirdi. Sağ eğilimli adaylara karşı kavga seçim koalisyonunu kaçınılmaz kıldığında, Lenin'e göre sadece küçük köylüleri temsil eden partilerle anlaşılmalıydı. Kimi durumlarda liberallerin seçilmesini önlemek için liberal adaylara *karşı* o gruplarla blok yapmaya bile yanaşıyordu[51].

Geriye Duma'daki sosyalist gruba tanınan statü sorunu kalıyordu. Bu önemli bir sorundu, çünkü Avrupa'nın her yerinde sosyalist partilerdeki sol azınlıklar Sosyal-Demokrat parlamenterlerin artan özerkliğini ve politik ağırlığını protesto ediyor, bunda burjuva demokrasisinin kurumlarıyla bütünleşmenin ilk belirtisini görüyorlardı. Üstelik haksız da değillerdi. Bu açıdan Bolşeviklerle Menşeviklerin tartışması bütün işçi hareketinde Sağ ve Sol eğilimleri yeniden üretti. Tehlikenin ayrımına varan Lenin, Menşeviklerin görüşlerine karşı, 1907 Londra Kongresi'nde Parti Merkez Komitesi'ne Duma grubuna «talimat» verme yetkisi tanınması koşuluyla geçen bir karar tasarısını destekledi[52]. Bu şekilde Menşevik/Bolşevik anlaşmazlığı yeni bir boyut kazandı. Lenin 1906 ve 1914 yılları arasında parlamento grubunun partinin çok sıkı denetimi altına alınmasını sağlamak amacıyla azimli bir savaşım yürütmüştü. Tutumunu şu sözlerle haklı çıkarıyordu: «Proletarya partisinin amacı olası güçlerle anlaşmalar yapmak ya da sıkı sıkı pazarlık etmek değil... her yolla sınıf bilincini, sosyalist düşünce açıklığını, işçi kitlelerinin devrimci kararlılığı ve her alanda örgütlenmesini geliştirmektir. Duma grubunun çalışmalarındaki her adım bu temel amaca hizmet etmelidir»[53].

Bolşeviklerle Menşevikler bu sorunda sık sık çatıştılar. 1908'de Menşeviklerin ağırlıkta bulunduğu parlamento grubu, kendini parti içinde özerk bir grup haline getiren bir kararı kabul etti. Bolşeviklerin ağırlıkta olduğu Merkez Komitesi ise, parlamento grubunu partinin otoritesine bağlayan kararlar benimseyerek karşılık verdi[54]. Parti'nin o sıralardaki zayıflığının da sosyalist milletvekillerinin geniş bir manevra özgürlüğü kazanmasına yardımı olmuştu. Lenin bu duruma asla boyun eğmedi: Menşevik karşıtları bunu sevinçle karşılar ve Rusya'da Sosyal-Demokrat örgütün yasallaşmasını gerçekleşme yolu olarak görürken, Lenin «Avrupa'daki devrimci Sosyal-Demokratlar, parlamento üyeleri üzerinde *üç katlı* denetim kurulmasını istemek için çok ciddi gerekçelere sahiptirler»[55] diyordu. Savaştan önceki son yıllarda ve Bolşeviklerle Menşeviklerin kesin ayrılığının yaşandığı koşullarda Lenin en sonunda Duma'daki destekçileri üzerinde eksiksiz otorite uygulayacak bir konuma geldiğinde, etkili denetim oluşturmak için milletvekillerinin konuşmalarının çoğunu kendisi yazıyordu[56]. Lenin bu yolla, göreli toplumsal huzur dönemlerinde, devrimci bir partinin karşı karşıya geldiği savaşçı ruhunun bulanması ve sırtını devrime dönme tehlikelerinin etkilerini elinden geldiğince törpüleyebilmek için bir sürü çaba harcadı.

Burjuva Devrimi ve Proleter Devrim

Lenin'in sosyalizme 1917'den önceki başlıca katkısı devrim aracını ileri itmiş olmasıydı. Yine de bir parti kuramı oluşturup onu pratiğe geçirmekle yetinemezdi. Aynı ölçüde zorunlu bir görev de devrim stratejisinin yaratılmasıydı. Lenin bu görevi ihmal etmeyi yeğleseydi bile, 1905 yılındaki olaylarla yine zorlanırdı buna.

Bolşeviklerin ve Menşeviklerin sahip oldukları kuramsal donanım bu alanda işlerine fazla yaramıyordu. Marksizm işçi sınıfının kapitalizmin yıkılmasında oynadığı rolü öğretmiş; Sosyal-Demokrasi'nin örgütsel ve eğitici işlevleri, burjuva demokratik bir rejimde ittifaklar yapma gereği, kapitalizmden çıkışın sağlanması için proletarya diktatörlüğünün kurulması gerekliliği üzerine ek göstergeler de sunmuştu. Ayrıca, liberal demokrasinin ve kapitalist sınaî gelişmenin ördüğü temeller üzerinde hazırlanabilecek bir sosyalist devrimden önce burjuva devriminin gelmesi gerektiğini öğretmişti. Bu genellemeler Rusya'daki koşullara uyarlanmak zorundaydı. Marx bu uyarlamanın yarattığı güçlüklerin o kadar ayrımındaydı ki, 1881'de Vera Zasuliç için yazdığı bir mektupta, *Kapital*'de ana hatları çizilmiş evrim *şemalarından* bir kısmının Rusya'ya uygulanamayacağını, çünkü Marx'ın geleceği konusunda bir şey söylemeye cesaret edemediği köy komününün Rusya toplumunda hâlâ varolduğunu söyleyecek kadar ileri gitmişti[57].

Lenin, Marksizmi Rusya'ya uyarlamanın ciddi bir kuramsal çabayı gerektirdiğini biliyordu. Bu çabadan hareketle, 1905 yazı başında *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasi'nin İki Taktiği* başlığıyla yayımlanmış kalın bir kitapçıkta ve aynı dönemdeki çeşitli konuşmaları, raporları ve makalelerinde ileri sürülen özgün bir stratejik anlayış ortaya koydu.

Bir noktada Menşeviklerle Lenin tamamen anlaşıyordu. Lenin, «Marksistlerin Rus devriminin burjuva karakterine kesinlikle inandığını» belirtiyor ve bunun anlamını açıklıyordu:

> Bu demektir ki, politik sistemdeki demokratik reformlar ve Rusya açısından zorunluluk haline gelmiş ekonomik reformlar kendi başlarına kapitalizmin altının oyulmasını, burjuva egemenliğinin temellerinin yıkılmasını getirmezler; tersine, ilk kez olarak, kapitalizmin geniş çapta ve hızlı biçimde, Asyatik tipte değil Avrupa tarzında gelişmesinin

zeminini gerçekten hazırlayacaklar; ilk kez burjuvazinin bir sınıf olarak yönetmesi olanağı doğacaktır[58].

Mantıklı biçimde, burjuva devrimine burjuvazinin kendisinin önderlik edeceğini, işçi sınıfına destekleyici bir rol oynamak düştüğünü kabul eden Menşeviklerle Lenin arasındaki anlaşmanın tam kapsamı buydu. Martov'un düşüncesine göre, her koşulda, işçi sınıfı bu sorundan hareketle devrimci kriz döneminden iktidarı kendi adına ele geçirmek için yararlanmalıydı. Bunun tek bir istisnası vardı: Burjuva partilerinin otokrasiyi yıktıktan sonra dağılmaları, kazandıkları herşeyi tehlikeye atmaları ve proletaryanın önüne başarısız burjuvazinin yerini alma görevinin konması. Paris Komünü örneğini anımsayan Martov, böylesi bir gelişmenin mutlaka felâketle sonuçlanacağını sanıyor, ama ekliyordu:

> Sosyal-Demokrasi yalnızca bir olayda kendi insiyatifiyle çabalarını iktidarı ele geçirip olabildiğince elinde tutmaya yöneltmelidir - devrimin Batı Avrupa'nın ileri ülkelere yayılması durumunda... O durumda Rus devriminin sınırlı tarihsel kapsamı büyük oranda genişleyebilecek ve sosyalist reformlar yoluna girme olanağı doğacaktır[59].

Varsayıma dayalı bu olasılığın dışında Sosyal-Demokratlar, Marksist mantığın dayatır göründüğü görev ve iş bölüşümüyle (burjuva iktidar burjuva partilerine, proleter muhalefet proletaryanın temsilcilerine) sınırlamalıdırlar kendilerini.

Ne var ki bu mantık, tarihsel ve sosyolojik olmaktan çok biçimsel karakterdeydi. Çünkü, sanayi proletaryası Rusya'da kendi başına sosyalizmi kuramayacak kadar zayıfken, liberal burjuvazi de Martov'un beklediği belirleyici rolü yerine getirebilecek bir toplumsal ve politik güç oluşturmuyordu. Bunun nedeni basitti: Kent ekonomisi ülke yaşamında çok ufak bir yer tutuyordu. Rus halkının engin çoğunluğu kentler-

de toplanmamış, kırlık bölgelere yayılmıştı (*). O an bile, eski düzen sonuna yaklaşırken, burjuvazinin sayısal zayıflığı etkileyici orandaydı. Çok dar çerçeveli bir toplumsal seçkinler tabakasıyla halkın büyük çoğunluğu arasında çok derin bir uçurum uzanıyordu. Rus burjuvazisinin devlete bağımlılığı «orta sınıflar»ın Batı'da elde ettiği ileri derecede bağımsızlıkla zıtlık gösteriyordu. Batı burjuvazisinin tarihsel fonksiyonunu böylesine cılız bir sınıfa emanet etmek, stratejik bir hesabı, temelsiz bir karşılaştırmaya dayandırma anlamına geliyordu. Lenin «Kadetler /Anayasal Demokratlar/ devrimi ileri götüremez, çünkü birleşik ve gerçekten devrimci bir sınıfın desteğinden yoksundurlar» dediğinde haklıydı[60].

Öyleyse, görünüşe bakılırsa çözümü olmayan bir problem nasıl çözülecek, yani burjuvazinin toplumda olsa olsa ikincil düzeyde bir yer tuttuğu bir ülkede *burjuva* devrimi nasıl gerçekleştirilecekti? Burjuvazinin proletaryadan çok otokrasiye yaklaştığı bir sırada otokrasiye karşı enerjik bir savaşım yürütmesi nasıl beklenebilirdi? Lenin'in bu iki yönlü soruna yanıtı da iki maddeden oluşuyordu: Üst ve orta burjuvaziyle küçük burjuvaziyi ayırıp, demokratik özlemleri sadece küçük burjuvaziye yüklüyor; kent burjuvaziyle kent proletaryası arasındaki ittifak düşüncesinin yerine kent proletaryasıyla küçük köylüler kitlesinin ittifakı düşüncesini geçiriyordu. Böyle bir anlayışın klasik Marksist *şemadan* ayrılma anlamını taşıdığında kuşku yoktu, Martov da buna dikkat çekmekte geri kalmadı zaten. Lenin'in yanıtı, köylülüğün küçük burjuva doğası elbette sosyalizmi kurma görevi sözkonusu olduğunda kendisiyle proletarya arasındaki ittifakın önünde bir engel olarak dururken, gündemde bir tek burjuva devrimi olduğunda bu engel durumu geçerlilik taşımıyordu[61].

(*) 1913'te nüfusu 100.000'in üzerindeki kentler Rusya'nın toplam nüfusunun % 6'sını geçmiyordu.

Lenin vurguyu işçilerle köylüler arasındaki bir bloğu olanaklı kılan faktörlere yapıyordu. Ulusun çoğunluğunu oluşturduklarından köylülerin demokratik bir programı desteklemeleri için her türlü neden vardı[62]. Arzu ettikleri feodalizmin kalıntılarının kaldırılmasından öte bir şey değildi. Rusya'nın durumu 1789 Fransa'sıyla kıyaslanabilirdi, tek farklılık burjuvazinin yerini kent proletaryasının almasıydı. Menşevikler köylülüğe «tamamen örgütsüz ve korkunç derecede cahil»[63] gözüyle baktıkları halde, Lenin ümitlerini köylü sınıfının politik açıdan uyanmasına bağlamıştı. 1905 Devrimi devrimci işçilerle köylülerin uzlaşmasında ilk adımı sağlamıştı. Gerçi köylülüğü ifade eden ordu ayaklanmanın bastırılmasında yardımcı olmuştu ama, kırsal bölgelerdeki ajitasyon otoriteleri hayretler içinde bırakmış ve Bolşevikler propagandalarını o çevrelere yaymakla ilk denemelerine girişmişlerdi. 1906'da kentlerdeki devrimci hareketle kırdaki hareket arasında sıkı bir ittifak gerekliliği Lenin'e o denli zorunlu görünüyordu ki, yeni bir ayaklanmanın örgütlenmesini, işçi savaş müfrezeleriyle köylülerden oluşan benzer gruplar arasında bir anlaşma yapılmasına bağlıyordu ilkin[64]. Devrimci kriz döneminde bir hükümet gazetesi okurlarına «mujiğin bize sonuna dek yardım edeceğini» yeniden öne sürebiliyordu[65]. Bu beklenti doğru çıktı. Eski rejim gidişi geciktirmeyi başarabilmişti yalnızca. Temelleri atılmış ittifak 1917'de Çarlığın ölüm fermanı olduğunu gösterecekti.

Daha 1905'de, Rus devriminin, burjuva-demokratik karakter taşımasına karşın, «tam özgürlük uğruna, cumhuriyet uğruna kararlı bir savaşım yürütebilecek» tek sınıf olan proletarya tarafından hareketе geçirileceğini söylemiş, «proletaryanın bütün halkın liderliğini üstlenip köylülüğü kazanabileceğini» de eklemişti[66]. İki müttefik sınıf, Marksist «proletarya diktatörlüğü» formülünün değişik bir çeşidi olan «pro-

letarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü»nü[67] kuracaklardı.

Lenin bu noktada da, zaferden sonra liberal burjuvazi karşısında, elbette güçlü olmakla birlikte burjuva düzeni de kabullenecek bir muhalefetten öte bir şey oluşturmamayı tasarlayan Menşeviklerle çatışma içindeydi. Menşevikler bu sorunda Batı Avrupa sosyalist hareketindeki Sol'un «anti-kabineci» tutumunu yeniden gündeme getirerek, işçi sınıfı temsilcilerinin geçici bir hükümete katılmasını tasarlamıyorlardı. Lenin'se bu doktriner tereddütleri elinin tersiyle iterken, devrimci işçi partisinin yerinin devrimci hükümet *içinde* olduğunu düşünüyordu. Menşeviklerin iddiası, sosyalist bakanların ya burjuva politikasına kapılarak gözden düşmeye, ya da maceracı bir yön tutturarak sosyalist düzene ait işleyişleri uygulamaya koymaya geçmeye zorlanacağıydı. Lenin bu argümanı reddediyordu. «Kendiliğindenliğe boyun eğmeye eğilimli bir takım Sosyal-Demokratlar»[68] belki böyle yoldan çıkabilir, ama anın olanaklarının ötesine geçmeyi reddeden parti liderliği kendine hâkim olup demokratik devrimle sosyalist devrim arasındaki ayrımı çok açık biçimde sürdürecektir. Her durumda burjuvaziye güvenmek olanaksızdı: Geçici hükümetin devrimci nitelikte olmasının tek şansı, örgütlü proletaryanın içinde yer almasıydı.

Geçici hükümet *proletarya ve köylülüğün devrimci diktatörlüğünün* yürütme kolu olacaktı. Lenin'in bu görüşlerine iki açıdan cesur denebilir. İlk kez bir Marksist pratik bir şekilde köylüleri devrimci otoritenin kullanılmasına katmayı öneriyordu (*); ve ilk kez bu

(*) Fransa'da devrimci proletaryayla köylülüğün ittifakı düşüncesi Marx'ın düşüncesinde hiç yok değildi. Fransız köylülerinin «doğal müttefiklerini ve liderlerini *şehir burjuvazisinde* bulduklarını, görevlerinin burjuva düzeni devirmek olduğunu» söylediği *Louis Bonaparte'ın Onsekizinci Brumaire'i*'nde bu olasılığa kısaca dokundurma yapmaktadır Marx (Marx ve Engels, *Selected Works*, C. I, s. 482).

Marksist, Marx ve Engels'in en kaba hatlarıyla çok genel bir kapsamda ortaya koydukları ve öğrencilerinden çoğunun hiçbir şey söylememeyi yeğledikleri proletarya diktatörlüğü nosyonunun somut anlamına ilişkin kimi göstergeler sunma riskine giriyordu. Göstergeler ilk başta çok belirsizdi. Halkın başarmak zorunda kalacağı görevlerden birinin devrilmiş otokrasiyi yeniden kurmak üzere girişilen ve kaçınılmaz olarak umutsuz denemeleri «birlikte püskürtmek» olduğunu belirttikten sonra, sözlerini şöyle sürdürüyordu Lenin: «Devrimci bir dönemde bu 'birlikte püskürtme' pratikte proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüdür»[69]. Kendini bu diktatörlüğün «devrimin Çarlık karşısındaki kesin zaferi» anlamına geleceğini söylemekle sınırladığı *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği* kitapçığında daha net konuşmuyordu[70].

Mart 1906'ya kadar Lenin'in yazılarında, savunduğu diktatörlüğün bir tanımını göremeyiz. Pragmatik bir yönteme başvuran Lenin, sovyetlerin doğumuna tanık olmuş koşulları anımsatıyordu. Sovyetler «yalnızca halkın *devrimci* kesimlerince kurulmuştu: Bütün yasa ve düzenlemelere karşın ve bütünüyle devrimci bir yolla halkın yerli dehasının bir ürünü olarak kurulmuşlardı...» Lenin ekliyordu: Sovyetler, «bileşimi ve etkinlikleriyle olgunlaşmamış, amorf ve yaygın karakter taşımalarına karşın, aslında *otorite* organlarıydı». Ek olarak, «sözgelimi matbaaları (St. Petersburg'da) ele geçirip devrimci halkın haklarını kullanmasına engel olan polis yetkililerini tutukladıklarında hükümet gibi hareket ediyorlardı... Eski hükümet fonlarına el koydular...»[71] «Bu otorite organları... embriyon halindeki bir diktatörlüğü temsil ediyordu, çünkü *başka* otorite, *başka* yasa ve *başka* standart tanımıyorlardı...»[72] Bu noktada ileride *Devlet ve Devrim*'de daha eksiksiz geliştireceği bir argümana değinen Lenin, diktatoryal otoritenin aynı zamanda demokratik bir otorite olduğunu gösteriyordu. «Yeni

otorite» gerçekte «ezici çoğunluğun diktatörlüğüydü», yalnızca geniş kitlelerin güvenini kazandığı, yalnızca en özgür, en geniş ve en kararlı tarzda bütün kitleleri yönetim görevine kattığı için kendini korudu ve ancak öyle koruyabilirdi»[73]. Engels'in Paris Komünü'nü «proletarya diktatörlüğü»[74] şeklinde tanımlaması gibi Lenin de özellikle katı düşüncelerin gerekli olduğu bir alanda salt ampirik yöntemlere başvuruyordu. Tarih böyle bir yaklaşımın yetersizliğini açığa çıkaracaktı (*).

Lenin'in stratejik düşüncelerinin tek zayıf yönü bu değildi. Burjuva devrimle sosyalist devrimi kalın bir çizgiyle ayırmıştı. Rusya'da ancak burjuva devriminin olanaklılığını söylüyordu. O ülkede *burjuva* demokrasisi kurulacaktı böylece. Ne var ki bu düşünce, o sistemde, iktidarın kuramsal olarak burjuvazinin değil, burjuvaziye *karşı* birleşmiş halk sınıflarının, işçilerin ve köylülerin ellerinde bulunacağı inancıyla nasıl uyuşturulacaktı? Bu güçlüğü küçümsemeyen Lenin, Rus devriminin «toplumsal ve ekonomik özüyle burjuva» olacağı açıklamasını yapıyordu[75]. Öyleyse devrimin bu iki açıdan *burjuva*, ancak politik düzlemde *anti-burjuva* olacağı sonucu çıkarılabilir miydi? Yine, devrim asıl olarak sanayi proletaryasının çabaları, fedakârlıkları ve enerjisiyle zafere ulaşacaksa, sanayi proletaryasının, ekonomik ve toplumsal bakımdan burjuva (bir başka deyişle, kapitalist) bir rejim kurup ona saygı göstermesi beklenebilir miydi? Lenin'in söylediği gibi, bu devrimin «asıl olarak büyük kapitalistlere, nüfuzlu sermayedarlara ve 'aydın' toprak sahiplerine yararlı bir biçime»[76] bürü-

(*) Marx'ın bu konuda hem Engels'den hem de Lenin'den çok daha ihtiyatlı davrandığı anlamaya değerdir. Marx, Komün'ü övmesine karşın *(Fransa'da İç Savaş*'ta), onu proletarya diktatörlüğüyle özdeşleştirmekten kaçınıyordu. Bkz. Domela-Nieuwenhuis'e 22 Şubat 1881 tarihli mektubu (Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s. 410).

neceği gözönüne alındığında, burjuva devriminin zaferinden en çok işçi sınıfının yarar sağladığı tasarlanabilir miydi? Bu probleme bir açıklama aradığımızda, iki varsayımla karşılaşırız (*). Ya, çelişkiyi ve sonuç olarak ortaya atılan formüldeki kusuru Lenin farketmemişti (olasılık dışı gözüken bir şey); ya da, çelişki ancak görünürdeydi. Çelişki görünürdeyse, devrimci partinin proletaryaya getirdiği disiplinle çözülebilirdi. Önüne arkasına bakmadan ilerleyen işçiler otokrasiyi devirdikten sonra çılgına dönüp daha ileri gitmeye ve sosyalizmi kurmaya yönelirlerse, büyüye kapılmaya daha az hazır, *kendiliğindenliğe* daha az prim veren, canlı, zorunlu sosyalist bilincin kılavuzluğunda yolalan partileri, neyin olanaklı olup neyin olmadığı konusunda daha doğru bir değerlendirme yapmaları için onları geri çekebilir ve Troçki'nin ironiyle «sözde-Marksist bir çilecilik» dediği konuma zorlayabilirdi[77]. Gelgelelim böyle bir disiplin gücü demokratik diktatörlüğün, demokrasinin karşısında parti diktatörlüğüne dönüşmesi tehlikesi barındırmaz mıydı? Proletaryaya kılavuzluk edip yönetmek, sıkı denetim altına almak kesinlikle politik örgüt anlayışına bağlıydı.

En son, burjuva devrimiyle sosyalist devrim arasına çizilen kalın ayrım çizgisi devrimci dinamiği hesaba katamıyordu. Emperyalizm çağında sanki ulusal ekonomiler çok otarşik sistemler oluşturuyormuş gibi, bir ülkenin ulusal ekonomisinin gelişme düzeyine gönderme yaparak belirli bir ülkenin proletaryasının devrimci potansiyeline ve amaçlarına sınır koymak gerçekten olanaklı mıydı? Her koşulda nihaî yenilgilerine değin Marksist ortodoks çizgiye sarılıp durmuştu Menşevikler: Oysa Lenin, Marksizmin geçerliliğini

(*) Üçüncü bir varsayımı John Plamenatz ortaya atmıştır. Plamenatz, çelişkiyi safça ve basit bir şekilde Lenin'in «ahmaklığına» yükler! (Plamenatz, s. 231). Ciddi bir soruna ciddi bir açıklama aramayı yeğleyip bu görüşü tartışmayacağım.

savunurken bile, göreceğimiz gibi, hem daha esnek, hem daha cesur davranabilecekti.

Lenin ve Sürekli Devrim (I)

Genel anlayışını resmen ıskartaya çıkarmayan Lenin, klasik Marksizmin sağladığı devrimci stratejiyle ilgili düşüncelerin temel bir sorunun çözümünde, yani burjuva devriminden sosyalist devrime geçişte yetersiz kaldığını dikkate alıyordu. 1905'e değin kapitalizmin ve zıttının (burjuvazinin ve proletaryanın) iki yönlü gelişmesiyle doldurulan bu iki devrimi belirsiz uzunlukta tarihsel evreler halinde ayırmakla yetinmişti. Ancak sınıf savaşımı yoğun bir kabarış dönemine girer girmez, keskin formüller açıklıklarını, doktriner sınır çizgileri de katılıklarını yitirdiler. 1905 yılı burjuva ve sosyalist devrimler arasındaki çok ince ayrımları çekip çıkarma sorununu ivedileştirdi. Kimse bunu Troçki'nin gördüğü kadar görmüyordu. Rusya'daki bütün seçkin sosyalistler içinde, 1905'te, çok iyi iş yapabileceğini ve eyleme susamışlığıyla insan kalabalığının ortasına dalıp kitlelerin lideri ve sözcüsü olabileceğini gösteren bir tek o oldu. Çok kısa bir dönem sürdü bu, ancak Troçki'nin üstünde çok derin izler bırakıp politik ve entellektüel açıdan çok etkiledi.

Tutuklanışından birkaç hafta sonra davasının görülmeye başlamasını beklerken, St. Petersburg'daki hapishanede bir dizi deneme yazdı. İçlerinden biri, *Sonuçlar ve Olasılıklar*, ünlü kuramının kaba ana hatlarını vermektedir. Troçki orada şunları belirtiyordu: «İktidarın işçi sınıfının ellerine geçeceği gün ve saat, doğrudan doğruya, üretici güçlerin eriştiği düzeye değil, sınıf savaşımındaki ilişkilere, uluslararası duruma ve nihayet işçilerin gelenekleri, insiyatifi ve kavgaya hazırlıklılığı gibi çeşitli öznel faktörlere bağlıdır»[78]. Ayrıca, «proletarya diktatörlüğünün,

bir bakıma, otomatik olarak bir ülkenin kaynaklarına ve teknik gelişmişliğine bağlı olduğunu hayal etmek, saçmalık derecesinde basitleştirilmiş 'ekonomik' materyalizmin bir önyargısıdır» diyor; «işçilerin ekonomik bakımdan geri bir ülkede ileri ülkelere göre daha erken iktidara gelmesi olanaklıdır» sonucuna varıyordu[79]. Yine de muzaffer proletarya tek başına kalamazdı. Devrimin temellerini genişletmesi, özellikle köylülük arasında ittifak araması gerekir, ne var ki bu ittifakta «belirleyici ve yönlendirici katılımı» kendisine saklaması gerekirdi - «hegemonya işçi sınıfının olmalıdır»[80]. Troçki'nin buna olabilir diye bakmasının nedeni yalnızca burjuvazinin zayıflığı değil, aynı zamanda, çeşitli zayıflıklarına karşın, «militan proletaryanın Rusya'daki kadar hiçbir yerde bu denli önem kazanmamış olmasıdır»[81].

Menşeviklere karşı çıkan Troçki, Lenin gibi, proletaryanın itici güç olacağı bir taarruz stratejisini ve cesur, dinamik bir devrim anlayışını savunuyordu. Lenin, en azından örtük olarak ve az çok (*) eşit partnerler olarak gösterdiği işçilerle köylülerin elbirliği yapacakları bir «devrimci-demokratik diktatörlük» düşüncesini ortaya atarken, Troçki'nin kafasında proletaryanın köylülüğü peşine takacağı düşüncesi vardı. Devrimci eylemin önkoşulu olarak köylü desteği gerekmiyordu: Köylülük, köylülerin kendilerine ait bir politik örgütlerinin bulunmadığı bir zamanda, proletaryanın taarruz hareketini *izleyecekti*. Bu nedenle Troçki, «hiç değilse doğrudan, yakın bir anlamda gerçekleşemez» diye düşündüğü Lenin'in «proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü» formülünü reddediyordu[82].

Devrimci yönetici otoritenin işlevi ne olacaktı? Lenin'e bakılırsa, asıl olarak burjuva demokrasisinin kurulması ve kapitalist gelişmenin kolaylaşmasıyla sonuçlanacaktı. Troçki'nin düşündüğüyse şuydu: «Bur-

(*) «Az çok», çünkü Lenin, bütün halkın *başına* özellikle proletaryanın geçeceğini kabul ediyordu.

juva devriminin iç mekanizmasıyla politik egemen katına yükselmiş proletaryanın, istese bile, misyonunu burjuvazinin toplumsal egemenliğinin cumhuriyetçi-demokratik koşullarının yaratılmasıyla sınırlayabileceğini sanmak en koyu ütopyacılık olur»[83]. Ekonomik koşullar burjuvaziyle proletarya arasında kaçınılmaz bir çatışmaya götürecek ve devlet iktidarı, proletarya tarafından fethedilince, işverenlerin karşısında saf tutmak ve dolayısıyla toplumsallaşma önlemlerini benimsemeye sürüklenmek zorunda kalacaktı. Yine de bu sosyalist politika «ülkemizin teknik geriliğine çarpmadan çok önce politik engellerle karşılaşacaktı»[84]. Sosyalist programdaki özellikle iki yan köylülüğün muhalefetini çekecekti: kolektivizasyon ve enternasyonalizm. Bu şekilde çıkan çatışma, ancak Avrupa proletaryasının «doğrudan devlet desteği»ni alırsa, proletarya açısından zaferle bitebilirdi. Troçki ekliyordu: «Batı'daki sosyalist devrimin işçi sınıfının geçici egemenliğini doğrudan doğruya sosyalist diktatörlüğe çevirteceğinden kuşku duyulamaz»[85]. 1909'da yayımlanmış bir makalesinde tekrar bu düşünceye dönüyordu: «Ulusal bir devrim çerçevesinde bu çelişkiden başka bir çıkış yolu yoktur. İşçi hükümeti başından beri güçlerini Batı Avrupa sosyalist proletaryasının güçleriyle birleştirme göreviyle yüz yüze gelecektir»[86] (*).

Bu düşünceleri 1909'da yorumlyaan Lenin, «Troç-

(*) Marx ve Engels, karşı-devrimin kalesi gözüyle bakmayı bıraktıkları Rusya'nın' devrimci hareketi sayesinde ümit uyandırmaya başladığında bir an için görür gibi oldukları şey, Rusya'nın kapitalizm ve burjuva egemenliği evresinden geçmeden sosyalistleşebileceği olasılığıydı. Rusya'nın geleneksel köy komününün modernleşmesiyle kapitalizmi «atlayacağı» varsayımı üzerinde duruyorlardı. Bu olası gelişme çizgisini Batı Avrupa'da sosyalist devrimin patlak vermesiyle bağlamışlardı - Troçki'nin kuramıyla Marksizmin kurucularının bakışı arasındaki sıkı bağıntının başka bir örneği (bkz. Carr, C. II, s. 388-91).

ki'nin baş yanılgısı, devrimin burjuva karakterini gözardı etmesi ve bu devrimden sosyalist devrime geçişle ilgili net bir anlayışa sahip olmamasıdır» diyordu[87]. Bu açıklamada Lenin'in sürekli devrim kuramını reddettiğinin bir kanıtını mı görmeliyiz? Lenin'in düşüncesinin resmî Sovyet yorumcularına göre, reddettiği kuşku götürmezdir. Oysa sorun, çok kısa bir alıntıyla halledilemeyecek kadar çok önemlidir.

İlk dikkat etmemiz gereken, Troçki'nin devrim stratejisini eleştirdiğinde, Lenin'in yer verdiği ılımlı tondur: Bu ılımlılığa Ekim Devrimi'nin gelecekteki iki liderinin o sıralarda birbirleriyle çekişirken girdikleri polemiklerde çok ender rastlanır, bu yüzden ciddi bulunamaz. Lenin, Troçki'nin liberal burjuvazinin rolüyle ilgili düşüncelerini yorumlarken, 1907 Londra Kongresi'ndeki tartışmalarda, «Troçki görüşlerimize yaklaşmıştır» diye bildiriyordu[88]. Yalnız hemen ekleyivermekteydi: «'Kesintisiz devrim' sorunundan ayrı olarak, burjuva partilerine yaklaşım sorununun temel noktalarında dayanışma içindeyiz». Ama Lenin sürekli devrim kuramına o denli kısa değiniyordu ki (eleştiriden çok bir dokundurma denebilir), Lenin'in o zamana kadar ancak kısmî ve dolaylı bir bilgisi bulunduğu *Sonuçlar ve Olasılıklar*'ı aslında 1919'a değin okumadığının «kabul gördüğünü» söylediğinde, Isaac Deutscher'e katılmak yerinde olur. Buna, Bolşevik lider Joffe'nin Troçki'ye Kasım 1927'de intihar etmeden önce yazdığı mektuptaki açıklama eklenebilir: Sık sık anlattığım gibi, Lenin'in 1905'te kendisinin değil senin haklı olduğunu kabul ettiğini kendi kulaklarımla işittim. Ölürken insan yalan söylemez, bunu sana şimdi de söylüyorum»[90].

Bütün bunlar, Lenin'in 1905 Devrimi sırasında geliştirdiği ve apaçık ayrı iki devrimle ilgili genel yaklaşımında bir değişikliğe işaret eden düşüncelerden daha az önemlidir. Değişiklik kimi zaman öyle bir tarzda dile getirilir ki, Lenin'in o günlerdeki yazılarında yarı-«Troçkist» bir bakış açısının açığa vurulduğuna

rastlarız. Devrimin burjuva ve sosyalist evreleriyle ilintili Marksist teze anıştırma yapan Lenin, 1905 ilkbaharında şunları bildiriyordu: «Üç evreli bu doğru Marksist şemayı, önceden, *tırmanma başlamadan önce*, çok ılımlı bir parça, diyelim bir adım bile olmayan bir yerde işaretlememiz gerektiği anlamında yorumlarsak, bu şemayla uyum içinde ve tırmanma başlamadan önce 'devrim çağında bir eylem plânı çıkarmaya' uğraşırsak, filistenlik virtiözleri olmamız gerekir»[91].

Öyleyse Lenin'in burjuva devrimden sosyalist devrime geçiş düşüncesine ne olmuştu? Lenin *İki Taktik*'te geçiş döneminin kısa sürebileceğini, Parti'nin tutumunun bu geçişi aktif olarak desteklemek olması, bütün politikasının geçişin hazırlanmasında yoğunlaşmak olması gerektiğini ortaya koymuştu. Aynı çalışmada çözümlemesini sürdürürken, devrimin burjuva ve sosyalist evreleri arasında gerçek bir kesinti bulunmadığını da ekliyordu: «Bugünkü devrimin tam zaferi demokratik devrimin bitişine, sosyalist devrim uğruna kararlı bir savaşımın başlamasına işaret edecektir» (*). Birkaç ay sonra, ancak 1936'da yayımlanan bir metinde, gelecekle ilgili varsayıma dayalı gelişmeleri anlatırken de, devrimin ilerlemesi sürecinde farklı evreleri ayırıyordu. Bir dönem, tutuculaşan burjuvazi, devrime karşı açık açık düşmanca bir tutum takınmaya başlayacak ve bunu başka tutumlar izleyecekti :

> ...kurulan ilişkiler temelinde... proletarya sosyalist devrim uğruna elde ettiği demokratik kazanımları korumak için döğüşürken, yeni bir kriz ve yeni bir savaşım gelişip alevlenir. Bu savaşım tek başına Rus proletaryası adına neredeyse umutsuzca

(*) Lenin, C. 9, s. 130. Yine: «Bugünkü devrim yalnız ilk adımımız olacak, onu ikincisi izleyecektir; ...bu ilk adımı çok çabuk atmalı, hemen devam etmeli, cumhuriyete kavuşmalı, karşı-devrimi merhametsizce ezmeli ve ikinci adımın zeminini hazırlamalıyız» (a.g.y., C. 9, s. 39-40).

sürecektir ve *Avrupa sosyalist proletaryası* Rus proletaryasının yardımına *gelmemişse* Alman devrimci partisinin 1849-1850'de, Fransız proletaryasının 1871'de yenilmesi gibi bu savaşımın yenilgiye uğraması da kaçınılmaz olacaktır.

Lenin'in sonucu şöyleydi: «Böylesi koşullarda ikinci bir zafer kazanabilir Rus proletaryası. Dava artık umutsuz değildir. İkinci zafer *Avrupa'da sosyalist devrim* olacaktır»[92]. Bu farklı dönemlerin birbirini izlemesini hızlı olarak kavrar gibi göründüğünden ve yine kesintisiz bir sürecin parçalarıymış izlenimini vermelerinden dolayı, gerçekten de Troçki'nin çıkarmış olduğu *şemaya* çok benziyordu.

Eylül 1905 tarihli ve görünüşte özel önem taşımayan bir makalede de şu tipik «Troçkist» cümleye yer veriyordu: «Demokratik devrimden hemen ve kesinlikle kuvvetimizin, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın kuvvetinin ölçüsüyle uyum içinde, sosyalist devrime geçeceğiz. Kesintisiz devrimden yanayız. Yarı yolda durmayacağız» (*).

Proletaryanın yenilgisi ve otokrasinin restorasyonundan sonra ise 1905'de bir an için parıldayıp sönen «kesintisiz devrim» perspektifini terketmiş görünür Lenin. Bu perspektifin yeniden ortaya çıkması, düşüncesinde başat hale gelmesi ve politikasında üstün bir yer edinmesi için 1917'ye kadar beklemek gerekecekti.

(*) A.g.y., C. 9, s. 236-37. Aynı «kesintisiz devrim» deyişini Troçki de kullanıyordu *(Sonuçlar*, s. 212).

3

1905'TE LENİN

Lenin'in görüşlerinin esnekliğini, kuramlarının değişkenliğini ve bir devrimci olarak olağanüstü dehasını oluşturan şeyi, yani olayların anlamını ve uzantılarını kavrama, eskilerden beri yerleşmiş olduğu sanılan *şemaları* birdenbire çöktürerek gerçek yaşamdan çıkan diyalektik potansiyelleri değerlendirebilme yeteneğini ilk kez 1905 Devrimi sırasında gözlemleyebiliyoruz. Sonuncusu ve hepsinden önemlisi, sinik hesaplardan hareketle değil ama çok daha temel bir nedenle, kendi kurtuluşunu gerçekleştirecek unsurlar olarak halka karşı duyduğu derin devrimci inancından dolayı, kitle hareketlerinden alabildiğine yararlanma doğrultusundaki irade ve gücünü görüyoruz.

Lenin'in yöntemini anlamak için Bolşevik yapıların birinci Rus devrimi sırasında geçirdiği kapsamlı değişiklikleri çözümlemek yetmez. Tarihsel gerçekliğe daha yakından bakılmalı; Lenin ile partisi arasındaki oldukça diyalektik ilişki daha büyük bir dikkatle gözden geçirilmeli; kişinin esnekliği ve köklü devrimci niteliğiyle, yeni oluştuğu zamanda bile parti aygıtının tutucu yavaşlığı ve ataleti karşılaştırılmalıdır.

Parti Yapısında Değişiklik

Rakamların dili ve gerçek kanıtlar, RSDİP'in ve özelde Bolşevik hizbin yapısının 1905 ve 1906'nın dev-

rimci olayları sırasında geçirdiği büyük değişiklikle-rin kapsamını açıkça göstermiştir. Yine de bu olaylar söz konusu değişiklikleri yardımsız gerçekleştiremez-di. Gözlenen dönüşümün en etkin unsurları arasında Lenin vardı; Lenin kendi örgütü içinde kuvvetli bir di-renişle karşılaşmıştı. Bunun için, Bolşeviklerin Nisan 1905'de topladıkları kongre, değişimi destekleyenlerle karşı çıkanlar arasında bir kapışmaya sahne oldu. Krupskaya'ya göre şiddetli tartışmalar görüldü[1]. Bol-şevik örgütlerin ve komitelerin işçi sınıfından unsur-lara açılma sorunu en keskin çatışmanın çıktığı ko-nuydu. Kongre delegeleri yerel komite üyeliğine daha fazla sayıda işçi alınmasını istediklerinde, Krupska-ya'nın «komite adamları» dediği kimi kadrolar da bu konuda «son derece ihtiyatlı» olunmasını istediler. «Demokrasiyle oynama»nın ayartıcılığına karşı kong-reyi uyardılar[2].

Komite adamlarına karşı çıkan değişim savunu-cuları ise Bolşeviklerin «daha derinlere dalması» çağ-rısında bulunup, «bu türden bir toplumsal dönüşümün entrika havasını temizleyip liderlerle taban arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulması yardımcı olacağına» duydukları inancı belirttiler. «Reformcu» eğilimin bir sözcüsünün tartışmaya açtığı bir değişiklik önergesi, merkez komitesine, «periferi»sinin üyelerinin üçte iki-sinin isteğiyle yerel komitenin dağıtılması yetkisi ve-rilmesini istiyordu. Lenin bu öneriyi destekledi ve zo-runlu üçte ikinin hesaplanmasından aydın unsurları çıkararak daha da *ouevriériste* bir karakter kazandır-maya çalıştı[3]. Lenin'in en kuvvetli müdahalesi Rus Sosyal-Demokrasisi'nin proleterleştirilmesi konusunda oldu. Delegelerden biri komitelere kabul edilme ölçüt-leri karşısında işçilerin pratik olarak dışlandıklarını söyleyince, sözleri çeşitli düşmanca müdahalelerle ke-sildi, ancak Lenin kuvvetle alkışlıyordu[4]. Kongreye katılanların bir kısmının sekterliği karşısında patladı: «Burada komitelerde yer almaya uygun işçi bulun-madığı söylendiğinde sandalyemde oturamıyorum».

Ekliyordu: «Açık ki partide bir sorun var»[5]. Bogdanov'la ortaklaşa yaptığı bir tüzük değişikliği önergesi, Bolşevik komitelerdeki işçi sınıfından üyelerin sayısının arttırılması yükümlülüğü getiriyordu. *Bu değişiklik önergesi reddedildi*[6]. Krupskaya'ya inanırsak, Lenin bu bozgun karşısında «fazla altüst olmuş değildi»: «Yaklaşan devrimin, partinin komitelere daha belirgin bir işçi makyajı yapmaktaki yeteneksizliğini kökünden tedavi edeceğinden emindi»[7]. Gerçekten de bu oldu.

Lenin 1905 Londra Kongresi'nden sonra Rusya içindeki destekçilerine parti örgütlerini genişletme çabalarında yeni koşullardan yararlanma çağrılarını iki katına çıkardı. Çağrıların tonu karşılaştığı direniş hakkında çok şey anlatır. Şubat 1905'te Petersburg'lu bir Bolşeviğe şu mektubu yazar: «Bizi kesinlikle yeni güçlerle, gençlikle, yeni oluşan çevrelerle *doğrudan* ilişkiye geçirin... Şimdiye kadar St. Petersburg'lulardan hiçbirisi (utansınlar) *tek* bir yeni Rus bağlantı sağlamadı bize... Skandal bu, mahvolduk, yıkıldık! İsa aşkına, Menşeviklerden ders alın»[8].

Aynı ay Rusya içine yazdığı mektuplardan bir başkasında, oradaki Bolşevik liderlerin tutuculuğu ve uyuşukluğuna öfkeyle saldırıyordu:

> Geleneksel, iyi niyetli komite (hiyerarşik) aptallıklarını tamamen yeraltına iterek, kesinlikle *yüzlerce* çevre örgütlemeli, örgütlemeli, örgütlemelisiniz. Ya her yerde, bütün katmanlar içinde, her türden devrimci Sosyal-Demokrat çalışmalar uğruna *yeni*, genç, taze ve enerjik savaş örgütleri yaratırsınız, ya da «komite» bürokratları halesine bürünerek batağa gömülürsünüz[9].

Kimi Bolşevikler *Ne Yapılmalı?*'nın ilkelerini yazarına karşı kullanmaya kalktıklarında[10], onlara şu sözlerle vuruyordu Lenin: «Bütün şemalar, bütün örgütlenme plânları... kırtasiyecilik izlenimi yaratır... Formalite istemeyin ve, Tanrı aşkına, bütün şemala-

rı unutun, bütün 'işlevleri, hakları ve ayrıcalıkları' cehenneme gönderin»[11].

Komite adamlarının işlevleri, hakları ve ayrıcalıklarının büyük bir oranı, Lenin'in çeşitli cephelerde yoldaşlarının tereddütleri, suskunlukları ve korkularına karşı verdiği zorlu bir savaşım sonucunda gerçekten de rafa kaldırıldı.

Lenin, Bolşevikler ve Sovyetler

Bolşeviklerin 1905 Devrimi'nin patlamasına gösterdikleri tepkinin kuşkuculuk, kavrayışsızlık, hatta yer yer açık düşmanlıkla damgalanması fazla şaşırtıcı olmadı. Sovyetin en yüksek prestije ulaşıp en büyük etkiyi bıraktığı Petersburg'daki durum özellikle böyleydi. Başkentteki 250.000 işçiyi temsil eden delegelerin birleştiği Petersburg Sovyeti 13 Ekim 1905'te, sovyet düşüncesini işçiler arasında yayan Menşevik militanların etkin katılımıyla genel grevin ilân edilişinin ertesi günü kuruldu. Bu gelişmeyi yorumlayan Petersburg'daki önde gelen Bolşevik militanlardan Krasikov şöyle diyordu: «Menşevikler yeni bir entrika çevirdiler: Parti dışından Zubatovcu bir komite seçiyorlar» (*). Bu açıklamayı bildiren başka bir seçkin Bolşevik Voitinski de şunları ekler: «Sanırım o sırada neredeyse bütün Bolşevikler Menşevik grubun görüşünü paylaşıyordu»[12].

Bu olumsuz tepki sovyetlerde «sarı» sendikacıların komitesinden, Menşeviklere karşı sekter yaklaşımın bir belirtisinden öte bir şey görmemenin yansımasıydı. Çeşitli açılardan, sovyetlerin kurulması Lenin'in destekçilerinin politik amentüsüyle çatışıyordu. Örgütün erdemlerine inanmışlardı; bu inanç «komite adamlarında» tabana kıyasla çok daha büyük oran-

(*) Zubatov sendikalarını, işçi hareketinin ilerlemesini etkisizleştirmek niyetiyle polis kurmuştu.

daydı. *Ne Yapılmalı?*'da ileri sürülen düşüncelere sadık kalarak, partinin denetleyemediği kendiliğinden işçi hareketlerine aşırı bir güvensizlik duyuyorlardı. Üstelik 1905 yılının genel grevleri hemen hemen bütünüyle kendiliğinden karakterdeydi. Bir partinin sağlam bir önderliği olmadıkça devrimlerin en ufak bir başarı şansının olmayacağına inanan Bolşevikler, direktiflere uymayıp emir dağıtmayan, kitlelerin nasıl örgütlenmesi gerektiği anlayışlarına hiç uymayan bu yeni kuruma sempati beslemeden bakıyorlardı.

Menşeviklerin tepkisiyse taban tabana zıttı. Petersburg Sovyeti'nin ilk başkanı Zborovski ve ardılı Krustalev-Nostar'ın Menşevik olması rastlantı değildi. Sovyetlerin oluşmasını doğuran hareketin kendiliğinden doğası onlara çok cazip geliyordu. Lenin'le kopuşlarının peşinden gelen iki yılda, Lenin'in aşırı merkeziyetçiliğine ve onun kapalı, hiyerarşik bir örgütü savunmasına ağır eleştiriler yöneltmişlerdi Martov, Akselrod, Plehanov ve diğerleri. Menşevikler, alabildiğine geniş ve işçilerin insiyatif kullanmasıyla kendiliğindenliğe tam bir hareket serbestliği tanıyan bir partiden yana olduklarını açıklamışlardı. 1905 ilkbaharındaki olayların, proletaryanın disiplinli, otoriter bir partiye gerek duymadan geniş kapsamlı bir devrimci politik hareket geliştirebileceği doğrultusundaki görüşlerini haklı çıkardığını düşünüyorlardı. Martov, editörlüğünü yaptığı *Iskra*'da, devrimin ilk evresinde, «devrimci özyönetim örgütlerinin» oluşturulmasını istemişti; işçi sınıfı bu örgütler içinde kurumları ve ülkeyi yönetmede deneylere girişecek, bu örgütler proleter demokrasinin ilk eğitim yeri işlevi görecekti»[18]. Sovyetlerin çıkışı Lenin'e ve yoldaşlarına Lenin'in eleştirdiği bu düşüncenin somutlanması gibi görünüyordu. Oysa Lenin'e göre devlet iktidarının silâhlı ayaklanmayla fethedilmesi herhangi bir halk hükümeti biçiminin zorunlu önkoşuluydu[14].

Elbette sovyetlerin savaşçı bir örgüt çehresini kazandığı her yerde, geri durmayı bırakan Bolşevikler

büyük sayılar halinde onlara katılmış, Moskova'da görüldüğü gibi denetim sağlamayı bile başarmıştı. Yine de genelde Bolşeviklerin sovyetlerde oynadığı rol «önemsiz ve silikti»[15].

Lenin'in destekçileri St. Petersburg'da, sovyetin «ilkel bir gelişme düzeyinde proletaryayı geride tutabileceğini» belirten bir kararı kabul ettiler»[16]. Bu önyargılar uzun süre yaşadı. Ekim 1905'in sonunda başkentte yapılan bir Bolşevik örgütün komite toplantısında, liderlerden biri Parti'nin sovyeti boykot etmesini istedi, çünkü «seçim ilkesi sovyetin sınıf bilincini ve Sosyal-Demokrat karakterini güvenceye alamazdı»[17]. Bu tavsiyeye uygun bulunmadıysa da, o günlerde Bolşevik örgütün Rusya bürosundan sorumlu Bogdanov daha da ileri gidip, sovyetin *anti*-sosyalist partinin çekirdeğine dönüşebileceğini söyledi. Bogdanov'a göre, sovyetin Bolşevik programı kabul etmeye ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin otoritesini tanımaya (bu şekilde Parti tarafından yutulabilecekti) zorlanması gerekiyordu[18].

Bu görüşü Bolşevik kampta yer alan herkes paylaşmadığı halde, sovyetlerin gelişmesi asla coşku da uyandırmadı. Bu sürece genellikle, en kötü şeylerden sakınma kaygısı ve bir çekingenlik duygusu yön veriyordu aslında. O günlerin Bolşevik tanıklarından Radin bu ruh halini şöyle dile getirir: «Bütün yapabileceğimiz *geleceğe yansıyabilecek zararlı sonuçları* önlemek, sovyeti ve sovyet örgütlenmesini Parti düşüncelerini yayma amacıyla kullanmaya çalışmaktı»[19]. Petersburg Komitesi üyesi başka bir Bolşevik militan da, yoldaşlarının Sovyet'in çalışmalarını genişlettiğini gördüklerinde «ürktüklerini» kabul ediyordu[20]. Başkentte partiyi yöneten organ içindeki kimi Bolşevikler sovyetin boykot edilmesini savunurken, kimileri de «içerden patlatmaktan» yanaydı[21].

Lenin'in St. Petersburg'a varışının arifesinde, Bolşeviklerin resmî organı, Gvozdev imzasıyla, Sovyet hakkında önemli bir makaleyi basabiliyordu hâlâ.

Novaya Jizn editörü, orada, «Sosyal-Demokrasi, İşçi Sovyeti'ni proleter eylemlerin yürütme organı olarak kuvvetle desteklese bile, Sovyet'in işçi sınıfının politik liderliğini alma denemeleriyle aynı kuvvetle savaşmayı sürdürmelidir»[22].

Rus sınırını geçmekte olan Lenin, aynı sırada, *Nova Jizn* için «Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyeti» başlığı altında uzun bir makale yazmıştı. Bu makalede Bolşeviklerin Sovyet sorununda dile getirdiği görüşlerden genelde ayırıyordu kendini. «Bana öyle geliyor ki Radin Yoldaş sorunu şöyle koyarken yanılıyor...: İşçi Vekilleri Sovyeti mi, Parti mi? Sanırım sorunu bu şekilde koymak yanlış ve karar *kesinlikle* şu doğrultuda olmalı: *hem* İşçi Vekilleri Sovyeti, *hem de* Parti»[23]. Başkentteki Bolşevik örgütün savunduğu görüşle çelişen Lenin sonradan şöyle diyordu: «İşçi Vekilleri Sovyeti'nin Sosyal-Demokrat programı kabul edip Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'ne katılmasını istemek sanırım salık verilemez». Bundan başka, Sovyet'in «*geçici devrimci hükümetin* embriyonu sayılması gerektiğini» ekliyordu[24]. Sovyet, diyordu, etkinlik alanını daha da yayıp, özellikle askerlerle denizciler arasında seslendiği kesimi, köylülük ve sanayi proletaryası arasında bir ittifaka kapıyı açacak biçimde genişletmelidir. Son olarak, Sovyet'in «pratik liderlik uygulayacak kadar katı ve birleşik bir merkez»[25] oluşturmadığı argümanını çürütüyordu - bir başka deyişle, *Ne Yapılmalı?*'yı okuyan Bolşeviklerin kafalarında doğan itirazı çürütüyordu. Bolşevik gazetenin editörleri de *Lenin'in makalesini basmayı reddettiler*.

Oysa Lenin, sovyetlerin kayıtsız koşulsuz savunucusu değildi. İşçi konseylerinin çıkışı nedeniyle coşku denebilecek bir duyguya kapılmamıştı. Dahası ilk tutumlarında, Bolşeviklerin çoğunda yaygın bir kuşkuculuk ve düşmanlık gözleniyordu. Ekim 1905'de Menşevikler St. Petersburg işçilerini kendi fabrika komitelerini (çok geçmeden sovyetlere dönüşecek komiteler) seçmeye çağırdıklarında, Lenin «bu sloganın

yanlışlığına» dikkat çekiyordu[26]. Tutumunu değiştiren sovyetlerin başarısı oldu. Hiçbir zaman kurum olarak sovyetlerle ilgili gerçek bir kuram tasarlamamasına karşın, sovyetlerin gelişmesini yakından izliyor, tümüyle yeni ve beklenmedik bir olguyu kavramaya yönelik ilk denemeyi oluşturan çeşitli aydınlatıcı yorumlara girişiyordu.

İlk olarak, Sovyet'te somutlaşan yeni realiteye onu boykot ederek (birçok Bolşevikte kendini gösteren kavrayışsızlık ve küskünlüğün aşırı bir biçimi) karşılık vermeyi asla kafasından geçirmemişti Lenin. Tersine, bir yandan onun etkinliklerini Parti'nin çalışmalarıyla yakından bağlamaya uğraşırken, öbür yandan Sovyet'in çalışmalarında yer almanın zorunlu olduğunu düşünüyordu[27]. Asıl olarak ve kimi durumlarda yalnızca ve yalnızca yüksek düzeyde yapılaşmış bir partiye bağlı militanların politik anlamı açık olmayan bir organa katılmaları, yine de istisnaî bir durum olarak kalarak, ancak «az çok yoğun devrimci altüst oluş dönemleri»nin rastlantılara bağlı koşullarıyla haklı görülebiliyordu[28]. Bu çekingenlik, Lenin'in Sovyet kuruluşunda gördüğü zayıflıktan, özel olarak da aşırı dağınık karakteri ve merkezi bir otoritenin bulunmamasından ileri geliyordu: Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi sovyetler ağını taçlandırarak 1917'ye dek görünmeyecekti[29].

Bununla beraber, salt «grev savaşımı organları» olarak doğan sovyetler zamanla «ayaklanma organları»na dönüştü ve dolayısıyla «tamamen hakettiği korkunç bir prestije» ulaştı[30]. Gördüğümüz gibi Lenin de, sovyetlerin yerine getirdiği işlevi, kendisinin *proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü* düşüncesiyle birleştirmeye çalışıyordu. Kuşkusuz, devrimci kabarış dönemlerinde (1905'de ve özellikle 1917'de) Lenin'in Parti örgütünden çok daha geniş kurumların rolünü tanımlamaya kafa yorması rastlantı değildi. Parti adamı (gerçek bir parti adamı) olarak, otoriter yol göstericilikten yoksun türdeş ol-

mayan topluluk ve hareketlerin zayıflığına karşı duyarlıydı. Yalnız, en az Parti adamı olduğu kadar, hatta ondan da fazla bir devrimci olarak da, sovyetlerin barındırdığı korkunç enerji, coşku ve yaratıcılık hazinesini değerlendirebiliyordu. Sonuçta, bu çelişkili unsurları uzlaştırmaya ve işlerlikli bir sentezini elde etmeye çalıştı.

Öteki Bolşeviklerden çok daha geniş bir kapsamda (ve yer yer onlara karşı) Lenin, bir yandan sovyetlerin en güçlü destekçilerinde uyandırdığı «fetişizm» eğilimlerini eleştirirken, öbür yandan bu organların oluşturulmasının, daha önce ortaya atmış olduğu formüllerin dar sınırlarını aşarak Parti'yle kitleler arasındaki diyalektik çelişkiyi çözmeyi amaçlayan cesur bir deneme olduklarını kabul ediyordu. Nihayet, birçok noktada Troçki'yle ayrı düşündüğü halde, sovyetleri tıpkı Troçki gibi «embriyon halindeki işçi hükümeti» diye görüyordu[31]. 1917'de devrimin sonucunu belirleyecek uzlaşma ve ittifaklar bu şekilde hazırlanmıştı.

Lenin, Bolşevikler ve Kitlelerin Devrimci Eylemleri

«Çok geniş çaplı bir grev hareketi ilerliyor, bilinmeyen korkunç bir dalga yükseliyordu. Ancak Bolşevik Komite kendi köşesinde oturuyordu»[32]. Bolşevik bir tanık, St. Petersburg'da Ocak 1905'deki belirleyici öneme sahip olaylar sırasında kendi örgütünün pasifliğini böyle anlatır. Son Bolşevik/Menşevik ayrılığı nedeniyle o günlerde sosyalist güçler kesinlikle zayıf durumdaydı.

Başkent fabrikalarında ve özellikle papaz Gapon'un propagandasına işçilerin yanıt verdikleri Putilov fabrikasında ajitasyon daha da yoğunlaştı. Bu Gapon, kişiliğinde ajan provokatörlükle idealizmi birleştiren, otoritelerin işçiler içinde bir görevi yerine getirmeyi

emanet etmelerinden sonra patronlarının denetiminden uzaklaşma sürecine giren, tuhaf bir kişilikti. Kitle grevine dönüşen söz konusu ajitasyon hem Bolşevikler hem de Menşevikler arasında bir güvensizlik hissine yolaçmıştı. 9 Ocak Pazar günü Çar'a gidip bir dilekçe vermek amacıyla bir gösteri yapılması düşüncesi ortaya atılıp yayıldığında, iki kanattan sosyalist militanların da tepkisi içtenlikle düşmancaydı. Boş yere de değildi bu düşmanlık: Politik bir gösteri olacağı kadar dinsel bir yürüyüş olarak da kavranabilecek bir mitingi nasıl destekleyebilirlerdi? Hem gerek Sosyal-Demokratlar gerekse özellikle Bolşevikler Putilov fabrikalarında tamamen dışlanmış durumdaydılar. «9 Ocak'tan önce işçilerin Komite'ye besledikleri duygular aşırı düşmanlık biçimindeydi. Ajitatörlerimiz dövülüyor, bildirilerimiz yırtılıyordu»[33].

Bolşevikler ve Menşevikler çok geçmeden gösterilere karşı takınılacak tutumda anlaşamadıklarını gördüler. Kitlelerin ruh halini dikkate alan Bolşevikler ılımlı bir çizgide durup fiilî boykot çağrılarından uzak kaldılar. Daha ileri gidemezlerdi. Menşeviklerin sloganıysa katılma yönündeydi[34]. Bolşevik bir delege örgütünün bakış açısını Putilov işçilerine anlatmaya kalktığında, kendini dinletemedi. Konuşmasına başlar başlamaz sözleri işçilerce kesilmişti: «Yeter, defol, işimize karışma.» Olası konuşmacı dönüp gitmek zorunda kaldı[35].

Genelleştirmek doğru olmasa da, ilk başta Bolşevikler kadar coşkusuz yaklaşan Menşevik sözcülerin kitlelerin baskısına daha duyarlı oldukları görüldü; nitekim örgütleri de harekete katıldı. Oysa Bolşevikler, 8 Ocak tarihli toplantılarında ilk baştaki kararlarını geri çekmekle birlikte, kortej içinde ayrı bir birim olarak birarada durmayı, göstericiler kitlesine karışmamayı kararlaştırmışlardı. Karar uygulamaya kondu: 1905 Devrimi'nin patladığı 9 Ocak'ta St. Petersburg'da bu şekilde yürüyen Bolşeviklerin sayısı 15 kadardı[36].

Lenin'in o kritik günlerdeki yaklaşımına ilişkin çok az şey biliyoruz: Ama bu sorunda da kendi tepkileriyle Petersburg'daki destekçilerinin tepkileri arasında dikkate değer bir farklılık gözlemlenebilirdi. «Kanlı Pazar»dan kısa süre önce yazılmış ve Bolşevik organ *Vperyod*'da 11 Ocak'ta çıkan bir makalede, başkent fabrikalarındaki grevi «işçi sınıfı hareketinin en etkileyici göstergelerden biri» diye betimliyordu Lenin. Ek olarak, tasarlanan gösterinin amacının Çar'a dilekçe vermek oluşunu eleştirmekten kaçınıyordu. Tersine, «hareketin liderlerinden bir kısmının sosyalist görüşlerinin ilkel karakteri ve işçi sınıfının kimi unsurlarının Çar'a safça inanmayı bırakmamaları nedeniyle proletarya arasında kendini gösteren devrimci güdünün anlamının azalmayıp daha da arttığını» gözlemliyordu. Üstelik «bilinçli Sosyal-Demokrat etkinin eksikliğine ya da çok az görüldüğüne» dikkat çekiyordu[37]. Aslına bakılırsa, Petersburg Bolşeviklerinin ihtiyatlı tutumuyla, Lenin'in görülmesi yakın patlamanın ilk işaretlerini yakaladığı tutkulu, coşkulu dikkat arasında büyük bir uçurum vardı.

Rus proletaryasının «Kanlı Pazar» katliamına gösterdiği kuvvetli ve kitlesel tepki çok geçmeden bu coşkuyu iyice pekiştirmişti. Lenin 12 Ocak Çarşamba günü «Rusya'da Devrim Başlıyor» başlıklı bir makalede şöyle yazıyordu: «İşçi sınıfı iç savaşta kocaman bir ders almıştır; proletaryanın devrimci eğitimi bir günde, aylarca ve yıllarca süren kasvetli, durgun ve sefil varlığıyla edinebileceğinden daha fazla ilerleme göstermiştir». Papaz Gapon'a gelince, Lenin gösterinin ertesi günü yaptığı açıklamayı yeterli buluyordu: «Artık Çar yok. Kan nehri Çar'ı halktan ayırıyor»[38].

Lenin, başkent Leninistlerinde uyandırdığı tek duygu olan kuşku ve düşmanlıkla zıtlık içinde, Gapon'a belli bir hoşgörü, belki sevgiyle yaklaşıyordu. Lenin'le yazışanlardan birisi Ocak 1905 tarihli bir mektupta «Gapon'a karşı çok yumuşak» olmakla suçluyordu onu[39]. Papaz iki ay sonra İsviçre'ye gidip Rus

sosyalist mülteci gruplarını yeni bir tarzda birleştirmeye çalıştı. Plehanov ona buz gibi tavırlar gösterdiği halde, Lenin büyük ilgi ve sıcaklıkla yaklaşıyordu[40]. Devrime tanık olup içinde yer almış birinin karşısında, kuramın önemine çok derinden inanan bir adamın doktriner önyargıları bile devrimci eylem arzusu karşısında dayanamazdı. «Devrimci bakış açıklığı» kazanmasına yardım edebilsin diye Gapon'un Plehanov'un yapıtlarını okumasını istedi Lenin. Ne var ki bu doğrultuda fazla başarı sağlayamadı. Krupskaya'nın Gapon hakkında yazdığı gibi, «papaz anlayışı onu kör etmişti»[41].

Bu noktada 1960'da Moskova'da yayımlanan resmî *Sovyetler Birliği Komünist Partisi* tarihinden birkaç pasaj aktaralım: «Bolşevikler... otokrasiye karşı gösteri yaparak... işçileri sokağa çıkmaya çağırdılar»[42]. /Londra/ Kongre/si/... partinin ve işçi sınıfının temel ve en ivedi görevini *silâhlı ayaklanmayı* örgütlemek olarak belirleyerek, partinin taktik çizgisini saptamıştı»[43]. «1905 yazı ve sonbaharında genel politik grev hazırlıkları süratle ilerlemekteydi. Bolşeviklerin yürüttükleri müthiş örgütlenme ve ajitasyon çalışması devrimin ilerlemesini kolaylaştırdı»[44].

SSCB'deki resmî tarihçilerin Bolşeviklerin 1905 Devrimi sırasındaki tutumlarıyla ilgili çizdikleri tabloyu kısaca özetler bu. Dile getirilen ve canlı tutulan iki yönlü bir destandır: Bir yanda türdeş ve sıkı sıkı birleşmiş, kusursuz bir parti; öte yanda, kitleleri daha cesur ve daha devrimci eylemlere itme politikasını sağlam ve kesintisiz biçimde sürdüren bir parti. Destanın iki yönü de gerçeğe uymaz. Bolşevikler monolitik bir blok oluşturmadıkları gibi, politikaları sık sık kararsızlık geçiriyordu, kitlelerin kuvvetli radikalizminin gerisinde kalıyor ve Lenin'in öğretisinin yüklediği temel işlev olan «eylem kılavuzu» işlevini asla görmüyordu. Bolşevikler Ocak 1905'te, Menşevik düşmanlarından daha da büyük derecede, olayların akışını ve kitlelerin hareketini önceden görüp yönlendireme-

diklerini kanıtladılar. Peşi sıra gelen aylarda, devrimci kabarışın giderek genişlemesi karşısında duraksamalı ve iç anlaşmazlıklarla dolu (kaçınılmazdı bu) bir tutum sergilemeyi sürdürdüler. Ağustos 1906'da Lenin «proletaryanın, savaşımın nesnel koşullarındaki değişmeyi ve grevden ayaklanmaya sıçrama gereksinmesini liderlerinden daha erken anladığını» söylediği zaman[45], «liderler» derken kastettiği eleştirel dokundurma özellikle Bolşevik liderler için geçerlilik taşıyordu. Daha sonra, 1905 olayları üstüne yazarken, «devrimcilerin sloganlarının... gerçekte olayların ilerleyişinin gerisinde *kaldığını*» gözlemleyecekti[46]. Dokundurmanın ucu kendi izleyicilerinin ortaya attıkları sloganları hedef alıyordu. Bunun ayrımına varmak için, Londra'daki Bolşevik kongresinde Rusya içindeki örgütlenmenin baş lideri Bogdanov'un kullandığı dili anımsamak yeter. Kendisinin aşırı diye değerlendirdiği radikal bir ruhu açığa vuran bir kısım delegeye seslenirken, «devrimci güçleri koruyup yoğunlaştırmak için disiplinin önemi»ni vurgulayıp, Parti'yi «'kitlelerin devrimci ruh halinin gelişmesini yavaşlattıkları şeklindeki geçersiz suçlamalar'ın utandırmadığı» bu çizgide ısrar etmeye çağırıyordu[47].

Bu türden ayıplar 1905'deki Bolşeviklere gerçekten yüklenebilir miydi? O yıldaki tutumları böylesi eleştirileri haklı çıkarıyor muydu? Savaşın ön cephesine atıldıkları ve kimi zaman kitleleri yeni istemler ileri sürmeye ve yepyeni bir cesaretle eylemlere girişmeye yönlendirdiklerinde kuşku yoktu. Gelgelelim Lenin'in partisinin ürkek ve çekingen davrandığının çeşitli örnekleri görülebilirdi. Devrimci krizin gelişmesiyle elele giden büyük grevlere karşı sık sık takındıkları tutum bunu kanıtlar. Bolşeviklerin yaklaşımı fiilen düşmanlık biçiminde olmasa da bu tür eylemlere kayıtsız koşulsuz sıcak bakmak yönünde de değildi. Bolşevikler bu konuda da hem kitlelerin «kendiliğindenliğine» duydukları güvensizliği, hem de salt «sendikal» istemlerle ilintili önyargılarını bir an ol-

sun akıllarından çıkarmıyorlardı. Politik grevleri sevinçle karşılayışlarında bile karışık duygulara rastlanıyordu, çünkü grevlerin proletaryanın kuvvetini tüketip silâhlı ayaklanmanın örgütlenmesini engelleyebileceğinden korkuyorlardı. Bu konudaki ihtiyatlılık Parti'nin yönetici organlarında özellikle belirgindi; danışılan organlar kitlelere yaklaştıkça, eylem arzusu da canlılık kazanıyordu. Böylece, Ekim 1905'te, Moskova örgütünün komitesi genel grev zamanının olgunlaşıp olgunlaşmadığı konusunda bir karar alma zorunluluğuyla karşılaşınca, bu düşünce 7'ye karşı 2 oyla reddedildi. Sorun 000-1000 Moskovalı Bolşeviği biraraya toplayan bir genel konferansta tartışıldığında ise, grev kararı oybirliğiyle alınmıştı.

S.M. Schwarz, 1905 Devrimi'yle ilgili çok değerli incelemesinde, Bolşeviklerin çeşitli anlatımlarını aktarır: «Bolşevikler birçok yerde grevlere çekilmiş ve kendilerine rağmen etkin bir rol oynar durumda buluverdiler kendilerini»[48]. Kimi bölgelerdeki (örneğin Tver) Bolşevikler, ciddi kuşkular besliyorlardı. «Komitenin bir kısmı grev eylemine karşıydı»[49]. 1905 yılının Bolşeviklerinin taşıdıkları şanın asıl dayanağının, o çalkantılı yılın en dramatik ve görülmeye değer olayı olan Moskova ayaklanmasını başlatmaları olduğu doğrudur. Ancak Bolşevik liderler o olayda da proletaryanın karşı konulmaz baskısı nedeniyle bu kararı almışlardı. Bunun için, Moskova örgütü komitesi durumu ele almak üzere toplandığında, kitlelerin sabırsız ruh hallerini netleştiren bir dizi açıklamayı dinledi. Bir delege, «komite çağrı yapmazsa işçilerimiz kendisi harekete geçecek» iddiasındaydı. Bir başkası, «işçilerimiz kama ve mızrakla ilerliyor - onları geri döndüremeyiz» diye bildiriyordu. Bir üçüncüsü, «işçilerimiz savaşa atılıyor, ama silâhsız» diyordu. Moskova bölgesindeki parti milisinin başkanı daha kısa süre önce ayaklanmaya karşıydı. Kanıtların tartışmasızlığıyla yüz yüze gelmiş ve Moskova kitlelerini daha fazla bekletemeyeceğine ikna olmuş mi-

lis başkanı boyun eğdi ve Bolşevikler ayaklanmayı başlatma kararı aldı. Hemen sonra Menşevikler de katılma kararı verdiler[50].

Bolşeviklerin Nisan 1905 kongresinde silâhlı ayaklanma uzun tartışmalara konu oldu ve delegelerin hepsi aynı savaşçı ruhu göstermediler. Saratov'lu bir delege, proleter kitlelerin «zaten fikirlerle silâhlı» oldukları, tek gerekenin ellerine de silâh tutuşturmak olduğu düşüncesine karşı kongreyi uyardı. Diğer delegeler de Parti'nin bir ayaklanma örgütleyecek konumda olmadığını söyleyerek bu görüşü desteklediler. Gözardı edilemeyecek bu düşünceyi çoğunluk dikkate almak zorundaydı. Silâhlı ayaklanmanın Parti'nin görevlerinden birisi olduğunu belirten bir karar tasarısı kabul edildi; yalnız görevler sıralanırken, Bolşevik örgütteki ılımlı eğilimi yumuşatmak amacıyla, propaganda çalışmalarına öncelik tanınıyordu[51].

Lenin'in silâha başvurmanın zorunlu ve ivedi olduğunu inandırmaya çalıştığında izleyicilerinde rastladığı direniş hakkında bir düşünce oluşturmak için, o dönemki yazılarını okumak yeter. Bolşevizmin kurucusunun gözünde ayaklanmanın örgütlenmesi Parti'nin en önemli görevini oluşturuyordu. Bu görev Lenin'in politik eylem şifrelerinde her zaman zaten yer almıştı. 1902'de Merkez Komitesi'nin misyonunun «gösterilerin ve tüm Rusya çapında bir ayaklanmanın hazırlanması» olduğunu bildirmişti[52]. Devrim bu işlevin yerine getirilmesini ivedileştirdi. Politik ajitasyonun bütün ülkeyi kapladığı ama henüz kimsenin patlamanın çok yakın olduğundan kuşkulanmadığı 1904 yılında, Lenin şunu öngörüyordu bile: «Bir burada, bir orada giderek büyüyen bir sıklıkla yinelenen patlamalardan birisi müthiş bir halk hareketine dönüşecektir. O zaman proletarya ayağa kalkacak ve ayaklanmanın başına geçecektir...»[53] «Kanlı Pazar»ın ertesi günü pek gizlemediği bir hoşnutlukla şu gözlemde bulunuyordu: «Ayaklanma başladı. Kuvvete karşı kuvvet. Sokak kavgaları şiddetleniyor, barikatlar ku-

luluyor, tüfekler ateşleniyor ve silâhlar patlıyor. Kan nehirleri akıyor, özgürlük uğruna iç savaş alevleniyor»[54]. Lenin 1905 yılı boyunca Bolşevikleri sorumluluk üstlenmeleri gerektiğine inandırmaya uğraştı: «İç savaş döneminde proletaryanın ideal partisi bir savaş partisi olduğu»[55] için, her parti üyesi savaşa aktif olarak hazırlanmalıdır. Bu düşünce, o günlerde kaleme aldığı sayısız mektuplar, makaleler, kararlar ve raporlarda bir *leitmotif* gibi yinelenir. Lenin en sevdiği eylem alanına girmişti artık. Örgüt kuramcılığını, devrim aracını biçimlendirmekle uğraşan zanaaatkârlığı ve pratik işçiliği bırakmıştı. Nihayet ve ilk kez olarak sözcüğün tam anlamıyla devrim savaşçısıydı; eski dünyayla kuvvet kapışmasına girmekte sabırsızlanarak, düşmanla boğuşuyordu.

Lenin'in şevkini ve sabırsızlığını partinin tamamı paylaşmıyordu ama. Zaten etki edemediği Menşeviklerin dışında, pek çok Bolşeviğin tutumu, Lenin'in sürgünde bulunduğu yerden (Kasım başına kadar Petersburg'a dönmemişti) alınması için usanmak nedir bilmeden uğraş verdiği, tereddütlü bir tutumdu. Londra'daki Bolşevik kongresinde şöyle konuşuyordu: «Ayaklanmanın anlamını ve kaçınılmazlığını küçümsedik»[56]. Ayrıca, artık sadece ayaklanma ilkesini değil, aynı zamanda ayaklanmanın fiilen sahneye konmasının onların yerine getirilmesine bağlı olduğu pratik görevlerin belirlenmesinin de gündeme alınmasını istiyordu. 1 Mayıs'ta Rusya'daki çalışan insanlara yaptığı çağrı özellikle etkileyicidir: «İşçiler, köylüler, silâh başına! Gizli toplantılar düzenleyin, savaş müfrezleri oluşturun, bulabildiğiniz herşeyle silâhlanın... Bu yılki 1 Mayıs halkın ayaklanmasını kutladığımız gün olsun». Yine de *örgütlü* ayaklanmadan yanaydı: «Hazırlanıp tiranlığa kesin saldırı için işaret bekleyelim»[57]. Sonra işaret vermeleri için Bolşevik hizbin yönetici organlarıyla kadrolarına dönüyordu. Lenin'in üslubunu değerlendirirken, sözlerinin bulduğu yan-

kıların beklentileriyle çakışmadığını aklımızda tutmalıyız.

20 Haziran 1905 :

O zaman bütün kuşku ve kararsızlıkları kaldırıp atın. Herkes, şimdi, gecikmeden, bugün silâhlı ayaklanmanın en enerjik biçimde hazırlanması doğrultusundaki ivedi görevden kaçınmakta ortaya atılan bütün gerekçelerin ne kadar saçma ve itibar edilmez olduklarını anlasın.

16 Ekim 1905 :

Altı aydan fazladır bombalardan konuştuğumuzu, ama bir tane bile yapmadığımızı görmek beni dehşete düşürüyor, yemin ederim dehşete düşürüyor!... Gençliğe gidin! *Hemen,* her yerde, öğrenciler *ve özellikle işçiler arasında* savaş müfrezeleri oluşturun... Gruplar hemen üçerli, onarlı, otuzarlı örgütlensin. Hemen bulabildikleri kadarıyla silâhlansınlar; revolver, bıçak, yangın çıkarmak için gaza batırılmış çaputlar vb. ne olursa... Bugünkü en kötü şey... bunaklara özgü insiyatif korkusudur. Polis dayağıyla bile olsa, her grup öğrensin...»[59]

Ekim 1905'in son günleri :

Her türlü gecikme, tartışma, erteleme ve kararsızlık ayaklanma davasını mahva sürüklüyor. En yüksek kararlılık, azami enerji, her uygun andan hemen yararlanma, kitlelerin devrimci şevkinin hemen uyarılması... bir devrimcinin baş görevi budur[60].

12 yıl sonra, neredeyse o güne, Ekim 1917'ye kadar, kendi izleyicilerinin aynı direnişini kırmak için hep aynı dili kullanacaktı Lenin. Sonuç olarak: Lenin'in ve proleter kitlelerin Parti'den önce yönetici kadrolara sürekli ve giderek artan bir baskı uygulamaları zorunluydu. Lenin bu alanda da korkunç ikna gücünü kullanarak partisinin katı yapıları bırakması, kitlelere ve özellikle işçilere açılması için baskı yapıyordu; partisinin sovyetlerle işbirliği politikasını benimsemesi için, başkaldıran proletaryanın anarşist eylemlerine daha fazla güvenmesi ve grev dal-

gası kabardığı zaman görülmüş tereddütleri bırakması, son olarak ve en önemlisi, devrimi ileri götürebilecek silâhlı ayaklanmaya önderlik ederek en büyük sorumluluğu üstlenmesi için bastırıyordu.

O zaman, son çözümlemede, Bolşevik örgütün 1905 olaylarında köklü bir dönüşüm geçirdiği doğrudur. Ancak bu dönüşüm genellikle Bolşeviklerin kendilerine karşın (özellikle Lenin'in düşünceleriyle yazılarını itirazsız kabul edenlere karşın) gerçekleşti. Oysa Lenin'in kendisi, 1917'de doğrulanacak ve bütün parlaklığıyla gözler önüne serilecek «devrim duygusu»nun ilk işaretlerini 1905'te sezmişti.

4

LENİNİZMİN İLK SONUÇLARI

1917 Devrimi'nin arifesinde Rus sosyalist liderlerden sadece biriydi Lenin. Politik eylemlerden kopmuş mültecilere iş çıkaran kardeş kavgalarıyla boğuşuyordu. Avrupa'nın önde gelen sosyalistleri arasında, kuramcı nitelikleriyle pratik politikacı özellikleri birleştiren bir tek o vardı - gerçekten de bir tek o bir parti yaratacaktı. Kendisinden önceki sonraki diğer insanlar, ait oldukları örgütlerin gelişmesine çalışıyorlardı. Ama Lenin bu alanda sıfırdan başladı ve devrimden önceki çalışmaları Leninizmin ayırt edici yanını oluşturan bir süreklilik sergiledi.

Lenin *örgüt* adamıydı; örgüt gerekliliğine Leninizm kadar dikkat ayıran başka bir öğreti yoktu. Merkeziyetçiliğin ve disiplinin, hiyerarşinin ve yeraltı çalışmasının zorunlulukları (bunların bir kısmı Marksist bakışın en derin uzantılarına aykırı düşüyordu) Lenin açısından temel bir ilkenin, şöyle ki, destekçilerini sadakat ve güven duygusuyla doldurup düşmanlarına korkuyla karışık bir nefret duygusu veren, güçlü ve enerjik bir örgüt gerekliliğinin doğal sonuçlarıydı.

Gelgelelim güçlü bir parti katı bir parti demek değildir. Öyle bir parti hem olağanüstü bir dayanıklılığa, hem de olağanüstü bir uyum gücüne aynı anda sahip olmalıdır. Proletaryanın egemenlik altında bulunduğu ve çıkarlarının köklü zararlara uğradığı bir

burjuva toplumunda, bu sınıfın varlığı köklü biçimde reddedildiği gibi aynı zamanda sürekli olarak yeniden yaratılmaktadır da. O toplumda proletaryanın kendi kurumları kaçınılmaz olarak kısır ve zayıftır; genelde insiyatifi kullanan egemen sınıftır. Yalnızca devrim dönemlerinde proletarya bu ortamla koşullanmaktan kurtulur. Sosyalist hareket çoğu zaman hem düşmanın saldırılarına, hem de bu muhalefeti denetim altına alma, gözdağı verme, yumuşatma ya da baştan çıkarma çabalarına karşılık veremeyecek bir konumdadır. Bunlar, insiyatifi burjuvazinin alıp devrimci partinin yanıt verebildiği tamamlayıcı ya da eşzamanlı süreçlerdir.

Leninizmin başlıca iki özelliği olan Lenin'in politikasına özgü *esneklik* ve Bolşevik örgüte dayatılan *disiplin*, bu durumun gereklilikleriyle çakışmaktadır. Lenin'in esnekliği, bir öğretiye - Marksizm - ve bir düşünceye - devrim - neredeyse bağnazca bağlanmış bir adamda şaşırtıcı görünen bir pragmatizme kadar yaklaşır. Bunlar, gerçekte, kaba kenarlarını düzeltip katılığını yumuşatan vazgeçilmez tamamlayıcılardır. Lenin'in esnekliği, onu «Ruslaştırarak» Marksizme yaptığı temel katkıyı ve ister Sağ, ister Sol olsun, «sapmalar»ı reddetmeye her zaman hazır oluşunu açıklar; bu tutumu, sürekli «ortacılığı» değil, (zaman zaman kabaca, genelde ustaca ve göreceğimiz gibi diyalektik biçimde) «Sol» politikadan «Sağ» politikaya ve tersine geçişini gösterir. Marksizmin «Ruslaşması», özünde, Çarlık Rusya'sı koşullarına uyarlanmış ve Batı Avrupa işçi partilerinden derinden farklı bir örgütün, köylülüğe önemli rol yükleyen bir devrim stratejisinin kusursuzlaşmasından ibaretti. Bu kapsamda Bolşevizmle Menşevizm arasında geniş bir farklılık vardı. Menşevizm, toplumsal evrimin Batı'ya özgü *şemalarının* burjuvazi Çarlığın mirasçısı olduğunu kanıtlasın diye Rusya'da mutlaka yeniden ortaya çıkacakları inancına dayanıyor; ayrıca, Rus işçi partisine Batı Avrupa Sosyal-Demokrat Partilerininkine

benzer bir rol ve yapı kazandırıyordu. Örneğin Martov, ülkesinin sosyalist hareketini «çok şevkle *Rusça* konuşuyor» diye kınamıştı[1]. Akselrod, Menşeviklerin görevini, «Avrupalılaşmak, yani Rus Sosyal-Demokrat hareketinin karakterini kökünden değiştirip... Avrupa Sosyal-Demokrat partilerdeki sistemlerin dayandığı aynı ilkelerle örgütlemek» olarak belirliyordu[2]. Bolşevik Radek'in koyduğu gibi, «Batı Avrupa Menşeviklerle başlar»[3]. Lenin Menşevizmin bu yönünü alaya almıştı. «Kafasına bir silindir şapka geçirip Avrupalı olduğunu hayal eden çıplak bir vahşi, oldukça gülünç görünür». Akselrod da «kafasına 'Ben Avrupalı bir Sosyal-Demokrat'ım' yazılı bir silindir şapka geçirdiğinde» aynı oranda gülünç görünüyordu[4].

Demek ki Lenin'in esnekliği herşeyden önce Marksizmin o günlerde geçerli yorumuna karşı bağımsızlığını korumasından geliyordu. Yüksek düzeyde bir taktik duyarlılık ve ilkelere *hapsolmayı* kabul etmeme de bununla birlikte yürüyordu. Marksizme çok bağlı, kitaplarını ve makalelerini Marx ve Engels'in düşüncesine sayısız derecede destekleyici göndermelerle süslemeye, hatta ipotek altına almaya çok eğilimli Lenin, Menşeviklerden söz ederken ve haksız yere de olmayarak, onların «rotaya bakarak öğrendikleri (ama özümsemedikleri) kitap bilgisini yitirmekten korktuklarını» anlatıyordu[5]. Lenin'se esin veren ve yazılarında sık sık dile getirdiği düşünceler sayesinde hareketlerini «yaşam»ın zorunluluklarına uyarlayacaktı. 1905'te gizliliğin ve merkeziyetçiliğin zorunluluklarını sonuna kadar ve bu amacı gözeterek değiştirip, örgüt ilkelerini devrimci savaşım gerekliliklerine tabi kıldı.

Devrimin yenilgisinin ardından, Menşeviklere ve Bogdanov'u destekleyenlere karşı sert bir kavgaya tutuştu. Menşevikler bütün umutlarını Duma'nın demokratik yolla evrimine ve sosyalist parlamento grubunun Duma içinde çalışmasına bağlama eğilimindeyken, Bogdanov'u destekleyenler yeni kurumların

sunduğu olanaklardan yararlanmayı reddediyorlardı. Lenin, «anayasal yanılsamalar»a karşı olduğu halde, Bolşevik milletvekillerine çalışma yasalarını düzelten yasa tasarıları hazırlatmakta duraksamadı. Bu konuda da Parti'nin, genel ilkeleri uygulamakla yetinmeyip «somut politik ortamı dikkatle değerlendirerek» yol alması gerektiğinde ısrarlıydı[6]. Hem açık hem gizli olan Parti'nin yapısıyla ilgili olarak da yaklaşımında bir farklılık görülmüyordu. «Gericilik yılları»nda Menşeviklerin «tasfiyeci» eğilimiyle savaşmayı asla bırakmayıp, Rus devrimci örgütünün özünde gizli karakterde kalması gerektiğini belirtiyordu. Bu konumunu asla terketmedi: Yalnız, Bolşevik hizbi tamamen bağımsız bir gruba çevirdiği ve «yeraltı» yapısının yeterince sağlam göründüğü 1912 yılından sonra, basında, sosyal gruplarda ve sendikalarda yasal çalışmaları teşvik etmekte tereddüt göstermedi.

Parti'nin etkililiği liderinin belli bir oranda pragmatik olmasını istiyorsa, bütün örgüt aynı adaptasyon yeteneğini göstermedikçe, Lenin'in politik çizgiye soktuğu yer yer oldukça ani değişikliklere anlaşmazlık çıkmadan ve gecikmesiz uyamadıkça sağlam meyva toplanamazdı. Kararların hızla yerine getirilmesi ancak sıkı bir disiplin kabul edilmişse ve sonuçta çok belirgin bir hiyerarşi anlayışı yürürlükteyse sağlanabilir. Bolşevik militan yarı-askeri bir itaatin gerekli olduğu bir oluşumun askeriydi; örgütün kurucusu onu gerçekten de «cephe ordusu» gibi kavrıyordu (*). Troçki'nin koyduğu gibi, «Leninizm tepeden tırnağa savaşa dönüktür»[7].

Lenin izleyicilerini böylesi bir disiplin gereğine inandırmıştı. Örgütün üyeleri, üstlerinin emirlerini yerine getirmeye her an hazır, «militan»dan çok «ajan» gibiydi. Verilen emirlerin işlerini değiştirme, fabri-

(*) Lenin, C. 6, s. 244. *Ne Yapılmalı?*'da «ajanlardan oluşan bir askerî örgüt» istiyordu (a.g.y., C. 5, s. 515n), ancak bu ifade 1907 basımında çıkarılmıştı.

kalarından, kentlerinden, hatta ülkelerinden ayrılma, politik çalışmanın değişik bir biçimine ya da yepyeni bir örgütsel göreve atılma, hesapsız riskler getiren yeni görevlere bağlanma zorunluluğunu dayatması önemli değildi. Devrimci bir partinin devrimci bir ordu olması gerektiğine, itaat erdeminin devrimci bir sosyalistin başlıca özelliklerinden olduğuna inanan çok sayıda Bolşevik vardı. Ufa'daki Bolşevik Komitesi 1904'te, Merkez Komitesi'nin kendi otoritesiyle Parti'ye ait herhangi bir komiteyi ya da örgütü dağıtma hakkına, aynı biçimde Parti'nin herhangi bir üyesini haklarından yoksun bırakma yetkisine sahip olması gerektiğini düşünüyordu. Onların kanısınca «en yüksek derecede bilinçle mutlak itaati» birleştirmek zorunluydu[8].

Elbette Lenin asla o kadar aşırıya kaçmadı, asla destekçilerinden «mutlak itaat» istemedi. Ama disiplinin ve etkililiğin mutlak zorunluluğuna inandığından, genelde aydınlara, hatta sosyalist harekete katılan aydınlara bile karşı son derece eleştirel bir tutum takındı. «Devrimci kuram olmadan devrimci hareket olamayacağına»[9] inanmış ve «sosyalizm kuramının... mülk sahibi sınıfların eğitimli temsilcileri, aydınlar tarafından işlenmiş felsefi, tarihsel ve ekonomik kuramlardan geliştiğini»[10] kabul ederek aydınlara devrim savaşımında temel bir rol yükleyen bir adamın böyle bir tutum göstermesi tuhaf gelebilir. Lenin'e kalırsa sınıfın tek başına kendi deneyimiyle edinemeyeceği politik ve sosyalist bilinci proletaryaya dışardan taşıma görevi onlarındı. Aydınlar bu umudu haklı çıkardılar, çünkü, devrimci Popülist (Narodnik) örgütlerin saflarını doldurduktan sonra, Rusya'da Sosyal-Demokratlar'ın yüksek bir oranını oluşturdular. Eğitim düzeyleri bilinen devrimden önceki 160 önde gelen Bolşevikle ilgili bir biyografik incelemede, 79 tanesinin yüksek eğitim aldığı gösterilmektedir. Üniversite eğitimi görenlerin oranı tabanda % 15'-

ken (görece yüksek bir oran), Bolşevik yerel komite üyelerinde oran % 45'e çıkıyordu[11].

Aydınlara karşı yergilere Lenin'in yazılarında sık rastlanır. Etkili olduğu iğneleyici bir üslupla saldırırdı genellikle: «alçak» aydınlar[12], «kansız aydınlar»[13], «aydınların... gevşekliği»[14] ve «zayıf burjuva aydınları»[15] vb.

Üstelik sorun sadece üslup konusu da değildi. Burada işin içine Lenin'in aydınların sosyalist hareket-te oynadıkları rol üzerine yargısı giriyordu. Onlarda bulduğu kusuru, yani disipline gelmemelerini ve örgütü reddetmelerini küçük-burjuva toplumsal kökenlerine bağlıyor[16]; «*burjuva-aydın bireyciliğiyle* proleter örgütünün ve disiplininin destekçilerini» sürekli karşı karşıya koyuyordu[17]. Sadece bireycilik eğilimlerini değil, oportünizmlerini de suçluyordu. Rus Sosyal-Demokrasisi'ndeki reformist eğilimlerin gelişmesinin sorumlusu aydınlardı. «Anlayışları oportünizm üretiyor» diyordu[18]. Lenin bu bağlamda da «aydın-oportünist kanat»la «proleter-devrimci kanadı» karşı karşıya getiriyordu[19].

Sosyalist harekete büyük sayılar halinde giren Rus aydınlarının temsilcileri ne talihsizdi! Menşeviklerle Bolşevikler onlar adına birbirlerini suçluyorlardı[20]. Menşevikler, Akselrod'un kişiliğinde, Lenin'i aydın seçkinler grubunun proletarya partisine egemen olmasını meşrulaştırmanın yollarını aramakla suçluyordu[21]. Troçki'nin de, Lenin'e saldırırken, aynı doğrultuda söyleyecek çok şeyi vardı; Bolşevikleri «üyelerinin onda dokuzu değilse bile dörtte üçü Marksist aydınlardan oluşan bir örgüt» diye tanımlıyordu[22]. Lenin'se, tersine, 1903 ayrılığı sırasındaki Bolşevikler/Menşevikler zıtlığının işçi sınıfından unsurlarla aydın unsurlar arasındaki zıtlığa eşdeğer olduğunu iddia ediyordu[23]. Daha sonra, Menşeviklerin önemli bir kesimi Sosyal-Demokrat Parti'nin açık, yasal bir örgüte dönmesinden yana olduklarını bildirdiklerinde, bu «tasfiyeci» eğilimi bir kez daha aydın anlayışının ti-

pik bir dışavurumu diye sunuyordu[24]. Lenin'in 1905-6 devrimi döneminde partisini ve özellikle komitelerini proleterlere açma doğrultusunda gösterdiği çabalara daha önce değinmiştim. Bu çabaların sonucunda Sosyal-Demokrat kadroların toplumsal bileşimi değişmişti. Aydınların oranı çok yüksek kalmakla birlikte, Bolşevikler arasındaki işçilerin sayısı Menşeviklere göre giderek çoğaldı ve örgütte daha yüksek görevler üstlenmeye başladılar. Lenin 1908'de Gorki'ye yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: «Partimizdeki aydınların önemi azalıyor; her taraftan yeniler gelirken aydınlar partiden kaçıyor. Bu alçaklardan iyi kurtulduk. Parti küçük-burjuva posasını atıyor. İşçilerin olaylarda söyleyecek daha fazla sözü var. İşçi profesyonellerin rolü artıyor. Hepsi hârika şeyler» (*).

Lenin'in kişisel özelliklerini bir kenara bırakırsak, bu çetrefilli yaklaşımı ancak aydınların Rus devrimci hareketinde oynamış olduğu rol ışığında anlaşılabilir[25]. Bu rol yirminci yüzyılın başından beri derin bir değişim geçirmişti. O zamana değin aydınlar kavramı asıl olarak öznel bir anlam taşıdığı halde (toplumda özgün bir konum oluşturmak ve belirli bir ekonomik işlev görmekten çok belirli bir bakış türünü sergileyerek), meslek ölçütüyle sıkı bir karşılıklı ilişki içinde giderek daha nesnel bir anlama kavuşuyordu. Yönetim kademelerinde, sanayide ve iş dünyasında aydın kesim üyelerinin sayısı çoğalıyordu. Aydın kesim o dönemden önce, psikolojik bakımdan kendisini gerçeklikten ayıran mağrur bir idealizmle, politik açıdan da aşırılığa kaçmakla karakterize edilmişken, artık toplumda ve politika dünyasında yeni tutumları temsil ediyordu. Eskiden karşısında dayanamadığı

(*) A.g.y., C. 34, s. 379. Gorki bu mektuba herhalde sert tepki göstermişti ki, Lenin onu yatıştırmayı zorunlu görüp hemen kâğıda kaleme sarılmıştı: «Ben 'aydınların peşine düşmeyi'... hiç düşünmedim... işçi hareketi için zorunluluklarını yadsımayı da aklıma getirmedim» (a.g.y., C. 34, s. 385).

devrimin cazibesinden uzaklaşarak, somut başarılara, özellikle bilimsel ve hukuksal derneklere, günlük politikaya ilgisi büyümüştü.

Lenin'in aydınlara yaklaşımında, büyük sayılar halinde Rus toplumuna entegre olmalarına gösterdiği tepkinin dışında bir şey daha vardı. Aydın kesime antipatisinin hedefi, reformlarla ilgilenip aşırılıklardan ürken yeni aydınlar kuşağı değildi sadece. Bütün ondokuzuncu yüzyılda görüldüğü gibi, Rus aydın kesiminin geleneksel bakışında karşı çıktığı herşey belirleyebiliyordu Lenin'in tutumunu. Yergileri «dikkatsizliğe, belirsizliğe, etkisizliğe, boş şeylerle uğraşmaya, gevezeliğe ve Rus aydınlarının tipik davranışlarından olan bitmek bilmeyen sonuçsuz tartışmalara duyduğu nefreti» dile getiriyordu[26]. Lenin'i (pratik işçi; kendini profesyonel devrimcinin bütün görevlerini - en bayağı ve değersiz işler dahil - yerine getirmeye adamış örgütçü) deliye döndüren şey, sosyalist mülteciler arasında sayısı çok kabarık Rus aydınlarının kuramsal tartışmalarla oyalanma, soyutlamalarla uğraşma ve köreltici bir duygusallığın ağırlığı altında ezilme eğilimleriydi (*).

Demek ki Lenin'in «aydın karşıtlığı» yersiz değildi. Ancak ne tür gerekçeler varolursa olsun, bu tutumun, kuşkusuz Lenin'in (kendisi de aydındı ve cüssesi olağanın altındaydı) ayrımına varmadığı, ama Bolşevizmin sonraki evriminin bütün haşmetiyle ortaya çıkaracağı tehlikeleri (hareket üslubuyla ağırlaşan tehlikeler) de vardı. Ne olursa olsun, etkinlik isteğinin güçlüklerle dolu yanını oluşturan zehirli bir «anti-aydıncılık» içeriyordu Leninizm. Rus sosyalist hareketine kazandırmaya uğraştığı karakterin sonucuydu bu; yani, gerçekçi bir politika uygulayabilecek, en önemlisi devrim savaşını sürdürebilecek - söz yerindeyse, son çözümlemede, Çarlığa karşı proletarya-

(*) Lenin, «aydınlarımızın karakteristiği olan şeker-tatlısı duygusallık» diye alay ediyordu örneğin (akt. Frank, s. 30).

nın *silâhlı ayaklanmasına* önderlik edebilecek - bir örgütlenmenin sonucu.

Çünkü son noktada gündemdeki sorun şuydu: Leninizm ve Bolşevizm bir kuram ve bir örgütlenme biçimidir, ancak aynı zamanda savaş ve ayaklanma fikrinde yoğunlaşmış bir politik bağlılık türüdür de. Lenin'in bu konudaki inançları Rusya'da hüküm süren ekonomik ve toplumsal koşulların devrimci bir anlamda yorumlanması Lenin açısından canalıcı önemdeydi; geri kalanını savaşçı ruh haliyle tamamlıyordu.

Politik savaşımın vazgeçilmez, belirleyici bir biçimi (en yüksek biçimi) olarak silâhlı, örgütlü ayaklanma düşüncesine *ilksel* bir önem yüklediği gözardı edilirse, Leninizmden hiçbir şey anlaşılamaz. 1905 «Kanlı Pazar»ını izleyen ilk aylardan itibaren Lenin askerî yayınları araştırmaya girişmiş, izleyicilerini de aynısını yapmaya özendirmişti. «Bütün Sosyal-Demokratlar», diye yazıyordu, «.../askerî/ sorunları incelemeyi ve kitlelerin bilgisine sunmayı üzerine basa basa vurguluyorlar»[27]. 1905 yılı boyunca Bolşeviklere sürekli eylem çağrısı yapıp durmuş, direktiflerini giderek netleştirmişti. *Proletari*'de 16 Ağustos 1905'te yayımlanan bir makalede «devriye gezdirmeye ve çeşitli noktalara müfreze yerleştirmeye» zorluyordu onları[28]. Aynı gazetedeki bir başka makalede (13 Eylül 1905), çok geniş çapta silâhlı gruplar oluşturma gereği üzerinde duruyordu. «Her biri 25-75 kişilik bu tür müfrezelerin sayısı her büyük şehirde ve büyük şehirlerin banliyölerinde onlarca kat arttırılabilir». Dahası, «bıçak ve revolverden bombaya, her türden silâhla» silâhlanmalarını istiyordu. En son, «barikatların nasıl kurulup savunulacağını» ciddi ciddi araştırma gereğine dikkat çekiyordu[29]. 16 Ekim 1905'te şöyle yazıyordu:

> Müfrezeler hemen, derhal operasyonlara girişerek *hemen* askerî eğitime başlamalıdır. Bir kısmı

casus öldürmeye, polis karakollarını havaya uçurmaya, başkaları ayaklanma için fonlarına el koymak üzere bankalara baskın yapmaya girişebilir... Hemen üçerli, onarlı, qtuzarlı gruplar örgütlensin. Revolver, bıçak, yangın çıkarmak için gazyağına batırılmış çaput vb., bulabildikleri herşeyle silâhlansınlar[30].

Sonunda silâhlı ayaklanma - asıl olarak Moskova'da - patlayıp devrimcilerin yenilgisiyle bittiğinde, bunda ayaklanma yöntemlerinin yararsızlığının bir kanıtını gören Menşeviklerden farklı olarak, zorunluluklarına inanmayı sürdürmüştü Lenin. Birkaç yıl sonra 1905 Devrimi'nden dersler çıkarırken şunları bildiriyordu: «1905 Devrimi yenildiyse, bunun nedeni 'çok ileri' gitmesi değil, Aralık ayaklanmasının 'yüzeysel' kalmasıydı. Tam tersine, yenilginin nedeni, ayaklanmanın *yeterince ilerlememesi*... uyumlu, kararlı, örgütlü, eşzamanlı ve saldırgan bir ayaklanma sahneye konamamasıydı»[31].

1905 ve 1906 yıllarında yaşananlar Bolşevikleri Menşeviklerden ayıran derin farklılığa ışık tutar. Bu farklılık sadece devrim stratejisi alanı ve burjuvaziye karşı yaklaşımlarını değil, eylem tarzlarını da kapsıyordu: Menşeviklerin ayırıcı özelliği olan ihtiyatlılık Bolşeviklerin savaşçı ruhuyla, özellikle Lenin'in savaşım isteğiyle zıtlık oluşturuyordu. Bu zıtlığın tamamen ayrımındaki Lenin, Menşeviklere bu temelde de saldırıyordu. Politik lider dilini değil de «arşiv kafalı»[32] bir dil kullanıyorlar diye alaya alıyordu onları: «Oh, kendinize emekçi kitlelerin destekçisi diyen sizler! Devrimle randevulaşmak size göre değil. Evinizde kalın; gerçekten orada daha rahat olursunuz...»[33]

Devrim yıllarında örgütlü genel ayaklanma zamanı gelip gelmediği konusunda bir anlaşmaya varamayan Leninistlerle karşıtlıkları, «gericilik yılları»nda da gerilla savaşının yürütülmesi konusunda da ayrılmışlardı. Devrim geniş bir eylem alanına sahip «savaş grupları» doğurmuştu: Pogromlara kar-

şı savunmayı örgütleyen, silâh depolarına saldıran, casusları öldüren, bomba imal eden ve bankalarla devlet hazinesinden büyük miktarlarda para kapmayı amaçlayan «kamulaştırma» operasyonlarını yürüten gruplar. Yine de devrimci taarruz hızını yitirdikçe bu gerilla eylemleri de yozlaşıp giderek haydutluğa (sahte para basma, soygun çetelerine silâh satma, malî skandallar vb.) benzemeye başladı. 1906'daki Stockholm Kongresi'nde Bolşeviklerle Menşevikler savaşım yöntemi konusunda birbirlerine düştüler; birisi gerilla eylemlerini savunurken, diğeri bu eylemlere karşı giderek daha düşmanca tutum izliyordu. Yeniden birleşmiş Rus Sosyal-Demokrasisi'nin başına Menşeviklerin çoğunlukta olduğu bir Merkez Komitesi geçince, Lenin Parti liderliğine açıkça isyan ederek sürdürülmelerini istediği halde, Menşevikler «savaş grupları»nın yaptıklarına ve «kamulaştırmalara» son vermeye çalıştılar. Yoksulluk, açlık ve işsizliğin sonucunda «nüfusun serseri unsurlarının bu savaşım biçimini yeğlenebilir, hatta *biricik* toplumsal savaşım biçimi bulduklarını» kesinlikle kabul ediyordu Lenin[34]. Bununla beraber, gerilla eylemlerinin yararına inandığı için, silâhlı savaşım gerekliliğinde ısrar ediyordu. Stockholm Kongresi'nde bir «askerî-teknik büro» kurulup büronun denetimi bütünüyle Bolşeviklere teslim edilince, 1907 Londra Kongresi'nde dağıtılma kararı çıktığında bile büronun varlığını sürdürmüştü Lenin. Yalnız gerilla gruplarının eylemlerini Parti'nin hazırlaması, onun yönetiminde gerçekleştirilmesi, bu savaşım biçiminin «öteki yöntemlere bağımlı kılınması... ve sosyalizmin aydınlatıcı ve örgütleyici etkisiyle taçlandırılması» gerektiğini düşünüyordu[35]. En son, bu eylemler genel ayaklanmaya katkıda bulunmalıydı.

Demek ki, 1905 Devrimi ve sonuçları, yalnızca yeraltı çalışmasına ve disiplinin kabullenilmesiyle itaat kuralına değil, açık savaşa ve çeşitli «doğrudan eylem» biçimlerine de yönelmiş bir militan tipinin bi-

çimlenmesine yardım etti. Bu militan tipinin sınavdan geçecek cesarete sahip olması, atılganlıkla dolu olması gerekiyordu; pratik eyleme dönük bir anlayışı olmalı, doktriner ya da ahlâkî tereddüleri çok ciddiye almamalıydı. Örgütün istedikleriyle savaşın gerektirdikleri birbirini tamamlamalıydı. Bolşeviklerin bu kategorisine giren ve «Kamo» diye de bilinen, Stalin'in «kamulaştırma» eylemlerindeki silâh arkadaşı Simon Ter-Petrosyan, bunun en kusursuz örneğidir. Boris Souvarine Kamo'nun çarpıcı bir portresini sunmuştur. Bir «savaş grubu»nun lideri ve özellikle görülmeye değer kimi eylemlerin örgütleyicisi Kamo Eylül 1907'de Alman polisince tutuklanmış, Çarlık yetkililerine teslim edilmekten kurtulma amacıyla deli numarası yapmış ve bunu dört yıl sürdürmüştü.

> Kendini dağlıyor, bağırıyor, elbiselerini yırtıyor, yemek yemeyi reddedip bakıcısına vuruyordu. Çıplak halde buz gibi bir hücreye kapatıldıysa da, boyun eğmedi... Dört ay dimdik durdu, yiyecek yemedi, dişlerinin kırılması pahasına zorla beslendi, saçlarını kopardı, son anda müdahale edileceğine bel bağlayarak kendini astı, sivri bir kemik parçasıyla damarlarını kesti... Numara yapıp yapmadığını sınamak için tırnaklarının altına iğne batırdılar ve sıcaktan kıpkırmızı olmuş demirlerle vücuduna bastılar. Sonunda profesörler deliliğinin gerçek olduğuna karar verdiler.

Almanlar buna karşın Kamo'yu Çarlık polisine verdi. Yine delilik numarasına başvurdu. Bir tımarhaneye kapatıldıktan sonra, Ağustos 1911'de, «zincirlerini ve demir parmaklıkları üç ayda keserek harika bir kaçışı» başardı. Paris'te Lenin'le karşılaşınca yepyeni umutlarla doldu içi. Eylemlerine yeniden başladı ve 1912'de özellikle cüretkâr bir «kamulaştırma» işinden sonra tekrar tutuklandı. Dört kez ölüme mahkûm edildi, canını Çar'ın 1913'te Romanov hanedanlığının 300. yıldönümü nedeniyle çıkardığı af sayesin-

de kurtardı[36]. Gerek yeteneklerinin gerekse trajik yazgısının olağanüstülüğünden ötürü Bolşevik hareketteyarı-destansı bir kişilik olarak görünen Ter-Petrosyan, Leninist örgütte çok rastlanan bir devrimci tipini temsil ediyordu.

1905 Devrimi az sayıdaki «komite-adamı»ndan kahraman çıkarmış oluyordu. Kuşkusuz sadakatin ve kahramanlığın tekeli Bolşeviklerde değildi. Ancak kurucusu eliyle ayaklanmayla taçlanacak politik atılımlara ve ölüm riski getiren günlük olaylara çekilen Bolşevikler, (Lenin'in kendisini saymazsak) Kamenev, Bogdanov, Lunaçarski ve Buharin gibi parlak aydınların yanı sıra, devrimin gerekliliklerinden başka hiçbir şeye önem vermeyen insanların birleştirdiği bir alayı oluşturuyordu. Bunun sonucunda, Bolşevik örgütle Batılı sosyalist partiler arasında temel bir farklılık görüldü: «Çünkü, büyük işçi partileri, genellikle, devrim sorununun, günlük yaşama ait bütün eylemlerin bildirildiği birşey olmaktan çok, kuramsal bir şekilde etkileyici programlar olarak kavrandığı dönemlerde gelişmekteydi»[37]. Lenin'in destekçileri açısından zıttı geçerliydi (*).

Böylece, 1917 arifesindeki gibi, tekrar Leninizme geliyoruz. Gözlemlerimizden sonuç çıkarma zamanı gelmiştir. Leninizm kuşkusuz örgütlenme isteği ve etkinlik arayışıyla koşullanmış ve Leninizme damgasını vuran, hiyerarşinin ve disiplinin erdemlerinde, Parti içinde otoritenin merkezileşme ve kitlelerle bütün işçi sınıfı kurumlarının Parti liderliğine tabi kılınması gerekliliğinde ısrar edilmesi olmuştu. Monolitik ideale yatkın *eğilimleri* gösteriyordu bu. Örgütsel şekillenmesi kurucusunun kişiliğinin ve karşı çıkılma-

(*) Sözgelimi Bolşevik komitelerden birinin hazırladığı bir belgede şöyle deniyordu: «Merkezi örgüt aynı görüşteki liderlerden oluşmalı, bütün eğilimlerin temsilcilerinin yer alması sorunuyla karşılaşılmamalıdır.» (Troçki, *Nos tâches politiques*, Ek, s. 246.)

yan liderin otoritesinin izlerini taşıyordu. Yine de bu nokta yanlış kavranmamalı: Lenin'in kurduğu otoritede diktatoryal bir yan yoktu; kimi zaman izleyicilerinden tartışmasız kabullenmelerini istiyorsa bile, bununla amaçladığı, kişisel olarak kendine bağlı kalınması değil, doğruluğuna inandığı bir kuramın çevresinde birlik sağlamaktı. Bolşevizmin 1917'den önceki tarihi pek çok açıdan Bolşevikler içindeki farklı hareketler arasında çıkan çatışma ve çelişkilerin tarihiydi; bu farklılıklar gördüğümüz gibi apaçık ve önemli boyuttaydı. Parti kongrelerinde canlı tartışmalara tanıklık ediliyor; Lenin de destekçileri arasında inatçı direnişlerle karşılaşıyordu. Yine de üzerlerinde güçlü bir nüfuzu vardı, pek çok tanık bunu doğrular (*).

Son çözümlemede Leninizmin en önemli yanı, gerek örgütlenme gerekse strateji konularında ,iktidarın ayaklanmayla ele geçirilmesi anlamında bütünüyle ve temel olarak devrimi gözetiyor olmasıdır. Lenin'in çalışmalarına ve bütün hayatına, rakiplerinde görülmeyen bir bütünlük ve tutarlılık görüntüsü kazandıran şey budur. Tercihleri netleştikçe Bolşevikler/ Menşevikler ayrılığını belirleyen etken de budur.

(*) Sovyet tarihçi Pokrovski, Lenin'in kendisinde bıraktığı etkiyi şöyle anlatır: «Herşeyden önce olayların kökünü görmede korkunç bir yeteneği, en sonunda bende batıl inançlara inanmaya benzer bir duygu uyandıran bir yeteneği vardı. Pratik sorunlarda sık sık ayrılırdık, ama her seferinde yanılan ben olurdum; bu, yedi kere tekrarlanınca, mantığım başka türlü hareket etmem gerektiğini söylese bile tartışmaktan vazgeçip ona uydum.» (Akt. Fülöp-Miller, s. 43.) En seçkin Bolşeviklerden ve büyük zihinsel yetenekleri olan Lunaçarski, bir kongrede önemli bir konuşma yapacağı zaman, taslağını önce parti liderine gösterdiğini kabul ediyordu. «/Lenin/ el yazmamı dikkatle okuyup iki üç önemsiz düzeltmeyle geri verirdi - anımsadığım kadarıyla, /onun/ en kesin ve ayrıntılı talimatlarını... çıkış noktam olarak aldığımı düşünmek şaşırtıcı değildi». (Akt. Carr, C. I, s. 46).

Sadece Bolşevizmle Menşevizmin politik karakteristiklerinin bu dönemden sonra ve kimi temel noktalarda farklılaşması nedeniyle değil, örgütsel olarak bir zamanlar onları bağlayan bütün bağları kopardıkları için de, çok keskin bir ayrılıktı bu. Batı'daki işçi hareketinde aynı partiler içinde devrimci ve reformist eğilimlerin varlığı, kendilerini ayıran sınırları belirsizleştiriyordu. Herkesi kesin tercihler yapmaya zorlayan bir toplumsal ve politik altüst oluş döneminin başladığı bir zamanda, böylesi bir içiçe yaşama olanaklılığını yitirirdi. Ne var ki Batılı Sosyalistler bu sınavdan geçemeyecek kadar hazırlıksızdılar. Hareketlerine 1914'e değin damgasını vurmuş birlik gereksinimi ve dışsal birlik görüntüsü, içinden bir eylem kuramının ve devrime dönük, reformizmden açık seçik ayrılan bir örgütlenme formülünün geliştirilip kusursuzlaştırılmasını önlüyordu. Bununla birlikte, Rusya'da, Bolşevikler/Menşevikler ayrılığı sekter davranışları kesinlikle beslediği halde, Bolşevizm en sekter döneminde bile açıklıkla, bütünlükle silâhlı, onsuz 1917'deki rolünü oynayamayacağı bir kesici aletle donanımlıydı.

Neredeyse kaçınılmaz olarak uzlaşmalarla sonuçlanan bu tür birlik düşüncelerine ilgi göstermeyen Lenin, tercih ettiği iğneleyici dili kullanarak ve, genellikle vurguladığı gibi, ortaklarının duygularından kaygılanmaksızın *aussprechen was ist* («ne olduğunu söyleyerek», yani olayları gördüğü gibi samimi biçimde betimleyerek), kendi öğretisinin kalın dış çizgilerini çizebiliyordu. Belirsizliğe kaçmayarak devrimci eğilimi reformist eğilimden ayırabiliyor, ayrıca Rus sosyalist hareketiyle burjuva ideolojisi arasındaki ayrımı koruyup pekiştirebiliyordu. Kuşku yok ki Rusya'da liberalizmin zayıflığı çekim gücünü sınırlamıştı: Yine de, Menşeviklerin ona eğilim duymasını önleyecek kadar zayıf değildi. Leninizm ise, burjuva liberalizminin ve sosyalist reformizmin ikisine de karşı çıkarak, Sos-

yal-Demokrasi'nin aralarında her zamankinden daha güçlü bağlar ördüğü bir dönemde, burjuvazinin dünyasıyla proletaryanın dünyası arasındaki ayrılığı daha bir belirginleştiriyordu.

Lenin, yaratılmasına yardım ettiği ve sistemli biçimde yararlandığı etkenlerin aynı anda çakışması sayesinde en sonunda kendini tüm çıplaklığıyla gösterebiliyordu: Lenin sadece örgüt kuramcısı ve dikkatli bir politik eylem uygulayıcısı değil, aynı zamanda ve hepsinden önemlisi bir *devrimciydi*. Hesaplarına devrim ruhu esin veriyor, imgelemini devrim ruhu ateşliyordu. Kafası ve yüreği devrime bağlanmıştı. Kafası bağlanmıştı, çünkü onu devrime kayıtsız koşulsuz bağlayan düşüncesiydi, çünkü işçi sınıfını eğitmek için devrime güveniyordu (*). Yüreği bağlanmıştı, çünkü «devrimler ezilen ve sömürülen insanların bayramıdır»[38]. (Benzer vurgular Karl Marx'ın yazılarında da yakalanabilir.) (**)

Leninizm devrimle o kadar yakından özdeşti ki, 1905'te devrim çabalarının yenilgiyle sonuçlanmasını ancak çok acı veren bir gönülsüzlükle içine sindirebilmişti Lenin. Yenilginin kesinleştiği Aralık 1906'da hâlâ şöyle yazıyordu: «Devrimci sloganlarımıza bağlı kalacağız... - *bütün* devrimci olanaklardan yararlanmak için elimizden geleni yapacağız - o yol fiilen olanaklı olursa, ayaklanma yoluna *ilk* giren ve *en son* çıkan olmaktan gurur duyacağız»[39]. Gericiliğin üstünlüğü kazandığını ancak Mart 1908'de kabul etti[40]. Daha 1910'da, çok erkenden, «karşıdevrimin üç yıllık al-

(*) Lenin, «dev tarihsel olaylar sokaktaki insanı uzak köşesinden, tavan arasındaki odasından ya da mahzeninden çıkarıp ondan bir *yurttaş* yaptığında» devrimin yarattığı «müthiş eğitici ve örgütleyici güç»ten söz eder (Lenin, C. 8, s. 564).

(**) «İşçilerin gözünde yaşamlarının en büyük neşesi devrimci eylemleridir» (Marx, *Arbeitslohn*, Aralık 1847, akt. Rubel, s. 286).

tın çağı (1908-10) açıkça sona ermekte ve yerini ilk işaretlerini gördüğümüz bir kabarışa bırakmaktadır»[41] diye iddia edebilmesi aynı ölçüde karakteristik bir özelliktir.

Devrimin yenildiğini kabullenmenin umutsuzca reddedilmesi ve politik ve toplumsal ortamda yeni bir patlama umudunu haklı çıkarabilecek en ufak işaretleri ısrarla sezebilme isteği, Leninizmin doğası açısından çok açıklayıcıdır. Lenin'in kendi partisi için düşündüğü yapıları belirleyen devrimin gerekliliklerıydi: Örgütünün ilerleme kaydetmesi 1905'de ve 1912'de olanaklı olduysa, bunun tek nedeni, devrimin bir gerçeklik ya da bir umut haline dönmesiydi; buna karşın, örgütün 1908-12 arasında gerileme göstermesi karşı-devrimin zaferini yansıtıyordu. Dolayısıyla Georg Lukacs şu sözlerinde haklıydı: «Lenin'in parti örgütü anlayışı devrim gerçeğini - güncelliğini - önvarsayar» (*). Leninizme yönelik bugünkü eleştiriler karşısında, Lenin kimi açılardan örgüt düşüncesiyle dolup taştığında bile, bunun devrimin *hizmetine* koşulmuş bir örgüt olduğunu vurgulamak önemlidir. «Lenin'in parti örgütü anlayışı» için geçerli olan, bütün olarak Leninizm için de aynı oranda geçerlidir.

Lenin Menşeviklere karşı verdiği ve genellikle haksızlığın damgasını vurduğu acımasız, sağduyulu ve gerekli savaşımı ve onlara karşı ağzından dökülen saldırıları o kadar geçerli ve politik açıdan zekice, ama yine de sık sık o kadar kabacaydı ki, diplerde bir yerde sadece politik tutkuların değil, aynı zamanda hüzün öğesinin de yattığı gözlenebilirdi. Bir keresinde, Sosyal-Demokrat hareketin Sağ kanadındaki karşıtlarına değinirken, «dünyadaki en devrimci öğretinin aşağılanması beni incitiyor» diyordu[42]. Lenin'-

(*) Lukacs, *Lenin*, s. 26. Yine: «Leninist örgütlenme biçimi, yaklaşan devrimi önceden görme yeteneğiyle kopmaz biçimde bağlıdır» (a.g.y., s. 29).

in sertliği ve öfkesi, kısmen, kendisi gibi Marksist olan eski silâh yoldaşlarının, gönül rızasıyla yapılan bütün fedakârlıkları ve aziz tutulan bütün ümitleri haklı çıkaran bağlılığı (devrime bağlılığı) koruyamadıklarını görmenin verdiği hayal kırıklığı duygusundan kaynaklanır.

II. Bölüm
Leninist Devrim

GİRİŞ

1906'da çok kan kaybedip savunmaya çekilmeye zorlanmış, neredeyse tükenmiş bir durumda olan, demoralize olup dağılmış ve bu haliyle umutsuzca örgütlerinin varlığını korumaya uğraşan Rus işçi hareketi, 1912'den sonra yeni bir kabarış yaşamaktaydı. Sıklaşan grevler ve gösteriler Temmuz 1914'te, St. Petersburg'da barikatlar dikilip Rusya yeni devrimci saldırıların eşiğine gelmiş gibi göründüğünde doruk noktasına çıkmıştı. Gelişen durumu Krakow yakınındaki Poronino'dan izleyen Lenin, o ortamı Ocak 1905'-in koşullarıyla kıyaslıyordu (*). «Devrimle randevu» gerçekleşmek üzere miydi?

Ama, proletaryanın saldırısını yarıda kesen ve bir süreliğine sınıflar kapışmasının yerine uluslar kapışmasını geçiren savaş patlak verdi. Henüz bir gün önceye kadar enternasyonalist olan sosyalistlerin çoğunun konumlarını tamamen terketmeleriyle aşırı yurtseverce duygular dalgası kapladı bütün Avrupa'yı. Burjuvaziye ve emperyalizme savurup durdukları tehditler unutulmuştu.

Enternasyonal'in iflâsı Lenin üzerinde çok büyük bir etki bıraktığı gibi, Leninizmi de derinden etkiledi.

(*) 28-31 Temmuz arasında yazılmış bir makale taslağında şu notlara rastlıyoruz :

Ocak 1905'e karşı 1914 Temmuz günleri

1) asılan bayraklar - barikatlar

2) Gapon - yasadışı Sosyal-Demokrat örgüt

(Lenin, C. 41, s. 335).

Ondan sonra Lenin'in bütün hareketlerine sosyal-yurtseverlikten ayrı durma isteği egemen oldu. İsviçre'de geçen son sürgün yıllarını bu ayrılığın yoğun çalışmalarla hazırlanmasına adamıştı. Bunlar Leninizmin gelişmesinde büyük önem taşırlar. Lenin 1914-1917 arasında yeni sorunlarla uğraşmaya başlamıştı. Savaşın darmadağın edip zayıflattığı (*) Rus sosyalist hareketinden neredeyse bütünüyle kopup, incelemelerini ve çabalarını yepyeni yönlerde yoğunlaştırdı. Emperyalizm sorununu inceleyip milliyetçilik ve ulusların kendi kaderini belirleme hakkı sorunlarına daha eksiksiz bir dikkat ayırması bu döneme rastladı.

Bundan başka ve en önemlisi I. Dünya Savaşı sırasında Leninizmle kurucusu *uluslararası* bir boyut kazanıyordu. Avrupa sosyalist hareketinde uluslararası ilişkilerin çözülmesi ve hareketin başlıca simalarının uygulamaya koyduğu geri çekiliş ve yeniden saflaşmalar, sosyal-yurtseverliğin zaferini kabul etmeyenleri öne çıkarttı. Aynı zamanda, savaştaki ülkelerin eylem ve ifade özgürlüğüne getirdiği kısıtlamalar, bu ülkelerde yaşayan sosyalistlerden bir kısmının (sözgelimi, Rosa Luxemburg) başka koşullarda oynayabilecekleri rolü çok daraltıyordu. Tarafsız İsviçre, Ağustos 1914'teki feci sürprizden sonra kendilerini toparlamaya çalışan azınlık eğilimlerin toplanma merkezlerinden biriydi. Bu eğilimler içinde aşırı sol kanat, liderini Lenin'in kişiliğinde bulmuştu. Menşeviklere karşı kavgasındaki uzlaşmaz modeli artık daha da uzlaşmaz bir niteliğe bürünmüş, bu tutum hareket noktasını oluşturur hale gelmişti. Savaşa karşı çıkan Avrupalı sosyalistler Eylül 1915'te Zimmerwald'da ilk konferanslarını topladıklarında, Lenin, katılanların çoğunluğunda görülen göreli ılımlılığın hoşnut edemediği az sayıdaki delegeyi kendi çevresinde

(*) «Şimdiki en yakıcı sorun, bizimle Rusya'nın önder işçileri arasındaki ilişkilerin zayıflığıdır», diye yazıyordu Lenin, 1916 sonbaharında (a.g.y., C. 35, s. 235).

biraraya getirmişti. Çoğunluğun barışma isteğine karşı, her eğilimden yurtseverlik ve bu tutumların getirdiği sınıf işbirlikçiliğiyle bağları koparıp atma kararlılığıyla çıkıyordu Lenin. O andan itibaren kendini bütün Avrupa çapında bir göreve adadı: Yeni bir Enternasyonal kurulması (bir başka deyişle - ve Lenin'in o sıralarda bu adımın bütün uzantılarını sezememesiyle birlikte - dünya çapında bir komünist hareketin yaratılması).

Paradoksal görünen, Lenin'in, neredeyse tamamen tecrit edildiği eski dönemlere kıyasla, bu yolda daha yüksek bir başarıya ulaşmasıydı. Tartışmaya gerek yok ki savaşa karşı olanlar bir avuç Rus sosyalistiyle sınırlı değildi. Yalnız aralarında, Lenin'in aşırı sonuçlarını benimsemeye hazır olan da pek yoktu: Bolşevikler içinde bile, Lenin'in devrimci yenilgicilik ilkesini açıkça savunmaya cesaret edenlerin sayısı çok değildi. Yurtseverlik dalgasını reddetmeyle kalmayan bu ilkeye göre, «işçi sınıfının ve Rusya'daki bütün ulusların emekçi kitlelerinin bakış açısından, çarlık monarşisinin yenilgisinin... daha az kötü olacağından en ufak bir kuşku duyulamaz»[1]. Lenin'in «ortacılığa» duyduğu kin (*) ve pasifizmi aşağılaması uluslararası düzlemde Lenin'in tuttuğu yola destek, hatta sempati toplasın diye tasarlanmış değildi (**). Zimmerwald

---

(*) Lenin'in savaş sırasında durmadan saldırdığı «ortacılık» çeşitil biçimlere bürünebiliyordu. Örneğin, yurtsever sosyalistlerle savaş-karşıtı sosyalistleri uzlaştırma arzusu anlamına gelebilir, ya da «ilhaksız ve tazminatsız barış» istemek demek olabilirdi; oysa Lenin'e göre, devrimsiz bir «demokratik barış» olanaksızdı ve savaşa karşı verilecek sosyalist yanıt herhangi bir «barış programı» değil, devrim olmalıydı.

(**) Lenin temelde, Şubat 1915'de, şöyle düşünüyordu: «Bugün için devrimci kitle eylemi çağrısıyla elele gitmeyen barış propagandası yalnızca yanılsama tohumları ekebilir ve proletaryayı demoralize edebilir, çünkü proletaryayı burjuvazinin insancıl olduğuna inandırıp, savaşan ülkelerin gizli diplomat-

konferansında Spartakistler bile onun yanını tutmayı reddettiler[2]. Lenin o kadar yalnızdı ki, İsviçre işçi hareketinin sorunlarına yakından ilgi duymaya ve o hareketin sol kanadının örgütlenmesinde aktif yer almaya başladı.

Daha iyi bir fırsat yokluğundan kaynaklanan bu etkinliklerle, yaşamının o karanlık yıllarında kendisini acıyla dolduran kuşkularını gideremezdi ama. Mülteci yaşamının «paslanmışlığıyla» için için kemirilen[3] Lenin, 1916 sonu ve 1917 başında, neredeyse yüreğini yitirecek gibiydi. 25 Aralık 1916'da Inessa Armand'a «devrimci hareket son derece yavaş ve güçlükle gelişiyor», diye yazıyordu. Sanki boynu bükük bir tarzda ekliyordu: «Buna katlanmak gerekiyor»[4]. Çok geçmeden yazdığı açık bir mektupta da şunları belirtiyordu: «Biz eski kuşak, yakındaki devrimin belirleyici savaşlarını görecek kadar yaşamayabiliriz»[5].

Bu sözler 22 Ocak 1917'de söylenmişti. Bir ay sonra Çarlık çöktü ve Petersburg proletaryasının zaferi Leninizmin, Rusya'nın ve dünyanın önüne hiç beklenmedik bir karışıklıklar ve ümitler döneminin kapısını açtı.

---

larının ellerindeki bir oyuncağa çevirir. Özel olarak, bir dizi devrimsiz gündeme gelecek sözde demokratik bir barış düşüncesi kökten hatalıdır» (a.g.y., C. 21, s. 171). Eylül 1916'da şunları yazıyordu: «Silâh kullanmayı öğrenmeye, silâh bulmaya çalışmayan bir ezilen sınıfın tek hakettiği davranış köle gibi muamele görmektir» (a.g.y., C. 23, s. 96). Kimi savaşların, özellikle devrimci savaşların meşruluğuna inanan Lenin de «savaş kaçkını iğrenç sümüklüler» diye sert çıkışlar yapıp (a.g.y., C. 21, s. 253), «pasifizmin tamamen rezilliğinden, sersemletici bayağılığından» söz ediyordu (a.g.y., C. 43, s. 609-10).

1

DEVRİM PARTİSİ

1917'de Lenin ve Bolşevik Parti

Bolşevik Parti 1917'de, resmî dille konuşursak, yalnızca beş yıllıktı ve bunun üç yılı savaşta geçti. Lenin'in destekçilerinin enternasyonalist çizgisi Parti'yi tamamen yeraltına itmiş, yasal çalışma fırsatlarından yararlanma yeteneğini köreltmişti. Gizli kalan ve sürekli devletin soruşturmalarına uğrayan Bolşevikler, Kamenev, Ordjonikidze, Stalin ve Sverdlov'un tutuklanıp sürgün edilmesiyle Rusya içindeki politik liderlerinden yoksun kalmışlardı. Parti o denli zayıftı ki, Petersburg Komitesi (*) Ocak 1917'de «Kanlı Pazar»ın yıldönümü nedeniyle bir bildiri bile çıkaramadı[1]. 1917 yılı başladığında Bolşevizmin içinde bulunduğu durumu çok iyi anlatan bir başarısızlıktır bu. O yıl, Bolşevizmin tamamen başkalaştığı bir yıl olacaktı. Birkaç ay içinde Bolşeviklerin sayısı on kattan fazla artarken, eylem yöntemleri değişecek, politik platformları dönüşecek, stratejisi yeniden belirlenecek - ve sonra iktidarı ele geçirip dünyayı sarsacaklardı.

Ancak 1917 yılı, Rus proletaryasının burjuvaziyle

(*) Rus Hükümeti 1914'te başkentin «Almanca kokan» ismini Petrograd olarak değiştirmişti. Ama Bolşevik Komitesi, anti-Alman şovenizmin bu örneğine tepki gösterip eski ismi korumaya karar verdi.

savaşım yılı, aynı zamanda Lenin'in, partisini, tıpkı Menşevik S.R. rakiplerini felç ettiği gibi onu da felce uğratmakla tehdit eden ortodoksluğun ve ihtiyatlılığın kıskacından kurtarma savaşımını verdiği yıldı. 1905'deki çabalarına yeniden girişen Lenin, partinin iktidara yürüyüşünü - genellikle Leninizm adına - engelleyen kendi destekçilerine karşı bir kez daha silâha sarılacaktı. İşte Leninizm, tamamen devrimci bir öğreti olarak, o zaman çiçek açmaya başladı. Şiddetle sarsılan ve neredeyse kendi kurucusunca yıpratılan Bolşevik parti o zaman devrim partisi haline geldi.

Lenin'in Dönüşünden Önce Bolşevikler : Menşevik-Eğilimli Bir Parti

Bolşevik militanlar 1917 Şubat Devrimi'nde elbette pasif kalmadılar. Halka dönük ajitasyonun ilk günlerinden itibaren olayların akışını yakından izleyip içinde yer aldılar. Ama hareketin başına geçemiyor, hatta göstericilerin en bilinçli ve radikal olanlarının desteğini kazanabilecek net bir eylem programı ve kesin amaçlar ortaya koyamıyorlardı.

Başlıca liderlerinin sürgün edilişinin ardından, Rusya içindeki partiye, Şlyapnikov, Molotov ve Zalutski'den bileşen Merkez Komitesi Rusya Bürosu önderlik ediyordu. Devrimin patlamasından önce Lenin'le mektupla ilişki kuran Şlyapnikov, Parti'nin asıl lideri görünüyordu. Petrograd varoşlarındaki Vyborg sanayi bölgesi Bolşevik Komitesi'nin bir üyesi olan V.N. Kayurov, Şubat günleri anılarında, ayaklanmanın ilk günlerinde «Parti'nin yönetici organlarının kesinlikle yol göstermediğini» anlatır. «Petrograd Komitesi tutuklanmıştı ve Merkez Komitesi'ni temsil eden Şlyapnikov Yoldaş gelecek eylemlerle ilgili direktifler veremiyordu»[2]. Suhanov da, paha biçilmez anılarında, bu sözlerin ilintisini doğrulayıp genişletir. 25

Şubat'ta Bolşevik Parti temsilcilerinin de katıldığı bir toplantıyı kaydeden Suhanov, «düztabanlılıklarının, daha doğrusu, politik soruna nasıl yaklaşacaklarını düşünüp formüle etmedeki yeteneksizliklerinin üzerlerinde yıkıcı bir etki yaptığını» not eder[3].

Kararlı ve açık görüşlü bir liderlikten yoksun başkent Bolşevikleri, ilk işçi gösterilerine büyük ihtiyat payıyla, hatta Ocak 1905'teki tutumlarını anımsatan bir kuşkuculukla tepki göstermişti. Çalıştıkları fabrikalarda bir parça tecrit edilmişler, «Menşeviklere ve S.R.lere karşı... umutsuz bir savaşım sürdürüyorlardı»[4]. Parti temsilcileri 22 Şubat'ta, ertesi gün ve özellikle militan bir şekilde «Kadınlar Günü»nü kutlamaya hazırlanan işçi kadınları sâkinleştirmeye uğraşıyordu. Kayurov Subat günlerinin bu anlamlı olayını şöyle anımsar: İşçi kadınların bir toplantısına gönderilince, «'Kadınlar Günü'nün ve genelde kadın hareketinin anlamını açıkladım. O an üstüne konuşmak zorunda kalınca, öncelikle kadınları kısmî gösterilerden uzak tutmaya ve sadece Parti Komitesi'nin direktifleriyle harekete geçirmeye çaba harcadım». Yine de, Kayurov'un «hayret»le ve «kızgınlık»la öğrendiği gibi, Parti'nin geçiştirici sloganlarına uyulmamıştı. «Grevcilerin davranışına kızdım», diyordu. «Birincisi, Parti bölge komitesinin ve benim kararlarımızı açıkça gözardı ettiler. Önceki gece işçi kadınları serinkanlı ve disiplinli davranmaya çağırmıştım - şimdiyse, damdan düşer gibi grev başladı». Bolşevikler biraz tartıştıktan sonra böyle başlamış grevi desteklemeyi ve yaymaya çalışmayı kararlaştırdılar[5].

Ertesi gün, 24 Şubat'ta, Petersburg proletaryasının yarısı, yaklaşık 200.000 işçi greve çıktı, sokak gösterileri daha genişleyip ataklaştı. 25 Şubat'ta genel grev ve ayaklanma oldu, ilk kez kan döküldü. O gün «Bolşevikler grevlerin ve yürüyüşlerin asıl örgütleyicisiydi»[6]; bir sovyet kurulması sorununu gündeme getiren de onlardı[7]. Ama yine o gün, göstericiler silâhlanma çağrısı yaptığında, Bolşevik liderler silâh da-

ğıtmayı reddettiler. Bu geri çevirmenin asıl sorumlusu Şlyapnikov, «bu şekilde sağlanan silâhların aşırı kullanımının davaya zarar vermekten başka işe yaramayacağını» düşünüyordu[8].

26 Şubat akşamı askerler arasında görülen ilk başkaldırılar, Çarlığın çok yakın olan düşüşünü haber veriyordu. Yine de Bolşevik liderler içinde, Kayurov'un kaydettiği gibi, «kuşkulu yorumlar yapıp kitleleri grevi bitirmeye çağırmanın zamanı gelip gelmediğini merak eden insanlar vardı»[9]. Genelde, 1917 Devrimi'nin dikkatli ve aydınlatıcı bir tarihçisi olan Marc Ferro'nun kanısınca, o sırada «Bolşevikler, bütünüyle teşvik etmeyip sadece peşinden gittikleri bu harekete çok az güven duyuyorlardı, çünkü onlara göre biricik başarı yöntemi olan silâhlı ayaklanmaya yabancıydı»[10].

Başkaldırıların yayılması 27 Şubat'ta Çarlığın yazgısını tayin etti. O gün öğleden sonra, Duma Geçici Komitesi ve Petrograd Sovyeti'nin gölgesinde selef adayları ortaya çıktı. Bolşevik örgütse ilk bildirisini ancak 27 Şubat'ta yayımlayabildi (*). Bildiride, «işçi sınıfının ve devrimci ordunun işinin, yeni rejime, yeni cumhuriyet rejimine götürecek bir geçici devrimci hükümet kurulması» olduğu belirtiliyor; «doğrudan, eşit ve gizli genel oy hakkı temelinde» bir kurucu meclis toplanması gerektiği söyleniyordu[11]. Bu belge iki açıdan ilgiye değerdi: Lenin'in 1905 Devrimi sırasında biçimlendirdiği, geçici devrimci hükümet kurulması çağrısı yapan ve Bolşeviklerden bir kısmının eski güvensizliklerini bırakmadığı Sovyetlerden söz etmeyen formülü yineliyordu.

Aynı gün Petrograd'daki Leninist liderler, kendilerine başvuran göstericilere ikili bir ret yanıtı verdiler: Yeterli nüsha bulunmadığından, isteyen işçile-

(*) Bu bildirinin eskiden hep iddia edildiği gibi 26 Şubat'ta değil de 27 Şubat'ta çıktığını bir Sovyet tarihçi yakın zamanlarda kanıtladı (Ferro, *February*, s. 47).

re bildiri vermediler ve silâh isteyenleri de boş elle geri döndürdüler[12].

İhtiyatlılıkla kuşkuculuğun içiçe geçtiği bu duraksama kolayca anlaşılabilir. Devrimlerin başlangıçları, özellikle de ilk başta belirsiz biçimde kızgınlık ve öfkenin sürüklediği büyük sayılar halinde, sonra coşkuyla kurulu düzene karşı eyleme geçen kitle hareketlerinin ilk adımları, örgütlerin dağıttığı direktifleri ve devrimcilerin beklentilerini her zaman gözardı eder. Bu genel doğru 1917 Rusya'sı için de geçerlidir; üstelik, Çarlık imparatorluğunda, halk ayaklanmasını hazırlama misyonunu yüklenen ve bütün taktik ve hareket kuralları bu amaçta yoğunlaştırılmış bir politik parti olsa bile.

Şubat olaylarının Bolşevikleri şaşkın yakalaması, toplumsal dinamiklerin mantığıyla uyum içindedir. Yine de, gelişen olaylara uyum sağlamada belli bir yetenek sergilemeleri, kalabalıkların hareketlerine kılavuzluk etmeye hazır olduklarını göstermeleri, başarılarının sonuçlarını gösterip yeni olanakların açıkça bilincinde olduklarını dışa vurmaları (proletaryanın kazandığı zaferle eylemde hiç rol oynamamış burjuvazi tarafından sömürülmekten kurtaran bağımsız bir politika uygulama isteği ve gücünü ortaya koymaları) beklenebilirdi. Ne var ki, Lenin sahnede görünmediği sürece, Parti liderleri, sağ kanat sosyalist muhaliflerininkinden bambaşka bir politikanın çerçevesini çizmeyi başaramadıklarını kanıtladılar. Tersine, pek çok parti üyesinin radikalizmine ve hoşnutsuzluğuna karşın, Bolşeviklerde Menşeviklerin ve S.R.lerin platformunu kabul etme, en azından karşı çıkmama yönünde bir eğilim gözleniyordu. Bağımsız önderlikte başarısız kalma daha da ciddi bir sorundu, çünkü Menşevikler ve S.R.ler burjuvaziye uyup geçici hükümeti oluşturmayı burjuvaziye bırakıyorlardı. Karşıdevrimci ruhunu henüz yeni göstermiş bir sınıfın çıkarlarını temsil eden bu hükümetin niyetleri hakkında yanılsamaya düşmeye yer yoktu.

Geçici Hükümet, isyanın önemli zaferler kazandığı ama Çarlığın henüz teslim olmadığı bir anda, felsefesini ve programını açığa vuran bir isim almış («Kamu Kurumları ve Kişilikleriyle İlişkilerin ve Düzenin Yeniden Sağlanması Komitesi») Duma Geçici Komitesi'nce kurulmuştu. En seçkin üyelerinden biri, kendi sözleriyle II. Nikola'nın tahttan çekilme olasılığını «anlatılamaz bir hüzün»le düşünen ve daha önceki gün Çarlık yetkililerine gösterici kalabalıkları dağıtmak üzere itfaiye hortumları kullanılmasını salık vermiş, eski Duma Sözcüsü Mihail Rodzyanko'ydu[13]. Dostu ve meslektaşı, «İlerici Blok»un (*) önde gelen bir siması, kuşkusuz büyük bir enerjiyle dolu Şulgin şuna dikkat çekiyordu: «İktidarı biz almazsak, bizim adımıza başkaları, fabrikalarda her türden rezili seçmiş alçaklar alır». Ayak takımıyla uğraşmak için kendisine makineli tüfek verilmesini istiyordu Şulgin[14].

İki bakan Milyakov ve Guçkov, Sovyet temsilcileriyle devlet biçimi sorununu kurucu meclisin haletmesi koşuluna bağlı olarak yaptıkları anlaşmaya karşın, monarşiyi korumak için ellerinden gelen bütün çabayı harcadılar. Geçici Hükümet'in ön safındaki üyelerin devrime yaklaşımı özellikle karakteristikti. Milyakov, kalabalıklar 27 Şubat'ta Taurida Sarayı'na karşı harekete geçtiğinde, onlara direnilmesi gerektiğini düşünürken; Guçkov da, ait olduğu politik grubu iktidara getirmiş Şubat günlerinin ardından, «Petrograd'da iyi bir dayak yediklerini» kabul ediyordu[15].

Rus burjuvazisinin politik liderleriyle Geçici Hükümet kurulması konusunda görüşmeler yapan Sovyet liderleri, onların duygularının ne olduğunun tamamen farkındaydılar. Sovyet liderlerden birisi, devrimin ilk haftalarında çok etkili olan Sol eğilimli Men-

(*) Savaş sırasında, Çar'dan «ulusun güvenini kazanmış» bir hükümet oluşturmasını istemiş, Duma'daki ılımlı partiler koalisyonu.

şevik Suhanov, 27 Şubat'ta, «İlerici Blok liderleri yalnızca devrime bağlı kalmayı, yalnızca devrimin başına geçmeyi denemeyi değil, onu bir başarı olarak kabullenmeyi bile inatla reddettiler»[16]. 7 Mart'ta ise başkentteki Menşevik organ *Rabocnaya Gazeta* şunları yazıyordu: «Geçici Hükümet üyeleri, proletarya ve ordu, devrimi sağlamlaştırıp Rusya'ya demokrasi getirmek üzere emirlerinizi bekliyor»[17].

Devrimin zaferi için yalnızca kitleler döğüştüğü ve mülk sahibi sınıflar darmadağınık bir durumda olduğu halde ılımlı sosyalistleri iktidarı burjuvaziye teslim etmeye götüren, ideolojik ve politik bir dizi etken vardı. Petrograd'da Sovyet kurulup liderleri (pratikte kendi kendilerini seçmişlerdi) yasal otoriteyi burjuva partilerine verdiklerinde, gerici güçlerin sert tepki gösterebilmesi olasılık dışıydı. Petrograd sokakları halkın elindeydi, yine de cephenin ve taşranın başkentin aleyhine dönebilmesi olanaklıydı. Bu gerçekleşirse burjuvazinin tepkisi ne olurdu? Çarlıkla ittifak yoluna sapmaktan kurtarmak için, burjuvaziyi iktidarı kendisi almaya ikna etmek en iyisi olmaz mıydı? Buna uygun olarak, Sovyet delegeleri iktidarı burjuva partilerine teslim ettiler ama, onların kendilerine verilen hediyeyi kabul edip etmeyecekleri belli değildi[18].

Başka faktörler de rol oynadı: Doktriner nitelikte daha derin faktörler. O sırada ülkenin yazgısını elinde tutan insanlar, proletaryanın çıkarlarıyla ilgilenmelerine ve proleter davaya içtenlikle bağlı olmalarına karşın, politik iktidarın bu sınıfa emanet edilebileceğine asla inanmamış Avrupa sosyalizminin bir çeşidindendiler. O türden bir gelişmeyi ancak uzun bir hazırlık ve eğitim döneminden sonra tasarlayabilirlerdi. Bu Sosyal-Demokratlar'ın burjuvaziye karşı duyguları düşmanlıkla saygı karışımıydı, saygı genellikle daha ağır basıyordu yalnız. Menşevik Potresov, Rusya'da ve Batı'da pek çok sosyalistin paylaştığı bir inancı dile getiriyordu: «Burjuva devrimi sı-

rasında, ulusal sorunları çözmeye toplumsal ve psikolojik açıdan en hazır /sınıf/ burjuvazidir»[19]. Gerçeklikte, sosyalizme bütün bağlılık ilânlarına karşın, politik ve toplumsal otoritenin belirsiz bir dönem için zorunlu ve neredeyse doğal kullanıcısının burjuvazi olacağına inanan sosyalistlerin sayısı az değildi. Proletaryaya gelince, Suhanov'a inanacak olursak, «öteki sınıflardan tecrit edilmiş /proletarya/, sınıf savaşımında gerçek bir gücü temsil etmekle birlikte, devlet iktidarının hakiki bir öğesi olmayan savaşçı örgütler yaratabilir ancak»[20].

Burjuvazi önündeki bu neredeyse teslimiyetçi tutumu, pek çok Rus Marksisti, yeğleyebilecekleri radikal eğilimleri eninde sonunda boğan kuramsal argümanlarla destekliyorlardı. Marksist ortodoksluğa bağlı kalarak, Çarlık harabeye döndüğünde, ekonomik, toplumsal ve politik iktidarın tabii ki burjuvaziye geçmesi gerektiğini, burjuvazinin egemenliğinin sosyalizmin zorunlu ön aşaması olacağını düşünüyorlardı.

Bu yüzden Menşeviklerin ve S.R.lerin ılımlılığı oldukça anlaşılabilirdi. Ama, kesintisiz yıllarca rakiplerinin oportünizmini, burjuvaziye karşı yumuşak yaklaşımlarını ve Liberaller karşısında utanılacak zayıflıklarını mahkûm edegelen Bolşeviklerin gözünde önemli olan neydi? Çok daha eleştirel, cesur ve ısrarlı bir tutum takınmaları beklenebilir miydi? Lenin yıllarca, Rus burjuvazisinin cansızlığına, ikiyüzlülüğüne ve tutuculuğuna inandırmaya çalışmıştı onları. Ilımlı Sovyet liderleri Liberallere güvenmeye yatkın olsalardı, başkent Bolşeviklerinin gazabını kışkırtır, öldürücü muhalefetini yaratırlardı. Ama Bolşevik yönetim öfke ya da kin belirtisi hissettirmedi. Aslında sovyet liderlerinin sağcı politikasına karşı kesinlikle ciddi bir muhalefetle bile çıkmadı .

Geçici Hükümet'le Petrograd Sovyeti'nin ilişkilerini belirli bir dönem belirleyecek ilke kararlaştırılırken, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi uzunca bir

zamanda karar alabildi ancak. Kimi üyeler Sovyet deleglerinin Hükümet'e girmesini savunuyordu. Menşevik Çheidze ve Suhanov'un başındaki çoğunluk ise katılmama ve koşullu destek yanlısıydı. Suhanov bu tartışmaları şöyle anlatır: «Anımsayabildiğim kadarıyla, demokratik bir rejim adına ona tek karşı çıkan olmadı. Üstelik toplantıda en başından beri resmî Bolşevik yetkili Zalutski ve gayri-resmî görevli Krasikov vardı; az sonra, parti işleriyle oraya buraya koşuşturan Şlyapnikov, Yürütme Komitesi'ne yeni Bolşevik temsilci Molotov'u sundu»[21]. Bolşeviklerin toplam 39 üyeden 11 temsilci ya da sempatizana sahip oldukları aynı organın öteki toplantıları bu tutumu doğruluyordu[22].

Sağcı sosyalist partilerle aynı safta bulunma ve tutucu eğilimli bir hükümeti kabul etme tavrı Petrograd'daki Bolşevik örgütünde bulunan herkesçe onaylanmıyordu. Ama Merkez Komitesi Bürosu adına hareket eden genç Molotov, Rusya'da faaliyet gösteren Parti organlarının en önemlisi Petersburg Bolşevik Komitesi'nin önüne Geçici Hükümet'i eleştiren, karşıdevrimci politikasını mahkûm eden ve demokratik bir hükümet isteyen bir karar tasarısı getirdiğinde, ağır bir yenilgiye uğradı. Petersburg Komitesi, tam tersine, «'eylemleri proletaryanın ve geniş demokratik halk kitlelerinin çıkarlarıyla çakıştığı' sürece» Geçici Hükümet'e saldırmaktan kaçınan bir kararı benimsedi[23].

Bu belgenin tarihi 3 Mart 1917'dir (*). İki gün sonra *Pravda* tekrar çıkmaya başladı. Merkez Komitesi Bürosu'nun ve o sırada Parti'nin sol kanadını temsil eden Molotov'un denetimindeki resmî Bolşevik organ, Geçici Hükümet'e, Petersburg Komitesi'ne göre daha eleştirel yaklaşıyordu. Bununla beraber 10 Mart sa-

(*) İki gün sonra Molotov tekrar saldırıya geçtiyse de, Petersburg Komitesi Molotov'un Geçici Hükümet aleyhine önerisini bir kez daha geri çevirdi (Rabinowitch, s. 35).

yısında, Olminski'nin «/Burjuva/ devrim henüz tamamlanmadı. 'Birlikte vurma' sloganıyla yaşıyoruz. Parti işlerinde, her parti kendine; ama ortak dava uğruna tek bir yumruk gibi»[24] dediği bir makale okunabildi.

12 Mart'ta, Sibirya'dan sürgünden dönen Stalin ve Kamenev Petrograd'a varıp Parti'nin liderliğini üstlendiklerinde, belirsiz politika sona erdi. Başkentte bulunan biricik Merkez Komitesi üyeleri olarak Parti çizgisine daha belirgin bir karakter kazandırabilirlerdi. Ne var ki gözle görülür bir sağ eğilim getirmişlerdi.

14 Mart'ta, iki liderin dönüşünden iki gün sonra, *Pravda*'da ana ilke göründü. Yayımladığı kısa bir makalede Stalin, «kazanılan haklar eski güçleri tamamen yok etmek ve... Rus devrimini daha ileri götürmek için savunulacaktır»[25] diyerek işçileri Sovyetlerin çevresinde toplanmaya çağırıyordu. Bu makalede Sovyet'in ve Geçici Hükümet'in uzlaşmacı liderliğine karşı en ufak bir eleştiri iması görülmüyordu. Kamenev de aynı sayıya bir başmakale yazmıştı: «Olaylar çok hızlı geliştiğinde işleri hızlandırmak hangi amaca hizmet eder?»[26] Ertesi gün, Kerensky Rusya'nın dünyaya «özgürlüğünü gururla savunacağını» ve «saldırganların süngüleri önünde geri çekilmeyeceğini» ilân ettiği bir Sovyet çağrısını yorumlamak üzere kalemini eline almıştı. Savaş dilinden esinlenen Lenin'in sağ kolu fırsattan yararlanmaktaydı. «Ordu orduyla karşılaşınca, en aptalca politika ordulardan birinin silâhlarını bırakıp eve gitmesini istemektir. Barış politikası değil kölelik politikası olur bu ve özgür bir halk tarafından tiksintiyle reddedilecektir»[27]. Stalin, Sovyet manifestosunda yazılanları onaylıyor ve gerekli olanı «barış görüşmelerinin hemen başlamasını onayladığını ilân etmesi için Geçici Hükümet'e baskı yapmak» diye anlatıyordu. Bu arada, «sade 'Kahrolsun savaş!' sloganının pratik bir araç olarak ke-

sinlikle uygun düşmediği tartışma götürmezdi»[28] (*).

Kamuoyu bu açıklamaları çeşitli biçimlerde karşıladı. Şlyapnikov'a göre, «Duma Komitesi üyelerinden Yürütme Komitesi'ne (devrimci demokrasinin yüreği - yani, Sovyetlerdeki ılımlı çoğunluk, M.L.) kadar Tauride Sarayı'nın tamamı ılımlı, mantıklı Bolşeviklerin aşırılara karşı zaferi haberleriyle doluydu»[29]. Öte yandan, Bolşevik militanların bir kısmı *Pravda* editörlerinin tonunu beğenmiyordu. Petersburg seksiyonu Kamenev'in kovulmasını bile isterken, Vyborg mahallesinde de Stalin'in kovulması istenmişti[30].

Bolşevikler ilk ulusal konferanslarını 29 Mart'ta Petrograd'da, 58 örgütü temsil ederek topladılar. Orada, Kamenev'le Stalin'in politikası Parti'deki sol kanatça eleştirilirken, sol kanadın yönetimden bile daha ihtiyatlı, uzlaşmacı ve ılımlı unsurlar barındırdığı da anlaşıldı. Radikal unsurlar «merkezci» çizgiye karşı net biçimde devrimci ve enternasyonalist bir anlayış ortaya attılar. «Rus devrimi», diyorlardı, «ancak burjuva hükümetlerine karşı Batı Avrupa proletaryasının devrimci hareketinin çıkış noktası haline gelirse, Rusya halkını azami demokratik özgürlüklere ve toplumsal reformlara kavuşturabilir». Geçici Hükümet'e karşı savaşıma hazırlanmak zorunluydu. Bu amaç için ileri sürdükleri araç da İşçi Kızıl Muhafızlardı. Sovyetleri «devrimci iktidarın embriyonu» diye selâmlıyorlardı[31].

Parti liderliği sol eğilimi dikkate almak zorundaydı. Yönetim, konferans sırasında, o zamana kadar savunduğu görüşleri değiştirerek, ulusal savunma poli-

(*) *Pravda*'da yayımlanması son derece ilginçti, ama *yayımlanmaması* da daha az önemli değildi. Aleksandra Kollontay Mart'ın son günlerinde Petrograd'a Lenin'in *Uzaktan Mektuplar*'ının ilk ikisini (Kitap 127, çeviri 89) getirdiğinde, yazı kurulu birini bile basmadan önce birkaç gün tereddüt geçirdi, sonra da Lenin'in Menşeviklerle uzlaşmaya karşı çıktığı pasajları metinden çıkardı (Reisberg, s. 101).

tikasının katı biçimde uygulanmasını isteyen belirli bir sağ eğilimden ayırıyordu kendini[32]. Stalin, Geçici Hükümet'e muhalefet çizgisine çekildiği bir raporla tartışmayı başlattı. Geçici Hükümet'in «aslında devrimci halkın kazanımlarını sağlamlaştırıcı bir rol üstlendiğini» söyleyip, «Geçici Hükümet'le savaşa kendimizi hazırlamak istiyorsak orta-burjuva katmanlardan kopuş sürecini geciktirerek zaman kazanmalıyız» diye sürdürüyordu. Dahası, «bir yandan karşı-devrimci bir tavırla hareket ettiği sürece Geçici Hükümet'in desteklenmesi kabul edilemezken, devrimin ileri adımlarını pekiştirdiği sürece Geçici Hükümet'e destek vermeliyiz»[33]. Bu muğlak dil, o zamana dek partinin önder grubunun izlediği taktiklere cepheden karşı çıkmadan, sol eğilimli delegelerin kuşkularını giderme işlevi görüyordu. Konferansın benimsediği kararda, tam ittifakla, Parti'nin Geçici Hükümet'e karşı «tetikte bekleyen bir denetim» uygulamasından, Menşevik ve S.R. yöneliminin eleştirisiz bırakılmadığı Petrograd Sovyeti'nin desteklenmesinden yana görüş bildiriliyordu[34].

Ilımlı sosyalistlerle çatışmaktan kaçınmada gösterilen özene, çok sayıda delegenin Bolşeviklerle Menşeviklerin birliğini yeniden sağlama arzusu eşlik ediyordu. Sağ unsurlar kayıtsız koşulsuz yeniden birleşme yanlısıyken, Stalin, «birliğin Zimmerwald-Kienthal çizgisi temelinde olanaklı olduğunu» (*) söyleyerek, Menşeviklerle görüşme yürütme ve Rus Sosyal-Demokrasisi'ndeki bölünmeyi giderme olasılığı konusunda onlarla birlikte çalışma görevinin emanet edildiği bir komisyon kuruldu[35]. Mart sonunda Sol Menşeviklerden Suhanov, Kamenev'in politik davranışları üzerine, «Bolşevik partinin o zamanki liderinin bütün hareketlerinin 'olasılıkçı' türden olduğuna, yer yer çok

(*) Lenin, 1915'te ve 1916'da bile, «merkezci» karakteri nedeniyle, bu iki konferansın platformunu çok yetersiz saymaktaydı.

ılımlı bir karaktere büründüğüne» dikkat çekiyordu (*). Kamenev, Şubat'ın ilk günlerinin yarattığı başdönmesi havasının dağılmaya yüz tuttuğu anda bile Bolşevik Parti'ye egemen olmayı sürdüren «merkezsağ» eğilimin temsilcisiydi. Sonra Lenin Rusya'ya geldi ve Bolşevik «olasılıkçığa» son verip devrimci bir çizgi benimsenmesini zorlayarak Parti'nin çehresini değiştirdi.

Lenin Partiyi Yeniden Fethediyor (**)

30 Mart'ta (Batı takvimiyle) şunları yazıyordu Lenin: «Böyle bir zamanda burada oturmanın bizim için nasıl bir işkence olduğunu tasavvur edemezsiniz»[36]. Yurda dönmeye uğraşan Rus sosyalist mültecilerinin yolda karşılaştıkları sıkıntılar, kendini içinde bulduğu yalnızlık ve Rusya'dan ulaşan bilgilerin kıtlığı da sabırsızlık doğuruyordu (***). Lenin, destekçilerinin dilediği gibi hareket etmediklerini biliyordu. O anda Petrograd'da korkusunu duyduğu bir «heyecan salgını»nın egemen olması gerektiğini yazıyordu[37]. Gerçekten

(*) Suhanov, s. 257. «Olasılıkçılık», ondokuzuncu yüzyıl sonunda, Fransız sosyalist hareketindeki aşırı ılımlı eğilime takılan isimdi.

(**) Bu bölümde yalnızca Lenin'in Parti'yle ilişkilerini, radikalizminin karşılaştığı direnişi ve muhalefeti ele alıyorum. Sonraki bölümde çözümlenecek Lenin'in devrim stratejisine sadece geçerken değiniyorum.

(***) «Rusya'dan hiçbir şey, mektup bile gelmiyor'!» (Lenin, C. 43, s. 615). «Haberler olağandışı derecede kıt» (a.g.y., C. 35, s. 297). Önemli yazıları *Uzaktan Mektuplar*'ı kaleme alırken çok yetersiz materyaller vardı elinde. 21 Mart tarihli (Batı takvimiyle) ikinci mektubuna bir önsöz yazarken şunları not düşüyordu: «Elimin altındaki bugünün tarihi atılmış başlıca belge, Rusya'daki devrimle ilgili bir yığın rapor içeren, 16 Mart tarihli en tutucu ve burjuva İngiliz gazetesi *The Times*'ın bir nüshası (a.g.y., C. 23, s. 309).

de, Rusya'daki parti liderliğinin bakış açısıyla sürgünün son haftalarını yaşayan Lenin'in bakışı arasında, fiilî bir bağdaşmazlığı hiç anmazsak, büyük farklılıklar, açık çelişkiler görülüyordu.

Rusya'daki Bolşevikler Petrograd'daki ulusal konferansta delegelerinin oylarıyla Stalin'in 'Geçici Hükümet'in işlevi Şubat Devrimi'nin kazanımlarını pekiştirmekti' şeklindeki formülünü destekledikleri halde, Lenin tutumunu tartışmaya yer vermeyecek bir kesinlikle açıklıyordu: «Bizim taktiklerimiz yeni hükümete güvenmez ve ondan destek almaz»[38]. Birkaç gün önce, ünlü *Nisan Tezleri*'nin taslağında, «Rusya'nın yeni egemenleri için hissettiğimiz en derin güvensizlik duygusu» hakkında yazmıştı[39]. Geçici Hükümet'i «/iktidarı/ proletaryadan gaspetmekle»[40] suçluyor, «kapitalist toprak sahipleri sınıfı ve burjuvazi»yi temsil ediyor diye gördüğü yeni kabinenin politik ve toplumsal karakterini mahkûm ediyordu[41]. Geçici Hükümet'in ilk deklarasyonunun temel ekonomik ve toplumsal problemlerde suskun kaldığına işaret edip, Hükümet'in «çökmekten *kurtulamayacağı*» sonucunu çıkarıyordu[42]. Yeteneksizliği özellikle barış konusunda açıktı: «Halka barış getiremez, çünkü kapitalistlerle toprak sahiplerini temsil etmektedir, çünkü antlaşmalar ve malî taahhütlerle İngiliz ve Fransız kapitalistleriyle bağlıdır»[43]. Ayrıca Lenin'in Petrograd'daki destekçileri, Geçici Hükümet'e savaşan devletler arasında görüşmelerin başlaması için baskı yapmaya çalışırken, Lenin de «hükümetten ısrarla demokratik bir barış sağlamasını istemenin genelev koruyucularına erdem vazetmeye benzediğini» düşünüyordu[44]. Olayın özü iki noktada yatar. Birincisi, Lenin'e göre, «işçilerin çarlık gericiliğine karşı savaşımın çıkarına yeni hükümeti desteklemesi gerektiğini söyleyen kişi... işşilere ihanet etmektedir...»[45]; genel konuşursak, Petrograd'daki Bolşevik liderlerin çizgisi böyleydi. İkincisi, yine Lenin'e göre, «Rusya'daki devrimci prole-

taryanın ivedi görevlerinden biri, devrimin sonraki aşamasına, yani ikinci devrime giden en emin yolu bulmak, politik iktidarı toprak sahipleri ve kapitalistlerin hükümetinden... işçilerin ve en yoksul köylülerin hükümetine aktarmaktır»[46]: Gelgelelim oradaki Bolşevik liderler yalnızca Şubat'ın kazanımlarını «pekiştirmeye» kafa yoruyordu.

Sovyet liderlerine karşı yaklaşım konusundaki ayrılık da daha az belirgin değildi. Lenin'in Rusya'da sovyetler kurulmasını desteklediğinde kuşku yoksa da[47], bu destek en önemli sovyet olan başkent sovyetinin politikasına hoşgörüyle bakmayı içermediği gibi, sovyette ağırlıkta bulunan ılımlı sosyalist partilere karşı biraz daha katı yaklaşıyordu. En son, Bolşeviklerin ulusal konferansı sadece Menşeviklerle daha sıkı ilişkiler kurmayı değil, onlarla fiilen birleşmeyi de içeren bir bakışla görüşmeler yapmayı desteklerken, Lenin kararlıydı: «Şimdi asıl yapılacak şey aptalca 'birleşme' denemelerine bulaşmamaktır»[48]. Menşeviklerle ya da başka partilerle uzlaşma, söz konusu edilemezdi (*). Petrograd Sovyeti'nin birinci başkanı, ama Menşevikler içinde sağ kanadın temsilcisi olmayan Menşevik lider Çheidze'ye özellikle saldıran Lenin, «Derin inancım o ki, Çheidze ve Ort... ile uzlaşmak işçi sınıfı açısından *zararlı, tehlikeli ve kabul edilemezdir*»[49]. Parti'nin görevi, tam tersine, Çheidze eğilimine karşı «en inatçı, en ilkeli, en sıkı ve en merhametsiz biçimde savaşmaktı». Doğrudan tehditlere geçen Lenin sürdürüyordu: «Kişi olarak ben de, Kerensky ve Ort.'nın sosyal-yurtseverliğine ya da Çheidze ve Ort.'nın sosyal-pasifizmi ve Kautsky'ciliğine Partimizde kim ödün verirse versin, onlarla derhal ayrılmayı tercih edece-

(*) Öte yandan Lenin, o sırada, *Vperyod* grubunun «solcu» Bolşevikleriyle ilişkiler kurulmasından yanaydı ve onların tekrar Parti'ye döndüklerini görmeyi arzuluyordu (a.g.y., C. 35, s. 304-5).

ğimi ilân etmekte, özellikle basılı olarak ilân etmekte bir saniye bile duraksamayacağım» (*).

Lenin'le Rusya içindeki Bolşevik liderlik arasındaki anlaşmazlık derin ve genel bir karakter taşıyordu, barış ve ulusal savunma sorunlarındaki düşünceleri de en az aynı oranda farklıydı. Kamenev'le Stalin «savunmacılığa» yakın bir taktik izlerken, Lenin böyle bir tutumu bütünüyle aşağılıyordu. O zamanki bileşimiyle Geçici Hükümet iktidarda kaldığı sürece, savaşın Rusya açısından emperyalist nitelik taşımaya devam ettiğini ve öyle kalacağını kuvvetle vurguluyordu[50].

Son çözümlemede, bu politik anlaşmazlıkların hepsi daha önemli bir nedenden kaynaklanıyordu. Lenin, Rus işçi hareketinin 1917'de yüz yüze geldiği ve ilerlemekte olan devrimin niteliğiyle bağlı temel soruna belli başlı destekçilerinden farklı bakıyordu. Rusya'daki liderlerin ihtiyatlılık, ılımlılık ve Menşeviklerle birleşme kaygısıyla benimsedikleri taktik, baştan aşağı, Sağ sosyalistlerin Bolşevik liderlerle paylaştıkları bir inancın yansımasıydı. Çarlığın yıkılışını burjuva devriminin başka başarılarla izlenmesi ve bu şekilde sağlamlaştırılması gereken ilk zaferi olarak görüyorlardı; böyle bir devrimin sınırlarını aşıp sosyalist görevleri hayata geçirme gibi bir sorun yoktu. Örneğin Bolşevik Olminski, «gelecek devrim ancak burjuva devrimi olabilir» diyor ve ekliyordu: «Parti'nin resmî düşüncesi, 1917 Şubat Devrimi'ne kadar, hatta ondan bir süre sonra partinin sürekli ve değişmez sloganı, her parti üyesi için uyulması zorunlu bir öncüldü»[51]. 7 Mart 1917 tarihli *Pravda*'da (Kamenev'le Stalin'in gazeteye daha sağ bir yönelim vermelerinden önce bile) «içimizde sermaye egemenliğinin yıkılışıy-

(*) A.g.y., C. 35, s. 310. İsviçre'den hareketinin arifesinde bile o günlerde Rusya'ya dönüş plânları hakkında Martov'la bağ kurmuş olduğu halde Martov'la politik uzlaşmaya karşı çıkıyordu Lenin (a.g.y., C. 35, s. 302).

la ilgili bir sorun yok kuşkusuz, sadece otokrasinin ve feodalizmin egemenliğinin yıkılışı sorunu var»[52] diye belirtiliyordu. Lenin'in uzunca bir süre katıldığı, yalnız 1905 Devrimi'nin ondan kuşkulanmasına yol açtığı ama yine de yerine yeterince iyi belirlenmiş bir görüşü koyamadığı bir düşünceydi bu. Oysa kitleler 1905'deki başarılarını daha büyük bir çapta yeniliklerinde, birbiriyle kökten ayrı ve o anlık yalnızca ilkinin geçerli olduğu burjuva ve sosyalist devrim biçimindeki iki devrim anlayışından yeniden ayırıyordu kendini.

Lenin tabii ki bu geleneksel ayrımı kesinkes terketmemişti. *Uzaktan Mektuplar*'ın ilkinde proletarya «ilkin demokratik cumhuriyetin... sonra *sosyalizmin* sağlanmasına doğru ilerleyebilir ve ilerleyecektir» diyerek hâlâ geçerli görüyordu (*); ne var ki o ayrıma bir tek burjuva devrimden sosyalist devrime geçme olasılığını ortaya atmak amacıyla değiniyordu. Bir devrimden ötekine atlama düşüncesi Lenin'in düşünüş tarzında, *Nisan Tezleri*'nin ilk taslağını yazdığı 17 Mart'ta (Batı takvimiyle) bile temel bir yer tutuyordu. Orada, Rusya'da «ilkin köylü nüfusunun ezici çoğunluğuna... sonra ise savaştaki bütün ülkelerin devrimci işçileriyle ittifaka... dayanan bir işçi hükümeti» kurulması gerekliliğinden söz ediyordu. «Devrimci proletarya...l /14/ Mart devrimini sadece başlangıç sayabilir, yürüdüğü yüce yolda asla tam bir zafer değildir» diyordu yine. Proletaryayı «demokratik cumhuriyet ve sosyalizm uğruna savaşmaya» çağırıyor, kendi görüşünü şöyle dile getiriyordu: «Devrimin sonraki aşamasında tam zafere ulaşma ve işçi hükümetinin iktidarı elde etmesi gerekliliği olağan koşullarla kıyaslanmaz derecede daha kısa bir zamanda başarılabilir»[53].

(*) Lenin, a.g.y., C. 23, s. 308. Aynı dönem Inessa Armand'a yazan Lenin, «birinci ve ikinci dönem, ya da birinci ve ikinci evre»yi ayırmamayı, reddetmeyi «kuramsal bir 'tuhaflık'» diye betimliyordu (a.g.y., C. 35, s. 306).

Lenin *Uzaktan Mektuplar*'ın birincisinde problemin somut bir problem olduğunu göstermişti. «Devrimin ilk evresinden ikincisine *geçiş*» sadece «güncel durumun özgüllüğü» değil, aynı zamanda işçi sınıfının «*devrimin ikinci evresindeki zaferini hazırlama*» göreviydi de (*).

Uzaktan Mektuplar'ın üçüncüsünde devrimin ilk evresinden ikincisine geçişin herhalde zaten başarıldığını ileri sürerek bir adım daha atıyordu (**). Aynı yerde, *Devlet ve Devrim*'in merkezi temasını oluşturacak olan, proletaryanın «devlet makinesini parçalama»[54] görevini tanımlamaya el atıyor, hatta bu sürecin zaten başladığını[55] düşünüyordu.

Rusya'daki Leninistler böyle bir düşünceyi kabul edebilecekler, hatta anlayabilecekler miydi? Lenin bu konuda kuşkuluydu. «*Yeni* tip bir parti üzerinde sistemli çalışmaya» girişmesinin zorunluğu olduğu kanısındaydı[56]. 3 Nisan'da, Petrograd'a döndüğünde, bu göreve verdi kendini.

Tarihçiler, 3-4 Nisan 1917 gecesi Bolşeviklere liderlerini kazandıran muzaffer karşılamayı sık sık anlatmışlardır. Görgü tanıklarının ve özelikle Suhanov'un anlattıklarından oldukça coşkulu bir hava estiğini öğreniyoruz. Coşku kuşkusuz gerçekti. Ancak bundan, Çarlık'tan kurtulmuş bir Rusya'da Parti'yle kurucusu arasında yeniden sağlanan ilişkilere sıcak duyguların yanı sıra politik uyumun da damga vurduğu sonucu çıkarılmamalı. Lenin aynı 3-4 Nisan gecesinde

---

(*) A.g.y., C. 23, s. 306-7. Lenin neredeyse aynı anlarda Aleksandra Kollontay'a da yazmıştı: «Şimdi gündemde olan... *İşçi Vekilleri Sovyetleri*'nin iktidarı fethetmesinin hazırlanmasıdır» (a.g.y., C. 35, s. 298).

(**) «İşçi yoldaşlar!... Yakın bir gelecekte (belki şimdi, bu satırlar yazılırken) toprak sahipleri ve kapitalistlerin egemenliğini devirmek üzere aynı /yani, Şubattaki gibi, M.L./ mucizevî kahramanlıkları sergilemek zorunda kalacaksınız...» (a.g.y., C. 23, s. 323).

açık gösteriler ve resmî törenler biter bitmez Parti karargâhına geldiğinde, ciddi konulara, anın politik sorunlarının tartışılmasına ve kendini izleyicilerinden ayıran köklü farklılıkların incelenmesine daldı hemen. İlk toplantı biter bitmez, önceden alınan karar gereği RSDİP'in yeniden birleşmesinin yolunu açmakta istekli Bolşeviklerle Menşeviklerin hazır bulunduğu başka bir toplantı yapıldı. Lenin ona da katıldı.

Dostlarının Lenin'i karşılaması bir zafer sahnesi görüntüsü verirken, Parti toplantısının kapıları ardında işler farklı gelişiyordu. Bir Menşevik olsa dahi bağları sayesinde o Bolşevik toplantısına katılan Suhanov izlenimlerini şöyle anlatır:

> Tesadüfen orada bulunan bir sapkın olarak yalnız beni değil, bütün gerçek inananları da şaşırtıp hayretler içinde bırakan o gök gürlemesini andırır konuşmayı hiç unutmayacağım. Eminim öyle bir şeyi kimse beklemiyordu. Sanki bütün unsurlar yuvalarından fırlamış, ne engel ne kuşku tanıyan, ne insan güçlüğü bilen, ne insanı hesaba katan evrensel yıkım ruhu, büyülenmiş havarilerin başları üzerinde Kşesinskaya'nın kabul odasında[57] dolaşıp duruyordu[58].

Suhanov ayrıca Lenin'in «sadece genelde Sosyal-Demokratlar arasında değil, kendi izleyicileri arasında da entellektüel bakımdan tamamen tecrit olduğunu» vurgular[59]. Orada bulunan bir Bolşevik anılarında Lenin'in konuşmasının «herkeste sersemletici bir etki yaptığını» anımsıyordu. «Kimse bunu beklemiyordu. Tersine, Vladimir Ilyiç'in gelip Merkez Komitesi Rusya Bürosu'nu ve özellikle Geçici Hükümet'e karşı bilhassa uzlaşmaz bir tutum takınan Molotov Yoldaş'ı hizaya sokmasını bekliyordu»[60]. Oysa Lenin Parti'nin sol kanadını desteklemekle yetinmemişti: Şlyapnikov'un koyduğu gibi, kendini «bizim Sol'umuzdan daha Sol» gösteriyordu[61]. Krupskaya da bir dostuna şunları söylüyordu: «Korkarım Lenin delirmiş gibi görünüyor»[62].

Lenin'in ilk iki konuşmasında düşmanlarında alaylı bakışlar, destekçilerinde hayret duyguları uyandırarak açımladığı görüşler, *Nisan Tezleri* başlığıyla ün kazanmıştır. Lenin onlarda daha önce *Uzaktan Mektuplar*'da zaten dile getirmiş olduğu bir dizi tez ortaya atıyordu. Dinleyicilerinin hoşgörüyle baktığı Geçici Hükümet'e saldırdı, Bolşeviklerle Menşeviklerin birliği düşüncesini reddetti, «tüm ülkede baştan sona İşçi, Tarım Emekçileri ve Köylü Vekilleri Sovyetleri cumhuriyeti» uğruna çalışma gerekliliğini vurguladı[63] ve ekonomik değişiklikler programıyla ilgili bir takım göstergeler sundu: «*bütün* toprakların ulusallaştırılması», «ülkedeki bütün bankaların tek bir ulusal bankada hemen birleştirilmesi ve İşçi Vekilleri Sovyeti'nin denetiminin sağlanması»[64]. Lenin, «Rusya'nın güncel durumunun özgüllüğü»nün «devrimin ilk evresinden (bu evrede iktidar burjuvazinin ellerindeydi) iktidarın proletaryanın ve köylülerin en yoksul kesimlerinin ellerine geçmesi gerektiği *ikinci* evresine *geçişte*» yattığını görüyordu[65]. Kuşkusuz Lenin'in konuşmasının güven verici bir yanı vardı. Bütün bunları «*belirli* bir dikkat, tutarlılık ve *sabırla* açıklamanın zorunlu olduğunu», azınlıkta kaldığı sürece Parti'nin rolüne düştüğünü vurguluyordu[66]. Ne var ki böylesi güvencelere, Lenin'in destekçilerine yönelttiği çok sayıda ve ağır eleştirilerle birlikte ansızın açıklamış olduğu devrimci perspektife kıyasla, fazla bel bağlanamazdı.

Dönüşünden sonraki ilk önemli konuşmasında, «bizim hatamız devrimci savunmacılığı (*) eksiksiz olarak açıklamamamızdır» diyordu. «Devrimci savunmacılık sosyalizme ihanet» olduğuna göre bu başarısızlık daha da ciddi bir sorundu. «Hatamızı kabul etmek gereklidir» diyordu. Parti'nin hataları üzerinde

(*) Lenin «devrimci savunmacılık» ismini, Şubat devriminin başarısından sonra Rusya'nın Almanya'ya karşı yurtsever bir savunma savaşı yürütmesi gerektiği tezine takmıştı.

dururken de şunlara dikkat çekiyordu: «Bolşeviklerimiz bile hükümete güven duyuyor. Bu ancak devrimin baş döndürücü etkisiyle açıklanabilir. Sosyalizmin sonudur bu». Geçici Hükümet'e bir dizi şeye girişilmesini istediklerini açıklamak yerine hükümet hakkında yanılsama tohumları ektikleri için dostlarını suçluyordu. «*Pravda hükümetten* ilhaktan vazgeçmesini istiyor. Kapitalistlerin hükümetinden ilhaktan vazgeçmesini istemek saçmalıktır, düpedüz alay etmektir...» Menşeviklerle tek bir partide yeniden birleşme perspektifine gelince, bu tavır «sosyalizme ihanet»e varırdı. Nihayet Lenin'in eleştirilerine bir tehdit eşlik etmekteydi: «Siz yoldaşlar, hükümete güvenen bir tutum içindesiniz. Öyleyse yollarımız ayrılıyor. Azınlıkta kalmayı yeğlerim»[67]. En son Parti sorununu, varlığını değilse bile hiç olmazsa adını gündeme getiriyordu.

«Eski parti», daha özelde «eski Bolşevizm» ve «eski Bolşevikler» teması, Lenin'in Rusya'ya dönüşünü izleyen dönemdeki konuşmaları ve yazılarında sık sık yinelenir. Lenin, «eski Bolşevikler» dediği kişilere bir alay suçlama yöneltmişti. Örneğin, Kamenev'in «eski Bolşevik» türden «burjuva devrimi tamamlanmamıştır» formülünün «eskidiğini» düşünüyordu. «Hiç yararlı değil. Ölmüş. Canlandırmayı denemek yararsız»[68]. 1905 Devrimi'nin başında ortaya attığı «proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü» formülünü aşmakta isteksiz davranmaları nedeniyle de eleştiriyordu. O düşünceye saplanıp kalan herkes, diye yazıyordu Lenin, «devrim öncesi 'Bolşevik' antikalar arşivine ('Eski Bolşevikler' arşivi de denebilir) kaldırılmalıdır»[69]. Bolşeviklerin Petrograd konferansında, «bizim derdimiz, yoldaşların 'eski' Bolşevik kalmayı istemeleridir» diyordu[70]. Lenin'in hedef aldığı kişilerden biri olduğu hissine kapılan Kalinin, bu saldırılara Lenin'in kendi kuramlarına başvurarak karşılık verdi. «Ben eski Leninist Bolşevikler okulundanım ve sanırım eski Leninizm fiilî durumlara uy-

gulanamayacağını kesinlikle göstermemiştir. Lenin'in bugün eski Bolşevikleri engel diye suçlaması beni afallattı»[71].

Ama Lenin, «*yolda öğrendikleri* formülleri anlamsızca yineleyerek partimizin tarihinde çeşitli kereler acıklı bir rol oynamış 'eski Bolşevikler'e»[72] saldırılarından vazgeçmedi. Büyük önem verdiği bir noktayı vurguluyordu: «Eski Bolşevizm ıskartaya çıkarılmalıdır»[73]. Bunu halletme savaşımına kendini adamış halde ilk başta çeşitli tersliklerle karşılaştı. Başlangıçta, en azından Parti'nin yönetici çevrelerinde neredeyse tamamen yalnızdı. Aleksandra Kollontay kayıtlarına göre, 4 Nisan'da «bütün tereddütlü Bolşeviklere karşı Lenin'in yanında duran tek kişi bendim» der. Lenin iki gün sonra Merkez Komitesi Bürosu'nun bir toplantısına katıldı. Orada Kamenev tarafından, «ortamı 1871'e benzetmekle» suçlandı; «oysa arkamızda henüz 1789'da ve 1848'deki gibi başarılmış bir şey yok»[75]. Süregiden devrimin karakteri sorununun yeniden başgöstermesi demekti bu: Devrimin karakteri burjuva mı sosyalist miydi? Parti'de genelde sol eğilimli bilinen Şlyapnikov da «pratik anlamda» eksik diye düşündüğü Lenin'in tezlerini eleştirenlerdendi. Genelde Lenin'i «hızı zorlamaya çalışmakla» suçlayıp «durdurulması» gerektiğini düşünüyordu[76].

Ertesi gün *Pravda*'da 3-4 Nisan gecesi konuşmasının Lenin'in kendisince yayıma hazırlanmış, değiştirilip yumuşatılmış bir biçimi çıktı (*). Makaleye girişte «bunlar benim kişisel tezlerim» diye yazmıştı Lenin[77]. Ertesi gün Kamenev, Lenin'in «kişisel tezleri»ne bir başmakaleyle yanıt verdi. Lenin'in düşüncelerinin ne *Pravda* editörlerince, ne de Merkez Komitesi Bürosu'nca paylaşıldığına değinip sürdürüyordu: «Lenin'in genel *şemaları*, burjuva demokratik dev-

(*) Konuşmayla makalenin farklılıkları çok belirgindir. Makalenin yeri Lenin, a.g.y., C. 24, s. 21-6, konuşmanın yeri C. 36, s. 434-43'tür.

riminin bittiği varsayımından yola çıktığı ve o devrimin hemen sosyalist devrime çevrilmesine bel bağladığı sürece, bize kabul edilmez geliyor»[78]. Polemik sonraki günlerde Bolşevik gazetesinin sütunlarında sürdü gitti.

Bu arada Lenin Petrograd Komitesi'nde önemli bir yenilgi almıştı. 8 Nisan'da sağcı bir Bolşevik S. Bagdatyev, *Nisan Tezleri*'ne karşı çıkan bir rapor sundu. Tartışma Lenin için kolay geçmedi. Tartışmanın nasıl bittiğini yorumlayan bir Sovyet tarihçi, «hemen Lenin'in tezlerinin onaylanmasıyla sonuçlanmadığını» söyler[79]. Sonucu ılımlı bir şekilde koyuştur bu. Aslında Lenin'in tasarısı 1 çekimser ve 2'ye karşı 13 oyla yenilmişti[80]. Taşradaki Bolşevik örgütler de aynı tepkiyi gösterdiler. Moskova ve Kiev'de yerel Bolşevik komiteler Lenin'in tezlerini kabul etmediler.

14 Nisan tarihi, Lenin'in savaşımında bir dönüm noktasına işaret eder. O gün Petrograd'da toplanan Bolşevik örgütler konferansında sonunda rakiplerini yenilgiye uğrattı ve 3'e karşı 37 oyla görüşlerini onaylattı. Kamenev «Kahrolsun Geçici Hükümet!» sloganının «örgütlenmeye zarar veren sonuçlarına» saldırdığı bir değişiklik önergesiyle durumu kurtarmaya çalıştıysa da, önerge 9 çekimser ve 6 lehte oya karşılık 20 oyla reddedildi - Lenin'in düşüncelerine direnişin hâlâ güçlü kaldığını gösteren bir tablo[81]. 24 Nisan'da başkentte toplanacak bir ulusal konferansta Parti'nin genel politikası sorununun yeniden ele alınması kararlaştırıldı. O toplantıda tartışmayı Lenin başlattı. Öte yandan, «sözcünün tezleriyle ilkesel olarak uyuşmayan» «pek çok kişi» (*) adına konuşan en seçkin delegelerden Dzerjinski, konferansın «devrim deneyini bizimle birlikte pratik olarak yaşamış yoldaşlar»ın bakış açısını temsil edecek bir ortak ra-

(*) Golikov'a göre, s. 112, konferansa oy yetkisi olan 133, danışma yetkisi olan 18 delege katılmıştı. Troçki (*History*, s. 340) 149, Carr (C. I, s. 83) 150 rakamını verir.

portör atamasını istedi[82]. Öneri açıkça Lenin'i hedef almakla birlikte konferans tarafından kabul edildi ve ikinci bir rapor sunma görevi Kamenev'e verildi. Kamenev'in o raporunda, «burjuva demokrasisinin bütün olanaklarını tükettiğini söylemek çok erken olur» deniyor, küçük burjuvaziyle proletaryanın işbirliği yapması gereği vurgulanıyor ve Parti'nin «devrimcilerin ister istemez burjuva nitelikli bir hükümetin eylemleri üzerinde 'denetim kurmasını'» sağlaması gerektiği sonucuna varılıyordu[83].

Nisan konferansı Lenin açısından kesin bir başarıydı. Lenin'in karar tasarılarından birisi, «Rusya'daki devlet iktidarının toprak sahipleriyle kapitalistlerin hükümeti olan Geçici Hükümet'e geçişi, Rusya'da savaşın karakterini ve anlamını değiştiremez» diye belirtiyordu[84]. O güne dek Kamenev'le Stalin'in savunduğu savunmacı yaklaşıma aykırı düşen bu karar, oy vermekten çekinen 7 kişi dışında, katılanlarca oybirliğiyle kabul edildi[85]. Lenin'in kaleme aldığı ikinci bir tasarıdaysa, «Geçici Hükümet sınıf karakteriyle toprak sahipleri ve burjuva egemenliğinin organıdır» deniyordu. Parti, «proletaryanın sınıf bilincini geliştirmek üzere çok geniş çaplı çalışmalar yapılması gerektiği» uyarısında bulunuyordu, çünkü «yalnızca bu nitelikli bir çalışma bütün devlet iktidarının İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri'nin ellerine başarıyla aktarılmasının emin bir güvencesi işlevi görebilir»[86]. Geçici Hükümet'e her türlü «desteği» ve «denetimi» reddeden konferans, bu şekilde, proleter kitlelerin 1917 ilkbaharı boyunca yürüttüğü taarruza esin kaynağı olacak «Bütün İktidar Sovyetlere!» sloganı çevresinde birleşmiş oldu. Lenin'in ikinci tasarısı da 8 çekimser ve 2 aleyhte oy dışında ittifakla benimsendi[87].

Lenin üçüncü bir alanda da, yani kendini güçlü hissettiği bir sorun olan Bolşevik partinin bağımsızlığı ve Menşeviklerle ilişkisi konusunda, Parti'nin o ana dek izlemiş olduğu uzlaşmacı çizginin yandaşlarına karşı önemli bir zafer kazandı. Karar şöyleydi:

«Sosyalist-Devrimci Parti, Menşevik Sosyal-Demokratlar vb., büyük çoğunlukla, 'devrimci savunmacılık' tutumunu, emperyalist savaşı desteklemeyi benimsediler... Böylesi bir politikayı izleyen parti ve gruplarla birlik kesinlikle olanaksızdır»[88]. Bu tasarı 10 çekimser oyun yanında oybirliğiyle geçti[89].

«Güncel durum üzerine» bir tasarının tartışılıp oylanması ise Lenin'in politikasına muhalefetin hâlâ ciddi boyutlu olduğunu gösteriyordu. Bu karara göre, engin çoğunlukta bir küçük köylü denizi ortasında Avrupa'nın en geri ülkelerinden birinde faaliyet yürüten Rusya proletaryası sosyalist değişiklikleri hemen hayata geçirmeyi hedefleyemezdi»; Rusya'daki güncel durumla, «tartışma götürmez biçimde savaştan önce bile varolan sosyalist devrimin nesnel koşullarının savaşın sonucunda korkunç bir hızla olgunlaşmakta olduğu», «daha gelişmiş ve ileri ülkelerde» hüküm süren ortamı bitiştiriyordu. Bu tasarının da yazarı olan Lenin, «Rus devriminin, savaşın kaçınılmaz sonucu olan proleter devrimlerden birincisinin ilk evresi olduğunu» iddia etmekteydi. Daha özgül olarak Rusya sözkonusu iken, kararda işçi sınıfının «faaliyetlerini küçük bir burjuvazinin kabullenebileceği sınırlar içinde tutmasının» olanaksızlığı bir daha vurgulanıyor, «zamanın olgunlaştığı sosyalizme doğru çeşitli pratik adımları atmanın ivediliği»ne işaret ediliyordu[90]. Bu da, Rus devrimini burjuva evreden sosyalist evreye taşıyacak ve Parti'nin sağ kanat insanlarının kafalarında ve «Eski Bolşevizm» destekçileri içinde çok sağlam kökler salmış tezlerden biriyle temelden çelişecek bir sürecin başlamasının olanaklılığını söylemeye, en azından ileri sürmeye varırdı. «Eski Bolşevikler» grubunun sayısı hâlâ yüksekti: Lenin'in tasarısı geçti, ancak 8 çekimser, 39 aleyhte ve 71 lehte oyla[91].

Belirleyici sonuçlarıyla tarihsel bir başarı sayılan Lenin'in zaferi kesinlikle olağanüstü kişiliğine yüklenebilirdi, çünkü tek başına Bolşevikler arasındaki ko-

numuyla açıklanamazdı. Lenin'in başarılı çabalarını hayranlıkla izleyen Suhanov, o kritik haftalarda, Lenin'in «şaşırtıcı gücü»ne ve «insanüstü saldırı gücü»ne hayranlığını gizleyememiştir[92]. Ancak başka faktörlerin de rolü vardı. Özelde, Bolşevik Partisi Nisan 1917 başlarında sürekli ve geniş çaplı bir yeni üye akışıyla kuvvetlenmişti. Bu akışın, Leninist ortodoksluğun bekçileri olduğunu iddia eden «eski Bolşevikler» çekirdeğini parçalayarak, devrimci olayların etkisiyle radikalleşmiş ve ortodoksluğun ilkeleriyle düşünceleri felce uğramamış yeni üyelerin ağırlığı altında «eski Bolşevikleri» silme gibi bir etkisi oldu. Aynı zamanda, Geçici Hükümet'in zayıflığı ve tutuculuğu, Rusya'da hüküm süren ekonomik koşulları açıkça düzeltememesi, hakkındaki yanılsamaları dağıtmış, proletaryanın bir kısmının ve Bolşeviklerin bir kesiminin ilk başta duydukları güveni yok etmişti.

Yorumu hakeden son bir nokta kaldı. Lenin o haftalarda, sovyetlerin Bolşeviklerce fethedilmesinin ancak çok sabır isteyen açıklama ve ikna çabalarıyla, «büyük özen ve olgunluk» gösterilebilmesiyle başarılabileceğini yinelemiş durmuştu[93]. Bu yüzden Nisan 1917'de Lenin'in tezlerini destekleyen çok sayıda Bolşevik, Parti adına dolaysız risk gerektirmeyen uzun erimli bir iş olarak Geçici Hükümet'in ve onunla birlikte burjuvazinin devrilmesini düşünebiliyor, Lenin'in sözkonusu müthiş güçlükleri kısa sürede farkedebileceğine güvenebiliyordu. Birkaç ay geçip de Geçici Hükümet'in devrilmesi sorununu Lenin'in ivedi bir görev olarak gündeme getirdiğini gördüklerinde, yine onu «geride tutmaya» çalıştılar. Bir kez daha, Ekim ayaklanmasına öngelen haftalarda, Parti'nin kurucusu Parti'yi fethetmek zorunluluğuyla karşılaşacaktı.

Ayaklanma Partisi

Nisan 1917 sonunda, aşağıdaki gibi özetlenebilecek bir politikanın savunucusu olarak ortaya çıkmıştı Lenin. Kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin çıkarlarını temsil eden Geçici Hükümet, iktidarın sovyetlere devredilmesini sağlamak amacıyla, azami enerjiyle çaba harcayacaktı. Özünde devrimci karakter taşıyan bu savaşımda yine de yasal yöntemlerin kullanılması gerekiyordu. Rusya'nın olağanüstü koşullarında devlet iktidarının *barışçıl* biçimde fethedilmesini tasarlamak olanaklıydı.

Mayıs olayları devrimin nasıl gelişeceğine ilişkin bu görüşü haklı çıkarır görünüyordu. Geçici Hükümet'in Mart'ta kazandığı popülarite, eksikliklerinin açığa çıkmasıyla eriyip gitmişti; genellikle barışçı ama yer yer taşkınlığa başvurarak ve hep geniş kapsamda sık sık gerçekleştirilen gösteriler giderek Hükümet politikasını hedef alıyor ve Hükümet'in ne kadar gözden düştüğünü kanıtlıyordu. Doğruluğunu artık yardımcılarından daha çoğunun gördüğünün anlaşıldığı Lenin'in stratejisi bir engele çarpmıştı: Strateji, özet anlatımını sağlayan ve işçiler arasında tutulmasının güncelliğini gösteren «Bütün İktidar Sovyetlere!» sloganına dayanıyordu, oysa sovyetlerde iktidarı alma arzusu hiç gözlenmemekteydi. Sovyetlere egemen olan çok sağlam bir Menşevik ve S.R. çoğunluğu Geçici Hükümet'i destekliyor, ona kafa tutmayı düşünmüyorlardı. Bu etken, kitlelerin radikalleşmesiyle, kurum olarak sovyetlerin giderek belirginleşen tutuculuğu arasında açılan uçurumu gösteriyordu. İstikrarsız anlaşmalar ve derme çatma uzlaşmalardan oluşan, sıradan ve etkisiz bir politikayla gözden düşmeyi reddeden biricik parti lehindeki bir başka faktörü oluşturuyordu bu. Ancak, zaman bu yolla Bolşeviklerden yana işlediği için, olayların hızını zorlamaya kalkışmak yararsız gibiydi.

9 Haziran'da Bolşevikler, Petrograd'daki destek-

çilerinin Hükümet'in çekilmesini istemek üzere tasarladıkları barışçı bir gösteriyi iptal etmek zorunda kaldılar. Sovyetlerdeki sağcı çoğunluk, haklı bir gerekçe göstermeden, gösteriyi yasaklamıştı. Parti protesto etti ama karara uydu; bu boyun eğiş üyelerinin bir kısmında hoşnutsuzluk uyandırıp Parti içinde zaten büyüyen gerginliği iyice arttırdı. Bu olay Lenin'i stratejisini yeniden gözden geçirmeye yöneltti. Stratejisinin dayandığı koşul olan «olağanüstü derecede özgür» bir Rusya'da politik özgürlüklere saygı gösterme artık tartışmalı konuma mı düşmüştü?

Yine de, Parti'nin durdurmayı başaramadığı neredeyse 1 milyon göstericinin Hükümet'i çöküşün eşiğine getirerek ve Menşeviklerle S.R.lerde panik doğurarak Petrograd sokaklarında yürüdükleri «Temmuz günleri»ne kadar kesin dönüş gerçekleşmedi. Gösterinin ardından sökün eden karışıklıklar yüzlerce kayba neden oldu ve Bolşevik Parti, Parti liderliğinin istemediği bir gösterinin başında gitmeye gönülsüz davrandığı halde, sorumlu ilân edildi. Sovyet çoğunluğunun yarı gönüllü desteğini alan Geçici Hükümet, Bolşeviklere karşı bir baskı politikası sahneye koydu. Tutuklanmaktan kaçan Lenin başkenti terkedip Finlandiya'ya sığınmak zorunda kaldı, Parti'nin çok sayıda yöneticisi hapse atıldı ve Bolşevik örgüt birkaç hafta içinde yarı yeraltına çekildi. Bu yeni ve görünüşte feci ortamdan hemen en radikal sonuçları çıkarıyordu Lenin.

10 Temmuz'da Şubat devriminin başından beri izlediği stratejiyi terkeden bir makale yazdı. Şöyle diyordu: «Rus devriminin barışçıl gelişmesi umutları sonsuza değin toprağa gömüldü. Nesnel durum budur: Ya askerî diktatörlüğün tam zaferi, ya işçilerin silâhlı ayaklanmasının zaferi». Lenin şu noktayı vurguluyordu: «Barışçı yol hakkında anayasal ya da cumhuriyetçi yanılsamalara kapılmayalım...» (*)

(*) Lenin, C. 25, s. 177-8. Makale 20 Temmuz'da, anlamı

Lenin'in 1917'de çok yakın bir gelecekte silâhlı bir ayaklanma örgütleyip uygulamaya koyacağına inandığını gösteren bir kanıt yoktur. Düşüncelerinin pratik uygulamaya geçilmesi olasılığı kitleler arasındaki başkaldırı duygularının yükselmesine bağlıydı - ve Temmuz ve Ağustos aylarında 1917 ilkbaharına damgasını vurmuş radikalleşme sürecinin yavaşladığına tanık olunmuştu. Bolşevik Parti'nin geçirmekte olduğu kriz de proletarya arasındaki belirli bir cesaretsizlik ruhunu şiddetlendirmişti. 10 Temmuz'la Eylül'ün başı arasında ayaklanma sorunuyla ilgili tek kelime etmedi Lenin. Finlandiya'ya çekilmiş, *Devlet ve Devrim*'i yazmaya gömülmüştü. Sonra, Ağustos'un son günleriyle Eylül'ün ilk günlerinde, Bolşeviklerin örgütleyip yönlendirdikleri Petrograd proletaryasının eylemi Kornilov'un tasarladığı *coup d'état*'nın kesin yenilgisine katkıda bulundu. 1 Eylül'de Petrograd Sovyeti Lenin'in destekçilerinin getirdiği bir tasarıyı karar haline getirirken, 5 Eylül'de de Moskova Sovyeti aynısını yaptı - halk kurumlarında o zamana dek egemen olan çoğunluğun yakında yıkılacağını ve bu kurumları Bolşeviklerin fethedeceğini haber veren gelişmeler. 9 Eylül'de başkent Sovyeti'nin yönetimi Bolşeviklere geçerken, Troçki başkan seçildi. Buna hemen Moskova Sovyeti de uydu. Aynı zamanda hoşnutsuzluk ve ajitasyon çeşitli şehirlere yayıldı: örneğin 30 Ağustos ve 1 Eylül'de Astrahan'la Taşkent'te karışıklıklar çıktı. Sonunda ve en önemlisi, o ana dek görece sâkin kalmış kırlarda güçlü bir huzursuzluk hali yayılmaya başladı.

İşte Lenin Parti'deki saldırıyı bu koşullarda birdenbire başlattı ve 6 haftalık kararlı bir savaşımın ardından ayaklanma ve iktidarın ele geçirilmesiyle sonuçlandı. 12 ve 14 Eylül tarihleri arasında yazılmış iki mektupta, Parti'yi, ivedi amaç olarak silâhlı ayak-

---

hafif değiştiren kırpma ve değişikliklerle yayımlandı. Özgün versiyon için bkz. a.g.y., C. 41, s. 440-43.

lanma sloganıyla somut hazırlıkları ve pratik örgütleri başlatmaya çağırdı.

Lenin'in mektuplarından ilki şu sözlerle başlıyordu: «İki başkentin İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri'nde çoğunluğu elde eden Bolşevikler, devlet iktidarını kendi ellerine alabilirler ve *almalıdırlar*». Ayaklanmanın fiili gününü ya da saatini belirleme sorunu henüz gündemde değilse de, Lenin o olaydan çok yakınmış gibi söz ediyordu: «Bolşeviklerin... niçin *tam* o *anda*... iktidarı almaları gerektiğini» açıklıyordu. «Basında açık açık belirtmeden bu konuda nasıl ajitasyon yürütüleceğini ele almak» gerekliydi. Ve şöyle bitiriyordu: «Bolşevikler için 'resmi' çoğunluğu beklemek çocukluk olur. Hiçbir devrim *onu* beklemez». Nihayet: «İktidarı şimdi almazsak tarih bizi affetmeyecektir»[94].

Lenin ikinci mektubunda bir adım daha gitmişti. Zaferi niçin kesin gördüğünü uzun uzun açıklıyor, genel ayaklanma sorununun kimi yönlerine ışık tutuyordu. Olayın «bütün iktidarın *devrimci proleteryanın başında bulunduğu devrimci demokratlara* hemen devredilmesi» olayı olduğunu doğrulayıp; bir ayaklanma plânının, yaklaşık diye değerlendirdiği bir plânın ilk kabataslağını sunuyordu[95].

Merkez Komitesi Lenin'in mektuplarını 15 Eylül'de aldığında şaşkınlık içinde, hatta panik halindeydi. Buharin bu olayla ilgili anılarında toplantıda hâkim olan havayı anlatır. «Toplandık ve - şimdi gibi anımsıyorum - oturumu açtık... İçeri girdiğimde Milyutin ansızın beni karşılayıp şu sözleri söyledi: 'Biliyorsun Buharin Yoldaş, kısa bir mektup aldık'». Mektup okundu: «Hepimizin nefesi kesilmişti. Birimiz bile sorunu bu kadar keskin koymamıştık. Ne yapılacağını kimse bilmiyordu. Herkes bir an daldı gitti. Sonra tartışıp bir karara vardık. Partimizin tarihinde Merkez Komitesi'nin Lenin Yoldaş'ın bir mektubunu yakmaya karar verdiği tek örnek belki de oydu»[96]. Bolşevik liderlik de Parti Askerî Örgütü ve Petrograd Komitesi'ndeki aktif üyelerine «kışlalarda ve fabrikalarda

gösterileri durdurmaya yönelik önlemler alma» direktifi vermeyi kararlaştırdı[97]. O sırada Parti'nin solunda duran Buharin, Merkez Komitesi'nin tutumunun nedenlerini açıklar: «Petersburg ve Moskova'da iktidarı ele geçirmeyi başarmamız gerektiğine kayıtsız koşulsuz inandığımız halde, henüz ayakta kalamayacağımızı, iktidarı ele geçirdikten sonra... Rusya'nın diğer bölgelerinde kuvvet toplayamayacağımızı sanıyorduk»[98].

Bolşevik liderlerin Lenin'in mektubuna tepkisi kolay anlaşılır. Temmuz günleriyle Geçici Hükümet'in baskısının Parti'de ciddi etkileri görülmüş, bu etki haftalarca silinmemişti. Parti başarı aylarından sonra ilk yenilgisini alıyor ve neredeyse tamamen yokoluyordu. Lenin, Zinovyev'le birlikte gizlenirken, Troçki, Lunaçarski ve Kamenev gibi liderler hapisteydi. Bolşevik basın yarı gizli biçimde çıkar olmuş, yüzlerce, hatta binlerce Parti üyesi ve sempatizanı tutuklanmıştı. O günlerle ilgili notlarında Suhanov, «Temmuz olayları Bolşevizmi yoketmiştir»[99] deme hakkını buluyordu kendinde.

Suhanov'un izlenimi gerçeklerden çok uzaktı. Ancak Temmuz'da ve Ağustos başında Bolşeviklerin bir kısmının kuşkuculuk, kuruntular ve cesaretsizliğin ağırlığı altında kaldıkları doğruydu. Bir örnek alırsak, Petrograd bölgesinde en büyük demir ve çelik işletmelerinden birindeki Parti yönetimi 4 çekimser, 4 aleyhte ve 16 lehte oyla Parti'den bağımsızlığını ilân edip yeni bir Merkez Komitesi seçilene kadar öyle kalmayı kararlaştırmışlardı[100].

Temmuz yenilgisinin sarsıntısı sadece orta düzey kadroları değil, üst yönetimi de etkiledi. Örneğin o zamana dek her zaman Lenin'in görüşlerini desteklemiş Zinovyev, etkilenenler arasındaydı, onun için zafer anına kadar Ekim ayaklanmasına karşı çıktı. Bolşevik askerlerin hareketlerini koordine edip merkezileştirmek üzere kurulmuş ve Haziran-Temmuz aylarında Parti'de Sol bir «baskı grubu» oluşturmuş Parti

Askerî Örgütü, hevesinin ve güveninin çoğunu yitirmişti. En seçkin liderlerden Nevski'nin daha sonra açıkladığına göre, «Temmuz günlerinin acı deneyleriyle eğitilmiş olarak», Lenin'in «hemen ayaklanma» çizgisini destekleyemezlerdi (*).

Eylül'de ayrılık giderilmiş, Parti'nin gerilemesi durdurulmuştu. Ama çok ağır bir krizden daha yeni çıktıkları bir zamanda Bolşeviklerin iktidarı ele geçirme denemesine atılmasını tasarlamak ciddi ciddi olanaklı mıydı? 15 Eylül'de bir korunma refleksiyle Bolşevik liderlerin Lenin'in talimatlarını gözardı etmeye karar vermesi bilgeliğin bütün işaretlerini taşıyordu. 21 Eylül'de aynı sağduyulu davranma isteği Merkez Komitesi'nin, Bolşevik Parti'nin «Rusya Cumhuriyeti Geçici Konseyi»nin («Ön Parlamento») çalışmalarında yer almasına karar verdirdi (konuyu yeni baştan ele aldıktan sonra). Çok şiddetli biçimde eksikliğini hissettiği meşruiyetini sağlamaya çalışan Hükümet, bu «Ön Parlamento»yu temsili meclise çevirerek bir parlamento işlevi gördürmek istiyordu. Parti yönetimi üç gün sonra «güncel durum ve proletaryanın görevleri üzerine» bir karar tasarısını kabul etti. Orada «iktidarın sovyetlere devredilmesi»ne çok kısa bir anıştırma yapılıyor, ama nasıl gerçekleştirileceğinin araçları konusunda tek bir söz söylenmiyordu[101].

Demek ki, Lenin'in en önde gelen yardımcılarına silâhlı ayaklanmanın gündeme alınması çağrısını yapmasından iki haftayı aşkın bir zaman geçtikten sonra bile, bu amaca yaklaşmak uğruna hiçbir şey yapılmamıştı. Gecikmenin Merkez Komitesi'nin ayaklanma

(*) Daniels, *Red October*, s. 99-100. Ayaklanma gününe kadar, hatta başladığı zaman bile, Temmuz yenilgisinin kaygı verici anıları pek çok Bolşeviği etkilemişti. Telefon Santralı'nı devralmakla görevlendirilen bir tanesi, 24 Ekim'de bile «Temmuz günlerinin acı deneyiminin zafere tam bir güven duymamızı engellediğini» kaydeder (a.g.y., s. 142).

hazırlığını reddetmesinin bir ifadesi olduğunun farkında olan Lenin'in sabrı tükenmişti. Finlandiya ordusu, donanması ve işçilerinin Bölge Komitesi başkanı olarak Bolşevik I.T. Smilga'ya, sonra Merkez Komitesi, Moskova Komitesi, Petrograd Komitesi ve Petrograd ve Moskova Sovyetleri'nin Bolşevik üyelerine ortaklaşa birer mektup gönderdi. Böylece o dönemde çeşitli kereler kullanacağı olağanüstü bir prosedüre başvurmuş, Merkez Komitesi'ni atlayarak Parti'nin daha geniş kesimine ve tabana yakın kesimlerine doğrudan seslenmiş oluyordu.

Lenin 27 Eylül tarihli mektubunda «genel politik durum»dan «büyük endişe» duyduğunu belirtiyordu. «Hükümetin bir ordusu olduğu ve sistemli hazırlıklar yaptığı halde... biz sadece karar alıyoruz. Zaman yitiriyoruz.» «Parti'nin silâhlı ayaklanmayı gündeme alması gerektiğini» düşünüyordu. «Olaylar bizi buna zorluyor... Korkarım Bolşevikler bunu unuttu... oysa devrimci proletarya partisinin işlediği çok ciddi bir suç olabilir bu»[102].

29 Eylül'de, «Kriz Olgunlaştı» başlığıyla, ulusal ve uluslararası durumu çözümlediği bir makale yazdı. Bir yandan *«köylü isyanı»* gelişiyor» görüşünü savunurken (üstelik kırın isyan etmesinin devrimin yazgısında belirleyici bir rol oynadığını düşünmüştü hep), öte yandan *«dünya çapında bir devrimin arifesindeyiz»* diyordu. Bu çözümlemeyi dostlarına yaptığı sert uyarılar izliyordu: «Bolşevikler anayasal yanılsamalar tuzağına yakalanırsa... en kesin biçimde proleter davasının *sefil hainleri* olacaklarından küçücük bir kuşku duyulamaz». Yayımlanması tasarlanmayan bir de not düşülmüştü: «Öyleyse, ne yapılmalı? 'Olguları ifade etmeli' *(aussprechen was ist)*, Merkez Komitesi'nde ve parti liderlerimiz arasında... iktidarın hemen alınmasına *karşı duran*, hemen ayaklanmaya *karşı duran* bir eğilim, bir kanı bulunduğunun doğruluğunu kabul etmeliyiz». Devam ediyordu: «O eğilim, ya da kanı, *aşılmalı*. Yoksa Bolşeviklerin yüzünü

sonsuza değin *utanç* kaplayacak ve parti olarak *kendilerini yok edeceklerdir*. Çünkü böyle bir anı kaçırmak *baştan sona ahmaklık* ya da Alman işçilerine *düpedüz ihanet* olur... Köylülere düpedüz ihanet olur»[103].

Bütün Lenin bu satırlardaydı - heyecanlı, telâşlı, kızgın: Kuramcı ve devrim uygulayıcısı Lenin, Devrimci Parti'ye neredeyse bütünüyle el atmış, bir zanaatkâr gibi düş görmüş, tasarlamış, kavramış ve (Menşevik karşıtı Dan'ın söylediği gibi, günde yirmi dört saat) kitlelerin başkaldırısı ve halkın ayaklanmasıyla randevuya hazırlamıştı. Bütün Lenin buradadır - o anki Lenin, Finlandiya'da boğulur gibi olduğu sürgünde, İsviçre, İngiltere, Polonya, Fransa ve Almanya'da boğulduğu sürgünde, ancak 15-20 kilometre ötedeki operasyonlar sahnesinden, yine de çok uzak olduğu yerden ayrıldığını biliyordu: Henüz birkaç ay önce proleter devriminin olanaklılığına ikna ettiği destekçilerinin şimdi ondan yeniden uzaklaştıklarını, ayak sürüyüp geri çekildiklerini hisseden, devrimci Marksistler kuşağı olarak ileri atılmazlarsa fırsatı kaçıracaklarını hisseden bir Lenin'di bu. Lenin'i öfke ve korku duyguları sarmıştı; o günler ve haftalarda çok fazla tutkuyla, yirmi yıllık tutkulu savaşlar ve şiddetli polemiklerdeki gibi coşkuyla kabarıp taşıyordu yüreği. Devrim orada, Petrograd işçilerinin silâhlarının namlularında, Lenin'in kaleminin ucundaydı.

Öğütler, eylem çağrıları ve bıkıp usanmadığı azarlamaların ardından yine tehdit geliyordu:

> Merkez Komitesi'nin ısrarlı taleplerime *yanıt bile vermemesi* karşısında..., merkez organın, utanılası Ön Parlamento'ya katılma kararı gibi Bolşeviklerin hemen göze çarpan hatalarına yaptığım bütün değinmeleri makalelerimden *çıkarması* karşısında..., bunu, Merkez Komitesi'nin bu sorunu /yani, ayaklanma sorunu/ ele almaya bile istek duymadığının «ince» bir iması, ağzımı kapatmam ve öneriyi geri çekmem gerektiğinin ince bir iması olarak değerlendirmek zorundayım.

Lenin şöyle bitiriyordu: «Parti *tabanında* ve Parti Kongresi'nde kampanya yürütme özgürlüğümü saklı tutarak, *Merkez Komitesi'nden istifa etmeyi teklif etmek* zorundayım. Çünkü, biz... şu anın geçip gitmesine izin verirsek, devrimi *mahvedeceğimize* yürekten inanıyorum»[104].

Lenin 1 Ekim'de bir formülün aralıksız olarak tekrar edilmesinin neredeyse saplantı derecesinde göründüğü kısa bir mektupta suçlamalara geri dönüyordu: «Sürüncemede bırakma *suç* haline geliyor»; «bu koşullarda 'beklemek' suç olur»; «gecikme cinayettir»; «beklemek devrime karşı işlenmiş bir suç olur»[105].

Bu mektupta, ayaklanmanın, Bolşevik Sol'un Petrograd'dakinden daha kuvvetli olduğu Moskova'da başlatılmasını istiyorduysa da, Lenin'in çağrıları orada başkenttekinden daha fazla yankı bulmadı[106]. Petrograd Bolşevik Komitesi'nin 5 Ekim'deki önemli bir toplantısında üyelerden Volodarski şunları söylemişti: «Bugünkü harap koşullarda iktidarı almamız zordur... Emperyalizmle savaşa tutuşsak... bile, ordu bizi izlemeyecektir... Ordunun bütün coşkuyu yitirdiği, devrimci bir savaş sürdürmeye istek duymayacağı bir zamanda iktidara gelmeliyiz. Bana öyle geliyor ki, biz, gerçek devrimciler partisi olarak, bir iki ay elimizde kalsın diye iktidarı alamayız.» Ondan sonra konuşan Bolşevik Askerî Örgütü'nün üyesi Laşeviç'e gelince: «İktidar kesinlikle bize yaklaşıyor: Bu bir gerçek, iktidarı almalıyız... Ama iktidarı *şimdi mi almalıyız*? Olayların hızını zorlamamamız gerektiğini sanıyorum»[107]. Önemli kişiler de dahil Bolşevik liderlerin çoğu, 20 Ekim'de açılacak İkinci Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi'ne kadar beklemeyi istiyordu. Bolşevikler, seçim başarıları nedeniyle, ittifakları Sol S. R.'lerin de desteğiyle, Geçici Hükümet'in «Sovyet yasallığı» adına yürürlükten kaldırılacağı Kongre'nin çoğunluğunu alacaklarından emindiler. Gerekirse silâhlı güç de kullanılırdı, ama ne olursa olsun eylem

çağrısını Bolşevik çoğunluğuyla sovyetler yapmalıydı, Parti değil. Diğerlerinin yanı sıra, Bolşevik örgütün kendi başına kitleleri seferber edebilecek otoritesi bulunmadığına inanan Troçki de, böyle bir plândan yanaydı[108]. Oysa Lenin, bunda «yasalcılığın» son kalıntısını görerek, düşünceyi kesin bir dille reddetmişti.

O ana kadar, Lenin'le baş yardımcıları arasındaki tartışma mektupla yürütülmüştü. İşler daha fazla öyle süremezdi. 7 Ekim'de teknisyen kılığına girmiş Lenin Petrograd'a döndü ve gizlice işçi sınıfı mahallesi Vyborg'da pansiyona yerleşti; ayaklanma arifesine dek orada saklanacak, hareketleri Merkez Komitesi'nin emir ve yetkilerine bağlı olacaktı.

8 Ekim'de yepyeni bir ayaklanma çağrısıyla, bir kez daha Merkez Komitesi'nin üstünden atlayıp, daha geniş bir kesime, Kuzey Bölgesi Sovyetler Kongresine katılan Bolşevik delegasyonuna sesleniyordu. Bu çağrıda uluslararası durumu ve kırdaki karışıklıkları çözümleyip, «Dünya devriminin gelişmesi tartışmasızdır» demişti. Sonra da kaleminden alışılmış deyişleri dökülüyordu: «Durum öyle ki, işin doğrusu, gecikme felâket olur»; «gecikmemeli, Kerenski'nin daha fazla Kornilovcu birlik toplamasına izin vermemeliyiz»[109].

Temmuz'da Petrograd'dan kaçışından beri ilk kez 10 Ekim'de, Merkez Komitesi'ndeki rakipleri diye tanımlanması gereken kimselerle yüz yüze geliyordu Lenin. Neredeyse hemen ayaklanmanın başlaması yönündeki tezlerini açımlarken, yalnızca sorunun «teknik yanı»nın dikkat istediğini düşünüyordu. «Olayın özü budur. Yine de... sistemli bir ayaklanma hazırlığını politik günah gibi bir şey sayma eğilimindeyiz»[110]. Lenin'in konuşmasından sonra tartışma çıktı ve «silâhlı» ayaklanmanın kaçınılmaz, zamanın tamamen olgun» olduğunu belirten bir karar oylandı. Bunun sonucunda «Merkez Komitesi bütün parti örgütlerine buna göre hareket etmeleri ve bütün pratik sorunları... bu bakış açısıyla tartışıp karara bağlamaları direk-

tifini vermektedir». Merkez Komitesi'nin birçok üyesi katılmadığından, karar 2'ye karşı 10 oyla geçti[111].

Ayaklanma sorununun politik açıdan çözülmesi ve geriye sadece «teknik yan»ın ele alınmasının kalmasıyla, ilk başta oylama sonucunun Lenin'e tam bir zafer kazandırdığı söylenebilir. Yine de olaylar, Bolşevik parti içinde, ayaklanmanın hangi biçime bürüneceği konusunda değil de, ayaklanma anının olgunlaşıp olgunlaşmadığı sorununda temel bir anlaşmazlığın hüküm sürdüğünü gösterecekti. Ertesi gün, karara aleyhte oy vermiş iki kişi olan Kamenev ve Zinovyev'in Parti yönetici organlarına ortak bir mektup göndermesi bunun kanıtıydı. Durumu Lenin gibi yorumlamazken, Parti'nin arkasında «Rusya halkının çoğunluğu»nun, ya da «dünya proletaryasının çoğunluğu»nun bulunduğunu kabul etmiyorlardı. Ordunun hâlâ Bolşeviklerin denetimi dışında kaldığı bir ülkede yaşıyorlardı ve Batı'daki işçi sınıfı da henüz emperyalizme başkaldırma eğilimi sergilemiyordu. Kamenev ve Zinovyev'e göre, «yalnızca Avrupa'da devrimin canlanması bizi duraksamadan iktidarı almaya zorlayabilir». Bundan başka, «düşmanın göründüğünden daha kuvvetli olduğunu» düşünüyorlardı; kitlelerdeyse döğüşmeye hazır olduklarının işareti pek yoktu. Parti yine yükselişe girmişti ve dikkate değer bir ilerleme kaydediyordu; bu ilerlemenin kesintiye uğramasının tek nedeni, «partinin bugünkü koşullarda ayaklanma başlatması ve böylelikle proletaryayı, küçük burjuvazinin desteğini alarak tamamen birleşmiş karşı-devrimin darbeleriyle karşı karşıya bırakması» olabilirdi (*). Merkez Komitesi'nin önceki günkü kararını nihayet çözüme bağlanmış bir kararın ifadesi diye değerlendirselerdi, bütün demokratik merkeziyetçilik kurallarını yok sayan bu iki eski okul Bolşeviğinin böyle bir adımı atmayacakları bellidir. Ne olur-

(*) Kamenev'le Zinovyev'in mektubunun metni *Protokoly*, s. 86-92'dedir.

sa olsun mektuplarının doğrudan sonuçları görüldü. Mektubun metni, en azından özeti, sadece parti içinde değil dışında da dağıtıldı. Böylelikle rakiplerini zayıflatan çekişmelerin daha bir farkına varmış Menşevik ve S.R. liderler, İkinci Sovyetler Kongresi'nin toplanma tarihini hemen 20 Ekim'den 25'ine ertelemeyi kararlaştırdılar. Bu yolla Bolşevik saflarda dağınıklığın yayılacağını ve Lenin'in radikalizminin yenilgiye uğramayacağını görmeyi umuyorlardı[112].

15 Ekim'de Moskova'daki Bolşevik Komitesi, ayaklanmayı pratikte örgütleme görevini üstlenecek bir «askeri devrimci komite» kurmayı reddetti[113]. Sonraki gün Petrograd Komitesi, Merkez Komitesi delegelerinin de hazır bulunduğu başka bir toplantı yaptı. Yönetim adına tartışmayı Bubnov açtı. Bubnov, hemen ayaklanmanın örgütlenmesine geçme kararını okutmadan, ayaklanmanın yıl sonunda Kurucu Meclis'in toplanmasına kadar gerçekleştirilmemesi gerektiğini söyledi.

Lenin'in kesinlikle «geçiştirmeye yönelik» diye betimleyeceği bu bakış açısı bile hazır bulunanların birçoğunca aşırı cesur bulunmuştu. Bolşevik Askeri Örgüt'ün başlıca liderlerinden birisi olan Nevski, özellikle kötümser bir tutum benimsemişti. (Daha sonra, bu organın «hemen ayaklanma perspektifiyle karşılaşınca ciddi ölçüde sağa kaydığını» kabul edecekti.) «İlkin kitleleri örgütlemeliyiz» diyordu. Sovyet devletinin gelecekteki başkanı (daha doğrusu, Lenin ve sonra Stalin dönemindeki ilk Sovyet büyük adamı) Kalinin ise hem daha kurnaz hem de daha ihtiyatlı olduğunu gösterdi. 10 Ekim kararına uyulmasının politik açıdan zorunlu olduğunu, Parti'yi ayaklanmanın eşiğine götürdüğünü biliyordu. «Ama bunun ne zaman olanaklı olacağını bilmiyoruz... Belki bir yıl içinde, bilmiyoruz».

Başkentin çeşitli bölgelerinden 19 delege birbiri peşi sıra söz aldılar. İçlerinden 8 kişilik bir azınlık ayaklanmayı savunduğunu bildirdi. Ama onlar bile

ne zaman yapılması gerektiğini düşündükleri bir tarih vermiyorlardı[114].

Merkez Komitesi en sonunda, Sovyetler Kongresi'nin toplanmasından birkaç gün içinde, bir ayaklanma başlatma sorumluluğunu üstlenecek miydi? 16 Ekim'de yapılan başka bir Parti liderler toplantısı, çeşitli önemli parti organlarının üyeleriyle de kuvvetlendirilmişti: Petrograd Komitesi Yürütme Komitesi, Bolşevik Askeri Örgütü, sendika ve fabrika komiteleri delegeleri ve çok sayıda başka yerel militan. Lenin'in ardından söz alan Kamenev'le Zinovyev kendi savlarını yeniden açıklayıp, 10 Ekim kararının Parti'yi bağlayıcı nitelik taşıdığını reddettiler.

Başka bir Merkez Komitesi üyesi Milyutin de aynı doğrultuda konuştu: «İlk darbeyi vurmaya hazır değiliz. Hemen önümüzdeki dönemde Hükümet'i devirip üyelerini tutuklayamayız». Petrograd Komitesi'nin bir temsilcisi Komite'nin düşüncesini şu sözlerle özetliyordu: «Böyle bir eyleme geçmeye hazır değiliz». Ve Merkez Komitesi üyesi Joffe de, «problemin basitçe teknik bir olay olduğunu söylemek yanlıştır: bugün ayaklanma anının politik açıdan ele alınması gerekliliği sürmektedir», diyordu. Yerel bölgelerin delegelerinin Petrograd'daki kitlelerin tavrı konusundaki raporları, başkentte hüküm süren politik iklimle ilgili karışık düşünceler sağlıyordu yalnızca: iyimser izlenimlerin yanı sıra daha az iyimser izlenimler de vardı ve sonrakiler kesinlikle daha fazlaydı.

Nihai karar oylandığında, toplantının önüne iki metin getirildi. Birincisi Lenin'in kaleminden çıkmıştı. «Bütün örgütlerin ve bütün işçilerle askerlerin silâhlı ayaklanma için çok yönlü, enerjik hazırlıklara girişmesi» çağrısı yapılıyor, «Merkez Komitesi ve Sovyet'in uygun zamanda ve elverişli bir anda en uygun saldırı yöntemlerini göstereceğine tam bir güven» belirtiliyordu. İkinci metni Zinovyev yazmıştı. Özlü bir üslupla, «keşif ve hazırlık çalışmaları kesilmemeliyken, Sovyetler Kongresi'ndeki Bolşevik hizbe danışıl-

madan önce hiçbir eyleme izin verilemez» diye buyuruyordu. Lenin'in tasarısı toplantıya ilk getirildiğinde, 3 çekimser, 2'ye karşı 20 oyla benimsendi. Zinovyev'in tasarısının sonucu da, Lenin'in yaklaşımına muhalefetin gücünü koruduğunu gösteriyordu; 3 çekimser, 6 lehte oya karşılık 15 oyla reddedilmişti. En son Lenin'in tasarısı 4 çekimser, 2'ye karşı 19 oyla kabul edildi[115]. Lenin yine kazanmıştı. Ama ayaklanmanın kesin tarihini belirlemeyi başaramamıştı henüz.

Gelişmeleri bekleme eğilimi kesinlikle yenilgiye uğramıştı; Merkez Komitesi'nden istifasını sunduğunda, Kamenev bunu anladığını gösterdi (*); ama Lenin açısından hâlâ karara varılmamış saydığı savaşım, parti içinde de yürütülmeye devam edilmeliydi. 17 Ekim'de yeniden kalemine sarıldı ve «Yoldaşlara Mektup»u yazdı. «'Anayasal yanılsamalar' kahramanlarını ve parlamenter kretinizm»i bir kez daha suçlayıp, destekçilerine Alman devrimcilerini örnek gösteriyordu. Alman devrimcileri, «gazetesiz, toplanma özgürlüğü olmadan, sovyetsiz, *bir tek* Liebknecht'leri olarak (o da hapistedir) son derece kötü koşullarda, enternasyonalizm düşüncesine inanılmaz derecede düşman... *bütün* halk sınıflarıyla birlikte, yüzde bir kazanma şansıyla donanmada bir ayaklanma başlattılar». Kızgınlık içinde, «biz, elimizin altında onlarca gazete, toplanma özgürlüğü, Sovyetler'de *çoğunluk* olarak, biz dünyadaki proleter enternasyonalistlerin en iyi konumda olanları, Alman devrimcilerinin ayaklanmamızı desteklemelerini reddediyoruz»; ne kadar aşağılayıcı! Eskisi gibi yine uyarıyordu: «ayaklanmada gecikmek ölümdür»[116].

Bununla birlikte, Parti hâlâ duraksıyordu. 17 Ekim'de Petrograd Bolşevik Komitesi'yle Askerî Ör-

(*) *Protokoly*, s. 105. Kamenev önceden bir kez daha, Bolşevikler Ön Parlamento'yu terketmeye karar verdiklerinde de istifasını sunmuş, ama herhalde dikkate alınmamıştı.

güt'ün bir konferansı toplandı, başkentin değişik bölgelerinden delegeler gelmişti. İlke olarak toplantının amacı 150 Bolşevik kadroya önceki gün Merkez Komitesi'nin aldığı kararları iletmekti. İlk olarak Troçki'nin dostlarından Çudnovski konuşacaktı. Çudnovski Sovyet Kongresi'nin toplanmasından önce bir ayaklanma düşüncesini reddetti. Volodarski, Ryazanov ve Larin de onu desteklediler. Podvoyski ve Nevski, sözcülüğünü yaptıkları Bolşevik Askerî Örgütü'nün ayaklanma düşüncesine destek vermeye gönülsüz olduğunu kabul ediyorlardı. Sonra Askerî Örgüt'ten bir başkası konuştu. O da ayaklanmaya karşı çıktı, ama konuşması Sverdlov tarafından kesildi. «Merkez Komitesi ayaklanma kararı verdi. Burada Merkez Komitesi adına konuşuyorum ve alınmış bir kararın tekrar ele alınmasına izin vermeyeceğim. Merkez Komitesi kararının kenara atılması için değil, nasıl uygulanacağını ele almak üzere toplandık». Sverdlov'un kararlı dili muhaliflerin sesini kıstırdı ve toplantı Merkez Komitesi'nin politikasını onaylayan bir kararı kabul etti[117].

Bu kararın ve ayaklanmanın teknik düzenlemelerinin yerine getirilmesine gelince, 17 Ekim'de (iktidarın ele geçirilmesinden bir hafta önce) bile hiçbir şey hazır değildi. O gün Lenin, Rakovski'yle birlikte, Bolşevik Askerî Örgütü'nün liderleri Nevski, Podvoyski ve Antonov-Ovseyenko'yu topladı. Podvoyski'nin anlatımına göre, «ayaklanmanın birkaç hafta ertelenmesinde herkes görüş birliği içindeydi». Herkes, yani Lenin hariç. Sovyet Kongresi'nin toplanmasına çok yakın bir tarihte, bir bütün olarak Bolşevik örgütünün ne derece hazırlıksız bulunduğunun vurgulanması önemlidir. Ayaklanmanın yönetiminin emanet edildiği Askerî Devrimci Komite nihaî ve titiz bir plân hazırlanmasıyla sorumlu bir alt-komite, ancak 24 Ekim öğleden sonra, ayaklanmanın gerçekleşmesinin önceki günü atanmıştı[118].

18 Ekim'de Kamenev ve Zinovyev ayaklanma plâ-

nını etkisizleştirmeye yönelik son bir girişimde bulundular. Bolşeviklere aşırı düşmanlık besleyen Maksim Gorki'nin gazetesi *Novaya Jizn* önceki günkü sayısında, Lenin'in politikasının iki karşıtının 11 Ekim'de Parti'ye hitap ettikleri mektuba bir dokundurma yapmıştı. Kamenev 19 Ekim'de bu gazetede Bolşevik yönetim içindeki ayrılıkları gösterdiği bir açıklama yayımladı. «Partimizin çok yakın bir gelecekte silâhlı ayaklanmayı başlatma niyetine karşı» kendisinin ve Zinovyev'in «protesto»suna değiniyordu[119].

Lenin, «Bolşevik Parti Üyelerine Mektup»ta (sadece Merkez Komitesi'ndeki arkadaşlarına değil) Kamenev'in «grev kırıcı» mektubunun yayımlanmasına büyük bir öfkeyle tepki göstermişti. Bu olayda Zinovyev'i Kamenev'le birleştirerek şöyle yazıyordu: «Artık ikisini de yoldaş saymadığımı ve hem Merkez Komitesi'nde hem de Kongre'de ikisinin de Parti'den kovulmasını sağlamak için bütün gücümle savaşacağımı tam bir açıklıkla bildiriyorum»[120]. Ertesi gün Merkez Komitesi'ne de açıklamıştı: «Buna hoşgörü gösterilirse Parti olanaksızlaşır, Parti yok olur... Buna ancak bir tek yanıt verilebilir ve verilmelidir: Merkez Komitesi'nin hemen /Kamenev'le Zinovyev'i kovma/ karar/ını/alması»[121].

Gelgelelim Parti «grev kırıcıları»nı kovmadı. Merkez Komitesi Lenin'in mektubunu 20 Ekim'de ele aldı. Stalin, «Parti'den atmanın çare olmadığı, Parti'nin birliğine dokunmamamız gerektiği» görüşündeydi[122]. Burada dikkat çekilmesi gereken, Stalin'in birlik kaygısıyla hareket etmesi değil, Lenin'in grev kırıcısı olarak gördüğü kişilerle bir derece politik dayanışma göstermesiydi. Baş sorumlusu olduğu parti organında Zinovyev'in bir mektubunu yayımlamıştı Stalin. Zinovyev, mektubunun içinde, ismini vermeden Lenin'in kendisine karşı yazdığı bir makaleye anıştırma yapıyordu. Stalin de Zinovyev'in yazısına editör olarak bir not eklemiş, «Lenin Yoldaş'ın makalesinin sivri tonu politik yoldaşlar olarak dayanışmayı sürdürdüğü-

müz gerçeğini değiştirmez» demişti - evet, Lenin'in Parti'den kovmak istediği kişilerdi bu yoldaşlar.

Lenin 24 Ekim'de Merkez Komitesi üyelerine son bir mektup yolladı. Tehditkâr olmaktan çok harekete geçirici bir üslupla yazılmış görünen mektup şöyle başlıyordu: «Bu satırları 24 akşamı yazıyorum. Durum son derece kritik. Aslında ayaklanmayı geciktirmenin felâket olacağı şu anda kesinlikle besbelli. Bütün gücümle yoldaşlarımın şu anda herşeyin bir tehdide bağlı olduğunu farketmelerini istiyorum; şu anda konferansların ya da kongrelerin (hatta Sovyet kongrelerinin) değil, yalnız ve yalnız halkların, kitlelerin, silâhlı halkın savaşımının çözeceği problemlerle yüz yüzeyiz»[123].

Lenin bu mektubu yazdığı anda okun yaydan çıkmış olduğunun farkında değildi. Ne var ki, Petrograd barut deposunu patlatan kıvılcımın Bolşevik devrimcilerce değil Geçici Hükümet tarafından patlatılması kuşkusuz rastlantı değildi. 24-25 Ekim gecesi bakanlar düşmanlarına karşı eyleme geçmeyi kararlaştırıp iki Bolşevik gazete bürosunun mühürlenmesini emrettiler. Ayaklanmanın genel karargâhı bu önleme tepki gösterdi. O gece nihayet savaşmaya başlayan devrimci güçler Geçici Hükümet'in ve burjuva Rusyası'nın yazgısını belirliyorlardı.

O sırada saklandığı Vyborg bölgesindeki dairesinde hâlâ tırnaklarını ısırıyordu Lenin. Merkez Komitesi'nden kerelerce, Petrograd Sovyeti'yle Askeri Devrimci Komite'nin karargâhının bulunduğu Smolny Enstitüsü'ne gitme izni istemişti. Böylesine tehlikeye atılmaya hazır bir kişiliğin varlığının kendilerine güçlük çıkarmasını istemeyen Merkez Komitesi ise hep reddetmişti. Sonunda, Bolşevizmin kurucusu, Bolşevizmin başlıca erdemi olan, disiplini çiğneyip pansiyoncusunun dikkatinden kurtulurken, o kadına, iktidarın fethinden önce gazetede son çıkacak yazısı olan bir not bırakmıştı: «Beni götürmek istemediğin yere gidiyorum. Good-bye»[124].

1917'de Bolşevik Parti gibi bir parti ve o partide kararlı devrimci iradesi, ikna edici ve etkili liderliğiyle Lenin gibi bir adam olmasaydı, Rusya'da neler olup biteceğini sormak yararsızdır. Politik ve toplumsal evrimin yönünün belirlenmesinde ekonomik koşulların ağırlığını küçümsemek istemeyenler şu kanıtı dikkate almalıdırlar: «Tarihin doğrultusu»nda, yani toplumsal gerçekliğin insan özgürlüğüne tanıdığı daracık yolda hareket eden ve olağanüstü güçlere sahip bir birey müdahale eder, sonra da olgular, kurumlar ve devletler kendilerini karmakarışık bir durumda bulabilir. Olayların akışı hızlanır ve olanaksız şeyler, ya da olanaksız olduğu sanılanlar, birdenbire gerçekliğe dönüşür. O an için gölgede çömelmiş durumdaki tarihsel zorunluluklar, kuşku götürmez biçimde, harekete geçmeden ve sabırla, Rusya'da görüldüğü gibi, öçlerini alacak anı beklerler. Yine de başarılanlar ortadan kalkmaz: Bu durumda, göreceğimiz gibi kitlelere güvenen, yer yer onlar tarafından harekete geçirilen, devletler ve Rusya'daki tutucu güçler koalisyonuna karşı çıkan, kimilerinin düşmanlığına kimilerinin uyuşukluğuna karşı, genellikle kendi partisinin yönetimine karşı savaşan Lenin'in önayak olduğu modern politik karışıklıkların en güçlüsü, kendi ülkesini sosyalist devrim yoluna sokmuştu.

Bolşevik Parti'nin Başkalaşması

Bolşevik Parti'nin 1917'deki etkinliklerinin tarihsel bir incelemesi, bu araştırmanın ilk bölümünün algılamamızı sağladığı bir şeyi, yani Lenin'le *onun* partisi arasındaki ilişkinin aslında çatışkıları ve çok önder olarak uyumu içeren zor bir ilişki olduğunu doğrular. Rusya'nın yazgısının çizildiği yılda ve olayda durumun özellikle böyle olduğunu göstermek önem taşır, çünkü Leninizmin tarihteki konumunu sonsuza değin o belirleyecektir.

«Leninizm konumu» burada ağırlıkla Leninist örgütün konumunun, devrimci partinin *devrim partisi* olarak Ekim zaferiyle kutsanması anlamını verir. Leninizm ve Leninist örgüt işçi sınıfı hareketinin önemli bir kesimi açısından bir kılavuz, bir ideal ve bir model haline geldiyse, bunun nedeninin 1917'deki zaferleri olduğu açıktır. İster nefret ister coşku, ister soğukluk ister bağlılık ruhunda olsun, her yerde dikkatleri toplamasına neden olan Bolşevizmin zafer kazanmasıydı. Bolşevizm somutunda bir sosyalist parti tarihte ilk kez bir proleter devrimini başarıyla gerçekleştirmişti. Zaferin sırrı, Bolşevizmin ayırtedici özelliği olan özgül yapılarda, ayrıntılarıyla işlediği örgütsel anlayışlarında bulunabilir miydi? Bolşevizmin tarihi en başından itibaren, 1917 zaferiyle de birlikte, (en azından) bir kuşağın devrimci militanlarına kılavuzluk etmiş ve esin kaynağı olmuştu. Bolşevik Parti'yi sanki *tek bir* şema ve tek bir süreç koşullandırarak biçimlendirmiş gibi, sanki tarih ona ve onun aracılığıyla kesintisiz ve doğrusal bir görev dayatmış gibi, bu tarih birleşik bir bütün olarak görülmüştür. 1917'de zafer kazanan Parti, 1903'den 1914'e dek ve I. Dünya Savaşı sırasında zaferin yolunu hazırlamış Parti'yle özdeşleştirildi. O Parti'nin erdemleri geçmişine de yansıtıldı ve Lenin'in 1903-1906 arası yıllarda ve «gericilik dönemi»nin karanlık yıllarında kurup geliştirdiği yeraltı örgütüne (kapalı, konspiratif, merkezi, disiplinli ve türdeş) yüklendi. Rus proletaryasının 1917'de iktidarı alması bu yüzden gizlilik, konspiratif yöntemler, merkezileşme, disiplin ve türdeşliğin (monolitikliği saymazsak) erdemlerinin pratik -dolayısıyla çürütülemez- kanıtı sayıldı. Ancak bu görüş bütünüyle doğru değildir. Çünkü tarihsel çözümlemeler göstermektedir ki, 1917'de, Bolşevizmi evrensel bir model haline getiren devrimin akışı içinde, Leninist örgütlenme derin dönüşümler, onu devrim partisiyle, Ekim Devrimi'ni «yapan» partiyle, Çarlık rejiminde devrimin yolunu hazırlayan partiyle kayıt-

sız koşulsuz özdeşleştirmeyi tartışmalı, hatta yanlış kılan bir tür başkalaşım geçirdi.

Görülen hakikaten bir başkalaşımdı. Üye sayısı 1910'da. 10.000'i kesinlikle aşmayan ve Şubat 1917'de 20.000'den yukarı çıkmayan parti, ondan sonra üyelerinin on kattan fazla arttığına tanık oldu. Koşulların zorlamasıyla çok demokratik olmayan bir tarzda, hatta temelde anti-demokratik bir tarzda örgütlenme zorunluluğunu yaşayan parti, 1917'de demokrasinin can katan esintilerine açtı kendini. Yeraltı çalışmasının kuralları, tümüyle yok olmasa da, açık tartışma yöntemleri karşısında önemleri çok azaldı. Lenin'in savaştan önceki yıllarda partiye vermeye çalıştığı monolitik karakter tamamen silinip, pek çok bakımdan birbiriyle çelişen çeşitli eğilimlere yer açıldı. 1905-6'da kuramsal olarak ilân edilse bile gericilik yıllarında pratikte yadsınmış eğilimlerin varolma ve gelişme hakkı artık gerçekliğe dönüşmüştü. Disiplin ve «mutlak itaat» gereklilikleri kaybolur giderken, aynı zamanda bu disiplinin ve hiyerarşi anlayışının doğal sonucu olan katı merkeziyetçilik de yüzlerce çalkantının etkisiyle kontrol altına alınamaz baskılar karşısında çözüldü. Bir başka deyişle, 1917, ilk baştaki koşullanmalarından kopmuş ve onları diyalektik bir şekilde aşmış, yeni ya da yenilenmiş bir Parti'nin doğumuna tanık oldu (*); kendini en sonunda ve çok özgür biçimde kitlelerin politik arenaya akın etmesine yol açan bir partinin doğumunu gördü.

Bolşevik Parti'de Demokrasi

Bolşevik Parti 1917 yılı boyunca asla monolitik bir parti gibi görünmedi ve asla öyle bir parti olmadığını gizlemeye çalışamadı. Tam tersine, içinde bü-

(*) Leninizmde diyalektiğin rolü üzerine bkz. bu kitabın sonuç bölümü, özgün yapıt, s. 442.

yük ayrılıklar taşıyan düşüncelere yer veriyordu; çeşitli eğilimlerin anlaşmazlığı açıkça biliniyordu. Öyleyse, Parti, herkesin paylaştığı bir taktik ve bir strateji çevresinde üyelerinin birleştiğini nasıl iddia edebilirdi? Pek çok ve ani değişikliklerin yaşandığı, en cesur ve en iyimser devrimcilerin bile hızını ve kapsamını hayretle karşılayabileceği bir dinamizmin görüldüğü beklenmedik bir durumla yüz yüze gelen Bolşevik liderlik, monolitikliği, dayatmakta zorlanacaktı. Hiyerarşinin her düzeyinde, Merkez Komitesi'nde bile, eğilimler yaşamsal tartışma konularında birbiriyle kapışıyordu. Yalnızca Parti'nin günlük politik hattı değil, devrimin yazgısı da bu tartışmaların sonucuna bağlıydı. Yani bağımsız bir oluşum halini aldığında (1912'de) Lenin'in her türlü ayrılık faktörünü dışlamak için uğraştığı Bolşevik örgütte bir Sağ kanat, bir Sol kanat, arasında çeşitli «Merkez-Sağ» ve «Merkez-Sol» düşünce eğilimleri vardı.

Parti'nin ılımlı, uzlaşmacı, ihtiyatlı ve reformist eğilimini temsil eden Bolşevik Sağ kanadının durmaksızın kitlelerin aceleciliğine ket vurmaya, sabırsızlıklarını idare etmeye ve Parti'nin kendi içinde «Lenin'i geride tutmaya» uğraştıklarını daha önce gördük. Liderin Petrograd'a dönüşüne kadar egemen kalan bu kanat, olayların akışıyla kuvvetlenmesine ve Lenin'in silâhlı ayaklanma plânına iktidarın ele geçirilmesinin arifesine değin karşı çıkmasına karşın, onun otoritesine boyun eğmedi asla. Bu kanatla Lenin (ve daha sonra Merkez Komitesi'ndeki çoğunluk) arasındaki anlaşmazlık, temel bir sorun, yani burjuva devrimden proleter devrime «geçme»nin olanaklı olup olmadığı üzerinde dönüyordu.

Bolşevik partinin bu ılımlı ve geçiştirici eğiliminde Kamenev dahil önde gelen liderlerin yer alması ona özel bir bütünlük kazandırır gibiydi. Yine de işaret edilmesi gereken nokta, «ılımlılık» ve oportünizmin Parti'de örgütlü bir grupta toplanmadığıydı. Burada değinilen, hem bir eğilim, hem bir bakıştı; Merkez Ko-

mitesi'nin seçkin üyelerince önderlik edilen bir eğilim, yer yer belirleyici önem taşıyan kimi durumlarda Lenin'e yakın duran Bolşeviklerde belirli anlarda görülen bir bakış.

Parti'nin «ılımlı» eğilimi açısından geçerli olan, o eğilimin liderliğini üstlenmeye hazırlanan Merkez Komitesi üyelerinin ya da bu örnekte çarpıcı liderlerinin bulunmaması nedeniyle «Solcu» kanat için daha da geçerlidir. Kuşkusuz Lenin'in kendisi, sürgünden Petrograd'a geri geldiği günlerde ve haftalarda, böyle bir rol oynamıştı. Ancak sağ kanada iyi bir ders verip Parti'nin o zamana dek izlediği uzlaşmacı politikayı sona erdirince, gördüğümüz gibi daha ihtiyatlı bir çizgiye yönelmişti. Geçici Hükümet'le kılıçları hemen çekmeyi arzulayan ve devirmek üzere hareket eden daha da radikal bir eğilim Lenin'in Sol'undan da koptu.

1917 Nisan'ında Parti'deki «Sol» eğilimin sesi gür çıkıyordu. Milyukov'un Rusya Dışişleri Bakanı olarak izlemeyi sürdürdüğü tutucu ve emperyalist politikaya kızgın Petrograd kitleleri, başkent sokaklarına dökülüp Geçici Hükümet'e düşmanlıklarını haykırdılar. Petrograd Sovyeti ayaklanmaya dönüşen bu gösteriye son verilmesini isterken, Bolşevik Merkez Komitesi bu kararı destekledi. Olayların akışını hızlandırıp Geçici Hükümet'i alaşağı etmek isteyen militanların kuvvetli baskısına boyun eğmişti Parti liderliği. Parti'nin ordudaki çalışmalarını koordine edip yükseltmekle görevli Bolşevik Askerî Örgütü'nün çeşitli üyelerinin durumu buydu. İçlerinden birisi, 1917 yılı boyunca son derece önemli rol oynayan ve Askerî Örgüt adına konuşan Nevski, açıkça silâhlı bir seferberlik istiyordu. Parti'nin Petrograd Komitesi'ndeki diğer «Solcular» da aynı istemi dile getirdiler[125].

Parti'de Haziran günlerinden[126] önce Sağ'la Sol'un kapışmasına rastlanmıştı; Sol, silâhlı bir gösteri örgütlenmesinde ısrar ederken, Sağ da kitleleri ileri gitmeye cesaretlendirmekte duraksıyor ve şiddet eylemi

olasılıklarını dışlıyordu. Bolşevik Askerî Örgütü yine Sol'un kalesi olarak çıktı ortaya[127]. Sovyet liderleri gösteriyi yasaklarken, Merkez Komitesi buna boyun eğdi. Kararlarının neden olduğu tepkiler, Bolşevikler içinde bir «Sol» eğilimin sürekliliğinin açığa vurulmasına - gerekliydiyse - yol açtı. Kimi militanlar parti kartlarını yırttılar. Kronstadt'taki Bolşevik temsilci, o anların «yaşamının en tatsız anları» olduğunu kabulleniyor, zaman zaman Bolşevik Partisi üyelerinin önderlik ettiği kalabalık şiddetli öfke ve kızgınlık duygularını dışa vuruyordu[128]. Hoşnutsuzluğunu dile getirmekte Petrograd Komitesi de duraksamadı. Zinovyev'le Lenin eleştiricileri yatıştırmayı denedilerse de, her zaman başarılı olamadılar[129].

Temmuz günlerine kadar giden olaylarda «Sol» Bolşeviklerin özellikle aktif olduğu gösterilebilir[130]; zaten bu nedenle Parti'nin o zamanki yenilgisi kimilerince onlara yüklenmişti. «Solcular»dan birinin anılarına bakarsak, Parti tarafından «yargılanmaları» bile önerilmişti. Pek çok Bolşevik arasında «Solculuğun» mahkûm edilmesi hızla düzenli bir şeye döndüğü halde, Lenin bu olguyu anlamaya büyük çaba harcıyordu. Solculara baskı yapılmasının söz konusu edilemeyeceğini düşünüyordu. Tersine, değerlendirilmesi gereken şuydu: «Riske girmeyen kazanamaz; yenilgisiz zafere ulaşılamaz»[131]. Son olarak, Parti Askerî Örgütü'nün isimsiz bir üyesi, Haziran krizinin arifesindeki bir tartışmada konuşurken «Yalnızca sosyalizmi değil, aynı zamanda ve eklenmeli ki *devrimci sosyalizmi* de temsil ettiğimizi anımsamanın zamanıdır»[132] dediğinde, yönetimi ürkeklikle suçlayan en katı üyelerin ruhsal durumunu doğru biçimde anlatıyordu.

Son bir gözlem daha gerekiyor. Bu «Sol» ya da «Solcu» eğilimin Parti liderlerine kıyasla taban arasında daha kuvvetli olduğu, ilkin Merkez Komitesi'nde ele alınan bir sorun daha sonra az tanınmış militanların katıldığı daha geniş çevredeki üyelerle birlikte tartışıldığında ifadesini daha vurgulu bulduğu

gözle görülebilmektedir. Bolşevik Parti'nin Ön Parlamento'ya katılma ya da boykot etme olayında karşılaştığı soruna değinen Troçki, yazdığı devrim tarihinde, «bu sorun partinin ne kadar derinine inerse, karşılıklı güçler ilişkisi o kadar boykot lehine /yani, Sol lehine/ daha kesin biçimde dönüyordu»[133] diye not düşer. Daha geniş bir uzantısı olan bu gözlem, 1917 yılına ya da Bolşeviklere özgü olmayan bir gerçekliği yansıtır: Tabana ve kitlelere ne kadar yaklaşırsanız, (en azından devrimci bir dönemde) doğrudan eylem arzusu o kadar büyük, genellikle haklı olan «gerçekçilik» gerekçeleriyle liderlerin bir işe atılmanın risklerini dikkatle tartmasına, başarı şanslarını incelemesine ve en önemlisi daha önce kazanılanları korumaya çalışmasına neden olan etkenlere ağırlık verme duygusu o kadar köklü olur.

Böylece, Bolşevik Parti, iktidarı adığı yıl, gelişmeleri beklemeyi yeğleyen ihtiyatlı bir kanatla, onları ayıran çeşitli ara düşünce tonlarının yanı sıra asıl olarak eylem isteğiyle karakterize edilen bir kanat arasında bölünmüş durumdaydı. Farklı eğilimlerin birarada yaşamalarına dikkat çekmek yetmez: Aralarında ne tür ilişkiler kurulduğuna, parti hiyerarşisinin tepesinde nasıl ele alındıklarına da bakmalıyız. Kanatların varlığı resmi «iznin» dışındaydı: Devrimci Rusya'nın ve Parti'nin gerçekliğinin bir parçası, fiili bir olguydu. Nisan 1917'deki Bolşevik ulusal konferansında «farklılıklarımızı *açıkça* tartışmayı salık verebiliriz» diyordu Lenin[134]. Olağanüstü parti kongresinin toplanmasını beklediği Eylül ayında ise, Parti içindeki «bütün seçimlerin» Ön Parlamento'ya katılım konusunda alınan tavrın destekten yana mı karşı çıkmak yönünde mi olduğuna bakarak yürütülmesini istiyordu[135]. Eğilimlerin karşılaşması, Troçki'nin değindiği üzre, artan oranda Parti'nin her düzeyinde görünüyordu: «Hemen hemen bütün yerel örgütlerde çoğunluklar ve azınlıklar oluşmuştu»[136]. Gerçekten de Parti'nin 1917'de almak zorunda kaldığı büyük karar-

lar ve yapılan ciddi tercihler hep tartışma ve oylama konusu olmuştu.

Lenin Rusya'ya döndüğünde de bu oldu; olay, Parti'nin devrim anlayışını belirleme olayıydı: Salt burjuva bir devrim mi söz konusuydu, yoksa sosyalist devrime geçme sorunu Çarlığın kaldırılışıyla birlikte hemen çıkar mıydı? Bolşevikler arasındaki önemli görüş farklılıkları tartışmaların keskinliğine ve azınlık oylarının büyüklüğüne yansıyordu: Nisan konferansında asıl karar tasarısı oylandığında, 8 çekimser, 39 aleyhte ve 71 lehte oy çıkmıştı. Örnekler çoğaltılabilir. Haziran'da Parti'nin Geçici Hükümet'i hedef alan bir gösteri düzenleyip düzenlememesi sorunu Merkez Komitesi ya da Petrograd Komitesi'nce değil, birbiri ardına üç tasarının oylandığı geniş, gayri resmi bir toplantıda tartışılıp çözüme bağlanmıştı: 52 çekimser, 37 aleyhte ve 58 lehte oyla toplantıda kitlelerin iradesini bir sokak gösterisinde ifade etmesi arzusuna dikkat çekiliyor; 80 çekimser, 42 aleyhte ve 47 lehte oyla başkent proletaryasının Sovyet yasaklasaydı bile gösteri yapacağı bildiriliyordu[137]. Aynı türden bir işleyiş Eylül ayında, Ön Parlamento'yu boykot edip etmemenin kararlaştırılmasının zorunlu hale geldiği zaman da izlendi: Merkez Komitesi'nin ilk başta aldığı kararı değiştirerek 50'ye karşı 77 oyla boykot düşüncesini reddetmeye karar veren, Merkez Komitesi değil, daha geniş bir grup, Bolşevik Ön Parlamento delegasyonuydu. Ayaklanma sorunu belli nedenlerle kesinlikle Merkez Komitesi'nce tartışılıp çoğunlukla azınlığın belirlenip sayılması o organ içinde gerçekleştiyse de, Merkez Komitesi'nin bu toplantılarına katılanlar çeşitli kereler «geniş tutuluyor», nihai karara taban temsilcileri de katılıyordu.

Bu oylamalar, Parti kadroları arasında sayıları dalgalansa bile hiç yok olmayan güçlü bir azınlığın bulunduğunu gösteriyordu. Ancak azınlığı Parti'nin *yürütme* organlarından dışlama gibi bir sorun hiç gündeme gelmemişti. Bu organların etkinlik nedenle-

riyle sıkı bir politik türdeşlik taşıması ve dolayısıyla bileşiminin yalnızca çoğunluk üyelerden oluşması düşüncesi henüz komünist uygulama alanına girmemişti. Bolşeviklerin yönetici organlarını seçmek zorunda kaldıkları her keresinde, farklı eğilimlerin az çok oranlı bir temsilî güvenceye alınmaktaydı. Nisan 1917 ulusal konferansındaki Merkez Komitesi seçiminde bu yol izlendi. Dokuz üyeden bileşen Komite'nin beş üyesi Parti'nin o zamanki çoğunluk eğilimine aitken (Lenin, Zinovyev, Stalin, Sverdlov ve Smilga), dördü ılımlı kanadı temsil ediyordu (Kamenev, Nogin, Milyutin, Fyodorov)[138]. Kamenev seçilebilsin diye, Lenin, Sağ kanadın liderinin Merkez Komitesi'nde yer almasının Parti açısından «paha biçilmez değerde» olacağını söylediği bir açıklama yapmak zorunda kalmıştı[139]. Ağustos 1917'de kitlelerin ve Parti'nin radikalleşmesinin ilk evresinden sonra toplanan Parti Kongresi'nde seçilen Merkez Komitesi'ndeki Sağcı eğilimden kişilerin sayısı görece daha azdı, yine de 21 üye içinde 6 kadar bilinen «Sağ kanattan» insan bir grup oluşturaibliyordu: Drerjinski, Rikov, Milyutin, Nogin, Kamenev ve Zinovyev. Merkez Komitesi uzun tartışmalarla karar alan bir organdı, ama Politik Büro'nun yokluğunda, kongrelerde ve konferanslarda kararlaştırılan Parti politikasını uygulamaya koyduran bir yürütme organıydı da. Ekim'de ayaklanmanın ilk birkaç gününde Bolşevikler daha dar bir organ, karar ve tabiî ayaklanma günlerinde Parti'nin gündelik liderliğini yürütmesi sorumluluğu verilmiş bir politbüro (sonradan çok ünlenecek «Politbüro»nun kökeni) kurma kararı aldılar. Bu büroya Lenin, Troçki, Stalin, Sokolnikov ve Bubnov (ayrıca, silâhlı ayaklanmanın kararlı karşıtları ve azınlığın başlıca temsilcileri Kamenev ve Zinovyev) atandı (*).

Parti politikasının kararlaştırılıp uygulanmasında

(*) *Protokoly*, s. 86. Gerçekte bu ilk politbüronun rolü çok sınırlıydı.

azınlıkla yanyana yürüme arzusu pek çok şekilde görülebilir: Bolşevik basın organlarında «azınlık» üyelerin varlığı[140] ve bir «muhalefet» temsilcisine önemli parti toplantılarında görüşünü eksiksiz bir tarzda açıklama fırsatı tanıyarak bir «azınlık raporu» sunulması uygulaması. Örneğin Nisan konferansında, Kamenev, Lenin'le birlikte ama zıt çizgiyi savunarak, genel politika tartışması açabilmiş, Pyatakov'un ulusal sorunda Lenin'in görüşlerini eleştiren bir karşı-rapor sunmasına izin verilmişti[141].

Parti'nin 1917'de geçirdiği tek değişiklik bu değildi. Parti, değişik tarihsel koşullarda disiplin ve hiyerarşi gereksinimini ilân ettikten sonra, bu ilkelerin yetersiz kaldığını görmüştü. Monolitik yapıyla yeni ruh halini kaldıramazdılar. Üst kademelerin kararlarına mutlak saygı göstermek daha az biçimsel ve merkezci bir örgüt anlayışıydı. Bunu, çeşitli kereler, en büyük önemdeki konular dahil, Merkez Komitesi'nin yetkilerini çok esnek bir tarzda yorumladığında ve iletişim kanalı olarak liderliğe başvurmadan tabana daha yakın organlara doğrudan seslenmekten kaçınmadığında, Lenin'in kendisi kanıtlamıştı. Gördüğümüz gibi, özellikle Ekim ayaklanmasına öngelen haftalarda, mektuplarından bir kısmını salt Merkez Komitesi'ne değil, aynı zamanda Petrograd Komitesi'ne, Moskova Komitesi'ne ve Kuzey Bölgesi Sovyetler Kongresi'ndeki Bolşevik hizbe hitap ederek kaleme aldığında ve mesajlarının bir bölümünü doğrudan doğruya başkentteki militanlar toplantılarına ilettiğinde bu yolu izlemişti.

1917'de Bolşevik Parti saflarında itaat sorununa pek rastlanmadığı gibi, «mutlak itaat» sorunu neredeyse hiç görülmezdi. Merkez Komitesi'nin otoritesi sık sık ciddi direnişlere çarpar, dayanağı başkentteki organlar bile bağımsız bir ruhla hareket eden parti liderlerinin doğrudan etkisi altında olurdu. Yeri ve sayısı gereği Parti'nin en önemli örgütü olan Petrograd Komitesi böyleydi. Mayıs 1917'de Petrograd'lı Bolşe-

vikler,ürkek ve tutucu diye değerlendirdikleri Merkez Komitesi'inin organı *(Pravda)* karşısında, kendi bağımsız, en azından özerk gazetelerini kurma hakkı istediler. Lenin «gereksiz ve zararlı» diye gördüğü bu isteme karşı çıktı[142]. Yine de, istemi getirenlerle doğrudan çatışmamak için, Petrograd örgütünün ifade özgürlüğünü garanti eden bir dizi önlem getiren bir karar alınmasını önerdi[143]. Uzlaşma arzusuna karşın, karar 12'ye karşı 16 oyla reddedildi[144]. «Petrograd Yürütme Komitesi'nin Petrograd'da *özel* bir gazete kurma kararı tamamen yanlış ve istenmeyen bir şeydir»[145] görüşünü yinelemesine karşın, Petrograd Bolşeviklerinin muhalefetini aşamamıştı. Başkentteki bir örgüt konferasnında kendilerine ait özel bir gazete yayımlama kararları 16 çekimser, 19'a karşı 51 oyla onaylandı[146]. Yenilgiyi kabul etmeyen Merkez Komitesi Ağustos'taki bir toplantıda «o an için» Petrograd Komitesi'nin «ayrı organı» olamayacağı kararını çıkardı[147]. Ne var ki, çok geçmeden, Petrograd'daki Bolşevik örgüt, Merkez Komitesi'ne, «bir matbaa satın alacak... kendi organını basacak bir anonim şirket kurmaya karar verdiğini» bildiriyordu[148]. Eylül ve dahası Ekim olayları bu kararın uygulamaya konmasını engelledi.

Petrograd Komitesi Parti'de ciddi bir etkiye sahip olsa bile, son derece radikal Askeri Örgüt'ün oynadığı rol de aynı ölçüde önemliydi. Bu örgüt, ordudaki görevini yerine getirirken, kazandığı *de facto* özerkliği koruyabilmek üzere Merkez Komitesi'ne karşı yer yer çok sert bir savaşım yürütüyordu. Bolşeviklerin aldığı yenilgilerin «Solcular»a karşı belirli bir tepki doğurduğu Temmuz olaylarından sonra bu savaşım daha sertleşti. Askeri örgüt, o zamana dek, apayrı ve kimi zaman *Pravda* çizgisinden belirgin biçimde ayrı bir üslup ve politikayla, kendi gazetesi *Soldatskaya Pravda*'yı çıkarabiliyordu. Böylece, Temmuz'un ilk günlerinde, Parti merkez organı işçilere sâkinleşme çağrısında bulunurken, *Soldatskaya Pravda* «uyku

değil, hareket zamanı olduğunu» ilân etmekteydi[149]. Askerî Örgüt'ün ve gazeteden sorumlu kimi üyelerin sergilediği bu tutum, Temmuz yenilgisinin ardından, ağır şekilde mahkûm edildi ve Merkez Komitesi *Soldatskaya Pravda*'nın fiilî özerkliğini bitirmeyi kararlaştırdı. Karar, Merkez Komitesi'yle, uymayı reddeden Askerî Örgüt arasındaki ilişkilerde bir krize yol açtı. Stalin Askerî Örgüt'e, Merkez Komitesi bir karar aldığında «tartışmasız uygulanması gerekir» diye bildiriyordu. Askerî Örgüt'ün merkez bürosu böyle bir bakış açısını «kabul edilemez» bulmuş, «iki örgüt ilişkilerinin hemen normalleştirilmesini istemişti». Merkez Komitesi de bir parça geri adım atarak, Askerî Örgüt merkez bürosunun, özel bir gazete çıkarılmasına yetki veren «bağımsız bir politik merkez» oluşturamayacağını», yalnız yazı kurulu üzerinde «geçici denetim» kurabileceğini belirtti[150].

Merkez Komitesi'nin direktifleri, hatta emirleri her zaman bunun gibi güçlü örgütlere değil, küçük birey gruplarına hitap edildiğinde daha iyi yerine getirilirdi. Maksim Gorki'nin çıkardığı *Novaya Jizn* gazetesine yazan belli bir sayıda Bolşeviklerin (bir kısmı Parti'ye son zamanlarda katılıp konumlarını zayıflatmışlardı) yaptığı buydu. Sözkonusu gazete «Sol-Menşevik» platforma yakın görüşler savunuyor, Bolşevik politikaya düşmanlıkla yaklaşıyordu. Ağustos sonuna doğru Merkez Komitesi «oradaki Parti üyelerine /*Novaya Jizn* için/ yazmaya devam etmeyi kabul etmediklerini yazı kuruluna bildirmelerini emretmeyi» kararlaştırdı. Onlar da «bu sorunu kendi başlarına halletme» izni verilmesini istediler. Tepkiyle karşılaşan Merkez Komitesi sorunu yeni baştan ele almaya karar verdi ve bunun üzerine Parti üyelerine (Gorki'nin gazetesine yazmayı kesmeleri gerektiği düşüncesini içermeyen bir şekilde) «imzalarını çekmelerini önerdi». Bu ödünde *Novaya Jizn*'e yazan Bolşeviklerin direnişten vazgeçmelerine yeterli gelmeyin-

ce, Merkez Komitesi bir adım daha geri atıp, gazete editörleriyle genel bir görüşme yapmayı önerdi[151].

Disiplindeki bu gevşeklik kolayca açıklanabilir. Devrimden önce Bolşevik militanlar yalnızca merkezi liderlerinin baskılarına açık oldukları halde, kendilerini artık *kitlelerin* yarattığı eşi benzeri görülmedik bir ortamda bulmaktaydılar. Yeni ortamın Bolşevik kadrolara yaptığı baskı kimi zaman o kadar kuvvetli ve Merkez Komitesi'nin yönelimlerine o kadar aykırıydı ki, kadrolar Parti yönetiminin politikasını gözardı etmeye kadar gidiyordu. Örneğin Temmuz günleri böyle geçti. 3 Temmuz akşam saatlerinde, işçileri yatıştırma emirlerini hiçe sayan Putilov tesislerindeki Bolşevik Komitesi sekreteri, fabrikaya egemen olan ateşli atmosferin büyüsünde kalmış ve işçileri eyleme çıkmaya çağırmıştı[152]. Neredeyse aynı anlarda Kronstadt'taki önde gelen iki Bolşevik delege de Geçici Hükümet'le hesaplaşıp Petrograd'a yürümede sabırsız bir kalabalık karşısında buluvermişlerdi kendilerini. Delegelerden Raskolnikov, Merkez Komitesi adına büyük deniz üssündeki işçi ve denizcilerin heyecanını söndürme emri veren Kamenev'le telefonda daha yeni konuşmuştur. Arkadaşı Roshal ise emre uymayıp kızıştırıcı bir konuşma yaptı. Raskolnikov liderliğin emirlerine karşı geldiğine dikkat çekip «parti harekete geçmezse ne olur?» diye sorduğunda, «endişelenme» diye yanıtlıyordu Roshal, «onları buradan zorlayacağız»[153].

Bu büyük altüst oluş döneminde, Bolşevizmin ilk baştaki değerleri ve *şemalarından*, özellikle Lenin'in uygulamaya koyduğu merkezileşme kuralından ne kalmıştı geriye? Çok şey değil. Göreceğimiz gibi, Bolşevik merkez örgütü, Parti çalışmaları ve üye sayısında korkunç bir artışa uyum sağlayamayacak kadar zayıf ve kötü bir durumdaydı. Teknik faktörlere bir de, yerel ve bölgesel örgütlerin politikalarını belirlerken geniş bir karar özgürlüğü» elde etme arzuları ekleniyordu. Dahası, 1917 Rusyası'nda ulaşım koşulları

ve özellikle posta hizmetleri çok eksikti. 31 Ağustos toplantısında «o güne dek salt teknik nedenlerle Merkez Komitesi'nin çalışması asıl olarak Petersburg'da yoğunlaşmıştır» diyen Merkez Komitesi, taşradaki Bolşevik örgütlere yollanmak üzere «gezici temsilciler» kurulu kurulmasını kararlaştırdı[154]. Bir ölçüde yerel komitelerin direnişi nedeniyle bu çabaların fazla meyva verdiği söylenemez. Kendilerini Merkez Komitesi'ne daha sıkı bağlayan, böylece eylem özgürlüklerini yok eden bir bölge otoritesinin kurulmasına karşı çıktıkları bile oluyordu[155]. Temel ilkelerinden biri merkeziyetçilik olan bu Leninist partide, 1917 sonbaharının başına kadar Bolşeviklerle Menşeviklerin yan yana oturdukları çeşitli yerel seksiyonların korunması da oldukça kayda değerdir. Ancak Eylül ayına gelindiğindeydi ki Taganrog, Simferopol, Vladivostok ve Tomsk gibi önemli merkezlerdeki Bolşevikler, Menşeviklerle bağlarını koparmaya karar verdiler; yine de Omsk ve Irkutsk'da Ekim'e kadar gerçekleşmedi bu ayrılık[156].

De facto özerklik eğilimi ülkenin politik yaşamının genel bir özelliğini yansıtıyordu. Sovyet kurumu yüksek derecede bir ademî merkezileşmeyle karakterize edilmekteydi. Örneğin Petrograd bölgesinde, «Bolşeviklerin kalesi olan Vyborg, Schluesselburg, Kronstadt ve özellikle başkentin oniki semtinin işçileri... her biri Petrograd Sovyeti'nden bağımsızlıklarını kıskançça koruyan özerk sovyetler oluşturmuşlardı»[157]. Durum taşrada da farklı değildi.

Bu merkezkaç güçler, etkin olmakla birlikte, Bolşevik Parti'yi, öteki sosyalist partilerde giderek artan bölünmüşlükle zıtlık oluşturan bir birlik ve beraberlik koşulunu korumaktan alıkoyamadıysa, bunun nedeni muhalefet politikasının genel çizgisi ve liderinin yarattığı otoriteydi. Böyle olunca, Lenin'in otoritesinin kişisel bir diktatörlük olduğu yanlışına kapılmamak önem taşır. Burada da tarihin daha sonrası evresine ait özellikler çok kolayca yaşanmadıkları bir dö-

neme taşınabilir. 1917'deki parti lideri Lenin kişisel bir diktatör olmadığı gibi, meydan okunmaz bir otoritesi bile yoktu. Şubat ve Ekim devrimleri arasında Parti içindeki karşıtları izlediği politikaya durmadan saldırmışlar, üstelik bunu işin özüne bile inmeye gerek duymadan yapmışlardı. Kamenev Nisan'da Lenin'in tezlerini açıkça «kabul edilemez» diye tanımlıyordu[158]. Haziran'da Merkez Komitesi'nin Geçici Hükümet aleyhindeki gösteriyi erteleme kararının peşinden Lenin tabandan gelen güçlü saldırılara uğradı. Keskin bir tartışmada Petrograd Komitesi yürütme organı üyesi A.I. Slutski, Lenin ve Zinovyev hakkında şunları söylüyordu: «10 Haziran gösterisini erteleyerek örgütümüzün altını oymak için herşeyi yaptılar»[159].

Lenin aslında, ve özellikle 1917 yılının en önemli olayında, Merkez Komitesi'nde egemen olan geçiştirici ve Ekim ayaklanmasını geciktirici eğilime karşı savaşmak üzere, tek başına ikna edemeyeceği kararı alması için Merkez Komitesi'ne baskı yapabilecek daha geniş kesimlere seslenmek zorunluluğuyla karşılaşmıştı.

Parti'nin Açılması ve «Bolşeviklikten Arındırılması» (*)

Meydan okunamayacağı düşünülen lidere kendi örgütü içinde kafa tutulması ve Bolşevizmin kurucusunun, Bolşevik Parti'nin başlıca yaratıcısının eleştirilmesi, 1917'nin devrimci olaylarının neden olduğu politik dönüşümlerin dışındaki faktörlerden kaynaklanıyordu. Parti'de egemen olan ruh derin bir değişikliğe uğradıysa, Parti'nin bileşiminin o yıl büyük ölçüde altüst olmasının, bu nedenle en aşağıdan en üst yönetime kadar her düzeyde etkilenmesinin sonucuydu bu.

Üye sayısı büyük oranda arttı. Çarlığın yıkılışının

(*) İngilizce metinde 'de-bolshevizing' olarak geçiyor. (y.n.)

arifesinde sayı 23.600dü[160]. Nisan'da toplanan ulusal konferansta üye sayısının birkaç hafta içinde 79.204'e çıktığı açıklanmıştı[161]. İlkbahar olayları ve Bolşeviklerin yaklaşım tarzı yeni bir üye akışı doğurmuştu. Sverdlov'un Ağustos'ta toplanan 6. Parti Kongresi'ne sunduğu raporda, Petrograd'da üye sayısı Nisan'da yaklaşık 15.000 iken, o anda 41.000 üye bulunduğu gösteriliyordu; aynı sayılar Moskova bölgesinde 13.000'e 50.000'di; Urallar'da 15.000'e 24-25.000; Donetes Havzası'nda 5.500'e 15.000. «Bu sayılar asgari sayılardır», diyen Sverdlov, Parti'nin toplam üye sayısının 240.000 olduğuna işaret ediyordu (*). Ekim ayaklanmasına gelen haftalarda sayı artışı sürüyordu[162]. Bolşeviklerin Eylül 1917'deki ilerlemelerini anlatan Suhanov, anılarında, Bolşevik «ordunun saat saat büyüdüğünü» yazıyordu[163]. Everdlov, 16 Ekim tarihli Merkez Komitesi toplantısında, «Parti'nin büyümesi dev oranlara ulaşmıştır: Şu anda en azından 400.000'e vardığı tahmin edilebilir» demişti; ve tutanaklarda Sverdlov'un bunun «kanıtlarını ortaya koyduğu» eklenir[164]. Bununla birlikte, Bolşevik Parti üyeliğinin evrimini en sistemli biçimde araştırmış yazar, 400.000 rakamını biraz abartılı bulur ve Sverdlov'un Parti'nin kuvvetini ve bu yolla Lenin'in ayaklanma savını desteklemek için böyle konuştuğunu varsayar[165].

Bu rakamlar gerçekten de tamı tamına alınmamalıdır. Lenin, Eylül 1917'de, «parti üyeliğinin dalgalanması konusunda istatistik yokluğunu...»[166] kabul ediyordu. Çok dar bir personeli bulunan parti sekreterliğinin örgütün hızla gelişmesini izleyip kaydedecek bir konumda bulunması olasılık dışıdır. Buna karşın, 1917'de Bolşevik üyelerin artışının çok büyük olduğu, Ekim devrimi zamanında yirmi üyeden yalnızca *bi-*

(*) *Preparing for October*, s. 31-2. Lenin (C. 25, s. 260) bu rakamı doğrular, ayrıca bkz. Gorky, *History*, C. I, s. 300. L. Schapiro *Sovyetler Birliği Komünist Partisi* adlı kitabında, SSCB'de 1958'de yayımlanmış istatistiklere dayanarak 200.000 rakamını verir.

rinin eski örgütün üyesi olduğu, yalnızca birinin Çarlık döneminin kapalı, konspiratif ve merkezî örgütünün zor okulunda yetiştiği besbellidir. Diğerleri Bolşevizme ancak genişleme ve dönüşüm dönemlerinde gelmişlerdi.

Dönüşüm ne salt nicel karakterdeydi, ne de sadece tabanı etkiliyordu. Parti tepede de yeni bir kan değişimi yaşamıştı. Yeni liderler arasında en göze çarpanı Troçki'ydi. Lenin savaş sırasında Troçki'ye, Lenin'in «devrimci yenilgicilik» konusundaki düşüncelerini paylaşmadığı, ortacılarla bütün bağları koparmada gönülsüz davrandığı için ağır bir dille saldırmıştı. Çeşitli kereler, Lenin'in söz dağarcığında en incitici, en yakışıksız etiket olan «Kautsky'ci» diye nitelemekteydi onu[167]. Şubat 1917'de devrimden birkaç gün önce nefretle küçük görme karışımı bir Troçki yargısında bulunmuştu. Inessa Armand'a bir mektubunda, Troçki «kendine dönüktü - kıvırtır, sahtekârlık yapar, Solcu gibi ortaya çıkar ve elinden geldiğince Sağ'a yardım eder...» diyordu[168]. Troçki'nin Rusya'ya dönüşü ve döner dönmez Sovyet'te oynadığı rol, kitle ajitatörü olarak Lenin'in gözlerini çok çabuk biçimde düşmanının faziletlerine ve devrimci tutumuna çevirtmişti. Çok kısa bir zaman diliminde eski kavgalarını toprağa gömdüler. Troçki Bolşevik Parti'ye Ağustos'a dek girmese dahi, Lenin daha Mayıs ayında çıkarmayı düşündüğü yeni bir halk gazetesinin baş editörlüğünü Merkez Komitesi'nin Troçki'ye vermesini önermişti. Lenin'den daha katı ve eski düşmanlıkları önde tutmaya daha eğilimli Merkez Komitesi bu düşünceyi reddedecekti[169].

1917 Eylül'ü sonundaki Petrograd Bolşeviklerine seslenen bir belgede Lenin, Troçki'yi şu sözlerle savunuyordu: «İlkin, ayağının tozuyla Troçki hemen enternasyonalist bir tutum takındı; ikincisi, /Bolşeviklerle/ birleşme için *mezhraiontsi* arasında çalıştı; üçüncüsü, zor Temmuz günlerinde, göreve yakıştığını ve devrimci proletaryanın partisinin sadık bir destekçi-

si olduğunu kanıtladı» (*). 6. Kongre'de partiye resmen girer girmez Merkez Komitesi'ne, Eylül'de *Pravda* yazı kuruluna seçildi (**).

Troçki'nin Bolşevik Partisi'ndeki konumu bir başına girdiği için daha da kuvvetliydi. 1917'de, sayısı kabarık olmasa bile, son derece aktif ve harekette tartışma götürmez bir rol oynayan bir sosyalist grupla birlikteydi: *Mezhraiontsi* («bölge içi grup») 1913'den beri, Troçki gibi Bolşeviklerle Sol kanat Menşevikleri yeniden birleştirmeyi uman devrimci militanları biraraya toplamıştı. Bu gruba birtakım Bolşevik «Uzlaşmacılar» da katılmıştı. Menşeviklerden çok daha radikaldiler, ama Lenin'in örgüt anlayışlarını eleştirip Bolşevik Parti'yi sekter tutumu ve otoriter eğilimleri için kınıyorlardı. Temmuz günlerinden sonra, Petrograd'da sayıları 4.000'e varan *mezhraiontsi*'nin büyük bölümü Parti'ye katıldı ve «bölge için» örgütteki üyelik dönemlerinin kıdem olarak Bolşevik Parti'de geçirilen aynı döneme eş tutulması kararlaştırıldı[170]. Görüşmeler sırasında çıkan güçlüklerin nedeni, Leninistlere hâlâ kuşkuyla bakan *mezhraiontsi*'nin bir kısmının duraksama göstermesiydi: Troçki kuvvetle birleşmeyi savunup, Lenin'in partisinin devrimin etkileriyle «Bolşeviklikten çıktığını» belirtiyordu[171].

Bolşeviklikten çıkmış bir parti. Troçki daha sonra, Stalin'le çekişmesinde kendini tartışmasız bir Leninist olarak göstermeye ve ölü liderin bütün mirasını üstlenmeye heveslendiğinde, taktik hesaplar ya da politik zayıflık nedeniyle gelişen ortodoks çizgiye ve Lenin tapınmasına boyun eğerek, «Bolşeviklikten çıkmış parti» tezini yeniden ortaya atmaktan kaçınacaktı. Buna karşın, şematik, belki özür arayıcı hedef-

(*) Lenin, C. 41, s. 447. Bu belgenin SSCB'de 1962'ye kadar yayımlanmaması şaşırtıcı değildir.

(**) Deutscher, *Prophet Armed*, s. 288. Merkez Komitesi kısa süre önce 10'a karşı 11 oyla ve Lenin'in isteğine karşı bu atamayı reddetmişti.

li ve kesinlikle diyalektik olmayan bir tez olduğu halde, 1917 Şubat devriminin sonucunda ve en çalkantılı, en muzaffer evresi boyunca gözlenen Bolşevik Parti'nin «Bolşeviklikten çıktığı» tezi hakkında söylenecek çok şey vardır. Geçmişin, Lenin'le izleyicilerinin Parti'yi inşa etmeye hasrettikleri onlarca yılın yaptığı katkı, 1917'de birdenbire buharlaşıp uçup gidemezdi kuşkusuz - gitmedi de. Gelgelelim Bolşevizm özgün biçimiyle herşeyden önce örgütsel düzlemde merkeziyetçilik, disiplin ve «Parti ruhu» anlamına geliyorduysa, bütün eksiklikleriyle birlikte «Bolşeviklikten çıkma» formülü, Lenin'in partisinin Şubat 1917'de Çarlığın yıkılışıyla açılan büyük devrim döneminde geçirdiği hakiki dönüşüm sürecine gerçekten de ışık tutamaz.

«Bolşeviklikten çıkma» tezi Amerikalı tarihçi Robert Daniels tarafından en aşırı sonuçlarına dek götürülmüştür. Daniels şöyle yazar: «Bolşevik Parti 1917'de bu yeni bölünme doğrultusunda /savunmacılığa karşı enternasyonalizm/ (1914'ten önceki bağlılıklarına göre değil) biçimlendi ve iktidara uzandı»[172]. Bu görüş, 1917 Rusyası'nın en önemli ve en ciddi olgularından birini öne çıkarma gibi değerli bir yan taşımasına karşın, çok aşırıdır. Pierre Broué, «1917'nin Bolşevik Partisi... o zamana değin Lenin'in partisinin dışında kalan çeşitli enternasyonalist Sosyal-Demokrat örgütlerin ve 'bölge içi' grubunun oluşturduğu bağımsız devrimci nehirlerin Bolşevik nehirde birleşmesinden doğmuştu»[173] iddiasını ortaya attığında daha kesin ve doğruya daha yakındır. Karl Radek de devrim sırasında Bolşevik nehre katılan bu «nehirler»in ve «dereler»in önemli olduğunu yazıyordu[174].

Bu akış Parti'yi zenginleştirip, sonra en hayranlık duyulacak ve etkili liderlerinden bir kısmını Parti'ye kazandırdı. Bunu göstermek istiyorsak, ilk deneyimlerini Lenin'in partisinden başka yerlerde yaşamış (Aleksandra Kollontay ya da Çiçerin gibi Menşevikler arasında, Troçki gibi küçük bağımsız gruplarda ye-

tişmiş) önde gelen Bolşeviklerin adlarını sıralamak yeterli gelmez. Devrimin genel kurmayı da ağırlıkla, politik yaşamlarının farklı dönemlerinde, ya Bolşevik hizip içinde, ya da Bolşeviklerden kopmuş Sol ve Sağ grupların herhangi birinde, «Ültimatomcular» ve «Otzovistler»le «Uzlaşmacılar» içinde Lenin'e karşı çıkan insanlardan oluşuyordu. Bu «aykırı» Bolşevikleri ele alırsak, Parti'nin yeni yönetiminde gözle görülebilir bir öğe oluşturduklarını görürüz. Devrim sırasında seçkin bir yer tutan en önemli 52 Bolşevik liderin resmî biyografilerinin çözümlenmesi, 23 tanesinin (yaklaşık yarısının) şu ya da bu yolla geçmişte Lenin'in politikasına karşı kavga verdiklerini gösterir örneğin (*). 1917'de 6. Kongre'de seçilen Bolşevik Merkez Komitesi üyelerinin sicillerinin çözümlenmesi de 21 üyeden 9'u açısından bunun geçerli olduğunu kanıtlar.

Lenin, *bu* Bolşevik Parti'nin, devrimden önceki haliyle Bolşevik örgütten temelinden farklı olduğunu tamamen anlıyordu. O kadar iyi anlıyordu ki, Rusya'ya dönüşünde Parti'nin isminin değiştirilmesini, «Sosyal-Demokrat» adının terkedilip «Komünist Partisi» adının alınmasını, böylece geçmişe bağlayan terminolojik düğümlerin koparılmasını istemişti[175]. Ama önerisi izleyicileri arasında yankı bulmadı. Öneriyi Nisan'daki ulusal konferansta yinelediyse de, yine başarılı olamadı[176]. «'Eski aziz' lekeli gömleği reddetmek istemeyiz... Ama lekeli gömleği çıkarıp temiz çamaşır giymenin de zamanıdır»[177]. Bolşevikler Mart 1918'e kadar Parti'nin eski isminden vazgeçmeyi kabul etmeyip, bu yolla Rusya'yı tarihteki ilk işçi devleti haline getirmeye yardımcı olan bir başkalaşımı kutsallaştırdılar.

(*) Haupt ve Marie. Bu biyografiler konu olan kişilerin kendilerince kaleme alınmıştı. 1920'lerde kendilerine geçmiş hakkında soru yöneltildiğinde ciddi şeyler anlatabilecek bir konumdaydılar.

2

DEVRİM STRATEJİSİ

2 Mart 1917'de II. Nikola tahttan çekildi. Kimi Liberaller Naip olmasını isteyerek Çar'ın erkek kardeşi Grandük Michael'e çevirdiler başlarını. Ne var ki, Michael kendisine önerilen tehlikeli görevi geri çevirince, Romanov hanedanını kurtarma girişimi suya düştü. Çar'ın tahttan çekildiği ve kardeşinin tahtı devralmayı reddettiği haberleri Rusya halkına aynı anda bildirildi. Petrograd'da haberler coşkulu bir sevinç patlamasıyla karşılandı. Halkın zaferini kutlayan kalabalığın ortasında önde gelen S.R.lerden biri dostuna şöyle fısıldıyordu: «Şimdi tamam.» Ama bu sözleri duyan yanındaki bir kadın «çok alçak bir sesle» söze girdi: «Yanılıyorsunuz, küçük bey. Henüz kan dökülmedi»[1].

Bu isimsiz gözlemcinin gösterdiği neden kabaca konmuştu, ama devrimin bitmediği ve tükenmediği görüşü sağlam bir görüşü ifade ediyordu. Lenin bunu halkın bilgeliğinin bir kanıtı, proleter kararlılığın bir örneği diye görecekti. Ne olursa olsun, devrimin tamamlandığı şeklindeki bu doğru görüştü ki, 1917 yılı içindeki Lenin'in bütün hareketlerine esin verecekti. Taktikleri ve stratejisi, Çarlığın yıkılışının sadece devrimin *başlaması* anlamına geldiği, nihaî sonucu ne kadar kestirilemezse kestirilemesin Rus devrimini ulusal sınırlarının ve burjuva çerçevesinin ötesine taşıyacak bir fetih sürecinin başladığı inancına dayanı-

yordu. Ama taktik plânları ve strateji anlayışı devrim dinamiği ilerledikçe evrim geçirdi; başkaları değişirken kimi özellikler keskinleşti ve ancak tarihe soyut anlamda bakılırsa küçümsenebilecek değişikliklerle sonuçlandı.

«Yanılıyorsunuz, küçük bey. Henüz kan dökülmedi.» Gerçekten de Çarlığın yıkılışının üzerinden iki ayı geçmeden, çok sayıda işçi, kısa bir süre önce varlığıyla Çarlığa karşı kazanılan zaferi simgeleyen Geçici Hükümet'in çekilmesini isteyerek sokaklara dökülmüştü. Daha da önemlisi, sayıları yüzbinlere varan göstericiler, en azından dolaylı şekilde, burjuva hükümeti destekleyen sovyetlerin kendilerine saldırıyordu. Bir kez daha kan döküldü, Hükümet'i savunanların mermileriyle Petrograd sokaklarında çok sayıda kurban verildi. İlkbaharda kitlelerin radikalleşen ve hoşnutsuzluğu artan ruh hali ifadesini çeşitli şekillerde buluyordu: Giderek genişleyen kesimlerin desteğiyle işçi denetimi istemleri; ılımlı partilere karşı güvenin gözle görülür derecede yitirilmesi; Bolşevik Parti üye sayısında muazzam bir artış; kaçak sayısının artışında yansıyan ordudaki kriz; son olarak ve genelde, hoşnutsuzluğun için için kaynayarak (ve durmadan patlama tehdidiyle) devrimin ilerlemesine sekte vuran herşeye karşı öfkeye dönüştüğü bir politik iklimin şiddetlenmesi. Bu baskı Haziran ayında o denli kuvvetliydi ki, radikalizmleriyle bütün rakip grupları (anarşistler dışında) ürküttükleri halde, Bolşevikler bile neredeyse ağırlığı altında kaldılar ve daha sabırsız destekçilerince aşırı ılımlılıkla suçlandılar. Temmuz'da halkın sabırsızlığı önce zirve noktasına, sonra da onbinlerce denizci, asker ve işçinin safdışı bırakılması, Bolşevik Parti'yi ve proletaryayı hedef alan bir baskı dalgasıyla sıfır noktasına erişti.

Bu durum uzun sürmedi. Sağ güçler anlık avantajdan yararlanamadılar. Başlattıkları askerî saldırı başarısızlığın peşinden Bolşeviklerin politik açıdan toparlanmasıyla sonuçlandı. Kornilov'un giriştiği *coup*

d'état'nın ezilmesi ağırlıkla Bolşeviklerin işiydi. Sovyetler başkentin militan proletaryasını gerici saldırıyı püskürtmeye çağırma zorunluluğuyla karşılaşınca, Lenin'in izleyicileri yeniden örgütlenip Kızıl Muhafızlar'ı silâhlandırma işini bitirdiler. Eylül'den sonra Bolşevikler, yeniden ve her zamandan daha fazla yükselen bir politik güç olarak ortaya çıktılar. Geçici Hükümet ve dostları birbiri ardı sıra bozguna uğruyorlardı: Her zamankinden daha fazla tereddüt ve sıkıntıyla Geçici Hükümet'i destekleyen partilerin, izleyicilerinin eriyip gittiğini görmeleri şaşırtıcı değildir.

Menşevikler Temmuz günlerinden bile önce, devrimin ilk haftalarında Petrograd işçi sınıfı içinde kazandıkları üstünlüğü yitirmişlerdi. Sovyet liderliği fabrika delegelerine işçileri sâkinleştirme çağrısı gönderdiğinde, başkentin halk mahallelerinde bütün çevrelerini yitirdiklerinden ılımlı sosyalist sözcülere bel bağlayamazlardı artık[2]. Bolşeviklerin Temmuz yenilgisi Menşeviklere toparlanma umudu vermiş, ancak 20 Ağustos'taki Petrograd belediye seçimleri yanılsamalarını darmadağın etmişti. Seçim kampanyası fiyaskoyla sonuçlandı: Oyların ancak % 5'ini aldılar. Bakanlık koltuklarına sıkı sıkıya yapışmışlarken, halk temsilcileri konumlarını pratikte kaybetmişlerdi. Menşeviklerin oyların yalnız % 4'ünü aldığı Moskova belediye seçimleri Eylül ayında bu durumu bir kez daha doğruladı. Bir ideoloji olarak olmasa bile örgütlü bir güç olarak Menşevizm hızla eriyordu. İki «başkent»te işçi sınıfının Bolşeviklere rakip olarak bağlanabileceği tek örgüt hemen hemen yokolmuştu. S.R.-lere gelince, onlar da kendilerini Çarlık döneminin devrimci popülizmiyle bağlayan herşeyi yitirmişlerdi. Şubat 1917'den sonra S.R. Partisi gitgide daha açık biçimde burjuva partisine döndü: Marc Ferro'nun koyduğu gibi, «İnsanlar Devrim'de kariyer yapmak için S.R.leşmekte» (*). İkisi de reformist parti olan Men-

(*) Ferro, *February*, s. 229.

şeviklerle S.R.lerin trajedisi, reformlara sırtlarını dönmeleri, reformları tutucu burjuvaziyle ittifakın ve savaşın kısıtlamalarına feda etmeleriydi.

Menşeviklerin ve S.R.lerin etkilendiği gözden düşme, daha birkaç ay önce halkın bütün umutlarının taşıyıcısı görünen Geçici Hükümet'in içine gömüldüğü tamamen gözden düşmeyi ve güçsüzlüğü de yansıtıyordu. Sonuçta, merkezi yönetimsiz, iktidarın kimsenin elinde olmadığı kocaman bir boşluğun yaşandığı bir ülke haline geldi Rusya. Liberal çözüm çökerken, Kornilov'un gerici çabaları yarı gönüllü bir burjuva demokrasisinin yerini tutamamıştı. Burjuvazinin çifte yenilgisi üzerine Lenin tamamen yeni bir durumla karşılaştı; nitekim, Eylül ayında, silâhlı ayaklanma çok yakın bir geleceğin sorununa döndü.

Tarihte bu kadar kısa zamanda bu kadar derin değişiklikler gerçekleşmesinin çok az örneği vardır. Şubat'ta, halk gösterilerinden bir iki gün sonra Çarlığın yıkılışı; sonra işçi partisinin desteğini alan (ama birkaç hafta içinde kazandığı korkunç popülariteyi ve genel güveni bir mirasyedi gibi harcayan) burjuva otoritenin kurulması; daha Nisan ayında liderinin «aşırılığı» nedeniyle alay konusu olduğu bir partinin hızla büyümesi; henüz birkaç ay önce varlığıyla tutuculaşma nedeni olan ama özünde devrimci bir kurum denmesi gereken sovyetlerin vesayetini kıran proletaryanın sabırsızlığının artması; Lenin'i bir kez daha sürgüne gitmeye zorlayarak Temmuz ayında Bolşeviklerin ilerlemesinin durdurulması («Temmuz olayları Bolşevizmi yoketmiştir», diye yazıyordu Suhanov[3]...); en sonunda, Eylül'le birlikte, ajitasyon ve karışıklıklar bütün kırı sararken, gerici saldırının yıkıntıları arasından başını kaldıran Bolşeviklerin, kendilerini onbeş günden az bir zamanda iktidarın ele geçirilmesine götürecek bir yola girmeleri. Feodalizmin kalıntılarından sosyalizmin kabul olmasına geçmek için sekiz aydan az bir süre gerekmişti. Böyle bir tufanın ortasında, sınırları katı çizgilerle çizilmiş

bir politikayı nasıl uygulayabilir, ayrıntılı bir plânı nasıl sahneye koyabilirdi Lenin? Oysa onun tuttuğu yolda, «burjuva devrimden sosyalist devrime geçiş» yönündeki stratejik tutarlılığını etkilemeyen çeşitli dönüşler yer alıyordu. Çarlığın yıkılışını izleyen ilk günlerde (belki ilk saatlerde) bu geçişi sağlama isteğinin basit bir dışavurumu, devrimin yazgısını belirleyen bir deha parıltısıydı. Leninist politikanın 1917 yılı içindeki sürekliliğini belirleyen Lenin'in bu kararlılığıydı. Ancak sosyalist bir devrimin zafer kazanması olasılığının parıltıları bir kez yanınca ve kaba hatlarıyla çizilen plân o doğrultuda ilerlemeyi uygulanabilir hale getirdikçe, olayların gelişme tarzı duraksamalara neden oluyor; atak ama esnek, cesur ama cesaretinde bile ihtiyatlı bir Lenin, görebileceğimiz gruplaşmaları ve manevraları gerekli kılıyordu. Bu süreç, aynı zamanda, bir düşünceye sıkı sıkı yapışırken gerçekliği gözlemlemek üzere bütün etkenlere de dikkat gösteren, devrim tarihini oluşturan çok yönlü sürprizler, tuzaklar ve sahte umutlarla başa çıkmak üzere bu düşüncenin hayata geçmesinde önemli rol oynayan her faktörü irdeleyen bir Lenin tablosunu zorunlu kılıyordu.

Şubat'tan Temmuz 1917'ye : Barışçı Bir Devrim mi?

Lenin'in 1917'de izlediği devrimci politikanın stratejik bakımdan kalıcı çerçevesi içindeki taktik varyasyonları görmek önem taşır.

Daha önce belirtildiği gibi, Mart ayı ve Nisan'ın büyük bölümü boyunca, Parti'nin aşırı Sol kanadında duran Lenin, devrimin salt demokratik evresini aşmanın olanaklı ve zorunlu olduğu *düşüncesinin* tanınması uğruna kavga veriyordu. Rusya'ya dönüşünün ilk haftalarında kendi örgütü içinde tecrit duru-

munda kalması tavrının cesurluğuna yeterince güzel biçimde tanıklık ediyordu. Ancak sonraki evre olan «Nisan günleri»ndeki tutumu, «aşırı» tavırlarının, kendisiyle Petrograd kitlelerinin en radikal unsurları arasındaki belli bir uzaklığı gösteren bir sağduyu ve serinkanlılıkla ne ölçüde birleştiğine tanıklık ediyor du.

Çoğu silâhlı yüzbinlerce işçi ve askerin katıldığı gösterilere karşın, onbinlercesinin haykırdığı «Kahrolsun Geçici Hükümet!» sloganına karşın, Lenin ayaklanmaya doğru bir adım daha atmayı reddetti. Petrograd Sovyeti işçilere hareketlerini durdurmalarını emrettiğinde, Lenin, Parti Merkez Komitesi'nin önüne, «Petrograd Sovyeti'nin 21 Nisan tarihli ve bütün sokak gösterileriyle toplantılarını iki günlüğüne yasaklayan kararına Parti'mizin her üyesinin kayıtsız koşulsuz uyması gerektiğini» belirten bir tasarı getirdi[4]. Aynı tasarıda, «'Kahrolsun Geçici Hükümet!'» sloganının şu anda yanlış olduğu, çünkü, devrimci proletaryanın yanında sağlam (yani, sınıf bilinçli ve örgütlü) bir halk çoğunluğu yoksa, böyle bir sloganın ya boş bir deyiş olarak kaldığı, ya da nesnel olarak maceracı karakterdeki girişimlere vardığı» açıklıyordu[5]. Lenin birkaç gün sonraki Nisan konferansında da şunları söylüyordu: «Bütün istediğimiz, düşman güçlerini barışçı biçimde incelemekti; savaşmak istemedik. Ama Petrograd Komitesi bir parça sola kaydı ve bu kesinlikle çok ağır bir suçtur». Aynı konferansta Kamenev ve destekçileriyle çatışırken Sol bir bakış açısını kabul ettirmeyi başarmış olan Lenin ekliyordu. «Eylem zamanında 'bir parça sola kaymak' yanlıştı... Böyle bir harekete bilinçli olarak göz yumsaydık, Merkez Komitesi'nde bir an bile kalmazdık»[6].

Son olarak, devrimci proletaryayla burjuvazi arasında ilk kuvvet denemesi yapılırken, Lenin, Rusya'ya dönüşünden beri savunup durduğu taktiğe bağlı kalmıştı. İktidarın sovyetlere *barışçı* geçişi anlayışına dayanan taktiği, Lenin'in tekrar tekrar vurgula-

dığı üç noktada özetleniyordu: (1) Çoğunluğu kazanma gerekliliği, (2) ikna edip açıklama gerekliliği, (3) şiddet yöntemlerinden vazgeçilmesi. Petrograd'a dönüşünün ardından *Pravda*'da yayımladığı ilk makalelerinden birinde, «sınıf bilinlçi işçiler iktidar olmak için çoğunluğu yanlarına çekmelidirler... Biz Blanquist değiliz /*Collected Works* çevirisinde yanlış olarak «Blancistler» denmektedir/, azınlığın iktidarı almasından yana değiliz»[7]. Bir başka seferde, «yalnızca, halk çoğunluğunun desteğiyle, bütün devlet iktidarını kendi ellerine alarak devrimci proletarya, devrimci askerlerle birlikte, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri biçiminde... savaşa tek başına çabukça son verebilecek bir hükümet yaratacaktır...»[8] Benzer türde aktarmalar çoğaltılabilir[9]. Ne bu pasajların herhangi biri, ne de birlikte alınırlarsa tümü, görünüşe bakılırsa çok ciddi eleştirmenleri, sözgelimi John Plamenatz gibi, Lenin'in işçilerin ne düşündüğünü pek dikkate almadan «proleter» bir devrim yaptığını belirtmekten alıkoymamıştır![10]

Dahası, işçi sınıfının çoğunluğu ancak açıklama ve ikna yollarıyla kazanılabilirdi. Tekrar tekrar ikna etme ve açıklama görevi, Bolşevik Partisi liderinin 1917 ilkbaharında kendi destekçilerinin önüne koyduğu görevdi. «*Nisan Tezleri*»ni sıralarken, «geniş kesimler»den söz ettiği bir yerde, «özel bir dikkat, ısrar ve sabırla hatalarını onlara açıklamak, sermayeyle emperyalist savaş arasındaki ayrılmaz bağlantıyı açıklamak ve sermayeyi alaşağı etmeksizin gerçekten demokratik bir barışla, şiddet zoruyla dayatılmayan bir barışla savaşı sona erdirmenin *olanaksız* olduğunu kanıtlamak gerekmektedir» diyordu[11]. Açıklama görevi «bütün çalışmamızın odaklanması gereken» nokta diye sunuluyordu[12]. Bu «pedagojik tutum»[13] salt göz boyamayı hedeflemiyordu. Parti içinde çıkan fırtınalı bir tartışmada, kendini kaybeden eski bir Bolşevik militan Lyudmila Stal'e yazdığı bir notta iyi öğütler veriyordu: «O kadar hiddetlenmeye gerek yok... Açık-

lamalı ve aydınlatmalıyız. İkna etmeliyiz: İşçilerin çoğunluğunu kazanmak zorundayız»[14].

Böylesi araçların kullanılması şiddete başvurulmasını açık biçimde dışlıyordu. Lenin bunu sık sık vurgulamaktaydı; örneğin 15 Nisan 1917 tarihli *Pravda:* «Bireylere karşı şiddet tehditlerinden dolaylı dolaysız suçlu olmadığımız gibi, tersine, her zaman, bizim görevimizin görüşlerimizi bütün insanlara *açıklamak* olduğunu öne sürdük»[15]. Birçok fırsatta devrimci proletaryanın insiyatifi şiddete dayanarak almayacağını vurguluyordu. Sözgelimi: «Partimiz şiddetten kaçınmayı vazeder... Kapitalistler İşçi, Asker, Köylü, Tarım Emekçisi ve öteki Vekiller Sovyetleri'ne karşı şiddet kullanmaya başlamadıkça... Parti'miz derin ve ölümcül 'devrimci savunmacılık' hatasına karşı sadece ve sadece yoldaşça ikna aracıyla döğüşecektir»[16].

Devlet iktidarının barışçı fethedilmesi perspektifini ilk kez böyle koyduğunda, iki etkene dayanıyordu. İlk olarak Rus kitlelerinin politik bilincinin gelişme düzeyinin yetersizliğine değiniyor, «dev bir küçük-burjuva dalga herşeyi kaplamış ve sınıf bilinçli proletaryayı ağırlığı altında ezmiştir...; yani, çok geniş işçi çevrelerine küçük-burjuva politik bakışını doldurup bulaştırmıştır» diyordu; son bir ek daha yapmaktaydı: «Kapitalistlere mantıksızca güven besleme tutumu... Rusya'da şu andaki halk *kitlelerinin* politikasını karakterize eder»[17]. Bu durumu tek başına Lenin'in izleyicilerinden ısrarla istediği yorulmak nedir bilmeyen «kardeşçe ikna» çabalarıyla düzeltmek olanaklı değildi. Böyle bir çaba gösterilebilir ve sosyalizme giden barışçı bir yol açılabilirdi, çünkü Şubat'ta kazanılan demokratik zafer sonucunda «Rusya'daki kadar özgürlük başka hiçbir yerde yoktur»[18]. Bu tür koşullarda «iç savaş düşüncesi« Lenin'e «safça, anlamsız ve akıl almaz bir şey» gibi geliyordu[19].

Demek ki Lenin Nisan günlerinde böyle bir tutumda ısrar ederken, politik yaşamında oldukça is-

tisnaî bir şekilde, savunduğu taktikte içerili tahminle de uyum içinde, Rus devriminin görece yavaş bir şekilde geliştiğine işaret ediyordu. Temmuz olayları bu ihtiyatlı tahminini değiştirmesini sağladı. O ayın başında Bolşevik liderler Parti Askerî Örgütü'nün ve Petrograd Komitesi'nin kuvvetli baskılarıyla yüz yüze geliverdiler. Bu örgütler, başkentteki çok sayıdaki askerin çağrısıyla yapılacak bir sokak gösterisinin başına geçmeyi istiyorlardı[20]. Bolşevik yönetimin 6 Haziran toplantısında iki eğilim de kendini hissettirdi. Kamenev, Nogin ve Zinovyev'in başını çektiği bir eğilim gösteriye karşı çıkarken, Lenin'in de içinde bulunduğu öteki eğilim Parti'nin gösteriyi düzenlemesini istiyordu. Kimileri gösterinin silâhlı olmasını isteyerek daha da ileri gitti. Bolşevik Askerî Örgütü'nün liderlerinden Nevski, barışçıl bir gösterinin «etkisiz» ve «amatörce» kalacağını söylüyordu örneğin[21]. Daha geniş bir toplantıda durumun yeniden ele alınması kararlaştırıldı. İki yüz «kadro» nun katılımıyla yapılan toplantıda, Parti'nin gösteriye önderlik etmesi ezici bir çoğunlukla benimsendi. Yine de oldukça ihtiyatlı bir çizgi benimsenmişti, çünkü *silâhlı* gösteri düşüncesi kabul edilmemişti..

Gösterinin yapılacağı günün arifesinde, Petrograd Sovyeti yürütme organı yasaklama kararı çıkardı. Merkez Komitesi'nin tepkisi de hemen bu yasağa karşı çıkmak oldu. Smilga, «olaylar bir çatışma noktasına dek gelirse Postahane'yi, telgraf binasını ve cephaneyi ele geçirmede duraksamamaları gerektiğini» önerecek kadar ileri gitti[22]. Zinovyev'le Kamenev gösteriye ilkesel olarak düşman bakarken, Lenin'in görüşü gelişmelerin olabilecek şeylerle uyum içinde ilerlemesine olanak tanımaları gerektiğiydi[23]. Sonra, 9 - 10 Haziran gecesi, tam üyeli bir oturum yapan Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi, gösteriye Petrograd Sovyeti'nin koyduğu yasağın üstüne kendi yasağını da ekledi. Aceleyle toplantıya çağrılan Merkez Komitesi'nin beş üyesi ivedi bir karar almak zorunday-

dı. Kamenev, Zinovyev ve Nogin gösterinin ertelenmesi yanlısıyken, Sverdlov'la Lenin de oy vermekten kaçınınca, gün ılımlı eğilimin oldu[24].

Bu olayda Lenin duraksamalı bir tavır göstermiş gibidir. Kamenev'in aşırı ihtiyatlılığını paylaşmasa da, Smilga'nın «Solcu» çizgisinden uzak durmuştu. Teraziye kendi otoritesini tam ağırlığıyla koymuş da görünmez. Birkaç gün sonra, Merkez Komitesi Parti militanlarının kuvvetli eleştirileri karşısında izlediği tutumu haklı göstermeye çalışırken, Lenin konumundaki belirsizliği gizlemedi. «Ertelemenin /gösterinin/ kesinlikle gerekli olduğunu» doğrulamakla birlikte, «çoğu yoldaşın gösterinin ertelenmesinden hoşnutsuzluklarını dile getirmesinin oldukça doğal olduğunu» da kabul ediyordu (*). Ayrıca şöyle bir gözlemi vardı: «Bugün devrim, gelişmesinin yeni bir evresine girmiştir... İşçiler barışçıl bir gösteri sorununun artık kalmadığının açıkça farkında olmalıdırlar... Proletarya azamî sâkinlik, ihtiyatlılık, çekingenlik ve örgütlenmeyle karşılık vermeli, barışçıl gösterilerin geçmişte kaldığını unutmamalıdır»[25].

Sonraki haftalarda ülkenin genel durumunda bir dizi değişiklik görüldü ve bunların önemi Lenin'in dikkatinden kaçmadı. İlk olarak, Sovyet'in örgütlediği ve ılımlı sosyalistleri sıkıntıya soktuğu anlaşılmış bir gösteride, 18 Haziran'da tüm heybetiyle açığa çıkmış olarak, kendi partisinin popülaritesi artmaktaydı. En önemlisi, Haziran ayı içinde Lenin'in hesaplarının dayandığı öncüller iki açıdan yerle bir olmuştu. Rus burjuvazisi Geçici Hükümet'i bütün Sol'un mahkûm ettiği bir askerî saldırı başlatma zorunluluğuyla baş başa bıraktı ve sovyetler bu feci eyleme ancak alay edilesi bir direnişle karşı çıkabildiler. Aynı zamanda

(*) Lenin, C. 25, s. 79. Lenin'in konuşması benzer bir özürcü notla bitiyordu: «Merkez Komitesi kararınızı zorlamak istemez. Hakkınız, Merkez Komitesi'nin eylemlerini protesto hakkınız meşrunuz ve özgür bir karar vermelisiniz» (a.g.y., s. 81).

Bolşeviklerle «Hükümet sosyalistleri»nin ilişkileri ciddi biçimde bozulmuştu. Bolşeviklerin Sovyetler Kongresi'nin emirlerine boyun eğip gösterilerini erteleme kararını almalarının ertesi günü, Menşevik bayan Tsereteli, Bolşevikleri «kötü komplocular» diye suçluyor, Menşevik gazetede «Devrim'e ihanet eden ve ona karşı suç işleyen Leninistlerin maskesini indirmenin tam zamanıdır» satırları çıkabiliyordu[26].

Lenin bunu yanıtsız bırakamazdı. 1 Temmuz'da şöyle bildiriyordu: Menşevikler «kapitalistlere hizmet etmeye» başlamıştır...» Menşeviklerle Sosyalist-Devrimciler devrime ihanet etmeyip karşı-devrimci Kadetler'i desteklemeselerdi, iktidar Mayıs başından beri /Sovyetler/ Yürütme Komitesi'nin ellerinde olurdu»[27]. Bu salt söylem kokan bir deyiş değildi: Yeni bir politik ortamın doğduğu tanınıyordu. Mayıs başından beri Menşevikler ve S.R. ler Hükümet'e saygılı muhalefet ve dış destek rolünü bırakmışlardı. Artık Kabine'de yer alıyorlardı. Aynı Hükümet içinde liberal burjuvaziyle sovyetlerde çoğunluğu tutan partiler arasındaki bu işbirliği, *özellikle* Çarlığın yıkılışından beri Lenin'in taktiklerinin temelini oluşturan, iktidarın zamanla *sovyetlere* devredilmemesi perspektifini dışlamaz mıydı? Temmuz günleri Lenin'in bu konudaki son kuşkularını da gidermişti.

Krizin patlamasından önce, anarşistlerin etkisinin Petrograd'da belirgin biçimde büyüdüğü bir gerginliğin artışı dönemi yaşandı. Haziran'ın son günlerinde, ajitasyon, o anda cepheye gönderilme tehdidiyle yüz yüze olan başkentteki kimi alaylarda yoğunlaşmıştı. İşçiler daha da ısrarla ücretlerin arttırılmasını istiyorlardı. Hükümet, Anayasal-Demokrat bakanların çekilmesi nedeniyle krize girmişti. Geçici Hükümet'in istifasını ve sovyetlerin iktidarı almasını isteyen bir silâhlı ayaklanma düşüncesi bu koşullarda doğmuştu. Bolşevik Parti liderlerinin bir gösteri plânını ne kadar ihtiyatla karşıladıklarına daha önce değindim. Kuşku yok ki tutumları hiç değilse bir öl-

çüde Lenin'in yokluğuyla açıklanabilir: Hastalık ya da bitkinlik nedeniyle, kırlık bir yere çekilmişti Bolşevik lider. Ancak Lenin'in yokluğunun politik anlamı bulunduğu da doğrudur: Lenin o günlerdeki ortamdan iktidarı almak için yararlanabileceğine inansaydı, kesinlikle başkentte kalırdı. Sağlık durumu engel değildi, çünkü varlığının mutlaka gerektiği yargısına varır varmaz, 3-4 Temmuz gecesi hemen Petrograd'a dönmüştü. O zaman Merkez Komitesi, eski kararlarını iptal ederek, Parti'yi önleyemediği bir gösterinin başına geçirmeyi kararlaştırırken (*), aynı zamanda gösteriyi örgütlü ve barışçıl bir karakterde tutmaya uğraş veriyordu. 4 Temmuz sabahı Lenin, Merkez Komitesi karargâhının balkonundan binlerce asker, işçi ve denizciye hitap etti. Amerikalı tarihçi Rabinowitch'in yazdığı gibi, konuşma dinleyenlerin beklentilerini karşılamamış, «bir çoğu açıkça hüsrana uğramıştı». Lenin'in göstericileri sâkin kalmaya çağırması, göstericilerin burjuvaziyle bütün hesapları orada ve o zaman görme arzusunu gözardı ediyordu[28]. Lenin'in Temmuz günlerindeki rolü bu bir parça ihtiyatlı konuşmayla sınırlanmış gibidir. Daha sonra Hükümet onlara karşı baskı kampanyasının dizginlerini koyverdiğinde Bolşeviklerin geri çekilişini düzenlemeye vermişti kendini. 6 Temmuz'da Petrograd Komitesi Bürosu, devrimci öncüye yönelik terörü protesto etmek üzere başkentte bir genel grev çağrısı yapıp yapmama konusunu tartıştı. Lenin'e danışıldığında, o, haklı olarak gerçekçilikten uzak diye gördüğü öneriyi tek kalemde reddetti[29].

Son olarak, olayların akışıyla çekildiği sığınma yerinden, şu görüşü dile getirmekteydi Lenin: Nisan ve Haziran olayları gibi bu kriz de, «devrimin ve karşı-devrimin şiddetlendiğini, ortadaki unsurların zaman

(*) Temmuz günlerinde açığa çıktığı biçimiyle, devrimci kitlelerle Bolşevik Parti'nin ilişkilerini daha sonra tartışacağım.

içinde silindiklerini» göstermiştir[30]. Daha sonraları geriye dönüp baktığında da, Parti'nin daha değişik hareket edemeyeceğini, çünkü «o sırada Petrograd'ın iktidarı fiziksel olarak alamayacağını ve öyle yaptığını, iktidarı politik olarak elinde tutamayacağını...»[31] düşünüyordu. Onun düşüncesi, özünde, Troçki'nin devrimden sonraki yıllarda dile getirdiği görüşle çakışır: Bolşevikler Temmuz başında Petrograd'da iktidarı ele geçirebilirdi. Ama bunu yapsalardı bile ellerinde tutamazlardı»[32].

Bu olay son çözümlemede Lenin'in kitle hareketini izlemekteki gönülsüzlüğünü ve kendi gözüne bir zamanlar kuşkulu görünmüş bir eylem çizgisinden vazgeçmekteki isteksizliğini gösterirken, sonraki taktiklerinin saptanmasında kesin bir önem taşıyordu. Temmuz yenilgisi ve sonuçları oldukça acı veren bir değerlendirme yapmasını sağlamıştı (ya da, iktidarın fethi uğruna *şiddete dayalı* savaşımın bir anlamda klâsik Leninist çizgiyi oluşturduğu düşünülürse, Leninizmin normuna geri dönmesini). Gösterinin dağıtılmasının üzerinden bir hafta geçmemişken şunları bildiriyordu: «Rus devriminin bütün barışçı gelişme umutları ebediyen suya düşmüştür. Nesnel durum budur: Ya askerî diktatörlüğün tam zaferi, ya işçilerin silâhlı ayaklanmasının zaferi»[33]. Buna bağlı olarak: «Güç toplayalım, yeniden örgütleyelim ve kararlı biçimde silâhlı ayaklanmaya hazırlanalım»[34].

Bu taktik dönüş zamanın koşullarında yapılabilecek çok şaşırtıcı bir cesaret istiyordu. Hem kitlelerin devrimci potansiyelini hem de ılımlı sosyalist partilerin bu potansiyele ket vurmaya hazırlıklarını küçümsedikten sonra Lenin, kendi hatasının sonuçlarını keskin ve net biçimde çıkarıyordu. O zaman Bolşevik Parti'nin örgütçüsü, o ana dek hiçbir Marksistin somut biçimde ele alamadığı yeni bir göreve (ayaklanmanın hazırlanması ve iktidarın pratik olarak ele geçirilmesine) verdi kendini.

Leninizm ve Ayaklanma

Marx ve Engels, koşullar olanaklı kıldığında devrim ve hatta silâhlı ayaklanma alanında pratik işçiler olurlardı ama, bir ayaklanma kuramı ortaya koymuş değillerdi. Yine de Lenin, Geçici Hükümet'in devrilmesi için silâhlı ayaklanmanın örgütlenmesinin ivedi bir görev haline geldiğine karar verir vermez, gözlerini bu kısır kaynağa çevirdi.

«Artık ayaklanma, savaş ya da başka bir şey kadar sanattır ve belirli işleyiş kuralları vardır...», diyordu Engels. Kurallarını («açık ve basit») ise şöyle sıralıyordu:

> Birincisi, hareketin sonuçlarını göğüslemeye tamamen hazırlanmadıkça, ayaklanmayla asla oynamayın... Karşınızda /size karşı güçler/ güçlü bir eşitsizlik varsa, yenilir ve mahvolursunuz. İkincisi, ayaklanma işine bir kez atılınca, en büyük kararlılıkla hareket edin ve saldırıda kalın. Savunma her türlü silâhlı ayaklanmanın ölümüdür... Güçlerinizi yayar, yeni başarılara hazırlanırken - ne kadar küçük ve günlük de olsa - karşıtlarınızı şaşırtın... Her zaman en güçlüye bakarak hareket eden kararsız unsurları yanınıza çekin... Size karşı güçlerini toplama olanağı bulmadan önce düşmanlarınızı geri çekilişe zorlayın; şimdiye kadar bilinen en büyük devrimci politika ustası Danton'un sözleriyle: *de l'avdace, de l'avdace, encore de l'avdace. (Cesaret, cesaret, yine cesaret!)*»[45]

Lenin, ayaklanma sanatına, bundan daha sistemli bir düşünce eklememişti. Yine de, silâhlı ayaklanmanın çıkardığı problemlerle ilgili eksiksiz bir çalışması bulunmasa da, Lenin'in yazılarında pratik sorunların çözümünden daha fazla iktidarı almak için güce başvurmayı olanaklı ve gerekli kılan *politik* koşullarla ilintili birçok aydınlatıcı gözleme rastlarız. Gözlemlerin en önemlisi kesinlikle şudur: Leninizmle Blan-

quist biçimler arasındaki temel ayrım nasıl tanımlanır: «İşçilerin silâhlı ayaklanmasının zaferi, yalnızca derin bir kitlesel altüst oluşla çakıştığında olanaklıdır»[36]. Lenin'e göre, «ayaklanmanın halkın devrimci kabarışına dayanması gerektiği», «halkın ileri unsurlarının eylemleri en yüksek noktasına çıktığında gelişen devrimin tarihindeki o *dönüm noktasına* dayanması» gerektiği açıktı[37]. Yine: «Devrimci parti devrimci sınıfların ileri müfrezelerinde ve ülkede çoğunluğu alamamışsa, ayaklanma gündemde yoktur[38]. -kuşkusuz, «Bolşeviklerin 'biçimsel' bir çoğunluk beklemesi çocukluk olacağı» halde[39]. Bunun için, Rusya'da 1917 Ağustos'unda hüküm süren koşullarda, Bolşeviklerin Petrograd ve Moskova Sovyetleri'nde çoğunluğu kazanmalarını zorunlu sayıyordu Lenin[40].

Bu koşul (kitlelerin ayaklanma yanlısı güçlere destek vermesi, öncünün başkaldırısıyla kitlelerin saldırıya geçmesinin çakışması) *devrimci bir durum* (pek çok ve karmaşık unsurun biraraya gelmesiyle ortaya çıkan politik ve toplumsal dengesizlik durumu) oluşturan koşulların bileşiminden doğmuştu. Lenin bunu ikili bir önermeye indirgemişti: «Halk çaresizliğe yakın bir durumda olduğundan ve bütün insanlara emin bir çıkış yolu gösterdiğimiz için, *zaferimiz güvencedir*»[41].

«Halk çaresizliğe yakın bir durumdadır». Bu formülün 1917 Ağustos'unda Rus kitlelerine ne ölçüde uyduğuna bir bakalım. Kastedilen umutsuzca bir atalet durumuyla, durum bu değil, tam tersiydi. Çünkü Eylül 1917'de Lenin'in hesaplarına belirleyici bir etken olarak giren yeni unsur kırın başkaldırması, «geniş bir nehir»[42] gibi bütün topraklara yayılıyor ve «bugünkü Rus yaşamının en çarpıcı olgusunu» oluşturuyordu (*). Eylül ayında sendika örgütlerinin hâlâ

(*) Lenin, C. 26, s. 197. Lenin, köylü isyanları karşısında, «öteki bütün politik belirtiler, ulus çapında bir krizin olgunlaşmasıyla çelişseler bile, bir anlam taşımaz» diyecek kadar ileri gidiyordu (a.g.y., s. 79).

Menşeviklerin etkisinde olduğu bir alanda patlayan demiryolcularının genel grevi, kış yaklaştıkça, proletaryanın gelişip giderek öfkelendiğini gösteriyordu. Grev posta hizmetlerine de sıçradı. Lenin bu ikili olguyu «genel ekonomik, politik ve askeri açıdan korkunç önemde» bir olay sayıyordu[43]. Bütün olarak kırlar, kaos durumunda, çöküşün eşiğine gelmiş gibiydi.

«Eylül ve Ekim özellikle uğursuz aylar olarak geçti. Şehirlerde iç savaş yakın görünüyordu. Gece tek başına sokağa çıkılamıyordu. Silâhlı çeteler sokaklarda vuruşuyorlardı»[44]. Anarşinin artmasıyla başa çıkmak üzere, kuvvet kullanmaya hazır bir hükümet gerekliydi. Oysa «ordu fiilen yoktu artık»[45]. En önemlisi Bolşeviklerin popülaritesi hızla büyüyor, Lenin «kriz olgunlaşmıştır» diyordu[46]. Bu gelişmenin altında, Hükümet'in barış politikasını yüksek tutmaktaki beceriksizlikleriyle birlikte, cephedeki Haziran saldırısının yas tutulması başarısızlığı yatıyordu: Halkın bitkinliği öfkeye dönüşüyordu. Petrograd'da durmaksızın yapılan başkentteki alayların cepheye gönderileceği tehdidi, Geçici Hükümet garnizonundakine kin katıyordu. 21 Ekim'de bu alayların çoğu delegeleri aracılığıyla artık Geçici Hükümet'ten değil, yalnız Petrograd Sovyet'inden emir alacaklarını bildirdiler[47]. Lenin de, Rusya'da ulusal sorunun «olağanüstü önemdeki» rolüne değiniyordu[48]. Bu alanda da Geçici Hükümet'in Büyük Rus olmayan halkların istemelerini karşılayamaması çok çıplak biçimde görülebiliyordu. Kerenski'nin yerine getirmeyi reddetmesiyle Petrograd'a yakın bir yerde Bolşeviklerin yararlanacağı bir ajitasyon yurdu haline gelmiş Finlandiya'nın bağımsızlık, Ukrayna'nın özerklik arzusu sözkonusu olduğunda durum özellikle böyleydi.

Kesin bir dille konuştuğumuzda, bu faktörlerin hepsi, Rus halkının Lenin'in iddia ettiği gibi «çaresizliğe yakın bir durumda» olduğunu göstermez. Ne var ki, Çarlığın yıkılışından hemen, özgürlüğün yarattığı baş dönmesinden birkaç ay sonra, halkın kentlerde

grev üstüne grev yapmaya, kırda yaşam koşullarını zorla düzeltmek için tek tek ya da toplu girişimlere kalkışmak zorunda kalması, öfkeli ruh hallerinin ve durumlarının istikrarsızlığının yeterli kanıtlarıdır. Talihsizliklerinin farkında olmaları duygusu, bunların kaçınılmaz olduğuna inançla katlanmıştı. Varlığıyla proletaryayı umutsuzluk kuyusundan çıkaran bir parti vardı: Bolşevik Partisi. Parti içindeki düşünce ayrılıkları, burjuva ve ılımlı sosyalist partilerin aşamadığı tekdüzelik, tabular, saplantılar ve mitleri reddederek bütünlüklü bir güç imajı sunmasını engellemiyordu. Savaş sürdükçe toplumsal reformları uygulamaya koyamayacak ya da savaşı bitirmeye yönelik ciddi çabalar harcayamayacak rakiplerinden farklı olan Bolşevikler, reform istiyoruz, barış istiyoruz diyorlardı - ve ikisi de olanaklıydı. Kitlelerin hükümet kurumlarını «ezme» tarzından ürken rakiplerine benzemeyen Bolşevikler, ister istemez bu süreçten yanaydılar. Herkes düzensizliğe yüklenirken, *onlar* öncelikle değişikliğe direnmeyi ve geride durma tutumunu suçluyorlardı. Batılı Müttefiklerin olumlu bulacağı, en azından izin vereceği «demokratik bir barış» ümidine sarılan ılımlı sosyalistlerin karşısında, Lenin'in destekçileri barış savaşında Rus halkının kendilerinden başka kimseye güvenmemesi ve bu savaşımda bütün kararlılıklarıyla ileri atılmaları çağrısı yapıyorlardı. Bu şekilde sunulan perspektif (ekmek, toprak ve barış) bütün Avrupa'yı kapsayacak denli genişletildi: Lenin, Rus proletaryasının tecrit durumunda olmadığını, Almanya'da ve İtalya'da «dünya çapında bir devrimin arifesinde olduğumuzun «tartışılmaz belirtileri»ni yakaladığını bildiriyordu (*).

16 Ekim'de görüşünü şöyle açıklıyordu Lenin: «Durum açık: Ya Kornilov'un diktatörlüğü, ya proletarya ve köylülüğün en yoksul katmanlarının diktatörlüğü»[49]. Rusya'nın tutabileceği iki, yalnızca iki yol var-

(*) Lenin, C. 26, s. 74.

dı, öyle ki *devrimci* seçenek kitlelere olanaklı, hatta kaçınılmaz görünmekteydi. Bu noktada, Lenin'in gözlemlediği ve bir ölçüde yarattığı *devrimci durumda* ek bir faktör daha vardı: Uzlaşma çözümleri olanaksızdı, ortadaki partiler arka plâna çekilip silinmiş, uzlaşma politikaları gözden düşmüş ya da iflâs ettikleri görülmüştü. Temmuz günlerinin ertesinde Lenin, «S. R.lerle Menşeviklerin, sovyetlerin bugünkü çoğunluğunun tam ve kesin iflâsına» işaret etmişti[50]. Geçici Hükümet'in de iflâsıyla birleşince, Ekim ayaklanmasının arifesinde gerçekten de Rusya'daki ortamın en çarpıcı özelliklerinden biri olmuştu. Ayaklanmaya geçilmesi ve başarısının koşullarını sağlıyordu. Sovyetlere, daha doğrusu uzun süredir kitlelerle Geçici Hükümet arasında paravana işlevi görmüş sovyetlerin merkezi yönetimine gelince, artık bu işlevi yerine getiremezdi. Merkez Yürütme Komitesi, çoğunluğu Bolşeviklere kaptırdığını farkettiği için, İkinci Tüm-Rusya Kongresi'nin açılmasını erteleme manevralarına gömülmüştü. Başkentte MYK'nın otoritesi sıfır sayılıyordu, bunun nedeni de Petrograd Sovyeti'nin aşırı-Sol bir «Büro» seçmiş, Troçki'yi başkan yapmış olmasıydı. Artık umutsuz Menşeviklerin ve S.R.lerin şaşkın dik bakışları altında dansın başını işte bu, Bolşeviklerin egemen olduğu yerel Sovyet çekecekti.

Öyleyse, ya Lenin ya Kornilov. Ancak, savaşımın sonucu sadece düşmanların karşılıklı kuvvetlerine dayanmıyordu, eyleme geçmekte seçecekleri an da önemliydi: Lenin, «ayaklanma, halkın ileri saflarındaki eylemler en yüksek noktasına çıktığı ve düşman saflarındaki *kararsızlıklar*... en güçlü olduğu zaman, gelişen devrimin tarihindeki o dönüm noktasına bel bağlamalıdır», diyordu[51]. Bu bağlamda: «Proletaryanın iç savaşının başlaması hareketin kuvvetini, sınıf bilinçliliğini, derinlere kök saldığını, geliştiğini ve sağlamlığını açığa çıkarmıştır. Burjuvazinin iç savaşının başlaması kitleler arasında hiçbir kuvvet ve sınıf bilinci göstertmemiş, derinlik ve zafer şansı yaratmamıştır»[52].

Ek olarak, Bolşeviklerin seçimlerdeki başarıları, rakiplerinin gerilemesi, hatta çöküşüyle birleşince, Bolşeviklerin dinamizmine, rakiplerinin cansızlığına tanıklık etmişti.

Temmuz ve Ekim arasında ılımlı sosyalist grupların (Menşevikler ve S.R.ler) seçim desteği Moskova'da % 70'den 18'e düşmüştü[53]. Bunun üzerine, Şubat Devrimi'ne ve Geçici Hükümet'in zayıflığına yöneltti̇ği eleştiriler çok ağır, askeri çevrelerle bağları dillere destan olan Anayasal-Demokrat Parti'ye («Kadetler») döndü burjuvazi. Geçici Hükümet ise açıkça güçsüzdü. Bolşevik basını yasakladığı halde, Parti'nin organlarını değişik isimlerle yeniden çıkarmasını önleyemiyordu. Hükümet Maksim Gorki'nin gazetesi *Novaya Jizn*'i yasakladığında, yazı kurulu Bolşeviklerin yaptığını yaptı ve gazetenin arkasında ne bir parti, ne başka bir örgüt bulunduğu halde Hükümet hiçbir şey yapamadı[54]. Sempati uyandıramayacak kadar anti-demokratik olduğu gibi, korku uyandıramayacak kadar güçsüzdü.

Yine de, bugün açık görünen, Lenin'in ayaklanmanın zorunluluğunda ısrar ettiği anda o kadar açık değildi. Bununla beraber, Bolşeviklerin sağladığı avantajların istikrarsız bir nitelik taşıdığının tamamen ayrımındaydı Lenin. Üstünlükleri uzun sürmeyebilir, kitleler daha belirsiz bir süre eyleme hazır bekleyemeyebilirdi. Ayaklanmadan kısa süre önce işçi sınıfı savaşım diye şevkle yanıp tutuşuyor değildi. Merkez Komitesi 10 Ekim'de, kitlelerin herhalde «konuşmalardan ve kararlardan bıktıkları» için «kaytarmacılık» ve «kayıtsızlık» gösterdiklerine dikkat çekiyordu (*). Troçki de *Rus Devriminin Tarihi*'nde bu izlenimi doğrular: «Petrograd proletaryasında çok fazla beklemenin sonucunda belli bir bezginlik vardı. Bolşevikler-

(*) *Protokoly*, s. 85. Aynı düşünce, Lenin'in «Bolşevik Yoldaşlara Mektup»unda da dile getirilir, 8 Ekim, (Lenin, C. 26, s. 184).

den bile hayal kırıklığına uğramış hissine kapılmışlardı»[55]. Buna karşın, Petrograd kitlelerinin devrimci azmi küçümsenmemelidir. İşçi sınıfının müthiş hareketliliğiyle altüst olmuş, hatta büyülenmiş Menşevik gözlemci Suhanov, başkentte Geçici Hükümet'in son günlerinde yapılan coşkulu toplantıları anlatmaktadır[56]. Bu noktayı Troçki de doğrular: «Üst katmanlar dışında, bütün Petrograd tek yumruk olmuştu. Kapıları sürekli çarpıp duran toplantı salonlarında, dinleyiciler birkaç saat içinde baştan aşağı değişirlerdi»[57]. Aslında, Bolşevik liderler Petrograd proletaryasının ruhsal durumu hakkında çelişkili bilgiler alıyorlardı.

Son adımlar henüz atılmamıştı, dolayısıyla zaman faktörü büyük önem taşıyordu. Kurulmuş denge bir iki günde bozulabilirdi, bunun için önemli olan «o anın geçmesine izin vermemekti»[58]. Lenin buna dayanarak, gecikmenin felâket olabileceğini mide bulandıracak derecede sıklıkla yineleyip duruyor, partisini eyleme zorlamak için elinden geleni esirgemiyordu. Bu yüzden, ayaklanmanın politik koşulları üzerine görüşlerini belirtmekle yetinmeyen Lenin, teknik yönle ilgili görüşlerini de açıklayıp politik kararın uygulanması konusunda ayrıntılara dalarak, ayaklanmanın fiilen başlamasını hızlandırmaya uğraşıyordu.

Bolşevik lider birçok kez Merkez Komitesi'nin önüne iktidarın ele geçirilmesi üzerine oldukça ayrıntıyla işlenmiş bir plân getirmişti. 13 Eylül'de Parti merkezine şunları yazıyordu :

> Aynı anda, tek bir an yitirmeden, isyancı müfrezeler için bir *karargâh* düzenlemeli,, güçlerimizi dağıtmalı, en önemli noktalara güvenilir alaylar yerleştirmeli, Aleksandrinski Tiyatrosu'nu kuşatmalı (*), Peter Paul Kalesi'ni işgal etmeli, Genel Kurmayı ve hükümeti tutuklamalı, kadet subaylara ve Vahşi Tümen'e karşı düşmanın şehrin stratejik nok-

(*) Aleksandriski Tiyatrosu, On Parlamenton'un yeriydi; kısa süre sonra Marinski Sarayı'na taşındı.

talarına yaklaşmasına izin vermektense ölecek müfrezeler göndermeli; ...telgraf ve telefon santralını hemen işgal etmeli, *bizim* ayaklanma karargâhımızı merkezi telefon santralına taşımalı ve bütün fabrikalar, bütün alaylar, bütün silâhlı savaş noktalarıyla vb. telefonla bağlantı kurmalıyız[59].

Lenin 29 Eylül'de Petrograd, Moskova ve Baltık Filosu'nda isyanın başlamasını isterken, Bolşeviklerin ellerinin altında «Petrograd'da Kışlık Saray'ı, Genel Kurmay binasını, telefon santralını ve büyük matbaaları *hemen* ele geçirebilecek *binlerce* silâhlı işçi ve asker» bulunduğunu ekliyordu[60]. Son ayrıntılı direktifleri 8 Ekim tarihlidir: «*Üç* ana gücümüz (filo, işçiler ve askerî birlikler) başarısızlığa meydan vermeden işgali becerecek ve ne pahasına olursa olsun koruyacak şekilde birleştirilmelidir: (a) telefon santralini, (b) telgraf bürosunu, (c) demiryolu istasyonlarını, (d) ve en önemlisi, köprüleri»[61]. Ayrıca, «en *kararlı* unsurların (gerek 'şok güçlerimiz' ve *genç işçilerimiz*, gerekse en iyi denizcilerimiz)... bütün önemli noktaları tutacak, her yerdeki bütün önemli operasyonlara *katılacak*, örneğin Petrograd'ı kuşatıp diğer yerlerle bağlantısını kesecek, sonra da denizci, işçi ve askerlerin birleşik saldırısıyla ele geçirecek şekilde küçük müfrezelere ayrılmasını» istiyordu. Bunlar, «düşman 'merkezleri'ne (subay okulları, telgraf bürosu, telefon santrali, vb.) saldırıp kuşatmak amacıyla tüfek ve bombayla silâhlı en iyi işçilerin müfrezeleri olmalıdır. Sloganları da 'Düşmanın geçmesine izin vermektense on adama dek ölmek daha iyidir' olmalıdır»[62].

Kuşkusuz bu düşünceler, en kesin anlamıyla bir ayaklanma plânı anlamına gelmeyen, çok genel ana ilkelerdi. Lenin plânı uygulamakla görevli genel kurmayın fiilen başında değildi. Kumanda noktaları ve koordinasyon merkezlerinden uzak bir yerde, işin asıl sorumlusu olan kişilerle ilişki kurmaya çalışıyor,

onlarla karşılaştığında ayrıntılara büyük ilgi gösterip keskin bir eleştirel duyguyla tartışıyordu[63]. Kendi düşüncelerinin ilginç yanıysa, öncelikle, Lenin'in ayaklanma sorunlarını her yönüyle, politik-stratejik, teknik ve ideolojik boyutlarıyla kavramaya duyduğu ilgiyi dışa vurmalarıdır. Partisinin önüne çok yönlü bir hedef koymuştu: Politik karar ve devlet otoritesi merkezlerinin (Ön Parlamento binası ve Genelkurmay karargâhıyla beraber Geçici Hükümet'in bulunduğu Kışlık Saray) zaptedilmesi; teknolojik ve stratejik gücün odak noktalarının (demiryolu istasyonları, telefon ve telgraf merkezleri, şehir merkeziyle işçi sınıfı mahallelerini ve kışlaların iletişimini sağlayan köprüler) zaptedilmesi; son olarak, ideolojik etki kullanan belirli araçların, yani, propaganda savaşının yürütülmesinde önemli olan matbaaların zaptedilmesi. Bir başka deyişle, gözlemleri ve tavsiyeleri az ve yetersiz kaldığı halde, ayaklanma sorununun ne kadar güncelleştiğini anladığını, kavrayışıyla iktidarı ele geçirip kullanma görevinin en yaşamsal uzantılarını ne kadar eksiksiz biçimde hesaba kattığını gösteriyordu. Sözgelimi Bolşeviklerin Ekim 1917'deki hareketlerini Berlin'de Ocak 1919'da Spartakistlerin hareketleriyle karşılaştırırsak, bu olumlu yönler çok daha net biçimiyle öne çıkar.

En azından şu anda, çözümlemeyi bekleyen bir sorun kaldı; ayaklanmanın örgütlenmesinin hangi araca emanet edileceği. Lenin elverişli saydığı bir durumdan hemen yararlanmaya tutku derecesinde hevesli olduğundan, ayaklanma tarihini Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi'nden *önce* olarak saptamıştı. İktidarı ele geçirme «aygıtı»nın «sovyetler ve demokratik örgütler» olduğunu kesin bir dille belirtiyor, «ayaklanmanın başarılı olması için komploya ve bir partiye değil, ileri sınıfa bel bağlaması gerektiğini» ekliyordu[64].

Ayaklanmayı hazırlama görevi Petrograd Sovyeti'nin 9 Ekim'de kurduğu Askerî Devrimci Komite'ye

emanet edilmişti. Bu komite Bolşevik Askerî Örgütü'yle sıkı işbirliği içinde çalışmasına karşın, kendine özgü ayrı bir statüsü vardı. Bileşimi önceden hazırlanmıştı. Başlangıçta 66 üyeden oluşuyordu, bunların 48'i Bolşevik, 14'ü Sol S.R. ve 4'ü anarşistti[65]. Troçki Petrograd Sovyeti Başkanı olarak Komite'ye *ex officio* (görevi gereği) giriyordu, kâğıt üzerindeki başkanı da Lazimir isimli bir S.R.di (bağımsızlığı daha çok biçimsel kalmakla birlikte, Askerî Devrimci Komite'yi Parti'den bağımsız gösteren bir olgu). Yine de, Lenin'in Askerî Devrimci Komite'nin Parti'nin basit bir aracına dönmesini istediği söylenemez. Onun görüşünce, «tam yetkiye sahip ve işçilerle askerlerin bütün kesimleriyle bağlantılı, parti dışı bir ayaklanma organı» olacaktı; «Askerî Örgüt'ün /Bolşevik Parti'nin/ Askerî Devrimci Komite üzerinde diktatörlük kurmasıyla ilgili en ufak bir ima yapılmamalıdır» diye de ekliyordu[66]. Parti, devrimci öncünün örgütçüsü, iktidarın ele geçiriliş anında arka plâna çekilecek miydi? (*) Burada vurgulanması gereken, Leninizmin zaferini, genel yönelimi Blanquist değil, sosyalist içerikli olan bir ayaklanmaya borçlu olmasıdır. Gerçi güçler oldukça dardı. Petrograd Kızıl Muhafızları'nın sayılarıyla ilgili hesaplar değişmektedir: Kimi kaynaklar 23.000 sayısını verirken[67], kimileri 12.000'den söz eder[68]; Amerikalı tarihçi Chamberlin klasik çalışmasında başkentte eyleme hazır 20.000 Kızıl Muhafız bulunduğuna değinir[69]. Ek olarak salt askerî birlikler de vardı. Fiilen savaşa ayrılmış güçler ise daha dardı. Troçki, «birkaç bin Kızıl Muhafız, iki üç bin denizci... bir avuç piyade birliği»nden söz eder[70].

Öyleyse «Ekim», hareketlerinin gözüpekliğiyle kitlelerin uyuşukluğunu kapatan bir iki bin asker, denizci ve işçinin, bir avuç savaşçının yerine getirdiği bir

(*) Merkez Komitesi Ekim ayında beş üyesinden oluşan bir «askerî devrimci merkez» kurmuştu. Ancak Stalin'in de yer aldığı bu organın rolü görmezlikten gelinebilecek kadardı.

darbe *(coup)* miydi? Lenin'le izleyicilerinin kullandığı yöntemler, modern devrimler tarihinin büyük olaylarına hiç benzemiyordu; Bolşevizmin ve komünizmin karşıtları, bu yöntemlerde, kesin savlar diye gördükleri şeyler bulamazlar. Gerçekten de, Geçici Hükümet'in devrilmesi proletaryadan çok, proletarya adına hareket eden bir öncünün başardığı bir olaya benzer.

Aslında, Ekim ayaklanması demek olan proleter devrim, bağlamından, onu açıklayan önceki gelişmelerden ayrılırsa, ilkin Bolşevik Parti'nin gelişmesinin, sonra iktidarı alma arzusunun sonuçları olan Nisan, Haziran ve Temmuz «günleri»nin damgasını vurduğu uzun «Ekim yolu»ndan koparılırsa anlaşılamaz. Bolşeviklerin Ekim 1917'deki zaferi özünde politik bir olgunun askerî evresinden başka bir şey değildi. Üstelik, Troçki'nin gözlemine göre, «askerî liderlik politik liderlikten kıyaslanmaz derecede daha zayıf olduğunu kanıtlamıştır»[71].

Ekim'in galiplerinin Geçici Hükümet düştüğü zaman giriştikleri silâhlı eylemlere hantal özelliklerin, Troçki'nin deyişini kullanırsak «beceriksizlikler»in damgasını vurduğu yadsınamaz[72]. Ama başka türlü olması da çok zordu, çünkü ayaklanma plânının uygulanması pek çok anlık gelişme belirtisi taşıyordu. Askerî Devrimci Komite ancak 24 Ekim'de, öğleden sonra ve ayaklanmanın başlamasından birkaç saat önce, Geçici Hükümet üyelerinin tutuklanmasından sorumlu bir alt-komite atayabildi. Üstelik 9 Ekim'de kurulan Askerî Devrimci Komite'nin kendisi de, ilk toplantısını 19-20 Ekim gecesi yapabilmişti. Ayaklanmanın hazırlıklarının gecikmesi bir ölçüde kuşkusuz Bolşeviklerin düşmanı faka bastırma arzusundan kaynaklanıyordu. Troçki bu konuda, bir yandan Bolşevik saflarda eylem coşkusunu ve isteğini korurken (bir savunma eylemine benzeyecek Geçici Hükümet'e saldırının hazırlanması için), bir yandan da asıl önemli sorun düşmanı faka bastırmak olduğuna göre, daha

fazla sözü edilmesi gereken büyük bir hüner göstermişti. Yine de, Petrograd'da 24, 25 ve 26 Ekim'de yürütülen operasyonların başarısı, öncelikle, temelde politik karakterli başka bir faktöre, Geçici Hükümet'in olağanüstü zayıflığına bağlanmalıdır. Son ayrıntısına dek kusursuz biçimde tasarlanmış, kusursuz biçimde hazırlanmış ve kusursuz uygulanan bir ayaklanma mitine ancak Stalinist destancılarda rastlanabilir (*).

Ekim ayaklanması, pek çok yanlış adımın da atıldığı bir süreçte kazanılmış *politik* bir zaferin sonucu değildi salt. Ayaklanma geliştikçe özünde aynı politik bir zaferin sonucu değildi salt. Ayaklanma geliştikçe özünde aynı politik özellikleri dışa vuruyordu. Bu açıdan, Bolşeviklerin, başkentteki asıl stratejik noktalardan biri olan Peter Paul Kalesi'ni zaptetme yolları anlamlıdır. 23 Ekim'de ayaklanma liderleri kale garnizonunun Askeri Devrimci Komite'nin otoritesini tanımayı reddettiğini öğrenmişlerdi. Antonov-Ovseyenko garnizonu silâhsızlandırıp devralmak üzere devrimci bir tabur gönderilmesini önerdi. Troçki'yse, riskli bir operasyon yerine, daha tipik Bolşevik ve *sosyalist* bir yönteme, politik ajitasyona başvurulmasında ısrarlıydı. Kaleye kendisi gitti, askerlerle genel bir toplantı yaptı, onlara hitap etti, kendi yanına çekti ve Geçici Hükümet'i devirmeye hazır olduklarını bildiren bir karar almaya ikna etti[73].

Ayaklanmanın askeri bakımdan hazırlanmasında yapılması istenen çok şey kalırken, başlamasından önceki son birkaç gün ve saatte politik hazırlık yoğun

---

(*) «Tarihte hiçbir ayaklanma, Ekim Sosyalist Devrimi'ndeki kadar örgütlülük, koordinasyon ve dikkatli hazırlıkla gerçekleşmedi...» (Gorki, *History*, C. II, s. 298). «Önceki ayaklanma ya da devrimlerde böylesi bir örgütlülük ve koordinasyon, titizlik ve karşılıklı yardım asla başarılamadı (A.g.y., s. 179). Bu örgütlülük, koordinasyon, titizlik vb. Kerenski'nin, pratikte Bolşeviklerin ellerindeki bir kentten kaçmasını önleyemedi ama.

ve görülmeye değer biçimdeydi. Başkentteki alaylar Bolşevik delegelerin ateşli konuşmalarını dinledikten sonra ayaklanma yanlısı oldular; Petrograd'ın Modern Sirk gibi büyük toplantı salonları hiç boş kalmıyor, Bolşevik konuşmacılar (en çarpıcısı (Troçki'ydi) işçi, denizci ve askerlerin devrimci şevkini korumak ya da canlandırmak için bu salonları doldurup duruyorlardı. Bütün Ekim ayı, Petrograd'da ve aynı biçimde taşrada, aralıksız bir politik faaliyet dönemiydi: Çeşitli bölgelerin sovyetleri konferans ve kongrelerde biraraya gelirken; olağanüstü kongreyi ertelemek zorunda kalan Bolşevik Partisi de aynı şeyi yaparak bu kongrenin ay sonunda toplanmasını kararlaştırdı (*). Ekim 1917'de sürekli devrim sürekli bir tartışmada somut biçime bürünüyordu. Kitleler ayaklanmada doğrudan yer almadıysa, bunun nedeni, son çözümlemede, onlara gerek kalmamasıydı. Bolşeviklerin politikası çevresinde toplanmalarıyla, girişimin proleter ve demokratik karakteriyle sosyalist geleneğe uygun başka ifade araçları bulabilmişlerdi.

Ekim 1917'de Petrograd sokaklarında devriye gezen, stratejik noktaları işgal edip Kışlık Saray'a hücum eden işçiler, denizciler ve askerler, *bir vekâleti uygulamaya geçiriyorlardı.* Sayısız gösteriler ve kararlar, sık sık yapılan seçimler ve kitlelerin iradelerini dile getirmekte buldukları binbir türlü yol, bu vekâ-

(*) 11 Ekim, Kuzey bölgesi Sovyetler Kongresi; 13 Ekim, Yekaterinburg bölgesi sovyetler kongresi; 16 Ekim, Vladimir eyaleti, Volga bölgesi, Minsk ve Sibirya sovyetleri kongreleri; 17 Ekim, Tver vilâyeti sovyetleri kongresiyle Güney-Batı sovyetleri bölge konferansı; 18 Ekim, Ryazan vilâyeti sovyetler kongresi.

1 Ekim, Petrograd vilâyeti Bolşevikler konferansı; 12 Ekim, Nijni Novgorod vilâyeti Bolşevik konferansının bitişi, Kafkaslar'daki Bolşevik örgütler bölge kongresinin açılışı; 5 Ekim, Byelorusya ve Batı Cephesi'ndeki Bolşevik örgütler bölge konferansı; 6 Ekim Samara'da Bolşevik vilâyet kongresi, vb. (**Gorki,** *History,* C. II, s. 56).

letin varlığının kanıtıydı. Bir başka deyişle, Lenin'in o yolla sosyalist pratiğe yeni bir şey eklemiş olduğu ayaklanma taktiğine temelde sosyalist pratik esin vermiş oluyordu. Sözlerle gerçekleri birleştiren, kalıcı sosyalist ideale iktidarı «burada, şimdi» ele geçirme kararlılığını ekleyen bu taktik, sosyalist ideali, sosyalistlerin o zamana değin ancak düşlerinde gördükleri bir gerçekliğe dönüştürüyordu.

Lenin ve Sürekli Devrim (II)

Çarlığın yıkılışının arifesinde, Leninist strateji çoğu Bolşeviğin kafasında kusursuz derecede netti. Burjuva ve sosyalist devrimlerin ayrılmasına dayanan bu strateji, proletaryanın görevi olarak, liberal bir demokrasi kurmak üzere başarısız burjuvazinin yerini almayı ve bu amaç uğruna hem proletaryanın, hem de köylülüğün diktatörlüğünü somutlayacak bir devrimci hükümete katılmayı belirliyordu. Lenin'in 1905 ve 1906'da Rus devrimci hareketinin yazgısının gösterildiği yola işaret eden *İki Taktik*'te ortaya atılan «klasik» *şemadan* ayrılarak dile getirdiği birkaç gözlem, Lenin'in izleyicilerinin dikkatini pek çekmemişti. Gerçekten de bu gözlemlerin anlamı 1917 olayında gün ışığına çıkana kadar görülmeyecekti.

Dünya savaşı çoğu alanda olduğu gibi devrim stratejisi alanında da Lenin'in düşünceleri üzerinde derin bir etki yapmıştı. İlkin, devrimin Rusya'daki amaçlarının ister istemez burjuva-demokratik karakteri üstüne eski görüşlerini yeniden olumluyordu (*);

(*) «Rusya çok geri ve burjuva devrimini henüz tamamlamamış olduğu için, Sosyal-Demokratlar'ın o ülkedeki görevi hâlâ tutarlı bir demokratik reformun üç temel koşulunu sağlamaktır, şöyle ki, demokratik bir cumhuriyet..., toprak malikânelerine el konulması ve sekiz saatlik işgünü» (Lenin, C. 21, s. 33).

yalnız Batı Avrupa'da perspektif daha farklıydı, çünkü «bütün ileri ülkelerde savaş sosyalist devrim sloganını gündeme getirmiştir...»[74] Lenin, çok geçmeden, geri Rusya'da demokratik bir devrim olarak gerçekleşmesini öngördüğü altüst oluşu, sanayileşmiş Avrupa'da (ve belki ABD'de) öngördüğü sosyalist devrimle bağlayacaktı. Ekim 1915'te kafasında bu bağlantı vardı. «Rusya proletaryasının karşısındaki görev, Avrupa'daki sosyalist devrimi tutuşturmak *üzere* Rusya'daki burjuva demokratik devrimin tamamlanmasıdır»[75].

Bir ay sonra, «proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü» anlayışını yeniden ortaya atarken, bir makalesini, 1917'de uygulayacağı stratejiyi haber veren ve açık seçik «Troçkist» kokan bir sonuçla bitirmişti: «Proletarya, tarım işçileri karşısındaki savaşımında zengin köylülere yardım etmek için değil de Avrupa proleterleriyle ittifak içinde sosyalist devrimi gerçekleştirmek için, burjuva Çarlık Rusyası'ndan ve toprak sahiplerinin egemenliğinden kurtulmanın meyvalarını hemen toplayacaktır»[76]. 1905 ve 1906'da bir an için parlayıp sönen olasılıklara geri dönmüştü, yalnız bir tek önemli farkla: Lenin'in o zamana dek neredeyse gözardı ettiği Rus devriminin ister istemez uluslararası ve enternasyonalist karakteri, üzerine basa basa vurgulanıyordu. Batı Avrupa'dan Rusya'ya gitmek üzere ayrılışının arifesinde, «İsviçre İşçilerine Veda Mektubu»nda, «emperyalist savaşın nesnel koşullarının, devrimin Rus devriminin *ilk* evresiyle sınırlı kalmayacağını, devrimin Rusya'yla sınırlı *kalmayacağını* kesinleştirdiğini» yineliyordu[77].

Eylem, bir kez daha içine çekmişti Lenin'i. Parti ve devrim örgütçüsü, yayıncı ve gazeteci etkinliklerine ancak Finlandiya'da sürgündeyken, strateji sorunlarına el atılmayan *Devlet ve Devrim* çalışmasını bitirdiğinde ara vermişti. Yani bu sorunları Lenin sistemli biçimde asla ele almamıştı. Onun için tarihsel

çözümlemeler, en iyi kurulmuş *şemaları* altüst edebilecek olaylara ilişkin konuşmalar, raporlar ve makalelerden dağınık biçimde alınmış kocaman bir pasajlar kütlesine dayanmak zorundadır. Bütün olarak alınan bu pasajlar kestirimler, tekrarlar ve çelişkilerle doludur; çünkü onların yazarı, Troçki'nin sonradan *Sürekli Devrim* kitabında giriştiği türden, bir sentez oluşturma ya da kuramsal olarak ayrıntılara inme fırsatını asla bulamamıştı. Hepsi birlikte Lenin'in 1917'deki devrim stratejisini özetleyen çeşitli noktalar, içiçe geçmiş olayların yanı sıra Lenin'in yazılarının bir çözümlenmesinden çıkarılabilir.

(1) Çarlığın yıkılışı Lenin'e hemen, Rusya'nın, sosyalizmi değilse de *sosyalizme geçişi* olanaklı kılan bir tarihsel döneme girmekte olduğunu düşündürtmüştü. Sosyalizm «Rusya'da hemen bir çırpıda, geçiş önlemleri olmadan başarılamazdı» (*); böylesi önlemler sosyalizme doğru bir ilerlemeyi, «asla tam bir zafer olmayan» otokrasinin kaldırılmasını oluşturacaktı[78]. O an için proletaryanın «devrimin ikinci evresindeki zaferinin yolunu hazırlaması» gerekiyordu[79]: Öyle ki, devrimin burjuva ve sosyalist iki evresi arasındaki ayrım, keskinliğini yitiriyor, «burjuvazinin egemenliği» döneminin proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü dönemiyle «son derece özgün biçimde... *örtüşmesiyle*» bulanıklaşıp anlaşılmaz hale geliyordu[80].

(2) Lenin somut önlemleri tercih ediyordu; ayrı ayrı ele alındıklarında bu önlemlerin hiçbiri sosyalizme geçiş anlamına gelmiyor, ama hepsi birlikte «zamanla kapitalizmin devrilmesine giden ...kesin adımlara» çıkıyordu[81]. Halkın pek çok istemini karşılayarak devrim dinamiğinin geride kalmayıp hızlanmasına yardım edeceklerdi.

(*) Lenin, C. 23, s. 341. Yine: «Engin bir küçük köylüler denizinin yaşadığı en geri Avrupa ülkelerinden birinde faaliyet gösteren Rusya proletaryası, sosyalist değişiklikleri hemen uygulamaya koymayı hedefleyemez» (a.g.y., C. 24, s. 311).

Bolşevikler Şubat ve Ekim arasında böyle bir ekonomik program savunmuşlardı. Bu programa, «sendikaların, yani en büyük tekelci birliklerin (şeker, petrol, kömür, demir, çelik ve diğer sendikalar) ulusallaştırılması»[82], bankaların ve sigorta şirketlerinin ulusallaştırılması[83], «kapitalistlerin savaş malzemelerinden elde ettikleri... bütün havadan kârların açıklanması»[84], ticarî gizliliğe son verilmesi[85], genel çalışma hizmetinin uygulamaya konması[86] ve ülkenin felâketli durumunun ekonomide devlet denetimi açısından zorunlu kıldığı bir dizi önlem giriyordu (*). Yine de programın özel önem taşıyan bir yanı vardı: Sovyetlerin ya da «işçi komiteleri»nin o sayede tek tek fabrika düzeyinde ve ayrıca bölgesel, hatta merkezi düzeylerde ticarî ve (özellikle) sınaî işletmelerin faaliyetlerini denetleyecekleri «işçi denetimi»nin yerleştirilmesi (**).

Lenin sosyalist bir ekonomi programını partisi için fırsat saymasaydı bile, proletaryayla köylülük arasındaki vazgeçilmez ittifakı gerçekleştirmek için partinin *tarım* programında bu dikkatli tutumlar daha da gerekliydi. Bolşevik tarım programı asıl olarak «ülkedeki bütün toprakların ulusallaştırılmasını, toprağın yerel Tarım Emekçisi ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri'nin tasarrufunda olmasını» öngörüyordu[87]. Lenin, Şubat devrimini izleyen ilk aylarda, kesin istemlere bağlanmadan, kollektifleşmeye yakın önlemleri tercih ettiğini gösteriyor ve, Marksist öğretiyle uyum içinde, küçük ölçekli topıak sahipliği rejimi konusunda çok kesin ihtiyat payları sıralıyordu[88]. Rus köylüsünün engin çoğunluğunun özlemlerine ve onların çok yakın gelecekte toprağın *bölüşümünü* gerçekleştirme arzularına aykırı düşmek demekti bu.

(*) Lenin «devlet denetimi, gözetimi, muhasebesi ve düzenlenmesini, emek gücünün malların üretim ve dağıtımında doğru biçimde bölüştürülmesinin sağlanmasını» istiyordu (a.g. y., C. 25, s. 324).

(**) A.g.y., C. 24, s. 23 ve 521-2.

Ağustos 1917'de, Lenin, köylü temsilcilerin Sovyet'e verdikleri «emredici vekâletler»in (1789 Fransız States-General'inin *cahiers*'lerinin Rus ve modern karşılıkları) büyük sayılara ulaştığını farketmişti. Bunlarda Rus köylüsünün küçük burjuva istemleri etkili bir dille ifade ediliyordu. Bu belgeleri okuyunca tarım sorunlarındaki görüşlerini esnekleştirdi Lenin. Ağustos sonunda şöyle yazıyordu: «Köylüler küçük çiftliklerini muhafaza etmek istiyor... Güzel. Duyarlı sosyalistler bu konuda yoksul köylüden ayrılmaz... Olayın özü politik iktidarın proletaryanın ellerine geçmesidir. Bu görev bittiğinde, 242 vekâlette ortaya konan programda özsel, temel, birincil önem taşıyan herşey *uygulanabilir* olacaktır». Kendini haklı çıkarmak için de, «Biz doktriner değiliz. Kuramımız eylem kılavuzudur, dogma değil» diye ekliyordu[89].

Böylece, Lenin'in sosyalizme geçiş saydığı devrimin bir evresi gelişirken, Bolşevik Partisi, köylü kitlelerinin kendiliğinden eyleminin esin verdiği, «sosyalizme ilerleme» doğrultusuna eğilimli olmayan ve Lenin'in ülkenin küçük-burjuva yapılarını kuvvetlendirmeye yatkın diye söz ettiği bir politikayı desteklemeye yönelmişti. Lenin'in köylülerin vazgeçilmez yardımını almak için ödemeye hazır olduğu bedel buydu. Öteki bütün partilerden farklı bir tutum takınarak, kırdaki ajitasyon ve başkaldırıyı onaylayıp cesaretlendirmişti. Ilımlı sosyalist partiler köylülere sükûnet ve sabır vazederken, Lenin izleyicilerinin «Toprak malikanelerine el koyun»[90] sloganını yaymalarını isteyip, köylülerin bunu düzenli biçimde ve şehir nüfusuna yiyecek maddesi akışını eksiltmeden yapmalarını öğütlüyordu[91]. Ama köylülük bu öğüde uymadı ve Bolşeviklerin desteğini yine de hesaba kattı. Hâlâ belirsiz ve sallantılı bir ittifakı sağlamlaştırmak üzere, ödün yolundan daha ileri gitmek gerekliydi. Lenin bu yola ilk başta ihtiyatla, sonra, Bolşeviklerin iktidara el koyduğu gün, büyük malikanelerin ayrı mülklere paylaştırılması kararnamesini çıkardıklarında görül-

meye değer bir tarzda girdi: Zamana damgasını vuran sosyalizme ilerlemeydi, ancak devrim, kırın desteğini kazanarak, büyük bir ileri adım atmıştı[92].

(3) Lenin'in geliştirdiği «proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü» formülü, 1905 devriminin başında ortaya attığı stratejik programın bir özetiydi. Ortaklar arasında az çok eşitlik zemininde bir birlik içeriyordu. Oysa Lenin, Mart 1917'de bile, devrimin ikinci evresinde iktidarın ele geçirilişi üzerine belirecek br «işçi hükümeti» kurma gerekliliğine onay veriyor, böylece köylü hareketine karşı proleter güçlerin önceliğini vurgulayıp «devrimci-demokratik» sınıflar bloğuna «devrimci proletaryanın baş çekmesi» gerektiği düşüncesini netleştiriyordu[93]. Bakışındaki değişiklik sonucunda, Nisan'da, «proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü»nü kurma sorununun artık gündemde yer alamayacağını, bu formülün «zamanın gerisinde kaldığını», «artık anlamsız» saydığı «düne ait bir kuram» olduğunu tanıma noktasına varmıştı[94]. Bu şekilde, Lenin'in savunduğu stratejiyle, proletaryaya «öncü» rolü biçmeye daha hazır Troçki'nin kavrayışı arasında yeni bir görüş birliği gerçekleşiyordu.

Gerçekten de Parti'nin Nisan 1917'deki ulusal konferansında, Lenin, «küçük burjuvaziyi atlamak»la suçlayacağı bir istem olarak, tehlikeli ve pratik olmayan bir çizgi olarak proletarya diktatörlüğünün kurulmasını isteme düşüncesini hâlâ reddederken[95], ilkbaharda devrimin radikalleşmesi ve Temmuz bozgununun ardından devrimci taarruzun yeniden başlaması karşısında görüşlerini değiştirecekti. Eylül'de şunları bildiriyordu: «Bizim partimiz, başka politik partiler gibi, kendisi için politik egemenliğin peşinde koşuyor. Hedefimiz devrimci proleteryanın diktatörlüğüdür»[96]. Ekim başında «proletarya ve yoksul köylülerin diktatörlüğü» diyerek bu formülü de hafiften değiştirdi[97]; ancak özüne dokunmadan. Bu arada aynı formül,

kısa süre önce yazmayı bitirdiği *Devlet ve Devrim*'de iyice öne çıkmıştı.

(4) Belirtildiği gibi, Lenin, Şubat 1917'deki zaferin devrimin burjuva evriminin tamamlanması (Bolşevikler içinde yoğun ve ciddi itirazlar doğuran bir düşünce) olduğunu düşünüyordu. Yine de halkın bir dizi isteminin (politik, ekonomik ve toplumsal) karşılanması gerekiyordu ve bunlar hiçbir şekilde devrimin burjuva çerçevesini aşmayı içermiyordu. Burjuva devriminin sosyalist devrimden açıkça farklılaşması düşüncesiyle, nice Rus Marksistinin kafasında başat yer tutmayı sürdüren keskin *şemalardan* çok farklı olan bu durum, Lenin'i devlet iktidarıyla ilgili ve buna denk düşen formüller geliştirmek zorunda bırakmıştı. İsviçre'deyken destekçilerinin Marx'ın bir zamanlar öne sürdüğü sloganı (varolan devlet makinesinin «parçalanması»[98]) anımsamalarını istiyor, Çarlığın yıkılışından on gün sonra da parçalanma sürecinin işlemeye başladığını bildiriyordu[99]. Bir başka deyişle, paraçlandığını görmek istediği devlet makinesi Çarlık değil, Çarlığın yıkıntılarından yükselen ve herkesin burjuva-liberal demokrasi biçimine bürünmesini beklediği rejimdi. Lenin bu beklentiyi olumlayıp, Bolşevikleri «parlamenter burjuva demokrasisi»nden yana olduğunu açıklayan programlarını gözden geçirmeye davet ediyordu[100].

Peki, yerine ne konacaktı? Artık burjuvazinin egemenliği olmayan, ama henüz proletarya hegemonyası da olmayan, bir parça belirsiz bir sistemi anlatmak üzere düşünülmüş bir dizi formül öneriyordu Lenin. «Gerçekten demokratik bir işçi ve köylü cumhuriyeti»nden[101], «daha demokratik bir işçi ve köylü cumhuriyeti»nden[102], basitçe «halk cumhuriyeti»nden[103] ya da «demokratik cumhuriyet»ten[104] söz açıyordu. Ancak doğmakta olan devleti, 1917'de Rusya sahnesine egemen olan devrimci kuruma değinmeden tanımlamak olanaklı mıydı? Dolayısıyla sürdürüyordu Lenin:

«Bütün devlet iktidarının... tamamen ve yalnızca Sovyetlere ait olduğu bir cumhuriyet...»[105], «parlamenter temsilî kurumların yerini giderek halk temsilcileri sovyetlerinin alacağı... daha demokratik bir işçi ve köylü cumhuriyeti»[106]. Ana hatları belirsiz bırakılmış bu devlet biçimlerinin hepsi de «sosyalizme en sancısız geçişi olanaklı kılmaya» hizmet edecekti[107].

Yine de Lenin'in 1917'de ileri sürdüğü düşüncelerde çelişkiler yok değildi; gerçekleşen değişikliklerin hızlılığı ve muhteşemliği çelişkilerin varlığını açıklamaya yeter. Bir kere, devrimi sosyalizme doğru itme arzusuyla köylülüğün küçük burjuva özlemlerini karşılama yükümlülüğü arasındaki çelişki vardı. Bir zamanlar savunulan «proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü» kavramının reddedilmesiyle, Lenin'in öncü rolünü biçtiği proletaryanın köylülüğe verdiği temel ödünler arasında bir çelişki vardı. Kendi programını köylülüğün sosyalist olmayan, hatta anti-sosyalist özlemlerine feda ederek egemenliğini hazırlayıp başlatan tuhaf bir «proletarya diktatörlüğü»ydü bu.

Sonra, bütün iktidarın sovyetlere ait olması gerektiği doğrultusunda durmaksızın yinelenen savla, Kurucu Meclis'in meşruiyetinin (ki Geçici Hükümet bütün vaatlerine karşın Meclis'in toplantıya çağrılmasını erteleyip duruyordu) neredeyse aynı sıklıkla tanınması arasında, politik düzlemde görülen çelişki vardı. Lenin mantıksal olarak sosyalizme geçişi düzenleyecek gücün Şubat devrimiyle yaratılan sovyetlerde somutlaştığını görüyordu. Sovyetler, gerçekten de, Lenin'in değerlerini yadsıdığı burjuva parlamenter kurumlardan keskin bir kopuşu temsil ediyordu. Yine de Lenin, genelde, 1917 yılı boyunca, sovyetlerin seçim tarzına aykırı düşen «genel, eşit ve doğrudan oy hakkı»[108] lehinde konuşmalar yapıyordu.

Lenin, bir Sovyet devletinin kurulmasını savunur-

ken (*), aynı zamanda Parti programıyla ve Parti liderlerinin düzenli biçimde savundukları istemler platformuyla uyum içinde, olağan ve zorunlu bir devrimci istem olarak Kurucu Meclis toplanmasından yanaydı (**).

Lenin, el yordamıyla aranmayı, duraksamaları ve belirsizliği aşmak için, Rus devriminin önüne çelişkilerin kapsamını daraltan bir perspektif (Rusya'daki hareketin, sosyalizmin zaferine hazır diye değerlendirdiği ileri sanayi dünyasına yayılması perspektifi) koymamış olsaydı, sonuç kesinlikle karışıklık ve tutarsızlık yönünde gerçekleşirdi. Bu alanda bir zamanlar ısrarla öne sürülen ve yüksekte tutulan kesinliklere dayanıyordu. İlki, sosyalist hareketin savaştan önce doktrin konularındaki en otoriter sözcüsünün kişiliğinde formüle edilmiş bir görüştü. Karl Kautsky daha 1910'da, Avrupa'da «proletaryanın varolan politik kurumlardan alabileceği bütün kuvveti toplaması nedeniyle artık zamansız bir devrimin sözkonusu edilemeyeceğini» iddia etmeyi uygun bulmamış mıydı?[109] Lenin'se dünya savaşının büyük bir toplumsal krizin gelişini hızlandırdığını görüyordu. *Emperyalizm* adlı ve savaşın nedenlerini çözümlediği kitabında, «1914-1918 savaşının ...iki taraf için de emperyalist nitelikli olduğunu»[110], «kapitalizmin en yüksek evresi»nin kaçınılmaz sonucu olarak çıktığını gösterecekti. Kautsky emperyalizmin büyük malî tekeller arasında işbirliği yaratabileceğini düşündüğü halde[111], Lenin, tersine, emperyalist çağda «dünyadaki toprak paylaşımı kavgasının olağanüstü derecede kes-

(*) «Bütün devlet iktidarının tepeden tırnağa bütünüyle ve yalnızca İşçi, Asker, Köylü ve öteki vekiller sovyetlerine ait olduğu bir cumhuriyet istiyoruz» (Lenin, C. 24, s. 373-4).

(**) Örneğin bkz. C. 24, s. 99, 348; C. 26, s. 20. Kurucu Meclis'in toplantıya çağrılması yanlısı açıklamalar için örneğin bkz. Suhanov, s. 550 ve 552; *Protokoly*, s. 88; Daniels, *Red October*, s. 69; Reed, s. 25.

kinleştiğini», «kapitalizmin tekelci kapitalizm evresine, finans-kapitale geçişinin dünyanın paylaşılması kavgasının şiddetlenmesiyle *bağlantılı* olduğunu» düşünüyordu[112]. Daha genel olarak, aynı tekelci kapitalizm «kapitalizmin bütün çelişkilerini şiddetlendiriyordu»[113].

Bu sorunda Lenin'in bilimsel dayanaklı inançları politik inancının gerektirdikleriyle çakışıyordu. İki kaynaktan da «emperyalizm sosyalist devrimin arifesidir» sonucunu elde ediyordu[114]. Ağustos 1914, emperyalist savaşa, derhal, sözkonusu bütün ülkelerde devrimlerle yanıt verileceği» safsatasını çürütmüştü. Ancak savaşın uzayıp gitmesi zamanı gelince pasifist radikalizmi yeniden ortaya çıkarmıştı; bu düşüncenin bayraktarı Karl Liebknecht, toplanma merkezi ise Zimmerwald'de kurulan örgüttü. Almanya'da özellikle 1917 ilkbaharında işçi sınıfı ve ordu içinde yoğunlaşan ajitasyon, Lenin'e, 1914'te başlayan gerici ara dönemden sonra, tarihin nihayet doğru yolunu yeniden bulduğuna, devrimin ileri yürüyüşüne yeniden koyulduğuna inandırmıştı. Dahası, gerek toplumun genel evrimi gerekse savaş ekonomisinin işletilmesinin savaşan ülkelerde zorunlu kıldığı kurumsal yenilikler, «emperyalist evresindeki kapitalizmin doğrudan doğruya üretimin en kapsamlı toplumsallaşmasına vardığına» ikna etmişti[115]. Sanayileşmiş Avrupa sosyalizmin eşiğindeydi.

Ekim 1917'de Merkez Komitesi'ni ayaklanma düşüncesine çekmeye uğraşan Lenin, bu noktayı tekrar tekrar vurguluyordu. 1 Ekim'de: «Almanya'da devrimin başladığı açıktır»[116]. 8 Ekim'de: «Dünya devriminin gelişmesi tartışma götürmez durumdadır»[117]. 15 Ekim'de: «Bolşevikler şu anda harekete geçerlerse bütün proleter Avrupa'yı yanlarında bulurlar»[118].

Bolşevikler içinde Sol'la Sağ'ın kapışması nihaî olarak bu sorunda merkezlenmişti: Lenin parti stratejisinin bununla belirlenmesi gerektiğini söylüyordu. Nisan konferansının açılışında şunları belirtiyordu:

«Devrimi başlatmanın yüce onuru Rus proletaryasına düşmüştü. Ama Rus proletaryası, hareketinin ve devriminin dünya devrimci proleter hareketinin yalnızca bir parçası olduğunu, örneğin Almanya'daki hareketin her geçen gün ivme kazandığını unutmamalıdır. Görevlerimizi yalnızca bu açıya bakarak saptayabiliriz»[119]. Sağ Bolşevikler de ayrı düşünmüyorlardı. Yalnız, Lenin Ekim'in kritik haftalarında devrimin dünyaya ve özelde Avrupa'ya yayılmasına oynarken, Parti'deki ılımlı ve ihtiyatlı eğilim «uluslararası proletaryanın çoğunluğu»nun Bolşevikleri desteklediğini yadsıyarak kuşkuyla bakıyordu[120].

Lenin, uluslararası sosyalist devrime güvenini belirtmekle sınırlamadı kendini. Kendi görüşünce devrimin oluşuna yardım edip hızlandıracak bir politika savunuyordu. Rusya'da Nisan 1917'den itibaren savunduğu barış programına bu hedef yön vermekteydi. Sadece Rus halkının özlemlerini karşılamakla değil, Rus proletaryası ve Batı proletaryası arasında bir köprü kurmakla da ilgiliydi. Petrograd'a dönüşünden bile önce, «İsviçreli İşçilere Veda Mektubu»nda, devrimi uluslararasılaştırma plânının temel özelliklerini ana hatlarıyla sıralamıştı. Rus sosyalist hareketi iktidar olunca barış önerilerini sunacaktı. Temel anlamda ve koşulsuz olarak demokratik nitelikli bu öneriler ancak emperyalist hükümetlerce reddedilebilirdi. O durumda devrimci Rusya «Alman - yalnız Alman da değil - burjuvazisine karşı devrimci savaş yürütmeye zorlanacaktı»[121]. Nisan'da bir şey daha ekliyordu: «*Alman, İngiliz, Fransız ve öteki kapitalistlerin böyle bir barışı geri çevirmeleri durumunda, devrimci savaşı kendimiz başlatıp bütün ülkelerin işçilerini bize katılmaya çağıracağız*»[122]. Sonra sonucunu çıkarıyordu: «Kapitalist hükümetlerin çıkardığı savaş yalnızca işçi devrimiyle bitirilebilir»[123] - daha net bir anlatımla, «çeşitli ülkelerdeki» işçi devrimiyle[124].

Zaman geçip Bolşevik Parti iktidara yaklaştıkça Lenin'in kesinliklerinin yerini daha ihtiyatlı tah-

minlerin aldığı doğrudur. Eylül başında kapitalist hükümetlerin demokratik bir barışı reddetmesini olasılık dışı gördüğünü söylüyordu. Yine de reddederlerse, Rusya gerçekten devrimci bir savaş yürütmek zorunda kalacak, «ileri ülkelerdeki kaçınılmaz işçi devrimini daha yakınlaştıracaktı»[125]. Proleter Rusya'nın devrimci savaş olmadan *belki* yeterli gelebileceği şeklindeki ihtiyatlı görüşte kuvvetli dozda bir iyimserlik vardı. Çünkü, Lenin'e göre, emperyalist ülkelere önerilen demokratik barışın kabul edilme şansı «% 99'du»[126]. Sovyet hükümetinin kurulduğunda her birine yapacağı silâh bırakma önerilerine nasıl bir karşılık verirlerse versinler, önerinin heyecanı hem Avrupa kitlelerinde Rus devriminin popülaritesini, hem de Batı proletaryasının kapitalizme başkaldırısını kuvvetlendirecek bir etki doğuracaktı[127]. Savaşa karşı savaş kanalıyla, dünya devriminin Rus öncüsüyle Batı Avrupalı artçısı arasında somut bir bağlantı kuruluyordu.

Saldırgan enternasyonalizm kavramı, proletaryanın köylülük üzerindeki hegemonyasının tanınması ve yanı sıra sosyalizm savaşımına hemen başlama isteği, Troçki'nin sürekli devrim kuramlarıyla Lenin'in 1917 stratejisi arasında kesin bir yakınlaşmaya işaret ediyordu. Parti bunu algılamamazlık etmedi. Troçki'ye inanırsak, «partinin öncü grubundakiler... Nisan ayı içinde Lenin'i Troçkizmle suçladılar. Kamenev bunu açıkça ve ısrarla yaptı»[128]. Troçki Leninist örgüte katıldığında, görüşlerini Parti basınında geliştirmenin fırsatını yakaladı. 7 Eylül 1917 tarihli *Pravda*'da şu sözlerle biten bir makalesi çıkmıştı: «Sürekli insan boğazlamaya karşı sürekli devrim: İnsanın geleceği bu savaşıma bağlıdır»[129]. Troçkizme eğiliminden pek kuşkulanılmayan André Stawar'a göre: «Troçki birkaç ay içinde, Lenin'in peşinden, Parti genel kurmayının deneyimli üyelerini gölgede bırakarak en otoriter lider haline geldi; sürekli devrim kuramı... belirli bir dönem için Parti ideolojisinin

en saygın yerini tutmaya başladı» (*). Troçki'nin etkisine giren, daha özelde, Troçki'nin görüşlerini devrim stratejisine uygulayan tek kişi Lenin değildi. Daha 1917'den önce, savaşın ilk yıllarında, Buharin ve Radek gibi kişiler de sürekli devrim kuramına sempatilerini gizlemişlerdi[130]. 1917 yılının olayları, Parti'nin Sol kanadını oluşturan ve politikasında kesin bir etki yapan, sayıları giderek artan izleyicileri bilinçli ya da başka yollarla bu kuramın peşine takmıştı.

(*) Stawar, s. 141. André Stawar (takma ismi Eduard Janus) Polonya komünizminin büyük adamlarından biriydi. 1959'da Varşova'daki Devlet Bilimsel Yayınları'nın bastığı *Küçük Genel Ansiklopedi* Stawar'ı «Marksist eleştirinin en önde gelen temsilcisi» diye tanımlıyordu.

3

LENİNİZM VE DEVRİMCİ DEMOKRASİ

Lenin Ekim ayaklanmasından kısa süre önce şunları yazıyordu: «Kitleleri bu sorunun /Ön Parlamento'yu boykot edip etmeme -M.L./ tartışılmasına çekmeliyiz. Sınıf bilinçli işçiler işi kendi üzerlerine almalı, tartışma düzenlemeli ve *'tepedekilere'* /yani, Bolşevik Partisi'nin tepesindekilere -M.L./ baskı yapmalıdırlar»[1]. Aynı günlerde «ayaklanmanın komploya ve bir partiye değil, ileri sınıfa bel bağlaması gerektiğini... ayaklanmanın *halkın devrimci kabarışına* bel bağlaması gerektiğini» söylüyordu[2]. Birkaç ay önce *Nisan Tezleri*'ni ilk ortaya attığında da şöyle demişti: «Kitlelerin bizim sözümüze güvenmelerini istemiyoruz. Biz şarlatan değiliz. Kitlelerin kendi hatalarını *deneyimle* aşmalarını istiyoruz»[3]. *Ne Yapılmalı?*'da açımladığı düşüncelerden, Bolşevizme oluşum yıllarında iz bıraktırdığı örgütlenme anlayışından hayli yol katetmişti. Düşünceleri sarstıran olay 1905 yılının gelişmeleriydi. 1917'de de «halkın devrimci kabarışı» aynı sonucu üretmişti, yalnız burjuvaziye karşı kazanılan savaş zaferlerinden sonra on kat daha kuvvetle. Lenin'in geliştirdiği Parti kuramı, işçilerin ancak en bilinçlilerinin, sınıflarından kopmuş aydınların bilgi götürdüklerinin, proletaryanın politik faaliyetlerine «bilinç kazandırabileceği» varsayımından yola çıkmıştı. Ne var ki devrimin pratikteki gelişme tarzı, Lenin'i, «işçiler ve yoksul köylüler 'ülkesi'nin...

Çernov'lar ve Tsereteli'lerden bin kat daha solda, bizden yüz kat daha solda durduğunu» kabul etmeye götürmüştü[4]. Proletaryanın radikalizmi Bolşeviklerinkinden daha fazlayken, Bolşevikler bu konudaki geriliklerini ve ihtiyatlılıklarını ilerlemekte olan devrimin hedefleri ve potansiyellerini daha net biçimde anlayarak gidermiyorlardı her zaman. Liderlerin geniş kesimiyle kadroların birçoğu sosyalist devrim perspektifini aşırı gönülsüzlükle değerlendiriyordu: Özellikle bütün «eski Bolşevikler» bu konuda buz gibiydiler. Bir kez daha ve her zamankinden daha fazla, Parti'yle proletarya, proletarya öncüsü arasındaki ve öncüsünün kendi içindeki, tabanla yönetim arasındaki ilişkiler tartışmalı bir konuma gelmişti. Bu revizyon, Lenin'in, devletin ve toplumsal devrimin rolüne ilişkin özgün ve dikkate değer derecede yeni, cesur bir anlayış geliştirmesiyle sonuçlanmıştı.

Devlet ve Devrim : Özgürlükçü Leninizm

Lenin *Devlet ve Devrim*'i yazmayı Finlandiya'daki zoraki sürgün haftalarında bitirdi. Bu yapıt, Lenin'in 1917 devriminden önce başladığı kuramsal düşünüş tarzının ve 1917 devriminin yazarın düşüncesinde kesinlikle bıraktığı etkinin (o dönemle ilgili diğer yazılarında, özellikle Ekim ayaklanmasından birkaç hafta önce noktaladığı *Bolşevikler İktidarı Koruyacak mı?* - buna daha sonra değineceğim - başlıklı bir denemede de gözlenebilir, hatta daha açık seçik gözlenebilir bir etki) iki yönlü izlerini taşır.

Devlet ve Devrim'in kuramsal hedefi, devlet kavramını tanımlamaktır. Bu anlayışın çözümlenmesini Marx ve Engels başlatmıştı: Miras olarak, tamamlanmış bir sistem yerine bir düşünce çizgisi (özellikle devlet/sınıf ilişkilerinde, en özgül yanıyla devletin sınıftan göreli bağımsızlığı konusunda, belirsizlikten

kurtulamamış bir düşünce çizgisi) bıraktılar (*). Lenin kendi çerçevesini dar tutmaktadır: «Devlet, özel bir güç örgütüdür: Bir sınıfın baskı altına alınmasının şiddete dayalı örgütüdür»[5]. «Devlet bir şiddet örgütüdür». Bu önermede devletin rolü, temel olmakla birlikte bir parça basitleştirilmiş bir unsura indirgenmektedir: Devletin yerine getirdiği bütünlüklü bir işlevler ve dolayımlar yelpazesine (kuşkusuz, politik iktidarda ve özellikle devlet iktidarında içerili kısıtlamanın karakterini - kendisi de bir şiddet biçimidir - geçersizleştirmeyen işlev ve dolayımlar) değinmeyi, hatta ima bile etmeyi dışlar. Lenin'in önermesi az ve yetersiz olmakla birlikte «tarihin dışında» kalması anlamında soyut değildir: Tersine, Lenin'in yirminci yüzyılın başında Avrupa'nın oldukça özgül koşullarına ilişkin yorumlarından çıkan bir sonuçtur. Tekelci evresindeki kapitalizm, başlı başına, toplumda belli bir militaristleşmeyi içeren emperyalizmin eşanlamlısıydı. Savaş bu eğilimi şiddetlendirmiş ve beraberinde pek çok demokratik özgürlüğün kaldırılmasını, ekonomik, toplumsal ve politik etkinliklerin pek çok alanında her zamankinden daha şiddetli ve baskıcı bir devlet müdahalesini getirmişti.

Lenin bu yüzden *Devlet ve Devrim*'de burjuva demokrasisinin özellikle eleştirel bir çözümlemesini yapar. Asla sistemli bir incelemeye girişmediği halde, üstünlüklerine dikkat çekmiş ve işçi sınıfı için kapitalizmin devrilmesi hazırlıklarında doğurduğu olanakları değerlendirebildiğini göstermişti. Ama 1917'de şunları yazıyordu: «Her birkaç yılda bir yönetici sınıfın hangi üyelerinin parlamento aracılığıyla halkı ezip baskı yapacağını kararlaştırmak - sadece par-

(*) Devletin sınıf karşısında özerkliği ya da bağımsızlığı sorununda Marx ve Engels'in çözümlediği biçimiyle kimi aydınlatıcı gözlemler şurada bulunur: Poulantzas, s. 279ff. Ayrıca Marx ve Engels'in bu konudaki düşüncelerinin yararlı biçimde yeniden gözler önüne serilmesi için bkz. Miliband.

lamenter-anayasal monarşilerde değil, en demokratik cumhuriyetlerde de burjuva parlamentarizminin asıl özü budur»[6]. Ve burjuva-demokratik rejimlerin kurumlarına, zorbaca ve asalak nitelikli bürokratik bir yönetsel yapı eşlik etmekteydi[7]. Bundan da, devrimin «devlet makinesini iyileştirme değil, parçalayıp yok etme hedefini» izlemesi gerektiği sonucu çıkıyordu ister istemez (*).

Şu ana dek Marksist öğretiye uymayan bir şey yoktur. Lenin, bu şekilde ortadan kaldırılan devletin yıkıntıları üzerinde proletaryanın diktatörlüğünün yükseleceği konusunda klasik öğretiye bağlıydı ve bu gereklilik Rus Sosyal-Demokrasisi'nin 1903 programında zaten ilân edilmişti. *Devlet ve Devrim*'de «yalnızca sınıf savaşımının tanınmasını *proletarya diktatörlüğünün* tanınmasına kadar genişleten kişi Marksisttir» diyordu[8]. Daha da ileri gidiyor, «*tek bir* sınıfın diktatörlüğü sadece genelde her sınıflı toplum açısından, sadece burjuvaziyi devirmiş *proletarya* açısından değil, kapitalizmi 'sınıfsız toplum'dan, komünizmden ayıran bütün bir *tarihsel dönem* açısından da zorunludur»[9] diyordu. Böylelikle proletarya diktatörlüğü rejiminin geçişci doğasını doğrulamış olmaktaydı; ama aynı zamanda geçici rejimin uzun sürebileceğini de kabul ediyordu. Yersiz endişelere gerek yoktu ama. Çünkü proletarya diktatörlüğü «demokrasinin korkunç boyutta genişlemesi, ilk kez olarak yoksullar için demokrasi, halk için demokrasi - para çantaları için demokrasi değil - haline gelmesi» demekti. Muzaffer halk devriminin getireceği yeni sistemi de şöyle özetliyordu Lenin: «Halkın geniş çoğunluğu için demokrasi ve halkı sömürüp ezenlerin demokrasiden dışlanarak zorla baskı altına alınması»[10]. Lenin bu konuda, en

(*) Lenin, C. 25, s. 409. Marx ve Engels'den alınmış bu formüle, Buharin'in 1916'da yazdığı ve Lenin'in de bildiği bir makalede de rastlanır (bkz. Daniels, «The State and Revolution», s. 26-7).

azından, genelde ancak ima yoluyla değindiği Paris Komünü'nü övücü değinmeleri[11] kadar netti. Ayrıca, *Devlet ve Devrim*'in bitmemiş bir çalışma olduğu, yazılmasının 1917 yazında kesintiye uğradığı, bu yüzden yazarının, çok yakında devrimden doğacak Devlet için hazırlık yapabildiği, kuramsal çalışmalarına daha az zaman ayırabildiği mutlaka vurgulanmalıdır.

Böylece Sovyet devleti ve sosyalizmin fiilen inşa ediliş deneyimine, aceleyle çiziktirilen ve bitmemiş kalan bir doktriner doğum belgesi verilmiş oluyordu. Lenin'in iktidarın fethedilmesinin arifesinde yazdığı kitap, özel olarak da, en önemli ve en güç sorunlardan birinde, yani proletarya diktatörlüğü sorununda bulunan gözalıcı zayıflıkları sergiler. Bu anlayışın geçireceği dönüşümler karşısında, Lenin'in bu konuyu ne kadar yetersiz ele aldığını görmek hayret vericidir: Soyutlama olarak burjuvazinin kapitalizmde yürüttüğü diktatörlükle benzerlik kurularak türetilmişti sadece. 1917 Rusya'sı koşullarında kaleme alınmış bir kitabın eksikliklerinden *Devlet ve Devrim*'in yazarını sorumlu tutmak haksızlık ve ukalâlık olur. Buna karşı, tamamlanması ve geliştirilmesi gereken bir kitap vardı elde; çünkü, o haliyle, sosyalist toplumun inşasında ister istemez yüz yüze gelinecek dev sorunlarda sessiz kalıyor, küçümsüyor, hatta kaçamaklı bir dille sırt dönüyordu. Ama yine de böyle bir çözümlemeye gerek olduğu söylenmelidir. Çünkü, klasik Marksizmin topraklarının dışında ilerleyen Lenin, *Devlet ve Devrim*'le, toplum eleştirisiyle yapıcı bir çalışma haline dönüştürdüğü bilinmeyen ve tehlikeli topraklara atılmıştı.

Lenin, burjuva devleti yıkılıp bir kenara atılınca, onun yerine proletarya diktatörlüğünün kurulması gerektiğini söylemekle sınırlı tutmadı kendini. Bu sürecin, Marksist devletin *sönüp gitmesi* anlayışından ayrılmaz olduğunu da ekliyordu: Devletin ve böylelikle bütün politik otoritenin sönüp gitmesi, proleter devriminin zaferiyle *başlayıp* sosyalizmin inşasıyla

birlikte adım adım ilerler. Engels'in ancak çok genel bir ifade kullanma riskini göze aldığı noktada (*), Lenin kesin ve inançlı konuşuyordu. Proleter devriminden çıkan devlet «hemen sönüp gitmeye başlar»[12], öyle ki «artık sözcüğün asıl anlamıyla devlet değildir»[13]. Lenin ondan «yarı-devlet»[14], «politik olmayan devlet»[15] diye söz eder ve model olarak aldığı Paris Komünü'ne bakarak ekler: «Devlet olmaktan *çıkıyordu*, çünkü nüfusun çoğunluğunu değil, azınlığını (sömürücüleri) bastırması gerekiyordu»[16]. Son tanım Lenin'in verdiği proletarya diktatörlüğü tanımına denk düştüğü için, onun kanısınca, muzaffer devrimin özgün bir ortamda, politik sistemin kısmen artık bir devlet sistemi olmadığı bir ortamda başladığını görebiliriz. Bu noktada, bir parça belirsizlik taşısa da, tartışma götürmez derecede özgürlükçü, anarşistçe kokan bir formülasyon durmaktadır önümüzde (**).

Devlet ve Devrim'de politik otoritenin (ordu ve polisten oluşan baskı gücüyle yönetim aygıtından oluşan bir karmaşık yapı diye tanımlanır) söndüğü ve tarihten silindiği süreçe açıklık getirilir. Devletin salt baskıcı yönlerinin giderek söneceğine inanmaktadır Lenin. «Çünkü, *dünün* ücretli köleleri çoğunluğunun sömürücüler azınlığını baskı altına alması görece o kadar kolay, basit ve doğal bir görevdir ki, kölelerin, serflerin ya da ücretli emekçilerin bastırılmasından çok daha az kan dökülmesini gerektirecektir... Ve bu, demokrasinin nüfusun öylesine ezici bir çoğunluğuna genişlemesiyle bağdaşan bir şeydir ki, özel

---

(*) Burjuvazinin iktidarının devrilmesinden sonra, diye yazıyordu Engels, «devletin toplumsal ilişkilere karışması, şu ya da bu alanda, yüzeyselleşir ve ardından kendi kendine ölüp gider; kişilerin yönetiminin yerini şeylerin yönetimi ve üretim süreçlerine yön verilmesi alır. Devlet 'kalkmaz'. *Olür gider*» (Engels, *Anti-Dühring*, s. 389).

(**) Lenin'le anarşistlerin ilişkileri üzerine, bkz. bu kitabın özgün basımı, s. 261-3.

bir baskı makinesi gerekliliği yokolmaya başlar»[17]. Bununla birlikte, «demokrasinin... bir sınıfın diğerine karşı, nüfusun bir kesiminin ötekine karşı sistemli *zor* kullanılmasının örgütü olduğu»[18] geçerliliğini korur. Bir yanda şiddet, öte yanda devletin baskıcı faaliyetlerinin daraltılması. Bundan hareketle, çıkarlarını savunmayı üstlenip devlet yapılarından (kesinlikle de en tam anlamıyla askerî aygıttan) bağımsız örgütlenecek olanın, arada herhangi bir aracı tanımadan, *halkın kendisi,* silâhlı *proletarya* olduğu sonucunu çıkarmamalı mıyız? Lenin bunu belirgin bir tarzda söylemez, ama gözlemlerinin belirsizliği düşüncelerinin bu türden «özgürlükçü» bir yorumunu da dışlamaz.

Geleneksel ordunun kaldırılması, devletin yönetsel makinesinin hızlı aşınması ve temelden dönüşümüyle elele gider: «Halk *kitlesi* sadece oy verirken ve seçimlerde değil, *aynı zamanda devletin gündelik yönetiminde de* bağımsız bir rol oynayacaktır. Sosyalizmde sırayla *herkes* yönetecek, çok geçmeden kimsenin yönetmesine alışılacaktır»[19]. Lenin «anarşist rüyaları»[20] kabul etmese ve ütopyacılık suçlamasına karşı kendini savunsa bile, buradaki «özgürlükçü» ton özellikle belirgindir. Yine de, «kapitalist kültür büyük ölçekli üretimi, fabrikaları, demiryollarını, posta hizmetini, telefonları vb. *yaratmış* ve *bu temelde* eski 'devlet iktidarı'nın işlevlerinin büyük çoğunluğu o denli basitleşmiş, o kadar aşırı biçimde basit kayıt, dosyalama ve kontrol etme işlemlerine indirgenmiştir ki, okur yazar her kişi kolaylıkla yerine getirebilir»[21] diye düşünür. Üzerine basa basa sürdürür: «Kapitalizmin gelişmesi... devletin yönetimine 'herkes'in gerçekten katılabilmesini *sağlayan önkoşulları* yaratır... Bu *ekonomik* önkoşullar karşısında, kapitalistlerin ve bürokratların alaşağı edilmesinden sonra, hemen bir gecede harekete geçip, silâhlı işçilerin, silâhlı halkın tamamının emeğin ve ürünlerin *hesabı-*

nın tutulmasında, üretim ve bölüşüm üzerinde *denetim kurmalarını* sağlamak olanaklıdır»[22].

Lenin aynı zamanda, proleter devletin eski yönetim hizmetleri olmadan bir çırpıda işlerini halledemeyeceğini kabul eder. Ancak bu görevliler (ücretleri işçilerin aldığını aşmayacaktır) «basitçe bizim direktiflerimizi uygulayacaktır»[23].

Lenin başka yerlerde daha az açık yüreklilik sergileyecekti. Ekim 1917 başında proletaryanın zaferinden sonra çözmek zorunda kalacağı sorunları ele alırken, sorunların güç olacağını kabul edip sürdürüyordu:

> Biz ütopyacı değiliz. Vasıfsız bir emekçinin ya da aşçının derhal devlet yönetimi işinin üstesinden gelemeyeceğini biliyoruz... /Ama/ devleti *yönetme* işini, yönetimin sıradan, gündelik işlerini sadece zenginlerin, zengin ailelerden seçilmiş memurların yapabileceği önyargısının da hemen kırılmasını istiyoruz. Biz, devlet yönetimi işlerinde *yetişmenin* sınıf bilinçli işçi ve askerlerce yürütülmesini, bu eğitime derhal başlanmasını istiyoruz...[24]

Bütün yurttaşların yönetsel görevleri *yerine getirmeleriyle* bu işlerdeki *eğitimleri* arasındaki farklılıkla ilgili ne söylenebilirse söylensin, Lenin'in düşüncelerinin bir kısmının çürüklüğü hakkında ne söylenebilirse söylesin, bu düşüncelerin ardında yatan derin demokratik esinlenmeye dikkat çekilmemezlik edilemez: Vurgulamayı asıl istediğim de budur zaten. Sosyalizm için olgunlaşmış biricik toplum türü olan ileri bir sanayi toplumunun işletilmesinin, aslında, temel aritmetik kurallarını hayata geçirmekle başarılabilecek denetim ve kayıt işlemlerine indirgenemeyeceği doğrudur. Ayrıca, Lenin'in bütün bağlarını kopardığı Sosyal-Demokrasi'nin, işçi sınıfının geriliğini kaçınılmaz olarak kabullenme noktasına çekilmiş olduğu da doğrudur.

Lenin'in o sıradaki bakışında *demokratik* bir esin-

lenme vardır ve bu özellik görüşlerine «ılımlı olmayan» bir karakter kazandırır. Dönemin en belirgin özelliği, Marksist *şemaya* en iyimser yanlarını vurgulatacak biçimde birdenbire etki eden özellik budur. Bunun Lenin'in düşünüş tarzına, hatta normaldeki Devrimin ve ayağa kalkıp eski dünyayı yıkan kitlelerin etkisiyle o zamana kadar erişilemeyeceği düşünülen zaferlere ulaşmış Lenin'in dili, ansızın daha bir canlılıkla bezenir. İnsanların yeteneklerinden, zaferlerinden, faziletlerinden ve önlerinde açılan olasılıklardan söz etmek için, ilk kez olarak bir tür lirik özelliğe kavuşur Lenin'in üslubu.

Sözgelimi *Bolşevikler İktidarı Koruyacak mı?* broşüründe şöyle der:

> Proleterlerin ve yoksul köylülerin direnişinin kuvvetine... *henüz tanık olmadık.* Çünkü bu kuvvetin tamamen açığa çıkması, ancak iktidar proletaryanın ellerine geçince, yoksullukla ve kapitalist kölelikle ezilmiş onmilyonlarca insan, devlet iktidarının ezilen sınıfların ellerine geçtiğini, devletin toprak sahipleriyle kapitalistlere karşı savaşta yoksullara yardım ettiğini, onların direnişini *kırdığını* kendi deneyleriyle görüp *hissedince* sözkonusu olur... Ancak o zaman, işçi sınıfı egemenliğinin her *onbin* açık ve gizli düşmanı karşısında... politik olarak uyuyan, yoksulluğun ve çaresizliğin kıskacında debelenen, insan olduklarına, yaşama haklarının bulunduğuna, modern merkezi devletin bütün kudretinin onların hizmetine de koşulabileceğine, proleter milis müfrezelerinin en tam güvenle devletin yönetiminde doğrudan, aracısız ve gün gün *onların* da yer almalarını isteyebileceğine inanmayı bırakmış *bir milyon* yeni savaşçı çıkacaktır[25].

Ve yine:

> Her emekçi, her işsiz, her aşçı, her yıkık köylü gazetelerden değil de kendi gözleriyle, proleter devletin zenginlere yaltaklanmayıp yoksullara yardım ettiğini, devrimci önlemler almakta duraksa-

madığını, asalakların fazla yiyecek stoklarına el koyup açlara dağıttığını, evsizleri zenginlerin evlerine yerleştirdiğini, *bütün* yoksul ailelerin çocuklarına yeterince sağlanana kadar zenginlere sütün bedelini ödetip bir damla bile vermediğini, toprağın çalışan insanlara aktarılıp fabrikalarla bankaların işçi denetimine geçirildiğini, servetlerini gizleyen milyonerlere hemen ve ağır cezalar yağdırıldığını gördüğünde - yoksullar bunu görüp hissettiklerinde, hiçbir kapitalist ya da kulak, yüzmilyonlarla oynayan dünya finans kapitali halk devrimini yok edemez; tersine, *sosyalist devrim* bütün ülkelerde olgunlaştığı için dünyanın dört bir yanında zafere ulaşır[26].

Bolşevikler ve Anarşistler

Temelde demokratik olan bir esinlenmeden söz etmek yetmez ama. Halkın insiyatifine ve tam özgürlük uğraşlarına duyulan bu büyük şevk, buna beslenen derin güven, insanın aklına hemen anarşizmi getirir. Böyle bir tepki yeni değildir. Gördüğümüz gibi, Rusya'ya dönüp *Nisan Tezleri*'ni ilk ortaya attığı günde Lenin, Bakunin lehine Marx'ı terketmekle suçlanmıştı. Suhanov'un anılarında bu yaklaşıma sık sık rastlanır[27]. Lenin aslında 1917 yılı boyunca çeşitli kereler «biz anarşist değiliz»[28] demişti. Oysa 1905'de Petrograd Sovyeti'nin kendisinin de ağır bir dille eleştirdiği (*) anarşistleri almayı geri çevirmesini onayladığı halde, Ekim 1917'ye öngelen aylarda anarşistlere açık saldırılardan uzak tutuyordu kendini. Ocak 1918'de Petrograd'da toplanan Üçüncü Sovyetler Kongresi'ne hitap ederken, şunları söyleyecek ölçüde ileri gi-

(*) «Sosyalizmi anarşizmden ayıran geniş bir uçurum var», çünkü «anarşistlerin felsefesi tersi yüzüne dönmüş burjuva felsefesidir. Bireyselci kuramları ve bireyselci idealleri sosyalizmin tam zıttıdır» (Lenin, C. 10, s. 73).

decekti: «Şu anda, burjuva sisteminin kökten çözülüşü döneminde, anarşizm kavramı nihayet somut özellikler kazanıyor... Birtakım anarşistler hâlâ eski moda görüşlerden etkinledikleri için Sovyetler'den korkuyla söz ederken, anarşizmde kesinlikle Sovyetler'den yana yeni, yepyeni bir eğilim belirmekte...»[29]

Bu düşünceler, basitçe olayların kendi sonucu, çok geniş bir alana yayılışıyla çok sayıda Bolşevikle anarşist militanı yakınlaştırmış korkunç devrimci dalganın ürünüydü. Lenin'in Parti'sinin üyeleri Petrograd'da örgütlenen anarşist toplantılara düzenli katılıyor, özgürlükçü (liberter) grupların davetlerini olumlu karşılıyorlardı (*). Başkentteki Bolşevik Komitesi bu duruma eğilmek zorunda kalmıştı. Yine de toplantılara katılmayı yasaklamaya çekiniyor, Bolşeviklerden ancak kişisel yetenekleriyle bulunmalarını, oy vermemelerini istiyorlardı[30]. Devrimle ilgili anılarını düzenleyen Petrograd Bolşevik Komitesi'nin bir üyesi, «anarşist-komünistlerin Bolşeviklerle kolkola çalıştıklarını» yazıyordu[31].

Anarşistlerle Bolşeviklerin kontağı salt taban düzeyinde değildi. Kronstadt deniz üssünde önemli rol oynayan Bolşevik lider Raskolnikov şunları anlatır: «Anarşist liderle (Bleişoman) çok ateşli tartışmalara girdik, ama genelde onlarla /anarşistlerle -M.L./ ilişkilerimiz dostçaydı»[32]. Ekim ayaklanmasına öngelen haftalarda Kronstadt denizcileri İkinci Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi delegelerini seçtiklerinde, baştemsilci Yarçuk Bolşevik grubunun resmî desteğini almıştı (**). Haziran 1917'den sonra Parti, «koalisyonla

---

(*) Rus anarşistlerinde iki ana eğilim seçiliyordu. Görece ılımlı birisi «Anarşist-Sendikalist Propaganda Grubu»na dayanırken, Anarşist-Komünistler Federasyonu'nun temsil ettiği ikincisi Bolşeviklerle işbirliğine daha yatkındı. Bu konuda bkz. Avrich, *Anarchists*.

(**) Kronstadt Sovyeti'ndeki Bolşevik gruptan bir lider anılarında bu desteği şöyle sözlerle haklı gösterir: «Yarçuk'un

kavga ettikleri her keresinde anarşistlerle birleşti ve yerel işlerin yönetimiyle ilgili... anlaşmalar yaptı»[33].

Anarşistler Bolşeviklerin değişme tarzına şaşkınlıklarını ya da hayranlıklarını gizlemiyorlardı. Örneğin Harkov'daki organlarında şunlar okunuyordu: /Şubat/ devrim/i/ zamanından beri Sosyal-Demokrasi'den kesin anlamda koptular ve anarko-sendikalist savaşım yöntemlerini uygulamaya çaba harcıyorlar»[34]. Petrograd'a yazın dönen bir anarşist lider, Lenin'in Marksist hatalarını aştığına ve artık Rusya'da devletin imhasına dayanan bir anarşist rejim kurmayı tasarladığına inancını dile getiriyordu[35]. Devrim hakkında, komünistlerle anarşistlerin düşman olduğu bir dönemde yazdığı oldukça anti-Leninist bir çalışmada Voline, 1917'de Lenin'le partisinin «hemen hemen anarşist sloganlarla, hemen hemen özgürlükçü bir devrim anlayışına vardığını» belirtiyordu[36]. Elbette kuşkular ve çatışmalar yine çıktı ve «yeni yöneliş»e karşı Bolşevizm Rus anarşistlerinde fazlasıyla güvensizlik uyandırmaktan kurtulamadı. Ama, Ocak 1918'de Lenin'in başında bulunduğu Hükümet'in emirleriyle hareket eden silâhlı birliğin Kurucu Meclis'i dağıtması, böylelikle, devrimi, anarşist eğilimleri iyi bilinen Anatoly Jeleznyakov isimli bir denizcinin yönetiminde nihayet «Sovyet» yoluna sokması rastlantı değildi[37].

Devrimci Kendiliğindenliğin Gücü

Bolşeviklerle anarşistlerin yakınlaşmasında bir yanlış anlama olabilir miydi? Voline'le birlikte, Leninist propagandanın «özgürlükçü» sözlerinin «yalnızca sloganlar» olmaktan öteye gitmediğine[38], faz-

kuramsal düşüncelerinin bizim açımızdan pratik önemi yoktu - önemli olan, kesin anlarda sarsılamayacak bir adamın bulunmasıydı...» (Knyazev ve Konstntinov, s. 120).

lasıyla güven besleyen insanları kandırmak üzere tasarlanmış bir tuzak olduğuna inanabilir miyiz? Daniel Guérin'e katılırsak, «itkisini aşağıdan yukarıya alan ve kendiliğinden doğrudan demokrasi organları yaratan otantik bir devrim olarak kaldığı sürece, özgürlükçü eğilimleriyle bir toplumsal devrimin bütün karakteristik özelliklerini sergilediğini» söylemek gerçeğe daha yakın olmaz mı?[39] Rus devrimi açısından bu söylenebilirse, duraksamalara ve yer yer iç gerginliklere karşın, «itki»sinin «aşağıdan» geldiği bu hareketin başını çeken Parti ve öğreti açısından başka türlüsü söz konusu edilebilir mi? Bu noktanın çok büyük önemi vardır: Lenin'in kitlelerin eylemine inancı, onları «kendi partisinden yüz kat daha Sol'a yaklaştıran «insiyatif güçleri»ne inancı, «aşağıdan» zorlama yapan bu hareketin (Lenin'e göre 1917'nin en kuşku götürmez biçimde yüce açıklaması olan bir hareket) ürünüydü. Bunun için, Guérin, Leninizmin o dönemki ruhunu çözümlerken, «Sovyetler elbette olacak, ama işçi partisinin, tarihsel görevi proletaryayı yönlendirmek olan bir partinin denetimi altında bulunacaktır»[40] diye iddia ettiğinde yanılmaktadır. Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de Parti'yi neredeyse hiç anmaması gerçekten de bir kusurun sonucu muydu?

Ne var ki, Lenin'in iktidarın fethedilmesinin arifesinde tasarladığı dev toplumsal ve politik projede «Parti'nin rolü»nün pratik olarak görünmemesi bir olgudur ve en büyük önemde bir olgudur (*). Bu nok-

---

(*) Lenin'in Eylül 1917 sonunda kaleme aldığı *Bolşevikler İktidarı Koruyacak mı?* adlı önemli denemede Parti'ye bir yer ayrılıyordu. Bununla birlikte, başlık akıllara ne gibi şeyler getirirse getirsin, o çalışmada Lenin'in ana hatlarını çizdiği yeni politik çerçevede Bolşevik örgütlenmeye tanınan yer, ancak çok mütevazi bir yerdir. Lenin, gelecekteki devlet makinesini tartıştığında, «Bolşevik Parti'nin 240.000 üyesi»ne dokundurma yapar. Ona göre, bu makine, fiilen sadece Parti'yi destekleyen milyonlarca seçmeni değil, aynı zamanda «çalışan in-

tada öncelikle gördüğümüz şey, bizzat kitlelerin, Sovyet (Bolşevik değil) iktidarının, çeşitli doğrudan demokrasi biçimlerinin büyüyen rolüdür. Bu bakışın, Lenin'in hem seyirci hem de aktör olarak göründüğü altüst oluştan - doğru ya da yanlış - öğrendiklerine dayandığı sonucunu çıkarmaktan kaçınmak güçtür; proleter devletin kuramsal temellerinin ana hatlarını çizdiğinde, kendi Parti'sini (gönülsüz, kuşkucu ve yer yer kızgın ve düşman bir parti) haftalarca «ikinci bir devrim» gerekliliğine inandırmaya çalışmaya çaba harcadığını görmezlikten gelmek güçtür; Eylül'de «ayaklanmanın başarı kazanması için... bir partiye değil, ...ileri bir sınıfa, *halkın devrimci kabarışına* dayanması gerekir»[41] diyen bir adamın, silâhlı ayaklanma perspektifine gönülsüz ve kuşkuyla, hatta kızgınlık ve düşmanlıkla bakan kendi izleyicilerinden birçoğuyla yepyeni bir kavgaya girdiğini koşulunu hesaba katmamak güçtür.

3 Temmuz 1917'deki gösteride Bakan Çernov, dağılmaları için kalabalığa seslenmeye çalışmıştı. O anda bir işçi, S.R. liderine doğru geldi, yumruğunu sıktı ve yüzüne karşı bağırdı: «Size verildiği zaman iktidarı alın, seni o..... çocuğu!»[42] Burjuvaziyle işbirliği yapma girişimleri suya düşen S.R.ler de Menşevikler de onunla ne yapılacağını bilmedikleri iktidarı almaya istek duymuyorlardı. Ama Bolşevikler iktidarı geri çevirmediler. Yine de, bu hediyeyi kabul etmede devrimci bir gözüpekliğin bulunmasının yanı sıra, Rusya'daki devrimin, Leninist Parti'nin iktidarı Ekim ayaklanmasıyla ele geçirdiğin *ve* kitlelerin öncüsünün Parti'yi iktidarın fethedilmesi konusunda kitlelerin tek başlarına değişmez biçimde ve ısrarla sergiledikleri bir tutumu benimsemeye zorladığını söylemeyi

---

sanları,... yoksulları da, devlet yönetiminin günlük işlerine» çekmekle oluşturulacaktır. Lenin'in problemin çözümünde güvendiği «sihirli yol» budur (Lenin, C. 26, s. 111-12).

aynı ölçüde haklı çıkaracak kadar karmaşık bir karşılıklı ilişkinin ürün olduğu da vurgulanmalıdır.

Çünkü, Bolşevik örgütün iktidarın ele geçirilmesinin vazgeçilmez bir aracı olduğu doğru iken, Parti'yi ileri ittirenin ve Parti'nin uzunca bir dönem tehlikeli gördüğü bu baskıyı durdurtmaya çalıştıranın kitleci olduğu da aynı oranda doğrudur. Lenin'in, savaşın ortasında, Parti'yle kitleler arasındaki ilişkiye yüklediği anlamı ve Ekim devrimi yaklaştıkça çok şaşırtıcı biçimde gelişen yarı-özgürlükçü Leninizmin anlamını kavrayacaksak, bu olgunun farkında olmak büyük önem taşır.

Lenin, Ekim ayında, Bolşevik Parti'nin Nisan, Haziran ve Temmuz krizlerinde devrimci kitlelere karşı takındığı tutumu anlatırken, «o zamanlar bizim, bir parti olarak, kavrayışsızlığımız da (20 Nisan), geriye çekip barışçıl bir gösteri biçimi vermemiz de (9 Haziran ve 3 Temmuz) *kendiliğinden bir heyecan* olayıydı» diyordu[43]. Parti'nin ılımlı bir rol oynadığı, görüldüğü gibi, devrimin daha ilk günlerinden itibaren gözlenmekteydi. Parti Nisan ayında başkent işçileri ve askerlerine Sovyet'in gösterilerini yasaklama kararına uymaları talimatı verdi. Bir ay sonra aynı olaylar yinelendi. Halkın coşkunluğunda bir eksilme görülmeyince, Bolşevikler de bütün Haziran ayı boyunca geciktirici bir rol oynamayı sürdürdüler. «Ateş söndürücü rolü oynamak zorundayız» diye Vyborg Komitesi bunu itiraf ederken[44], Bolşevik lider Podvoyski, en radikal unsurlar arasında sayıldığı halde, Ağustos'ta toplanan Altıncı Parti Kongresi'nde «zamanımızın yarısını kitleleri yatıştırmaya harcadık»[45] diyordu. Parti liderliğinin Temmuz günlerinde nasıl ancak baskı altında kalınca ve patlamayı önlemeye uğraştıktan sonra halk hareketinin içine daldıklarını görmüş bulunuyoruz. Eylül ayında da bütün kırları bir huzursuzluk dalgası kapladığı ve Petrograd proletaryasının Kornilov komplosuna direnişi proletaryanın savaşçı ruhunu gözler önüne serdiği zaman, Pet-

rograd Bolşevik Komitesi üyelerinden biri önemli bir tartışma sırasında şu sözleri yineliyordu: «Bizim görevimiz kitleleri geride tutmaktır»[46]. Lomov'un Parti Merkez Komitesi'ne sunduğu rapora inanırsak, durum Moskova'da da aynıydı. 3 Ekim'de MK toplantısında konuşan Lomov, «Kitleler kesin adımların atılmasını istiyor. Oysa biz her yerde bekleyip duruyoruz» diyordu[47]. Lenin, Ön-Parlamento'nun boykotuyla bağıntılı olarak, «sınıf bilinçli işçiler gidişe el koymalı ve... 'tepedekilere' baskı yapmalıdırlar» dediğinde[48], devrimci dinamiğin temel bir özelliğinin işlerliğini sürdürmesini ve kesin bir anda genelleşmesini ümit ediyordu. En radikal olanları dahil kurumları ve partileri, yapılarındaki göreli uyuşukluk, liderlerindeki göreli ihtiyat ve programlarındaki katılık olgularıyla karşı karşıya getiren bir baskıya maruz bırakan, işte kitlelerdeki bu kabarıştır. «Aşağıdan» gelen itki devrimin itici gücüdür.

Bu belirleyici basınç aylarca kalkmadı. Bunun uzun sürmesi kitlelerin radikalleşmesinin bir belirtisi ve sonucuydu; sosyalist hareketin radikalleşmesine her zaman güvenmiş Lenin'in bundan derinden etkilenmemesi düşünülemez. Görülmeye değer bu sürecin, dünün liberallerini militan bir diktatörlüğün partizanlarına, devrimden doğan Sovyet'in tutucu bir kuruma dönüşmesi gibi bir etkisi görüldü. Kitlelerin ayağa kalkışı (Lenin'e göre devrimin itici gücünü oluşturan, ılımlı sosyalistlerinse mahkûm ettiği bu «temel», «karanlık» güçlerin ayağa kalkışı) Lenin'i nasıl etkilememezlik edebilirdi?

Halkın radikalleşmesiyle politikleşmesi elele gidiyordu: Yoğun eylemler, her türden insiyatif kullanmalar, devrimin yazgısına ve günlük politikanın bütün gelişmelerine tutkulu bir ilgi, başkentte ve ülkenin her yerinde durmadan yapılan tartışma ve gösterilere katılmaya karşı büyük bir heves. Marc Ferro'nun koyduğu gibi, «Çarlığı devirmiş yeni Rusya'nın yurttaşları sürekli seferberlik halindeydi»[49].

Gerçekten de sürekli bir seferberlik: «Bütün Rusya... o günlerde durmadan gösteri yapıyordu. Bütün taşra sokak gösterilerine alışmıştı. O günlerde Petersburg'da da 'kırkını geçkinler' ve kadınlar gösteri yapıyordu - genelde fazlasıyla tembel olmayan herkes gösteri yapıyordu!» Suhanov böyle anlatır[50]. Barış destekçileriyle savaş destekçilerinin sık sık ve çok kalabalık yürüyüşleri görülüyordu. Savaş yanlılarına, «sonuna kadar savaşı» desteklediklerini ilân etmek üzere bir günde binlercesi yürüyen sakat askerler de dahildi. Örgütlü ve barışçı gösterilerin yanı sıra farklı türden (yüzbinlerce, hatta binlerce kişiyi çeken düzensiz, ateşli, şiddetli ve anarşistçe) yürüyüşler yapılıyor; bu gösterilerin birbiri ardı sıra gerçekleşmesi devrimin ilerleyişine işaret ediyordu. Gösterilere ek olarak, önemli sayıda insanı biraraya getiren tartışmalara, toplantı ve konferanslara da rastlanmaktaydı. «Sosyal-Demokratları, Sosyalist Devrimcileri, Anarşistleri, söyleyecek sözü olan herkesi ve konuştukları sürece dinlemek üzere kırk bin kişilik Putilov fabrikasının akın akın geldiğini görmek: Ne muhteşem bir manzara!»[51] diye yazıyordu John Reed.

Konuşma özgürlüğü her yerden ses getiriyor, tartışmalar hiç eksik olmuyordu. Krupskaya'nın yazdığına göre, «o günlerin sokakları tuhaf bir manzaraydı: Her köşede toplanmış insanlar hararetli tartışmalara giriyor, en son gelişmeleri konuşuyorlardı. Tartışmayı hiçbir şey kesemezdi!» Krupskaya sürdürür:

> Yaşadığımız ev bir avluya bakıyordu, orada bile, geceleyin pencereyi açarsanız hararetli bir tartışma dinleyebilirdiniz. Orada oturan bir asker hiç dinleyicisiz kalmazdı - genellikle yan evlerdeki aşçı ya da hizmetçiler, genç insanlar gelirdi. Gece yarısından sonra konuşmalar arasında «Bolşevikler, Menşevikler...» sözlerini seçebilirdiniz. Sabah üçte «Milyukov, Bolşevikler...» sözleri gene gelirdi. Beşte bile aynı sokak köşesinde politikadan vb. konuşuluyordu. Petrograd'ın beyaz geceleri aklıma

hep bu gece boyu süren politik tartışmalarla birlikte gelir[52].

John Reed, Krupskaya'nın tablosunu doğrular: «Her sokak köşesi açık bir kürsüydü. Trenlerde, sokaktaki arabalarda, her zaman kendiliğinden tartışmalar patlak verirdi, her yerde...»[53] Burjuva basını ateş püskürüyor, bir liberal gazete şunları yazıyordu: «Bu korkunç savaşın göbeğinde, ülke büyük bir tartışma derneğine, büyük bir festivale dönüyor»[54]. Bütün politik sorunlara ilişkin yoğun, doymak bilmez bir merak vardı. «Her toplantıda, sözcülerin zamanını sınırlama denemeleri oylandığında aleyhte sonuçlanıyordu»[55].

Kitlelerin politikleşmesi yayınların çoğalması ve bu yayınların sağladığı başarıda da görülüyordu: «Bütün Rusya okumayı öğreniyordu ve *okuma*... Her şehirde, çoğu kasabada, Cephe'de, her politik hizbin kendi gazetesi (kimi zaman birkaç tane) vardı. Binlerce örgüt yüzbinlerce broşür dağıtıyor, ordulara, köylere, fabrikalara ve sokaklara yayın akıyordu...»[56] Jihn Reed cephedeki askerlerle karşılaşmasını şöyle anlatır: «Riga'nın gerisinde, zayıf ve botsuz askerlerin umutsuz siperlerin çamurunda hasta düştüğü Yirminci Ordu'nun bulunduğu cepheye geldik. Bizi gören askerler ıstıraplı yüzleri, yırtık pırtık elbiselerinin içinde mavileşen derileriyle, sabırsızlıkla atıldılar, '*okuyacak* bir şey getirdiniz mi?'»[57]

Öğrenme arzusunun yanı sıra, sözlerden gerçeklere geçme ve büyük kararlar almak üzere kamu işlerinin yönetimini ve iktidarı ele alma yönünde karşı konulmaz bir istek vardı içlerinde. Lenin, Sovyet demokrasisi modelini, dahası *Devlet ve Devrim*'de anlattığı doğrudan demokrasi modelini, devrimci Rusya'nın sergilediği manzaraya bakarak keşfetmişti. Her yerden komiteler fışkırıyordu - işçi komiteleri, köylü komiteleri, ev kadınları komiteleri, fabrika ve mahalle komiteleri, asker, Kazak ve denizci komite-

leri. Sanayi mahallelerinde, işçi sınıfından ailelerin sıkış tepiş doldurduğu büyük bloklarda, komünal yaşamın ayrıntılarını düzenlemeye çalışan ev komiteleri vardı. O sırada rastgele Rusya'da bulunan Belçikalı diplomat ve «yurtsever» sosyalist Jules Destrée, çok ağır ilerleyen bir trenle Petrograd'dan Moskova'ya giderken, kompartımanını paylaştığı insanların gidecekleri yere varmadan önce bir «yolculuk komitesi» oluşturduklarını aktarır![58]

İşte Sovyetlerin kurulması da bu olgunun bir parçasıydı. Her yerden boy veriyorlardı, çünkü «kendisine karşı ayrım yapıldığını düşünen her kesim, bağımsız bir Sovyet oluşturuyordu»[59]. Sovyetlerin artan sayısını ve onun yanı sıra her birine canlılık katan özerklik, hatta bağımsızlık arzularını (örneğin başkentin her mahallesinde kurulan Sovyetler, Petrograd Sovyeti'ne karşı eylem ve karar özgürlüklerini kıskançça koruyorlardı) açıklayan bu olgudur. Genelde «her topluluk, her grup ve her azınlığın özerk bir organ oluşturup Hükümet'le ve diğer devrimci organlarla eşit koşullarda pazarlığa girişmesi olasıydı»[60]. Aynı «özyönetim» arzusunu dile getiren «fabrika komiteleri» de Sovyetler kadar önemliydi. Bunlar Mart'ın ilk günlerinde başkentin en büyük sınaî işletmelerinde, herhangi bir parti ya da sendikanın karışması olmadan görünmüşlerdi. «İşçi denetimi» çağrısı yapanlar bu komitelerdi: Tamamen kendiliğinden bir karakter taşıdıklarından, hakikaten «devrimin fırtınalarından doğmuşlar» diye betimlenebilirlerdi[61].

Mayıs ve Haziran 1917 belediye seçimlerine (Rusya'daki ilk serbest seçimler) katılmayanların yüksek oranının (*) bu politikleşme tablosuna bir sınır getirdiği, hatta onunla çeliştiği itirazı ortaya atılabilir. Yine de, devrim döneminde Rusya'nın toplumsal yaşamını yakından gözlemleyen Marc Ferro, bu «kaytar-

(*) Katılmayanların oranı % 40'a varmıştı (Ferro, *February*, s. 321).

macılıkta», 1917'deki Rusların *doğrudan* demokrasiye bağlılığının bir anlatımını görmektedir. 1917'nin Rusları için «sorun, daha iyi yönetilme ya da herhangi bir yönetilme biçimini seçme değil, özyönetim sorunuydu. İktidarın herhangi bir yere havale edilmesi ağır sözlerle kınanıyor, her otorite katlanılmaz bulunuyordu»[62].

Liberal basın ne derse desin, bunlar «salt sözden» ibaret değildi. Bu korkunç, kesintisiz tartışma sürecinden, devrime esin veren güç ve yönünü belirleyen genel çizgi ortaya çıkmıştı. Dahası, kitlelerin politik yaşamını ifade eden bu imzasız fikir yürütmeler, Rus devriminin yarattığı en önemli şeylerden ve en belirleyici gelişmelerinden birinin kaynağıydı. Milyonlarca askeri ordu hiyerarşisinin karşı çıkılmaz otoritesinden kurtarıp, orduda egemen olan boyun eğme ve keyfilik ruhunu yok eden ünlü «Bir Numaralı Emir», bunun bir anlatımıydı. Suhanov bu yaşamsal belgenin nasıl kâğıda döküldüğünü anlatır bize. Duma'nın yeri olan Taurida Sarayı'nın bir koridorunda, askerlerle kuşatılmış bir masada oturan Menşevik lider Sokolov'u görmüştü. Lider ünlü bildiriyi bu askerlerin zorlamasıyla kâğıda geçiriyordu ve bu belgenin sorumluluğu başka kimseye ait değildir[63].

Kitlelerin liderlerini gölgede bırakması, devrimin başka ve en önemli olaylarından biridir. Marc Ferro'ya göre, «barış kampanyasının insiyatifi öncü örgütlerden değil (Bolşeviklerin ya da Anarşistlerin iki üç önemsiz örneği dışında), başkent ve taşra işçilerinden geliyordu»[64]. Sanayi proletaryasının en yürekten özlemlerinden birinin yoğunlaştığı «işçi denetimi» sloganı bir parti, örgüt ya da gazete tarafından ortaya atılmamış, «fabrika komiteleri»nde toplanan işçi sınıfının derinliklerinden gelmişti[65].

«Yüzbinlerce ve milyonlarca işçi, asker ve köylünün sınıf düşmanına karşı savunma ve saldırı amacıyla silâha sarıldığı»[66] General Kornilov'un *coup d'état* girişimi sırasında, kitlelerin kendiliğinden ey-

lemleri özel bir kuvvet ve etkililikle yayılmıştı. Petrograd genel valisi olan düşman tanıklardan biri, şehri savunma durumuna geiçrmek için, «binlerce işçinin... eşine rastlanmak ve kişisel emekleriyle birkaç saat içinde ve onların yardımı olmasa günlerce sürecek devasa bir işi nasıl başardıklarını» anlatıyordu[67]. Troçki de anlatır: «Bölge sovyetleri saflarını daha sıklaştırıp kararlar alıyorlardı: Bölge içi konferansları sürekli kılmak; /Sovyet/ Yürütme Komitesi'nin düzenlediği personele kendi temsilcilerini de katmak; işçi milisi oluşturmak; bölge sovyetlerinin hükümet komiserlerini denetlemesini sağlamak; karşıdevrimci ajitatörlerin saptanması için gezici müfrezeler çıkarmak»[68]. Posta ve telgraf hizmetlreini yürüten kâtipler ve teknisyenler de düşmanın iletişim hatlarını bozmaya giriştiler; basım işçileri (sık sık anında çare bulmak zorunda kalan) yığınla gazete ve bildirinin basım ve hemen dağıtımını üzerlerine aldılar; silâh fabrikalarındaki işçiler günde 16 saate kadar çalışarak olabilen en kısa zamanda Petrograd'ın savunulması için tonla silâh imal ettiler. Kornilov'un birlikleri Petrograd'a saldıracak konumda bile değildi, çünkü demiryolcular, başkente giden hatları bütünüyle darmadağın etmişlerdi. Aynı demiryolcular teknik başarılarına politik ajitasyon başarılarını eklediler ve düşman güçlerin moralini iyice bozup askerleri subaylarından kopardılar.

Kabaca ve ancak birkaç örnekle, Rus proletaryasının 1917'deki eylemliliği böyleydi. Pek çok açıdan karmakarışık ve anarşik bir tarzda da olsa, geriye dönüp bakıldığında, bu eylemlilik örnek gösterilecek bir berraklığa sahiptir; çünkü, sayısız ayrıntıları ve genel eğilimiyle, devrimin kendini nasıl aştığını, programlara konmuş sınırların ve stratejistlerin tasarladıkları çerçevenin nasıl altüst olduğunu açığa çıkarır: Burada, oldukça basit bi;imde, sürekli devrimin doğrulandığını görmekteyiz.

Kitlelerin bu kabarışı, kaostan doğan bu güç, ku-

rumlara ve partilere dayatılan bu irade, bu kendiliğinden ama kendi kendini örgütleyen başkaldırı ve hem bozucu hem etkili, hem yıkıcı hem kurucu bu eylemlilik ışığında, *Devlet ve Devrim*'in anlamı daha kolay kavranmaz mı? Kitaptaki demokratik esinlenmenin kaynağı, bir partinin değil ama bir sınıfın sağladığı otorite ve kuvvet izlenimindeydi. Bu ışıkta bakılınca, Lenin'in «dünya finans-kapitalinin hiçbir gücü... *halk* /altını ben çizdim -M.L./ devrimini yok edemez» ve «halk *kitlesi* sadece oy verirken ve seçimlerde değil, *aynı zamanda devletin günlük yönetim işlerinde* de bağımsız bir yer almak üzere ayağa kalkacaktır» demesini sağlayan güveni anlamak daha kolay olmaz mı?

«Leninist ütopya»nın kaynağı sadece Marksizm felsefesinde, insanı özgürleştirme iradesinde, ücretlerin, emeğin ve işin kısıtlamalarından kurtarma isteğinde değil, aynı zamanda, Bolşevizmden çok proletaryanın zafer kazandığı ve proletaryanın Bolşevizme kendi damgasını vurduğu 1917 yılının kendiliğinden ve halkın kazandığı zaferlerdedir.

Proletarya Partisi

1917 yılına ilişkin öykümüzü kapatmadan önce gereken son bir nokta var. Bolşevik Partisi, Şubat ve Ekim devrimleri arasında kitleleri *uyarmaya* liderlerinden daha fazla gerek duymadı. Parti'nin tarihsel yararlılığı başka bir yerdedir. Parti birçok belirleyici durumda kitlelerin ayağa kalkışını düzenledi, politik bakış içeren eylemlerle destekleyerek saldırılarını pekiştirdi ve, en önemlisi, bütün sloganlara (yer yer Bolşeviklerin sloganlarına bile) aykırı düşen ve *şemalara* (bir ölçüde Leninist şemalara da) hiç önem vermeyen bir halk hareketinin liderliğini üstlendi. Bolşevizmin ve Leninizmin tarihsel yararlılığı, devrimi yerine getirme görevi sözkonusu olduğu sürece, kit-

lelerin kabarış içine girmesini (ılımlı sosyalistlerin toplum açısından tehlikeli «temel», «kör» ve «karanlık» güçler olarak gördüğü bir ayağa kalkış) toplumun özgürlüğü uğruna görkemli bir güç diye tanımasıdır. Rusya'da 1917 yılında kitlelerle Parti'nin yan yana gelmesi bu yüzdendi, proletaryanın kendini ilk kez *kendi* örgütü haline gelmiş bir örgütle büyük oranda özdeşleştirmesi bunun içindi. Sınıfla parti, yol gösterilen sınıfla kılavuzluk eden parti ve yönetilen sınıfla yöneten parti arasındaki ilişkilerin koşulları tersine dönmüş, Bolşevik örgüt en sonunda devrimci proletarya önünde eğilmeyi kabullenmişti.

Son çözümlemede, «özgürlükçü Leninizm» dediğim şey olanaklı oldu, çünkü kitlelerle iktidar arasındaki geleneksel aracı, bir başka deyişle Parti, yani devrimci örgüt, bir yandan kuvvetlenirken - hem de ne ölçüde! - öte yandan kitleler karşısında dışsal bir organ, kendini öncü olarak dayatan bir organ olmaktan çıkıyordu. Rusya sanayi proletaryasıyla Bolşevik Parti arasında olağanüstü bir geçişme (tarihin bir eşine daha tanık olmadığı ve belirtilerini saptamanın büyük önem taşıdığı bir içiçe geçme) görüldü.

Bu belirtilerden ilki Parti'nin üye sayısındaki kayda değer artıştır. Parti makinesinin yetersizliğine karşın birkaç yüzbin yeni üyenin Parti'ye akın etmesi, politik partiler tarihinde eşine kesinlikle rastlanmayan bir popülarite kanıtıdır. Üstelik bu akın, basının büyük bölümü ve Hükümet tarafından Almanya'nın ajanları olmakla suçlanan ve liderlerinin birçoğu Temmuz'dan sonra ya kaçan ya da hapsedilen Bolşeviklere köklü düşmanlık besleyen bir rejimde gerçekleşiyordu. Üstüne üstlük üye artışı proletarya arasında da görülüyordu: «Neredeyse bütün yeni gelenler işçiydi», der P. Sorlin[69]. Rusya işçi sınıfının sayısı Dünya Savaşı sırasında bile üç milyonu pek aşmadığından ötürü[70], Parti'nin üye artışının sayısal anlamı rahatça görülebilir. Parti'ye fiilen katılan yüzbinlerce işçiye ek olarak, o günlerin çalkantılarında

resmen katılmadan Parti'ye destek veren bir dolu sempatizana da rastlanıyordu.

Parti'nin popülaritesi, sözgelimi seçim sonuçları gibi, başka verilerle de ölçülebilir. Bu bağlamda seçim ölçütünün devrimci partilerin kuvvetini eksik yansıttığına dikkat çekmek de gerekir ama. Bolşevik Askerî Örgüt liderlerinden biri, Temmuz günlerinin arifesinde, «sokaklardaki ayaklanma sorununda alayların çoğunun bizi takip edeceği, ama olağan koşullarda (Sovyet seçimleri vb. gibi) önderliğin bizim ellerimizde olmadığı» gözleminde bulunuyordu[71].

Buna karşın, 1917 yılı boyunca, not etmeye değer ve neredeyse sürekli seçim başarıları kazanmıştı Lenin'in Partisi. Devrimin başladığı anlarda Petrograd Sovyeti'nde çok dar bir oranda temsil edildiği halde, Mayıs'a gelindiğinde o kurumun işçi seksiyonundaki Bolşevik grup neredeyse mutlak çoğunluğu sağlamıştı[72]. Bir ay sonra, Petrograd fabrika komitelerinin birinci konferansı sırasında, 568 delegenin dörtte üçü Bolşevik tezleri destekledi[73]. Gelgelelim, Leninistlerin Geçici Hükümet'e karşı muhalif politika izlemelerinin tam meyvalarını toplamaları ancak yaz sonuna rastladı. Haziran'daki Petrograd belediye seçimlerinde Bolşevikler oyların % 20-21'ini aldılar; Parti'nin Temmuz günlerinin etkisinden sıyrılamadığı Ağustos'ta % 33 aldılar[74]. Bolşeviklerin Moskova'da Haziran'daki oyları % 12'nin biraz üstündeydi[75]. Eylül'de ise % 51'le mutlak çoğunluğu elde ettiler[76]. Hâkimiyetlerinin özellikle işçi sınıfında güçlü olduğu, fabrika komitesi konferanslarındaki temsil oranlarının gelişmesinden bellidir. Petrograd'da, Eylül'de, bu organların bölge toplantılarına Menşeviklere ya da S.R.lere rastlanmıyordu artık; yerlerini Bolşevikler doldurmuştu[77].

Bu sayılar ne denli açıklayıcı olursa olsun yine gerçeklerin yalnızca bir parçasını gösterir - kuşkusuz en «nesnel» parçası ama herhalde en önemsizi. Bolşeviklerin fiilen gerçekleşen ilerleyişi, belki de, sayıların dilinden çok, Rusya'da Eylül 1917'nin son günle-

rinde egemen olan atmosferi anlatan rakipleri Suhanov'un tanıklığında aranmalıdır: «...Bolşevikler inatla ve aralıksız çalışıyorlardı. Kitleler içinde, fabrika tezgâhlarındaydılar, her gün ve ara vermeden. Petersburg'da, fabrikalarda ve kışlalarda her kutsal gün onlarca sözcü konuşuyordu. Kitlelerin gözünde *kendi insanları* haline gelmişlerdi, çünkü hep oradaydılar, fabrika ya da kışlaların en önemli işlerinde olsun en küçük ayrıntılarda olsun yol gösteriyorlardı. Biricik ümit olmuşlardı... Kitleler Bolşeviklerle beraber yaşayıp nefes alıyordu»[78].

Böyle özlü formülasyonların önemli ayrıntıları çok az dikkate aldığı kesinlikle doğrudur. Bolşevikler türdeş bir grup değildi; kitleleri *izleme* isteklilikleri sık sık fiyaskoyla sonuçlanıyor, radikalizmleri farklı eğilimlerle kırılıp arka plânda bırakılıyordu. Bolşevik parti yapısının karmaşık işleyiş ağına nüfuz ederek, gerçekliğe daha yaklaşmamız ve bu kestirimlerin ötesine geçmemiz gerekmekte. Bunu yaptığımız zaman görürüz ki, proletaryayla en sıkı bağlar en alt düzeyde gerçekleşiyor ve, değinildiği gibi, bunun sonuçlarının hiyerarşinin en üstüne hissettirilmesinde sıkıntılarla karşılaşılıyordu. Bolşevik Askerî Örgütü'nün durumu bu açıdan ilginçtir. Bolşeviklere katılan askerlerden oluşmuş bu Örgüt, ordunun nabız atışlarını kendi elinde tutuyordu. Parti'nin asıl merkez organları (Merkez Komitesi ve Petrograd Komitesi) işçi ve askerlerin doğrudan baskısını hissetmedikleri (Parti'nin üye sayısı arttıkça daha da uzak kaldıkları) halde, devrimci olayların doğurduğu ve olaylar geliştikçe daha da gelişen Askerî Örgüt, halkın çileden çıkmasının radikalleştirici etkisine daha açıktı. Bunun için bir taşıma kayışı görevi görüyor, kitlelerin nabzını Parti'ye aktarıyordu. Kriz anlarında Askerî Örgüt, Merkez Komitesi'ni daha savaşkan ve cesur tutumlar almaya çağırdığında, liderlerinin bu yöndeki düşünceleri kendilerine ve daha doğrudan olarak kışlalardaki Bolşevik delegelere yapılan baskılara daya-

nıyordu. Militanlar askerlerle ilişki halindeydiler ve yaşamlarını paylaşıyorlardı.

Sanayi işçilerinde kitlelerle doğrudan ilişkiyi sağlayan organlar, devrimden kendiliğinden boy atmış fabrika komiteleriydi. Bolşeviklerin bu komitelerde güçlü olmaları (sendikalardakinden daha güçlü olmaları) anlamlıdır. Sendikalar, 1917'nin kaos ortamında geleneğin at koşturduğu işçi-hareketi örgütleri gibi görünüyordu. Bu nedenle, Parti sendikaları kendi kontroluna almak üzere ileri atılmadan önce, fabrika komiteleri ağırlıkla Bolşeviklerin elindeydi. Fabrika komitelerinin Bolşevik Parti çizgisini izlemeye başladığı Temmuz ayının başında, Menşevikler ulusal sendikalar konferansındaki delegeliklerin % 55.5'unu kontrol ederken hâlâ, Bolşeviklerin denetimi % 36.4 oranında kalıyordu[79].

Genel bir olguydu bu: Bolşeviklerin kuvveti, asıl olarak, köken olarak en son, en az derecede yapılanmış ve kitlelere en yakın kurumlardaydı. Daha net bir anlatımla, devrimci krizin, insanların zihinlerinin karmakarışık oluşunun ve radikalleşmenin hızla ilerlemesinin «temsilcilik» fikrinin kendisini tartışmalı hale getirdiği bir dönemde, işçi sınıfıyla onu temsil ettiği sanılan ekonomik ya da toplumsal bir kurum arasındaki farklılığın silindiği her yerde ağırlığı ele geçiren Bolşeviklerdi. Özellikle, devrimin kazanımlarını herşeyden çok simgeleyen kurum olan Sovyet'teki durum böyleydi. Sovyet liderliği hızlı bir kurumsallaşma ve «burjuvalaşma» sürecine girmişti[80]. Sovyetler'in insiyatif gücü, soluk aldığı yaşantısı ve devrimci potansiyeli, hepsi birlikte, giderek artan bir oranda *yerel* sovyetlerde, belediyelerde ya da kasabaların belirli bölgelerinde yoğunlaşıyordu. Bolşeviklerin sıradan insanlarla içiçe geçmesinin en çabuk ve en güçlü biçimde gerçekleştiği düzey, işte bu, halka daha yakın organlar katındaydı. Sık sık yapılan seçimler ve vekillerin hakikaten geri çağrılabilmesiyle, kitlelerle bir ölçüde danışma ve yürütme organı

arasındaki özdeşleşme daha yakınlaştıkça, Bolşevizm, temsilcilerinin sayısal oranı ve genel politikasının kabulü sayesinde kendini hissettiriyordu.

Son olarak, Lenin'in «özgürlükçü» bir sosyalizm biçimine çark etmesinin, 1917 Leninizminin derin demokratik mesajının anlamı ve kökeni, önemi ve açıklaması burada yatmaktadır. *Bağımsız olarak* yönetme çağrısında bulunduğu erkekler ve kadınlar, kamu işlerinin yürütülmesinin onlara emanet edildiğini görmeyi dilediği insanlar, tutucu koşulların sayısız biçimlerinden (burjuvazinin prestiji, devrim liderlerine güven, yeni rejimin - az çok cumhuriyetçi ve az çok demokratik Kerenski rejiminin - moral otoritesi, ordu korkusu ve köylülükten kuşkulanışı, Bolşevik Parti'nin bizzat gecikme ve kimi durumlarda korkaklık eğilimi sergilemesi) kurtulmayı başarmış aynı çalışan erkekler ve kadınlardı.

Demokrasinin ve halk iktidarının varolup olmaması soyut bir sorun değildir. Tersine, demokrasi ve halk iktidarı, kitlelerin eylemliliğinin patlamayla birlikte genişlediği ve iradelerinin ifade edilip uygulamaya geçirildiği; daha kesin bir anlatımla, toplumdaki yeri, ekonomideki rolü ve bütünlüklü bir yapıya sahip oluşu sayesinde, gerçekten onu temsil eden Parti sayesinde, o anda reddedilemez bir gücü ve bir sınıfın eylemlerinin varolduğu koşullarda, politik ve toplumsal *pratikten* doğmuştur. 1917'nin Rusya proletaryasında durum buydu. O zamandı ki işçi sınıfı eski yerleşik otoritelerden koptu ve ileri atıldı; o zamandı ki giderek daha çok şey istemeye başlayan bu sınıf, liderleri ve yol göstericileri olarak benimsediği kişilere saygı göstermeyi bıraktı; o zamandı ki bu sınıf, liderlere ve yol göstericilere kendilerini izlemek ya da geri çekilmekten başka seçenek bırakmadı. Yüzyıllara dayanan monarşinin devrilmesi; Sovyet'in, sovyetlerin, fabrika komitelerinin, köylü komitelerinin, mahalle, alay ve köy komitelerinin yaratılması; Menşeviklerin ve S.R.lerin vazettiği ılımlı çiz-

giye karşı isyan etme; Bolşevik Parti'nin ezici ağırlığı; gerici güçlere karşı direnişin kendiliğinden örgütlenmesi; bir zamanlar atalet içindeki kırların isyanı - bu akla hayale gelmez Rus sahnesinde, on milyonlarca insanı jest yapmaya, tutum belirlemeye, ilk başta göründüğünden daha az karışık bir görünümle kollektif iradelerinin anlatımını sağlayan eylemleri başlatıp örgütlemeye götüren devrimci demokrasinin gerçekliği işte bu manzaraydı.

Devrim öncesinden beri varolan Leninizm, sürekli esnek davranarak, sık sık arka plâna çekilerek ve yer yer kendini bile reddederek, 1917'nin demokratik zaferine önayak olmuştu.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İNGİLİZCEYE ÇEVİRENİN NOTU VE KAYNAKÇA

Yazar bu İngilizce basım için özgün metni önemli ölçüde kısaltmış, bir ölçüde yeniden elden geçirmiştir; iki versiyonu karşılaştıran okurlar aradaki farkları rahatça görebilirler. Okurun, yazarın hangi yayınlardan yararlandığını öğrenebilmesi için de eksiksiz bir kaynakça bölümü derlenmiştir.

Yazarın asıl kaynağı *Collected Works*'ün dördüncü basımındaki haliyle Lenin'in yazılarıdır. Alıntıları o baskının Fransızcasından yapmıştır ve aktardığı cilt ve sayfa numaraları o versiyona aittir. Bu çeviride kullanılan alıntılar ve referanslar ise Moskova'da 1960-1970 arasında yayımlanan (ve İngiltere'de Lawrence and Wishart tarafından dağıtımı yapılan) dördüncü baskının İngilizcesinden alınmıştır.

Yazar sadece Batı dillerinde bulunan Rusça yapıtlardan yararlanmıştır. Bu çevirideki referanslar varolması durumunda o yapıtların İngilizce çevirilerine, yoksa Rusça orijinallere yapılır. Yalnız Almanca versiyonları Batı'da iyi bilinen Kritsman'la Martov'un kitapları bunun dışındadır.

Kitapta belirli bir yazarın tek bir yapıtına değiniliyorsa sadece yazarın ismine yer verilmektedir. Aynı yazarın değişik çalışmalarına referans yapılıyorsa kısa başlıkların kullanılması yoluna gidilmiştir. Hangi yapıtlara değinildiği aşağıdaki listenin yardımıyla çıkarılabilir.

Abramovitch, R., The Soviet Revolution, 1917-1939 (Allen and Unwin, Londra, 1962).

Angress, W., *Stillborn Revolution: the Communist Bid for Power in Germany (1921-1923)* (Princeton University Press, Princeton, 1963).

Anweiler, Oskar, *Die Rätebewegung in Russland, 1905-1921* Brill, Leyden, 1958).
Aron, Raymond, *Democracy and Totalitarianism* (Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1968).
Arshinov, P.A., *Istoriya Makhnovskogo dvizheniya, 1918-1921* (Gruppy Russkikh Anarkhistov v Germanii, Berlin, 1923).
Avrich, Paul, *Kronstadt 1921* (Princeton Universty Press, Princeton, 1970). Kısa başlık: Avrich, *Kronstadt.*
Avrich, Paul, *The Russian Anarchists* (Princeton Universty Press, Princeton, 1967). Kısa başlık: Avrich, *Anarchists.*
Avtorkhanov, A., *The Communist Party Apparatus* (Regnery. Chicago, 1966).
Baechler, J., *Politique de Trotsky* (Colin, Paris, 1968).
Balabanoff, Angelica, *My Life as a Rebel* (Hamish Hamilton, Londra, 1938).
Baron, S.H., *Plekhanov: the father of Russian Marxism* (Routledge, Londra, 1963).
Berkman, A., *The Bolshevik Myth: Diary 1920-1922* (Hutchinson, Londra, 1925).
Berlau, A., *The German Social-Democratic Party, 1914-1921* (Columbia Universty Press, New York, 1949).
Black, C.E., ed., *The Transformation of Russien Society: Aspects of Social Change since 1861* (Harvard Universty Press, Cambridge, Mass., 1960).
Borkenau, Franz, *World Communism* (Universty of Michigan Press, Ann Arbor, 1962).
Braunthal, Julius, *History of the International (1914-1943)*, 2 cilt (Nelson, Londra, 1966, 1967).
Broué, Pierre, *Le Parti bolchevique* (Minuit, Paris, 1963). Kısa başlık: Broué, *Parti.*
Broué, Pierre, *Révolution en Allemagne (1917-1923)* (Minuit, Paris, 1971). Kısa başlık: *Broué, Révolution.*
Bukharin, N., ve Preobrazhensky, E., *The ABC of Communism* (Penguin, Londra, 1969).
Bunyan, James, *Intervention, Civil War and Communism in Russia, April-December 1918* (Johns Hopkins Press, Baltimore, 1936). Kısa başlık: Bunyan, *Invertention.*
Bunyan, James, *The Origin of Forced Labour in the Soviet State, 1917-1921* (Johns Hopkins Press, Baltimore, 1967). Kısa başlık: Bunyan, *Origin.*

Bunyan, James, ve Fisher, H.H., *The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials:* Hoover War Library Publications No: 3 (Stanford Universty Press, Stanford, 1934; yeniden basım 1961).

Cammett, J.M., *Antonio Gramsci and the Origins of Italian Communism* (Stanford Universty Press, Stanford, 1969).

Carr, E.H., *The Bolshevik Revolution, 1917-1923* (Macmillan, Londra, 1950-53).

Chamberlin, W.H., *The Russian Revolution 1917-1921*, C. I (Macmillan, Londra, 1935).

Chambre, Henri, *Le Marxisme en Union Soviétique* (Seuil, Paris, 1955).

Cohn-Bendit, D. ve G., *Obsolete Communism; The Left-Wing Alternative* (Penguin, Londra, 1969).

Dan, T., *bkz.* Martov.

Daniels, R.V., *The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia* (Harvard Universty Press, Cambridge, Mass., 1960). Kısa başlık: Daniels, *Conscience.*

Daniels, R.V., *Red October: the Bolshevik Revolution of 1917* (Secker and Warburg, Londra, 1968). Kısa başlık: Daniels, *Red October.*

Daniels, R.V., «The State and Revolution: a case study in the transformation of Communist ideology», *American Slavic and East European Review*, C. XII, No: 4 (Şubat 1953). Kısa başlık: Daniels, «The State and Revolution».

Degras, Jane, ed., *The Communist International (1919-1943): Documents*, C. I ve II (Oxford Universty Press, Londra, 1956 ve 1960).

Deutscher, Isaac, *The Prophet Armed* (Oxford Universty Press, Londra, 1954).

Deutscher, Isaac, *The Prophet Unarmed* (Oxford Universty Press, Londra, 1959).

Deutscher, Isaac, *The Soviet Trade Unions* (Royal Institute of International Affairs, Londra, 1950).

Deutscher, Isaac, *Stalin* (Oxford Universty Press, Londra, 1961).

Dewar, Margaret, *Labour Policy in the U.S.S.R. (1917-1928)* (Royal Institute of International Affairs, Londra, 1956).

Dobb, Maurice, *Soviet Economic Development since 1917* (Routledge, Londra, 1951).

Engels, Friedrich, *Anti-Dühring* (İng. çev.) (Foreign Languages

Publishing House, Moskova, 1954).
Erickson, John, «The Origins of the Red Army», bkz. Pipes, *Revolutionary Russia.*
Fainsod, Merle, *How Russia is Ruled,* Gözden Geçirilmiş Basım (Harvard Universty Press, Cambridge, Mass., ve Oxford Universty Press, Londra, 1963).
Fainsod, Merle, *Smolensk under Soviet Rule* (Harvard Universty Press, Cambridge, Mass., 1958).
Fauvet, J., *Histoire du Parti Communiste Français,* C. I (Fayard, Paris, 1964).
Fay, Victor, ed., *La Révolution d'Octobre et le Mouvement ouvrier européen* (E.D.I., Paris, 1968).
Fedotoff-White, D., *The Growth of the Red Army* (Princeton Universty Press, Princeton, 1944).
Ferro, M., «Pourquoi Février? Pourquoi Octobre?», bkz. Fay.
Ferro, M., *The Russian Revolution of February 1917* (Routledge, Londra, 1972). Kısa başlık: Ferro, *February.*
Fischer, G., «The Intelligentsia and Russia», bkz. Black.
Fischer, Louis, *The Life of Lenin* (Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1964).
Fischer, Louis, *The Soviets in World Affairs* (Constable, Londra, 1930, yeniden basım 1951). Kısa başlık: Fischer, *Soviets.*
Fischer, R.T., *Pattern for Soviet Youth: A Study of the oCngresses of the Komsomols (1918-1954)* (Columbia Universty Press, New York, 1959).
Fitzpatrick, S., *The Commissariat of Enlightenment* (Cambridge Universty Press, Cambridge, 1970).
Footman, David, *Civil War in Russia* (Faber and Faber, Londra, 1961).
Fotieva, L.A., *Iz Vospominaniy o V.I. Lenine* (Politizdat, Moskova, 1964).
Frank, Victor S., «Lenin and the Russian intelligentsia», bkz. Schapiro ve Reddaway.
Fülöp-Miller, René, *The Mind and Face of Bolshevism* (Putnam, Londra ve New York, 1927).
Getzler, I., *Martov* (Cambridge Universty Press, Cambridge, 1967).
Geyer, Dietrich, *Lenin in der Russischen Sozialdemokratie: Die rbeiterbewegung im Zarenreich als Organisationsproblem*

der revolutionären Intelligenz, 1890-1903 (Böhlau, Köln, 1962).

Golikov, G.N., *Ocherk istorii velikoy oktyabr'skoy sotsialisticheskoy revolyutsii* (Gospolitizdat, Moskova, 1959).

Gorky, Maxim, *Lenin*, ed: Zeman (Universty Texts, Edinburgh, 1967).

Gorky, Maxim, ve diğerleri, *History of the Civil War in the U.S.S.R.*, Cilt I ve II (Lawrence and Wishart, Londra, 1937 ve 1947). Kısa başlık: Gorky, *History*.

Guérin, Daniel, *narchism: from Theory to Practice* (Monthly Review Press, New York, 1970).

Haimson, Leopold H., *The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism* (Harvard Universty Press, Cambridge, Mass., 1955).

Hammond, T., «Leninist authoritarianism beforte the Revolution», bkz. Simmons.

Haupt, Georges, ve Marie, Jean-Jacques, *Makers of the Russian Revolution* (Allen and Unwin, Londra, 1974).

Hill, Christopher, *Lenin and the Russian Revolution* (English Universities Press, Londra, 1947) .

Humbert-Droz, J., *Mémoires de Lénine à Staline: dix ans au service de l'Internationale Communiste (1921-1931)* (La Baconnière, Neuchâtel, 1971).

International Labour Office, *Labour Conditions in Soviet Russia* (Harrison, Londra, 1920).

Joffe, Adolf, *The Last Words of Adolf Joffe* (Lanka Sama Samaja Publications, Colomb, 1950).

Kaplan, F., *Bolshevik Ideology and the Ethics of Soviet Labour, 1917-1920 (The Formative Years)* (Philosophical Librarü, New York, 1968).

Katkov, George, *Russia 1917: the February Revolution* (Longman, Londra, 1967).

Kautsky, Karl, *Nationalstaat, Imperialistischer Staat und Staatenbund* (Fränkische Verlag, Nuremberg, 1915).

Kautsky, Karl, *Der Weg zur Macht*, 2. basım (Buchhandlung 'Vorwärts', Berlin, 1910).

Kayurov, V.N., «Shest» dnei fevralskoy revolyutsii», *Proletarskaya Revolyutsiya*, No: 1 (13), 1923.

Keep, J.L.H., «October in the Provinces», bkz. ed: Pipes, *Revolutionary Russia*.

Keep, J.L.H., *The Rise of Social-Democracy in Russia* (Oxford University Press, Londra, 1963). Kısa başlık: Keep, *Rise of Social-Democracy*.

Kennan, George, *Russia and the West under Lenin and Stalin* (Hutchinson, Londra, 1961).

Knyazev, S.P., ve Konstantinov, A.P., editörler, *Petrograd, October 1917; Reminiscences* (Foreign Language Publishing House, Moskova 1957).

Kochan, Lionel, *Russia and the Weimar Republic* (Bowes and Bowes, Cambridge, 1954).

Kollontai, Alexandra, «Avtobiograficheskiy ocherk», *Proletarskaya Revolyutsiya*, No: 3, 1921.

Kollontai, Alexandra, *The Workers' Opposition in Russia* (Workers' Dreadnought, Londra, 1921).

Kool, F., ve Oberländer, E., editörler, *Arbeiterdemokratie oder Parteidiktatur* (Walter, Olten, 1967).

Kopp, Anatole, *Town and Revolution* (Thames and Hudson, Londra, 1970).

Kritsman, L., *Die Heroische Periode der grossen russischen Revolution* (Verlag für Literatur und Politik, Viyana ve Berlin, 1929, yeniden basım: Verlag Neue Kritik, Frankfurt, 1971).

Krupskaya, N.K., *Reminiscences of Lenin* (Foreign Languages Publishing House, Moskova, 1959).

Labry, R., *L'Industrie russe et la Révolution* (Payot, Paris, 1919).

Lane, David, *The Roots of Russian Communism* (Van Corcum, Assen, 1969).

Lazitch, B., *Lénine et la IIIe Internationale* (La Baconnière, Neuchâtel, 1951).

Lefebvre, H., *Dialectical Materialism* (Cape, Londra, 1968).

Lefebvre, Henri, *La Pensée de Lénine* (Bordas, Paris, 1957).

Lefebvre, H. ve Guterman, N., *Introduction aux 'Cahiers sur la dialectique' de Lénine* (Gallimard, Paris, 1967).

Lenin, V.I., *Polnoye sobranie sochineniy* (Lenin'in Toplu Yapıtlarının Beşinci Basımı), C. XLV (Gospolitzdat, Moskova, 1964).

Lewin, Moshe, *Lenin's Last Struggle* (Faber and Faber, Londra, 1969).

Liebman, Marcel, *The Russian Revolution* (Cape, Londra, 1970).

Löwy, A.G., *Die Weltgeschichte ist das Weltgericht* (Europa Verlag, Viyana, 1968).
Lozovsky, A., *The Trade Unions in Soviet Russia* (All-Russia Central Council of Trade Unions, Moskova, 1920).
Lukacs, G., *History and Class-Conciousness* (Merlin Press, Londra, 1971).
Lukacs, G., *Lenin* (İng. çev.), (New Left Books, Londra, 1970).
Lunacharsky, A.V., *Revolutionary Silhouettes* (Allen Lane, Londra, 1967).
Luxemburg, Rosa, *Rosa Luxemburg Speaks*, ed: Waters (Pathfinder, New York, 1970).
Luxemburg, Rosa, *The Russian Revolution*, ed: Wolfe (Workers' Age, New York, 1940).
Marie, Jean-Jacques, *Les Paroles qui ébranlèrent le monde: an-thologie bolchevique 1917-1924* (Seuil, Paris, 1967).
Martov, L. (T. Dan'la birlikte), *Geschichte der russischen Sozialdemokratie* (Dietz, Berlin, 1926).
Marx, K., *Selected Essays*, çev: Stenning (Leonard Parsons, Londra, 1926).
Marx, K., ve Engels, F., *Articles from the 'Neue Rheinische Zeitung', 1848-1849* (İng. çev.) (Progress Publishers, Moskova, 1972).
Marx, K., ve Engels, F., *Selected Correspondence* (İng. çev.) (Foreign Languages Publishing House, Moskova, 1956).
Marx, K., ve Engels, F., *Selected Works in Three Volumes* (İng. çev.) (Progress Publishers, Moskova, 1969).
Meijer, J.M., «Town and Country in the Civil War», bkz. ed: Pipes, *Revolutionary Russia*.
Meissner, B., *Das Parteiprogramm der K.P.d.S.U., 1903-1961*, 3. basım, (Verlag Wissenschaft und Politik, Köln, 1965).
Meyer, Alfred G., *Leninism* (Praeger, New York, 1962).
Miliband, Ralph, «Marx and the State», *The Socialist Register* (Merlin Press, Londra, 1965).
Nettl, J.P., *Rosa Luxemburg* (Oxford University Press, Londra, 1966).
Nove, Alec, *An Economic History of the USSR* (Penguin, Londra, 1972).
Odom, William E., «Sverdlov: Bolshevik Party Organiser», *Slavonic and East European Review*, C. 44, No: 103 (Temmuz 1966).

Pannekoek, Anton, *Lenin As Philosopher* (New Essays, New York, 1948).

Pannekoek, Anton, *Pannekoek et les Conseils Ouvriers* (E.D.I., Paris, 1969).

Parti Socialiste (S.F.I.O.), XVIIe congrès national, tenu à Strasbourg (25-29 février 1920), tıpkı basım rapor (L'Humanité, Paris, 1920).

Parti Socialiste (S.F.I.O.), XVIIIe congrès national, tenu à Tours (20-26 décembre 1920), tıpkı basım rapor (L'Humanité, Paris, 1921).

Pervuy legal'ny Petersburgsky Komitet bolshevikok v 1917 g: sbornik materialov i protokolov (Gosizdat, Moskova ve Leningrad, 1927).

Pietsch, W., *Revolution und Staat: Institutionen als Träger der Macht in der Sowjetrussland (1917-1922)* (Bundesinstitut für Ostwissenschaftliche und Internationale Studien, Köln, 1969).

Pipes, Richard, *The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism, 1917-1923* (Harvard University Press, Cambridge, Mass.; Gözden geçirilmiş basım, 1964). Kısa başlık: Pipes, *Formation*.

Pipes, Richard, ed., *Revolutionary Russia* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., ve Oxford University Press, Londra, 1968).

Plamenatz, John, *German Marxism and Russian Communism* (Longman, Londra, 1961).

Ponomarev, B., ve diğerleri, *History of the Communist Party of the Soviet Union (Bolsheviks)*, (İng. çev.) (Foreign Language Publishing House, Moskova, 1960).

Pospelov, P.N., ve diğerleri, *V.I. Lenin* (İng. çev.) (Foreign Languages Publishing House, Moskova, 1965).

Possony, S., *Lenin: the Compulsive Revolutionary* (Regnery, Chicago, 1964).

Poulantzas, Nicos, *Political Power and Social Classes* (New Left Books and Sheed and Ward, Londra, 1973).

Preparing for October: the Sixth Congress of the Bolshevik Party, August 1917 (Modern Books, Londra, 1933).

Price, M. Philips, *My Reminiscences of the Russian Revolution* (Allen and Unwin, Londra, 1921).

Protokoll des II Weltkongresses der Kommunistischen Internationale (Carl Hoym, Hamburg, 1921).

Protokoll des IV Weltkongresses der Kommunistischen Internationale (Carl Hoym, Hamburg, 1923).

Protokoly tsentral'nogo komitets R.S.D.R.P. (b), avgust 1917-fevral' 1918 (Institut Marksizma-Leninizma, Moskova, 1958).

Pyatnitsky, O.A., *Memoirs of a Bolshevik* (Martin Lawrence, Londra, 1933).

Rabinowitch, A., *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising* (Indiana University Press, Bloomington, 1968).

Radkey, O., *The Elections to the Russian Constituent Assembly of 1917* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1950). Kısa başlık: Radkey, *Elections*.

Radkey, O., *The Sickle under the Hammer* (Columbia University Press, New York ve Londra, 1963). Kısa başlık: Radkey, *Sickle*.

Ransome, Arthur, *Six Weeks in Russia in 1919* (Allen and Unwin, Londra, 1919).

Raskolnikov, F.F., «V yul'skie dni», *Proletarskaya Revolyutsiya*, No: 5 (17), 1923.

Reed, John, *Ten Days That Shook the World* (Modern Books, Londra, 1928).

Reisberg, A., *Lenin im Jahre* 1917 (Dietz, Berlin, 1957).

Rigby, T.H., *Communist Party Membership in the USSR. 1917-1967* (Princeton University Press, Priceton, 1968).

Rosenberg, Arthur. *A History of Bolshevism* (Oxford University Press, Londra 1934; yeniden çıkışı 1939).

Rosmer, Alfred, *Lenin's Moscow* (Pluto Press, Londra, 1971).

Rosmer, Alfred, *Moscou sous Lénine* (Pierre Horay, Paris, 1953): bundan önceki kitabın özgün versiyonu. A. Camus'nün önsözüyle.

Rubel, M., *Karl Max: essai de biographie intellectuelle* (Rivière, Paris, 1957).

Sadoul, Jacques, *Notes sur la révolution bolchevique, oct. 1917-jan. 1919* (1919 (basımının yeni baskısı: Maspero, Paris, 1971).

Schapiro, Leonard, *The Communist Party of the Soviet Union*, 2. basım (Eyre and Spottiswoode, Londra, 1970). Kısa başlık: Schapiro, *Communist Party*.

Schapiro, Leonard, *The Origin of the Communist Autocracy* Bell, Londra, 1955; Praeger, New York, 1965). Kısa başlık: Schapiro, *Origin*.

Schapiro, Leonard, ve Reddaway, Peter, editörler, *Lenin: The Man, the Theorist, the Leader* (Pall Mall Press, Londra, 1967).

Schwarz, S.M., *The Russian Revolution of 1905* (Chicago University Press, Chicago, 1967).

Serge, Victor, *L'An I de la Révolution* (Maspero, Paris, 1971): aşağıda geçen *Year One...* başlıklı kitabın özgün versiyonu.

Serge, Victor, *Mémoires d'un révolutionnaire* (Club des Editeurs, Paris, 1961). Kısa başlık: Serge, *Mémoires*.

Serge, Victor, *Memoirs of a Revolutionary* (Oxford University Press, Londra, 1963): Bundan önceki kitabın İngilizce çevirisi. Kısa başlık: Serge, *Memoirs*.

Serge, Victor, *Vie et mort de Trotsky* (Amiot-Dumont, Paris, 1951).

Serge, Victor, *Year One of the Russian Revolution* (Allen Lane, Londra, 1972).

Sharapov, G.V., *Razreshenie agrarnogo voprosa v Rossii posle pobedy oktyabr'skoy revolyutsii* (1917-1920 gg.) (Izd. V.P. Sh. i A.O.N., Moskova, 1961).

Shlikhter, A.G., «Iz vospominaniy ob Oktyabr'skoy revolyutsii», *Proletarskaya Revolyutsiya*, No: 8, 1922.

Shlyapnikov, A.G., *Semnadtsatiy god*, 2. basım, C. I (Gosizdat, Moskova, 1924).

Shub, David, *Lenin*, gözden geçirilmiş basım (Pelican, Londra, 1966).

Simmons, Ernest J., ed., *Continuity and Change in Russian and Soviet Thought* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1955).

Sobolev, P.N., ve diğerleri, *History of the October Revolution* (İng. çev.) (Progress Publishers, Moskova, 1966).

Soria, Georges, *Les 300 Jours de la Révolution russe* (Robert Laffonte, Paris, 1967).

Sorlin, Pierre, *The Soviet People and their Society, from 1917 to the Present* (Pall Mall Press, Londra, 1969).

Souvarine, Boris, *Stalin* (Secker and Warburg, Londra, 1939).

Stalin, J., *Works* (İng. çev.) (Foreing Languages Publishing House, Moskova, 1952-55).

Stawar, André, *Libres essais Marxistes* (Seuil, Paris, 1960).
Sukhanov, N.N., *The Russian Revolution, 1917* (Oxford University Press, Londra, 1955).
Ter Hoeven, P.J.A., *Charisma en politieke vernieuwing* (Samson, Alphen aand den Rijn, 1971).
Trotsky, L.D., *The First Five Years of the Communist International*, C. I. (New Park Publications, Londra, 1973).
Trotsky, L.D., *The History of the Russian Revolution* (Victor Gollancz, Londra, tek ciltlik basım, 1934). Kısa başlık: Trotsky, *History*.
Trotsky, L.D., *On Lenin* (Harrap, Londra, 1971).
Trotsky, L.D., *My Life* (Grosset's Universal Library, New York, 1960).
Trotsky, L.D., *Nashi politicheskie zadachi* (R.S.D.R.P., Cenevre, 1904).
Trotsky, L.D., *The New Course* (New Park Publications, Londra, 1956).
Trotsky, L.D., *1905*, çev: Bostock (Allen Lane, Londra, 1972).
Trotsky, L.D., *Nos tâches politiques:* Eklerle birlikte, *Nashi politicheskie zadachi*'nin Fransızca çevirisi (Pierre Belfond, Paris, 1970).
Trotsky, L.D., *«Permanent Revolution» and «Results and Prospects»* (New Park Publications, Londra, 1961). Kısa başlık: Trotsky, *Results*.
Trotsky, L.D., *Stalin* (Hollis and Carter, Londra, 1947).
Trotsky, L.D., *The Stalin School of Falsification* (Pioneer Publishers, New York, 1937).
Trotsky, L.D., *Terrorism and Communism* (Ann Arbor Paperbacks, University of Michigan Press, 1961).
Ulam, A., *Lenin and the Bolsheviks* (Fontana, Londra, 1969).
Voline /yani, Eikhenbaum, V.M./, *Nineteen-Seventeen* (Freedom Press, Londra, 1954).
Voline /yani, Eikhenbaum, V.M./, *The Unkown Revolution: Kronstadt 1921, Ukraine 1918-1921* (Freedom Press, Londra, 1957).
Vovelle, M., *La Chute de la Monarchie (1787-1792)* (Seuil, Paris, 1972).
Walter, érard, *Histoire du Parti Communiste Français* (Somogy, Paris, 1948).
Weber, Max, *From Max Weber: Essays in Sociology*, ed: Gerth. H.H., ve Mills, C. Wright (Routledge, Londra, 1957).

Weber, Max, *The Theory of Social and Economic Organisation: Wirtschaft u. Gesellschaft*'ın I. kısmının çevirisi, çev: A.M. Henderson ve Talcott Parsons (Free Press of Glencoe, Chicago, 1964). Kısa boşlık: Weber, *Theory*.

Wolfe, Bertram D., *Three Who Made a Revolution* (Beacon Press, Boston, 1955).

Yaroslavsky, E., *Kratkie ocherki po istorii VKP (b)*, Kısım II (Gosizdat, Moskova ve Leningrad, 1928).

Zetkin, Clara, *Reminiscences of Lenin* (International Publishers, New York, 1934).

DİPNOTLAR

GİRİŞ

1 Pospelov, s.9.
2 Kaplan, s. 371.
3 Bak: Pipes, Revolutionary Russia, s.222.
4 Ulam, s.232.
5 Bunyan, Intervention.
6 Meyer, s. 81.
7 Deutscher, Prophet Armed, s. viii.
8 Lenin, Cilt: 29, s. 87-8; Cilt: 33, s. 121-3 ve 346-7.
9 Alıntılayan: Cohn-Bendit, s. 200.

I. BÖLÜM / LENİN'İN PARTİSİ

1 Lenin, Cilt I, s. 294.
2 a.g.e., Cilt 7, s. 415.
3 a.g.e., Cilt 11, s.320.
4 a.g.e., Cilt 34, s. 346.
5 a.g.e., Cilt 4, s. 321.
6 Rosa Luxemburg, 'Organisations-fragen der russischen Sozialdemokratie', Die Neue Zeit, 1903-4: Bak: Rosa Luxemburg Speaks, s.115.
7 Lane, s.99.
8 Lenin, Cilt 5, s.442.
9 Lane, s.66.
10 Lenin, Cilt 4, s.218.
11 a.g.e., Cilt 4, s.224.
12 a.g.e., Cilt 5, s.22. Benim vurgum. M.L.
13 Schapiro, Communist Party, s.39.
14 Broué, Parti, s.30; Geyer, s.340.
15 Lenin, Cilt 34, s.137.
16 Getzler, s.82. Bak: Keep, Rise of Social-Democracy, s.96 ve 109, ve Schapiro, Communist Party, s.41.
17 Lenin, Cilt 7, s.211.
18 Alıntılayan: Haimson, s.45.
19 a.g.e., s.68.
20 Martov, s.68.
21 Getzler, s.47-8; Trotsky, Nashi politicheskie zadachi, s.17.
22 Lenin, Cilt5, s.374-5,
23 a.g.e., Cilt 5, s.387.
24 Liebman, s.60.
25 Lenin, Cilt 5, s.383.
26 a.g.e., Cilt 5, s.386.
27 a.g.e., Cilt 5, s.422.
28 Alıntılayan: Nettl, Cilt I, s.424.
29 Lenin, Cilt 5, s.384-5.
30 a,g.e., Cilt 6, s.491.
31 a,g.e., Cilt 5, s.396.
32 a,g.e., Cilt 5, s.396.
33 a,g.e., Cilt 5, s.446.
34 a,g.e., Cilt 5, s.475.
35 a,g.e., Cilt 5, s.512-13.
36 a,g.e., Cilt4, s.291.
37 a,g.e., Cilt 9, s.363.
38 Alıntılayan: Carr, Cilt I, s.18.
39 Lenin, Cilt 7, s.260.
40 a.g.e., cilt 7, s.262.
41 a.g.e., cilt 6, s.502.
42 a.g.e., cilt 4, s. 280.
43 a.g.e., cilt 5, s.460.
44 a.g.e., cilt 6, s.476. Benim vurgum, M. L.
45 a.g.e., cilt 6, s.144.
46 Martov, s.84.
47 Lenin, Cilt 6, s.502-3.
48 a.g.e., Cilt 7, s.285.
49 a.g.e., Cilt 7, s.81.
50 a.g.e., Cilt 4, s.181.
51 a.g.e., Cilt 5, s.475-6.
52 Alıntılayan: Liebman, s.63-4.
53 Alıntılayan: Wolfe, s.64.
54 Dan, alıntılayan Hill, s.43.
55 Lenin, Cilt 5, s.450.
56 a.g.e., Cilt 5, s.452.
57 a.g.e., Cilt 5, s.472.
58 a.g.e., Cilt 13, s.103.
59 a.g.e., Cilt 8, s.453.
60 a.g.e., Cilt 6, s.194.
61 a.g.e., Cilt 5, s.462.
62 a.g.e., Cilt 9, s.29.
63 a.g.e., Cilt 6, s.195.
64 a.g.e., Cilt 6, s.175.
65 a.g.e., Cilt 2,s.347.
66 a.g.e., Cilt 4, s.215.
67 a.g.e., Cilt 7, s.396-7.
68 Alıntılayan: Deutscher, Prophet Armed, s.48.
69 Lenin, Cilt 6, s.236.
70 a.g.e., Cilt 6,s.251.
71 a.g.e., Cilt 6, s.507-8.
72 a.g.e., Cilt 5, s.477.
73 a.g.e., Cilt 5, s.479.
74 Alıntılayan Getzler, s.85.
75 Alıntılayan Geyer, s.413.
76 Alıntılayan Hammond, s.147.
77 Alıntılayan Keep, Rise of Social-Democracy, s.141.
78 Alıntılayan Avtorkhanov, s.13.

79 Rosa Luxemburg Speaks, s.116-17.
80 a.g.e., s.129.
81 Lenin, Cilt 8, s.61.
82 Alıntılayan Baechler, s.187.
83 Trotsky, Nashi politicheskie zadachi, s.54 (alıntılayan Deutscher, Prophet Armed, s.90).
84 Trotsky, Nashi politicheskie zadachi, s. 74 ve 95-8.
85 Lenin, Cilt 6, s.247.
86 Lane, s.102.
87 Lenin, Cilt 5, s.452.
88 a.g.e., Cilt 6, s.237.
89 a.g.e., Cilt 6, s.243-7.
90 Alıntılayan Broué, Parti, s.63.
91 Alıntılayan Keep, Rise of Social-Democracy, s.211.
92 Avtorkhanov, s.3.
93 Pyatnitsky, s.77.
94 Lenin, Cilt 8, s.216-19.
95 Martov, s.135.
96 Keep, Rise of Social-Democracy, s.54.
97 Schwarz, s.55 ve 218.
98 a.g.e., s.219.
99 Lenin, Cilt 10, s.36 dipnot.
100 Souvarine, s.107.
101 Avtorkhanov, s.77, ve Broué, Parti, s.36.
102 Keep, Rise of Social-Democracy, s.288.
103 Lenin, Cilt 10, s.99.
104 a.g.e., Cilt 10, s.32.
105 a.g.e., Cilt 10, s.29.
106 a.g.e., Cilt 10, s.34.
107 Schwarz, s.242.
108 Lenin, Cilt 11, s.173.
109 a.g.e., Cilt 10, s.258.
110 a.g.e., Cilt 10, s.259.
111 a.g.e., Cilt 10, s.31.
112 a.g.e., Cilt 10, s.32.
113 a.g.e., Cilt 8, s.505.
114 a.g.e., Cilt 10, s.33.
115 Martov, s.150.
116 Lenin, Cilt 8, s.409.
117 a.g.e., Cilt10, s.33.
118 a.g.e., Cilt 8, s.444.
119 a.g.e., Cilt 10, s.502-3.
120 a.g.e., Cilt 12, s.396.
121 a.g.e., Cilt 10, s.127.
122 a.g.e., Cilt 11, s.434.
123 Pyatnitsky, s.103-4.
124 a.g.e., s.90.
125 Lenin, Cilt 10, s.46.
126 a.g.e., Cilt 10, s.163.
127 a.g.e., Cilt 10, s.376.
128 a.g.e., Cilt 10, s.443.
129 a.g.e., Cilt 10, s.380.
130 a.g.e., Cilt 10, s.381.
131 a.g.e., Cilt 10, s.314.
132 a.g.e., Cilt 11, s.266.
133 a.g.e., Cilt8, s.307, 446.
134 a.g.e., Cilt 8, s.434.
135 a.g.e., Cilt 13, s.159.
136 a.g.e., Cilt 13, s.323.
137 a.g.e., Cilt 7, s.298.
138 a.g.e., Cilt 17, s.226.
139 a.g.e., Cilt 17, s.275.
140 a.g.e., Cilt 17, s.332.
141 a.g.e., Cilt 34, s.421.
142 Krupskaya, s.162.
143 a.g.e., s.168.
144 Pyatnitsky, s.177-8.
145 Lenin, Cilt 7, s.526.
146 Almtılayan Souvarine, s.117.
147 Schapiro, Communist Party, s.103.
148 Lenin, Cilt 17, s. 202.
149 Ulam, s.256.
150 Lenin, Cilt 15, s.153.
151 a.g.e., Cilt 15, s.448.
152 a.g.e., Cilt 15, s.354.
153 a.g.e., Cilt 9, s.258.
154 Daniels, Conscience, s.18.
155 a.g.e., s.23-5.
156 Lenin, Cilt 17, s.271.
157 a.g.e., Cilt 17, s.217.
158 a.g.e., Cilt 17, s.221-2.
159 a.g.e., Cilt 17, s.224.
160 a.g.e., Cilt 15, s.459; Cilt 16, s.159,193.
161 Bak: a.g.e., Cilt 16, s.100,289; Cilt 17, s.203.
162 a.g.e., Cilt 12, s.425-6.
163 a.g.e., Cilt 17, s.228,257.
164 a.g.e., Cilt 17, s.276.
165 a.g.e., Cilt 17, s.45.
166 a.g.e., Cilt 17, s.219.
167 a.g.e., Cilt 20, s.525.
168 Wolfe, Bölüm 31.
169 Lenin, Cilt 19, s.492.
170 a.g.e., Cilt 19, s.173.

2. LENİNİZM POLİTİKASI VE STRATEJİ

1 Marx, Class Struggles in France,1848-1850, Bak: Selected Works,Cilt I, s.214.
2 Lenin, Cilt I, s.290.
3 a.g.e., Cilt 15, s.186.
4 a.g.e., Cilt 19, s.91.
5 a.g.e., Cilt 2, s.96-7.
6 a.g.e., Cilt 4, s.402, 416, 418, ve Cilt 5, s.325.
7 a.g.e., Cilt 1, s.293-4.
8 a.g.e., Cilt 1, s.291.
9 a.g.e., Cilt 2, s.119.
10 a.g.e., Cilt 4, s.266.
11 Keep, Rise of Social-Democracy, s.185.

12 Getzler, s.51.
13 Lenin, Cilt 2, s.334.
14 a.g.e., Cilt 5, s.362.
15 Martov, s.98; Wolfe, s.281; Getzler, s.98.
16 Lenin, Cilt 7, s.507.
17 a.g.e., Cilt 7, s.502.
18 a.g.e., Cilt 7, s.507.
19 Deutscher, Prophet Armed, s.88.
20 Getzler, s.97.
21 Lenin, Cilt 10, s.289.
22 a.g.e., Cilt 8, s.258.
23 a.g.e., Cilt 7, s.506.
24 a.g.e., Cilt 8, s.88.
25 a.g.e., Cilt 8, s.575.
26 a.g.e., Cilt 9, s.126.
27 a.g.e., Cilt 11, s.385.
28 a.g.e., Cilt 9, s.219.
29 a.g.e., Cilt 7, s.501.
30 a.g.e., Cilt 11, s.59.
31 a.g.e., Cilt 10, s.159.
32 a.g.e., Cilt 9, s.240.
33 a.g.e., Cilt 13, s.73.
34 a.g.e., Cilt 9, s.46.
35 a.g.e., Cilt 10, s.448.
36 a.g.e., Cilt 10, s.483-4.
37 a.g.e., Cilt 11, s.433.
38 Wolfe, s.523.
39 Martov, s.185-6.
40 Dan,Bak: Martov, s.235.
41 Lenin, Ciltl0, s.218.
42 a.g.e., Cilt 13, s.129.
43 a.g.e., Cilt 16, s.35.
44 a.g.e., Cilt 11, s.145.
45 a.g.e., Cilt 11, s.416.
46 a.g.e., Cilt 18, s.384.
47 a.g.e., Cilt 13, s.42.
48 Martov, s. 195-6.
49 a.g.e., s.212.
50 Lenin, Cilt 12, s.162.
51 a.g.e., Cilt 11, s.23, 310-11, 312, ve Cilt 17, s.469, 490.
52 a.g.e., Cilt 12, not 183.
53 a.g.e., Cilt 15, s. 439-40.
54 Schapiro, Communist Party, s. 103.
55 Lenin, Cilt. 10, s. 304.
56 Ulam, s. 388; Wolfe s. 546-7; Pospelov, s. 204.
57 Carr, Cilt II, s. 388-93.
58 Lenin, Cilt 9, s. 48.
59 Getzler, s.102; Lenin, Cilt 9, s. 82.
60 Lenin, Cilt 10, s. 221.
61 a.g.e., Cilt 12, s. 464-5.
62 a.g.e., Cilt 9, s. 99.
63 Menşevik organ Nashe Dyelo, alıntı: a.g.e. Cilt 11, s. 249.
64 a.g.e., Cilt 11, s. 91-2.
65 alıntı: a.g.e. Cilt 13 s. 118.
66 a.g.e., Cilt 8, s. 539.
67 a.g.e., Cilt 8, s. 384-5.
68 a.g.e., Cilt 8, s. 294.
69 a.g.e., Cilt 8, s. 465.
70 a.g.e., Cilt 9, s. 56,
71 a.g.e., Cilt 10,s. 243.
72 a.g.e., Cilt 10, s. 244.
73 a.g.e., Cilt 10, s. 244-5.
74 Engels, "Önsöz", The Civil War France: Marx ve Engels, Selected Works, Cilt II, s. 189.
75 Lenin, Cilt 9, s. 48.
76 a.g.e., Cilt 9, s. 48.
77 Trotsky, 1905, s. 315.
78 Trotsky, Results, s. 194-5.
79 a.g.e., s. 195.
80 a.g.e., s. 202.
81 a.g.e., s. 197.
82 a.g.e., s. 205.
83 a.g.e., s. 233-4.
84 a.g.e., s. 236-7.
85 a.g.e., s. 237.
86 Trotsky, 1905, s. 317'de çıkan makale (Przeglad SocjalDemokratyczany.)
87 Lenin, Cilt 15, s. 371.
88 a.g.e., Cilt 12, s. 470.
89 Deutscher, Prophet Armed, s. 162.
90 Joffe, s. 5-6.
91 Lenin Cilt 8, s. 465.
92 a.g.e., Cilt 10, s. 92.

3- 1905'DE LENİN

1 Krupskaya, s. 126-7.
2 Keep, Rise of Social-Democracy, s. 210.
3 a.g.e. s. 211.
4 Schwarz, s. 219.
5 Lenin, Cilt 8, s. 411.
6 Keep, Rise of Social-Democracy, s. 211.
7 Krupskaya, s. 127.
8 Lenin, Cilt 34, s. 296.
9 a.g.e. Cilt 8, s. 146.
10 Keep, Rise of Social-Democracy, s. 210.
11 Lenin, Cilt 9, s. 344-5.
12 Schwarz, s. 175.
13 Getzler, s. 108.
14 Lenin, Cilt 9, s. 184.
15 Carr, Cilt I, s. 47.
16 Keep, Rise of Social-Democracy, s.231.
17 Lane, s.88.
18 Keep, Rise of Social-Democracy, s.231.
19 Schwarz, s.179.
20 a.g.e., s.180.
21 a.g.e.,s. 181.
22 a.g.e., s. 187. Odesa'da Bolşevik bir lider 'Sovyetin neredeyse farkında olunmadan örgütlendiğini kaydediyor,

ve 'Bolşevik Komitenin bir Sovyetle ilgili sorunları tartışmadığını' ekliyor. (Pyatnitsky. s.92.)
23 Lenin, Cilt 10, s.19.
24 a.g.e., Cilt 10, s.21.
25 a.g.e., Cilt 10, s.24.
26 a.g.e., Cilt 9, s.306.
27 a.g.e., Cilt 11, s.156-8.
28 a.g.e., Cilt 12, s.143.
29 a.g.e., Cilt 10, s.203.
30 a.g.e., Cilt 11, s.124.
31 Trotsky, 1905, s.251.
32 Alıntılayan Schwarz, s.67.
33 a.g.e., s.55.
34 a.g.e., s.56-64.
35 a.g.e., s.69.
36 a.g.e., s.70.
37 Lenin, Cilt 8, s. 90-93.
38 a.g.e., s.97-8.
39 Schwarz, s.70.
40 Krupskaya, s.111-12.
41 a.g.e., s.112-13.
42 Ponomarev, s.88.
43 a.g.e., s.94.
44 a.g.e., s.107.
45 Lenin, Cilt 11, s.173.
46 a.g.e., Cilt 13, s.26.
47 Schwarz, s.133.
48 a.g.e., s.134.
49 Lane, s.153.
50 Keep, Rise of Social-Democracy, s.248-9.
51 a.g.e., s.188.
52 Lenin, Cilt 6, s.236.
53 a.g.e., Cilt 8, s.28.
54 a.g.e., Cilt 8, s.64.
55 a.g.e., Cilt 11, s.220.
56 a.g.e., Cilt 8, s.370.
57 a.g.e., Cilt 8, s.349.
58 a.g.e., Cilt 8, s.538.
59 a.g.e., Cilt 9, s.344-6.
60 a.g.e., Cilt 9, s.424.

4. LENİNİZMİN İLK SONUÇLARI

1 Alıntılayan Lenin, Cilt 16, s.374.
2 Alıntılayan a.g.e., Cilt 18, s.182-3.
3 Alıntılayan Carr, Cilt I, s.40.
4 Lenin, Cilt 18, s.184.
5 a.g.e., Cilt 8, s.288.
6 a.g.e., Cilt 11, s.142.
7 Trotsky, The New Course, s.50.
8 Aşağıdaki kitaba eklenen belgeye bakın: Trotsky, Nos tâches politiques, s.245-7.
9 Lenin Cilt 2, s.343.
10 a.g.e., Cilt 5, s.375.
11 Lane, s.26, 47-8.
12 Lenin, Cilt 34, s.379.
13 a.g.e., Cilt 9, s.347.
14 a.g.e., Cilt 7, s.269.
15 a.g.e., Cilt 10, s.398.
16 a.g.e., Cilt 7, s.391-2.
17 a.g.e., Cilt 7, s.269.
18 a.g.e., Cilt 7, s.404.
19 a.g.e., Cilt 9, s.108.
20 E.H. Carr Menşevik ve Bolşeviklerin toplumsal kompozisyonuyla ilgili olarak aşağıdaki saptamalarda bulunuyor: «Menşevikler güneydeki modern sanayi bölgelerinde en nitelikli, örgütlü işçiler, basım işçileri, demiryolcular ve çelik işçileri arasında yandaş bulurken, Bolşevikler ana desteği, kitlevi sanayilerdeki göreli olarak niteliksiz emek gücünden sağlıyordu: Petersburg bölgesindeki eski moda ağır sanayii ile Petersburg ve Moskova'daki dokuma sanayii..." (Carr, Cilt I, s.40-41).

Lunacharsky, anılarında, devrimden önce Menşevik ve Bolşevik aydınlar arasındaki farka işaret eder. Profesyonel devrimciler arasında, Lenin, çok sayıda destek çiye sahipti. "Bunlar genellikle açıkça farklı türden aydınlardan oluşuyordu- akademisyen Marksist profesörler ve öğrenciler değil, kendilerini kararlı biçimde meslekleri-ne, yani devrime adamış kişilerdi". (Lunacharsky, s.37-8). Çok yararlı, ekonomik ve sosyolojik veriler içeren bir kitapta David Lane, Menşevik işçilere oranla, Bolşevik saflar aki işçilerin,daha yakın bir köylü kökene sahip olduğuna işaret etmekte. Menşevikler arasın a küçük burjuva unsurların daha fazla olduğu da doğrudur. Bu durum Bolşeviklere oy veren seçmen kitlenin niçin daha proleter bir karakter taşıdığını da açıklamakta (Lane, s.50 ve 209). Ayrıca, özellikle önder kadroda, yaş ortalamasının Bolşeviklere oranla Menşeviklerde önemli ölçüde daha yüksek olduğu da belirtilmeli (a.g.e., s.214).
21 Keep, Rise of Social-Democracy, s.143.
22 Trotsky, Nashi politicheskie zadachi, s.37-8.
23 Lenin, Cilt 7, s.479 ve Cilt 8, s.60.
24 a.g.e., Cilt 20, s.268.
25 Bu konuda bakınız: G. Fischer.
26 Meyer, s.79-80.
27 Lenin, Cilt 8, s.565.
28 a.g.e., Cilt 9, s.203.
29 a.g.e., Cilt 9, s.284.
30 a.g.e., Cilt 9, s.345-6.
31 a.g.e., Cilt 18, s.107.
32 a.g.e., Cilt 9, s.41.

33 a.g.e., Cilt 11, s.462.
34 a.g.e., Cilt 11, s.216.
35 Bak: 'Guerilla Warfare', a.g.e., Cilt 11, s.213-23.
36 Souvarine, s.101-3. Ter-Petrosyan'ın kısa bi biyog afisi için bak:Haupt ve Marie, s.138-41.
37 Lukacs, History and Class-Consciousness, s.297.
38 Lenin, Cilt 9, s.113.
39 a.g.e., Cilt 11, s.360-61.
40 a.g.e., Cilt 15, s.25.
41 a.g.e., Cilt 16, s.339.
42 a.g.e., Cilt 11, s.221.

II. BÖLÜM / GİRİŞ

1 Lenin, Cilt 21, s.32-3.
2 Rosenberg, s.75.
3 Lenin, Cilt 35, s.279; "Sürgün yaşamının çürüttüklerini değil, 'yaşayan' insanları görmek ilginçti."
4 a.g.e., Cilt 35, s.266.
5 a.g.e., Cilt 23, s 253.

1. DEVRİM PARTİSİ

1 Marie, s.16, Shlyapnikov'dan alıntı.
2 a.g.e., s.37, Kayurov'dan alıntı.
3 Sukhanov, s.24.
4 Marie, s.29, Kayurov'dan alıntı.
5 a.g.e., s.30, Kayurov'dan alıntı.
6 Ferro, February, s.37.
7 a.g.e., s.39.
8 Katkov, s.264.
9 Marie, s.36 Kayurov'dan alıntı.
10 Ferro, February, s.40.
11 a.g.e., s.344.
12 Marie, s.26, Shlyapnikov'dan alıntı.
13 Liebman, s.112.
14 a.g.e., s.112.
15 Ferro, February, s. 44 ve 74.
16 Sukhanov, s.38.
17 Ferro, February, s.172.
18 Bu konuda Sovyetler adına, yapılan görüşmelere katılan Sukhanov'un düşüncelerine bakın. s.8.
19 Gorky, History, Cilt I, s.122.
20 Sukhanov, s.7.
21 a.g.e., s.108.
22 Soria, s.76.
23 Carr, Cilt I, s.74.
24 a.g.e., Cilt I,s.73-4.
25 Stalin, Cilt 3, s.1.
26 Ferro, February, s.175.
27 Carr, Cilt I, s.75.
28 Stalin, Cilt 3, s.8.
29 Alıntılayan: Souvarine, s.151, ve Trotsky, History, s.305-6.
30 Ferro, February, s.176; Souvarine, s.152.
31 Daniels, Conscience, s.41-2.
32 Ferro, February, s.176.
33 Marie, s.41-2 (Stalin'in 29 Mart 1917 tarihli raporundan alıntı,, Voprosy Istorii K.P.S.S.'de yayınlanan haliyle, no. 5, 1962).
34 Rabinowitch, s.38.
35 Reisberg, s.103.
36 Lenin, Cilt 35, s.309.
37 a.g.e., Cilt 35, s.299.
38 a.g.e., Cilt 23, s.292.
39 a.g.e., Cilt 23, s.289.
40 a.g.e., Cilt 23. s.287.
41 a.g.e., Cilt 23, s.303.
42 a.g.e., Cilt 23, s.323.
43 a.g.e., Cilt 23, s.288.
44 a.g.e., Cilt 23, s.334.
45 a.g.e., Cilt 23, s.305.
46 a.g.e., Cilt 23, s.340.
47 a.g.e., Cilt 23, s.290 ve 324.
48 a.g.e., Cilt 35, s.298.
49 a.g.e., Cilt 35, s.309.
50 a.g.e., Cilt 35, s.310.
51 Trotsky, History, s.335.
52 a.g.e., s.335.
53 Lenin, Cilt 23, s.289-90.
54 a.g.e., Cilt 23, s.325.
55 a.g.e., Cilt 23, s.326.
56 a.g.e., Cilt 35, s.299.
57Balerin Kshesinskaya'nın evi o dönemde Bolşevik Parti'nin Petrograd'daki merkeziydi.
58 Sukhanov, s.280.
59 a.g.e., s.288.
60 Drabkina, Proletarskaya Revolyutsiya dergisinde, No. 4, 1927, Alıntılayan : Daniels, Conscience, s.43.
61 Alıntılayan: Souvarine, s.154.
65 Abramovich, s.30, G. Denicke'nin anılarından alıntı yapıyor.
63 Lenin, Cilt 24, s.23.
64 a.g.e., Cilt 24, s.23.
65 a.g.e., Cilt 24, s.22.
66 a.g.e., Cilt 24, s.24.
67 a.g.e., Cilt 36, s.436, 437, 438,443, 447.
68 a.g.e., Cilt 24, s.50.
69 a.g.e., Cilt 24, s.45.
70 a.g.e., Cilt 24, s.141.
71 Alıntılayan: Souvarine, s.156; T otsky, History, s.338.
72 Lenin, Cilt 24, s.44.
73 a.g.e., Cilt 24, s.149.
74 Marie, s.58, Kollantai'dan alıntı.
75 Golikov, s.107.
76 Reisberg, s.113, ve Golikov, s.108.
77 Lenin, Cilt 24, s.21.
78 Sukhanov, s.289: Trotsky de alıntı yapıyor, History, s.326-7; Carr Cilt I,

s.81; Reisberg, s.115; ve Daniels, Conscience, s.43-4.
79 Golikov, s.112.
80 Rabinowitch, s.40.
81 a.g.e., s.257.
82 Trotsky, History, s.341.
83 Daniels, Conscience, s.44.
84 Lenin, Cilt 24, s.270.
85 Carr, Cilt I, s.83.
86 Lenin, Cilt 24, s.274-5.
87 Carr, Cilt I, s.83.
88 Lenin, Cilt 24, s.294.
89 Schapiro, Origin, s.39.
90 Lenin, Cilt 24, s.309-11.
91 Carr, Cilt I, s.84.
92 Sukhanov, s.290.
93 Lenin, Cilt 24, s.312.
94 a.g.e., Cilt 26, s.19-21.
95 a.g.e., Cilt 26, s.26.
96 Alıntılayan Daniels, Red October, s.54. Bukharin'in yaklaşımı Trotsky'de bulunabilir, History, s.984. Ayrıca bak:Odom, s.432.
97 Bak Protokoly, s.55. Öykü Deutscher tarafından anlatılıyor: Stalin, s.159, ve Schapiro, Origin,s.57.
98 Alıntılayan Trotsky, History, s.984.
99 Sukhanov, s.490.
100 Rabinowitch, s.220.
101 Protokoly, s.69-71.
102 Lenin, Cilt 26, s.69.
103 a.g.e., Cilt 26, s.74, 77, 81-2.
104 a.g.e., Cilt 26, s.84.
105 a.g.e., Cilt 26, s.140-41.
106 Pervuy legal'ny Peterburgsky komitet ..., s.295.
107 a.g.e., s.297.
108 Trotsky, History, s.1124-35.
109 Lenin, Cilt 26, s.182-7.
110 a.g.e., Cilt 26, s.189.
111 a.g.e., Cilt 26, s.190 ve 78.
112 Daniels, Red October, s.98.
113 a.g.e., s.90.
114 a.g.e., s.90-91.
115 Lenin, Cilt 26, s.193-4 ve n.; Protokoly, s.93-105; Ayrıca bak: Gorky, History,Cilt II. s.187.
116 Lenin, Cilt 26, s.202, 204, 208.
117 Daniels, Red October, s.99-100.
118 a.g.e., s.141.
119 Protokoly, s.115-16.
120 Lenin, Cilt 26, s.217.
121 a.g.e., Cilt 26, s.225-6.
122 Protokoly, s.106-15.
123 Lenin, Cilt 26, s.234.
124 a.g.e. Cilt 43, s. 638.
125 Rabinowitch, s.44-5.
126 Bak Liebman, s.178-86.
127 Rabinowitch, s.56-9.
128 a.g.e. 79-80 ve 265.
129 a.g.e., 86-90.
130 a.g.e. 112 ve 126.
131 a.g.e. 226. V.I.Nevsky, Knyazev ve Konstantinov, s.231.
132 Rabinowitch, s.124.
133 Trotsky, History, s.843.
134 Lenin, Cilt 24, s.42.
135 a.g.e., Cilt 26, s.57.
136 Trotsky, History, s.843.
137 Rabinowitch, s.67.
138 Danie s, Conscience, s.45.
139 Reisberg, s.125.
140 Protokoly, s.27.
141 Gorky, History, Cilt I, s.188.
142 Lenin, Cilt 24, s.543.
143 a.g.e., Cilt 24, s.545.
144 a.g.e., Cilt 24, s.553.
145 a.g.e., Cilt 24, s.554.
146 Rabinowitch, s.155.
147 Protokoly, s.4.
148 a.g.e., s.16.
149 Rabinowitch, s.134.
150 Protokoly, s.23, 24, 25.
151 a.g.e., s.27,33,36,47.
152 Rabinowitch, s.151.
153 a.g.e., s.151-2.
154 Protokoly, s.40.
155 1917 olayları sırasında etkin bir merkeziyetçiliğin yokluğu konusunda bak: Keep, 'October in the Provinces', s.180 et seq.; Ayrıca Schapiro, Communist Party, s.174.
156 Gorky, History, Cilt II, s.158.
157 Ferro, February, s.170-71.
158 Yaroslavsky, s.1132.
159 Rabinowitch, s.92.
160 Schapiro, Communist Party, s.172.
161 Gorky, History, Cilt I, s.169; Golikov, s.113; Schapiro, Communist Party, s.173.
162 Schapiro, Communist Party, s.171.
163 Sukhanov, s.525.
164 Protokoly,s.94.
165 Rigby, s.61-3.
166 Lenin, Cilt 26, s.32.
167 a.g.e., Cilt 21, s.312; Cilt 22, s.120, Cilt 35, s.200.
168 a.g.e., Cilt 35, s.288.
169 Deutscher, Prophet Armed, s.257, n.2.
170 Carr, Cilt I, s.91, n.2.
171 Deutscher, Prophet Armed, s.258.
172 Daniels, Conscience, s.29.
173 Broué, Parti, s.88.
174 A ıntı, a.g.e., s.89.
175 Lenin, Cilt 24, s.84.
176 a.g.e.,, Cilt 24, s.147.
177 a.g.e., Cilt 24, s.88.

2. DEVRİM STRATEJİSİ

1 Alıntılayan Ferro, February, s.76-7.
2 Sukhanov, s.428; Liebman, s.180.
3 Sukhanov, s.1490.
4 Lenin, Cilt 24, s.211.
5 a.g.e., Cilt 24, s.210-11.
6 a.g.e., Cilt 24, s.244-5.
7 a.g.e., Cilt 24, s.40.
8 a.g.e., Cilt 24, s.185.
9 a.g.e., Cilt 24, s. 145,216,312; Cilt 41,s.433.
10 Plamenatz, s.238.
11 Lenin, Cilt 36, s.435.
12 a.g.e., Cilt 24, s.207.
13 Victor Fay'in kullandığı bir ifade, 'La tragédie des vieux-bolchéviks', Bak: Fay, s.39.
14 Alıntılayan Reisberg, s.115.
15 Lenin, Cilt 24, s.127.
16 a.g.e. Cilt 24, s.163; Ayrıca bak: s.201. ve ötesi
17 a.g.e., Cilt 24, s.62.
18 a.g.e., Cilt 24, s.145; Ayrıca bak s.22.
19 a.g.e., Cilt 24, s.201.
20 Haziran olayları konusunda bak: Ferro, February, s.310 ; Liebman, s.164; Rabinowitch, s.57; Reisberg,s.139.
21 Rabinowitch, s.57.
22 Trotsky, History, s.453.
23 Ferro, February, s.311.
24 Rabinowitch, s.77; Reisberg, s.77.
25 Lenin, Cilt 25, s.79-80.
26 Liebman, s.167-8.
27 Lenin, Cilt 25,s.149.
28 Rabinowitch, s.184-5.
29 a.g.e., s.215.
30 Lenin, Cilt25, s.171
31 a.g.e., Cilt 25, s.250.
32 Trotsky, History, s.1130.
33 Lenin, Cilt25, s.177.
34 a.g.e., Cilt 25, s.178.
35 Engels, 'Germany: Revolution and Count - Revolution', Marx ve Engels, Selected Works, Cilt I, s.377.
36 Lenin, Cilt 41, s.442.
37 a.g.e., Cilt 26, s.22.
38 a.g.e., Cilt 26, s.134.
39 a.g.e., Cilt 26, s.21.
40 a.g.e., Cilt26, s.19.
41 a.g.e., Cilt26, s.24.
42 a.g.e., Cilt 26, s.137.
43 a.g.e., Cilt 26, s.80.
44 Sorlin, s.61.
45 a.g.e., s.61.
46 Lenin, Cilt 26, s.74.
47 Chamberlin, Cilt I, s.302.
48 Lenin, Cilt 26, s.79.
49 Protokoly, s.94.
50 Lenin, Cilt 25, s.177.
51 a.g.e., Cilt 26, s.22-3.
52 a.g.e., Cilt 26, s.35.
53 Chamberlin, Cilt I, s.279.
54 Sukhanov, s.519.
55 Trotsky, History, s.1031.
56 Sukhanov, s.584-5.
57 Trotsky, History, s.966.
58 Lenin, Cilt 26, s.84.
59 a.g.e., Cilt 26, s.27.
60 a.g.e., Cilt 26, s.83-4.
61 a.g.e., Cilt 26, s.180.
62 a.g.e., Cilt 26, s.180-81.
63 Knyazev ve Konstantinov, s.25.
64 Lenin, Cilt 26, s.21,22.
65 Chamberlin,s.300.
66 Knyazev ve Konstantinov, s.39.
67 Golikov, s.264.
68 Gorky, History,Cilt II, s.208.
69 Chamberlin, Cilt I, s.307.
70 Trotsky, History, s.1074.
71 a.g.e., s.1146.
72 a.g.e., s.1142.
73 Liebman, s.308.
74 Lenin, Cilt 27, s.33.
75 a.g.e., Cilt 21, s.402.
76 a.g.e., Cilt 21, s.420.
77 a.g.e., Cilt 23, s.373.
78 a.g.e., Cilt 23, s.290.
79 a.g.e., Cilt 23, s.307.
80 a.g.e., Cilt 24, s.45-6.
81 a.g.e., Cilt 24, s.36.
82 a.g.e., Cilt 25, s.329.
83 a.g.e., Cilt 26, s.65.
84 a.g.e., Cilt 25, s.20-21.
85 a.g.e., Cilt25, s.43.
86 a.g.e., Cilt 24, s.426.
87 a.g.e., Cilt 24, s.23.
88 a.g.e., Cilt 24, s.169,293,477-8.
89 a.g.e., Cilt 25, s.281.
90 a.g.e., Cilt24, s.72.
91 a.g.e., Cilt 24, s.47, 72,103-4 ve ötesi.
92 Bolşeviklerin 1917'deki tarım politikası konusunda bak: Sharapov.
93 Lenin, Cilt 26, s.26.
94 a.g.e., Cilt 24, s.46.
95 a.g.e., Cilt 24, s.246.
96 a.g.e., Cilt 25, s.306.
97 a.g.e., Cilt 26, s.94.
98 a.g.e., Cilt 23, s.325.
99 a.g.e., Cilt 23, s.326.
100 a.g.e., Cilt 24,s.278.
101 a.g.e., Cilt 24, s.323.
102 a.g.e., Cilt 24, s.471.
103 a.g.e., Cilt 41, s.405.
104 a.g.e., Cilt 24, s.373.
105 a.g.e., Cilt 24, s.373-4.
106 a.g.e., Cilt 24, s.471.
107 a.g.e., Cilt 24, s.471.
108 a.g.e., Cilt 24, s.472.
109 Kautsky, Der Weg zur Macht, s.105.

110 Lenin, Cilt 22, s.189.
111 Kautsky, Nationalstaat.
112 Lenin, Cilt 22, s.255.
113 a.g.e., Cilt 22, s.300.
114 a.g.e., Cilt 22, s.187.
115 a.g.e., Cilt 22, s.205.
116 a.g.e., Cilt 26,s.140.
117 a.g.e., Cilt 26, s.182.
118 a.g.e., Cilt 26, s.192.
119 a.g.e., Cilt24, s.227.
120 Protokoly, s.89.
121 Lenin, Cilt 23, s.370.
122 a.g.e., Cilt 24, s.165.
123 a.g.e., Cilt 24, s.419.
124 a.g.e., Cilt 24, s.420.
125 a.g.e., Cilt 25, s.315.
126 a.g.e., Cilt 25, s.315. Benzer bir ifade için bak: Cilt 26, s.25.
12 a.g.e., Cilt 26, s.63.
128 Trotsky, My Life, s.332.
129 a.g.e., s.332.
130 Daniels, Conscience, s.38.

3. LENİNİZM VE DEVRİMCİ DEMOKRASİ

1 Lenin, Cilt 26, s.57-8.
2 a.g.e., Cilt 26, s.22.
3 a.g.e., Cilt 36, s.439.
4 a.g.e., Cilt 24, s.364.
5 a.g.e., Cilt 25, s.402.
6 a.g.e., Cilt 25, s.422-3.
7 a.g.e., Cilt 25, s.451-2 ve 473-4.
8 a.g.e., Cilt 25, s.412.
9 a.g.e., Cilt 25, s.413.
10 a.g.e., Cilt 25, s.461-2.
11 a.g.e., Cilt 25, s.413-32, 441, 449-452,461.
12 a.g.e., Cilt 25, s.402.
13 a.g.e., Cilt 25, s.463.
14 a.g.e., Cilt 25, s.397.
15 a.g.e., Cilt 25, s.438.
16 a.g.e., Cilt 25, s.441.
17 a.g.e., Cilt 25, s.463.
18 a.g.e., Cilt 25, s.456.
19 a.g.e., Cilt 25, s.487-8.
20 a.g.e., Cilt 25, s.425.
21 a.g.e., Cilt 25, s.420-21.
22 a.g.e., Cilt 25, s.473.
23 a.g.e., Cilt 25, s.426.
24 a.g.e., Cilt 26, s.113.
25 a.g.e., Cilt 26, s.126.
26 a.g.e., Cilt 26, s.127.
27 Sukhanov,s.287,289,526,530, 553,570.
28 Lenin, Cilt 24, s.146,319 ve ötesi.
29 a.g.e., Cilt 26, s.475.
30 Rabinowitch, s.100-102.
31 a.g.e., s.62.
32 Marie, s.73, Raskolnikov'dan alıntı.
33 Ferro, February,s.233.
34 Avrich, Anarchists, s.143.
35 a.g.e., s.129.
36 Voline, Nineteen-Seventeen,s.69.
37 Avrich, Anarchists, s.132.
38 Voline, Nineteen-Seventeen, s.70.
39 Guérin, s.82.
40 a.g.e., s.8 .
41 Lenin, Cilt 26, s.22.
42 Rabinowitch, s.188.
43 Lenin, Cilt 26, s.210.
44 Trotsky, History, s.521.
45 Rabinowitch, s.112.
46 Pervuy legal'ny Peterburgsky Komitet, s.261.
47 Protokoly, s.74.
48 Lenin, Cilt 26, s.58.
49 Ferro, 'Pourquoi Février? Pourquoi Octobre?', S.13.
50 Sukhanov, s.391.
51 Reed, s.12.
52 Krupskaya, s.351-2.
53 Reed, s.12.
54 Alıntılayan Liebman, s.138.
55 Reed, s.12.
56 a.g.e., s.11-12.
57 a.g.e., s.12-13.
58 Alıntılayan Liebman, s.327.
59 Ferro, February,s.170.
60 a.g.e., s.171.
61 Menşevik S.Schwarz, alıntılayan Avrich, Anarchists, s.141.
62 Ferro, February, s.321-2.
63 Sukhanov, s.113.
64 Ferro, February,s.193.
65 Bu bağlam içinde bak: Kaplan, özellikle Bölüm 2 ve 3.
66 Sukhanov, s522.
67 Alıntılayan Trotsky, History, s.736.
68 a.g.e., s.734.
69 Sorlin, s.58.
70 a.g.e., s.29.
71 Rabinowitch, s.267.
72 Reisberg, s.133.
73 a.g.e., s.133.
74 Ferro,February, s.234; Sukhanov, s.497.
75 Ferro, February, s.234.
76 Protokoly, s.267 (note 135).
77 Kaplan, s.83.
78 Sukhanov, s.529.
79 Kaplan, s.50.
80 Bak: Liebman, s.161-4.

lenin döneminde leninizm

Muhalefet yılları

"Leninizm içinden çıktığı ve geliştiği tarihsel ortamdan ayrılamaz. Leninizmin çözümlenmesi canlı evrimi içinde Leninizmin bir tarihi olmak zorundadır ve Leninizmin tarihi Rus devriminin tarihinden ayrılamaz. Devrim mücadelesinde olayların Lenin'in düşüncesine yaptığı sürekli etkileşim gözönünde tutulmadıkça, Leninizmin doğası ve geçirdiği değişiklikler kavranamaz. Özelde Lenin'in politikası ve kuramları, kitlelerin eylemleriyle Sovyet toplumunun gerçekliğinin etkilerinden ayrılamaz. Bu nedenle Leninizmi konu alan elinizdeki kitap aynı zamanda Rus halkının devrimci zaferleri ve Lenin'in Rusya'sında politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın ilk gelişmeleriyle ilgili bir kitaptır."

MARCEL LIEBMAN

belge yayınları

T 15000
KDV DAHİL